

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

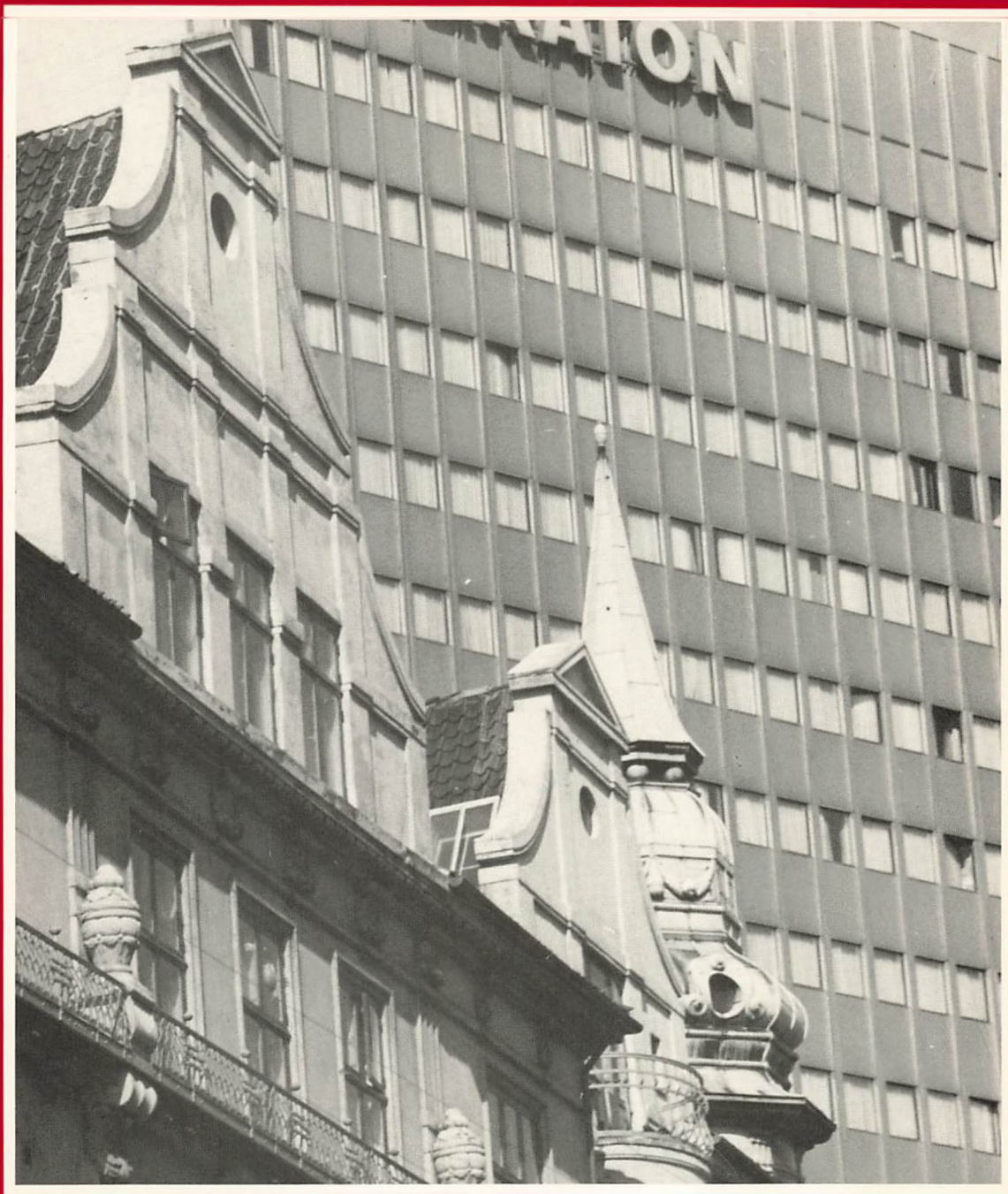
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VESTERBRO

En forstadsbebyggelse i København

Miljøministeriet · Fredningsstyrelsen

top spec
a 3

VES

VESTERBRO

En forstadsbebyggelse i København

I

Miljøministeriet · Fredningsstyrelsen

1986

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
Oversigtskort	6– 7
Indledning	8– 9
Vesterbros udvikling	11– 32
Vesterbros bebyggelse	33– 52
Trommesalsområdet	53– 82
Teaterområdet	83–134
Tullinsgadeområdet	135–158
Sorte Hest området	159–216

VESTERBRO

– en forstadsbebyggelse i København

Udgivet af Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen 1986.

Udarbejdet af

Tegnestuen Iversen, Høg og Raabyemagle Aps.

Fotografier og lay-out af Kell Elgstrøm.

Tilrettelagt af Sys Hartmann.

Redigeret af Allan Tønnesen og Kell Elgstrøm.

Reproduktion: BJ Offset Repro, Århus

Skrift: Baskerville

Trykt hos Poul Kristensen Grafisk Virksomhed Herning

Kongelig hofleverandør

Papir: 115 g Uno-matt

Bogbinder: Poul Kristensen, Herning

Oplag: 2.000

Pris: kr. 140.00 pr. bind.

ISBN: Bind 1-2 87-503-6100-5

Bind 1 87-503-6101-5

Bind 2 87-503-6102-3

FORORD

Det ældre København omkranses af den række byområder, som i daglig tale benævnes brokvartererne. For mange har betegnelsen måske en lidt kedelig klang. Det bringer tanken hen på usunde boligforhold og dårligt vedligeholdte bygninger eller på alvorlige sociale og miljømæssige problemer. Og set med nutidens øjne lever forholdene i disse kvarterer på mange måder heller ikke op til nutidens standard i bolig- og bykvalitet.

I de seneste år har disse kvarterers tilstand og fremtidsmuligheder påkaldt sig stor opmærksomhed både blandt borgere, embedsmænd og de politisk ansvarlige.

Det har i mange år været en af samfundets erklærede målsætninger, at usunde og utidssvarende boligforhold skal forbedres ved sanering, byfornyelse og boligforbedring. For at afhjælpe uønskede forhold er den eksisterende bebyggelse ofte blevet jævnet med jorden, og moderne byggeri opført i stedet.

På Vesterbro er byfornyelsen af de indre karreer endnu i sin vorden. Der er således ikke taget endelig stilling til byfornyelsens omfang og karakter.

Man må nok erkende, at alle problemerne i vore byfornyelsesområder ikke blot lader sig udrydde ved at fjerne de ældre bygninger, og især ikke når disse i sig selv rummer betydelige værdier. Hverken ud fra ressourcemæssige overvejelser eller af arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige grunde vil dette være ønskeligt. Bygningerne er vidnesbyrd om vor fortid og samfundets udvikling, og de fortæller om samtidens bolig-, arbejds- og produktionsvilkår. De fortæller om håndværket og dets traditioner, og de fortæller om den dagligdag, der var tidligere generationers. Vi må lære at værne om denne fælles fortid.

For at der kunne være et godt grundlag for en byfornyelse på Vesterbro, besluttede fredningsstyrelsen at

udarbejde en registrant for områdets bygninger. Styrelsen har herefter undersøgt kvarterets udvikling og historie, for at man bedre kan vurdere dette områdes særlige kvaliteter. Disse undersøgelser foreligger nu i denne registrant over det indre Vesterbros bygninger.

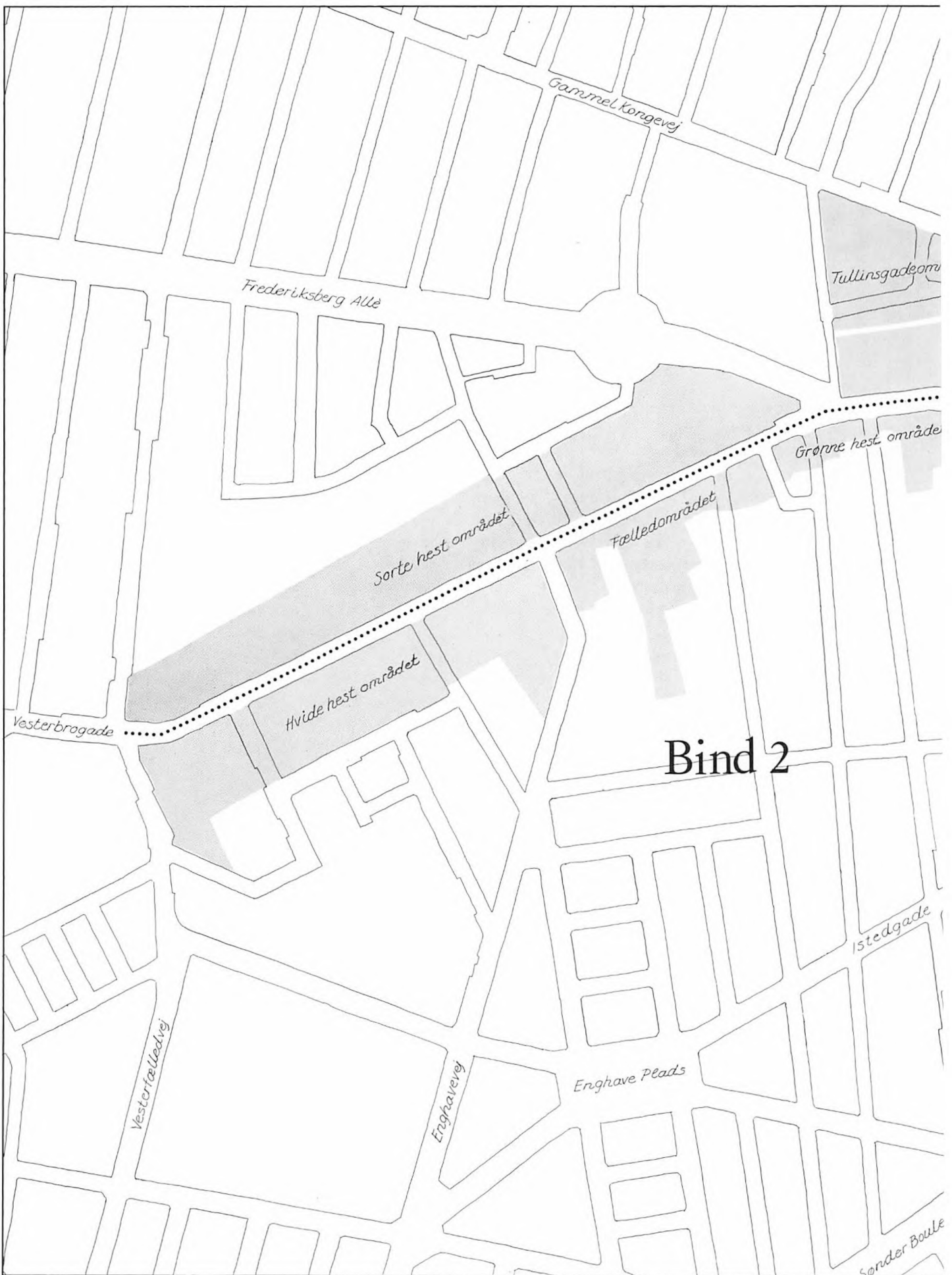
Det har vist sig, at Vesterbro rummer betydelige arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige kvaliteter. Bygningerne på Vesterbro giver indtryk af god håndværksmæssig standard og viser i rigt mål en beherskelse helt ned i detaljen af de datidige arkitektoniske virkemidler.

Vesterbro-registranten henvender sig til fagfolk og til lægfolk, til politikere, embedsmænd og borgere. Gennem et øget kendskab til Vesterbro og større viden om kvarterets udvikling skabes forhåbentlig en øget bevidsthed om kvarterets særpræg og kvaliteter. Erkendelsen af Vesterbros bygningsbevaringsværdier er forudsætningen for en vilje til at bevare disse. Og registranten er et smukt vidnesbyrd om de store værdier, som bygningerne på Vesterbro faktisk repræsenterer.

Omdannelsen af Vesterbro vil være en lang proces, og den skabes ikke af politikere eller embedsmænd eller borgere alene. Det er en stor fælles opgave. Gennem planlægningen er det i dag muligt at skabe gode rammer om byfornyelsen på Vesterbro. Det er mit håb, at disse to bøger vil skærpe den fælles bevidsthed om denne del af vores kulturarv, hvoraf vi har en forpligtelse til at videregive det bedste til de kommende generationer.

Det er min overbevisning, at denne registrant med dens omfattende tekst og mange billeder vil åbne øjnene for, at der er tale om en bydel med sin helt særegne historie, sine egne gode bygninger og miljøer, kort sagt – en bydel, vi må behandle med omhu.

Christian Christensen
miljøminister

Frederiksberg Alle

Gammel Kongevej

Tullingsgade

Grønne hest område

Sorte hest området

Fælledområdet

Hvide hest området

Vesterbrogade

Bind 2

Vesterfaaledevej

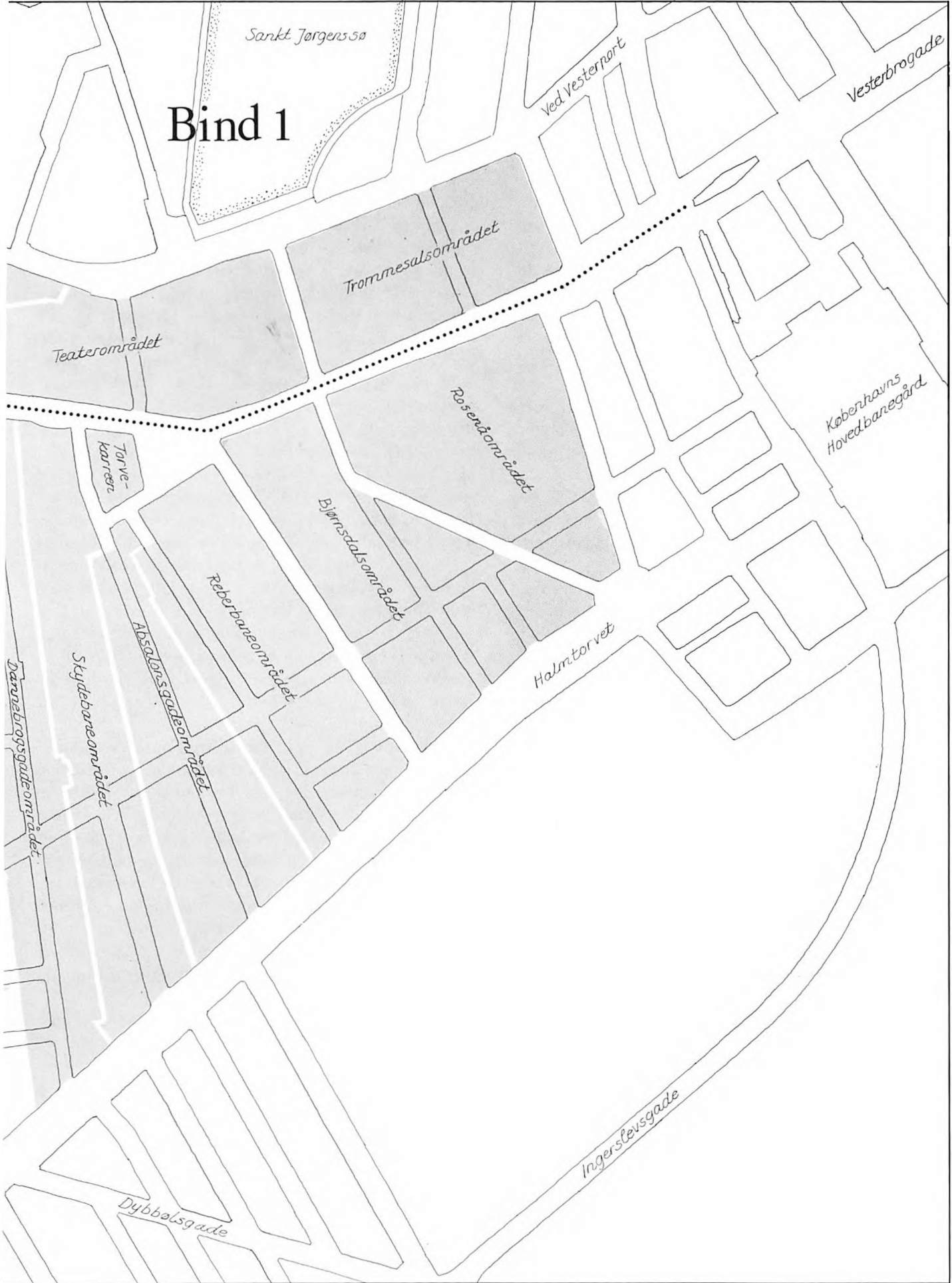
Enghavevej

Enghave Plads

Istedgade

Sønder Boule

Bind 1

Sankt Jørgens sø

Ved Vestertorvet

Vesterbrogade

Trommesalsområdet

Teaterområdet

Rosenbølgens område

Københavns Hovedbanegård

Torve-
karren

Bjomsølsområdet

Halmtorvet

Reberbaneområdet

Dannebrogsgadeområdet

Skudebaneområdet

Absalonsgadeområdet

Ingerslevsgade

Dybbølsgade

INDLEDNING

Brokvartererne skød frem som forstadsbebyggelser omkring den indre by efter nedlæggelsen af Københavns gamle befæstning i 1852.

Vesterbro var den bydel uden for voldene, som tidligst havde permanente bebyggelser. Gammel Kongevej havde tabt sin betydning som det første stykke af den gamle landevej til Roskilde, og i stedet var Vesterbrogade trådt frem. Den blev ellers oprindelig især benyttet, når kvæget blev drevet ud på Fælleden for at græsse. I begyndelsen af 1600-årene var vejen blevet brolagt, og adskillige næringsdrivende havde slået sig ned langs den. Endnu måtte de være indstillet på, at deres huse ville blive nedbrændte, hvis fjenden stod for døren. Det skete under Svenskekrigen i 1658-60, og efter dette var der forbud mod bebyggelse her. Dette forbud blev godt nok ikke håndhævet særligt strengt i de efterfølgende år.

Med ophævelsen af den militære demarkationslinie i 1852 var startsignalet givet for en omfattende bebyggelse af de omkransende marker og jorder, der havde henligget som åbent terræn for fæstningen. Efter således at have været åbent land med lidt spredt, landlig bebyggelse rejste der sig i løbet af nogle årtier efter voldens fald det tætbyggede forstads kvarter, som vi i dag kender som Vesterbro.

I forhold til de trange vilkår inden for det ældre Københavns lukkede volde fremstod de nye kvarterer som både attraktive og sunde. Bebyggelsen var af en bedre standard, lejlighederne oftest større, og tætheden mellem husene var langt mindre. Desuden var der ikke langt til natur eller strand, der dengang lå få hundrede meter borte. Embedsmænd, funktionærer, håndværkere og arbejdere slog sig ned i disse nye kvarterer. Også forretningslivet blomstrede, og Vesterbrogade fik hurtigt det boulevardpræg, som er bevaret den dag i dag.

Specielt to faktorer spillede ind med hensyn til Vesterbros tidlige udvikling. Fra 1577 var al slagterivirksomhed af sundhedsmæssige årsager lagt uden for byen på Vesterbro, og byens slagtere havde fundet naturligt rodfæste langs indfaldsvejen. Herefter fungerede Vesterbro i århundreder som centrum for Københavns kød- og levnedsmiddelforsyning. Dette forhold spores stadig i bebyggelse og i gadenavne. Og fra gammel tid har bydelen fungeret som udflugts- og forlystelsessted

for den indeklemte bys borgere. Teater- og beværtningslovet har således også dybe rødder på Vesterbro, og dette forhold har på godt og ondt også været med til at præge kvarterets udvikling helt frem til i dag.

Desværre betød den fortsatte udvikling fra slutningen af århundredet, med den store tilgang af landarbejdere til industrien og til storbyen, en voldsom overbebyggelse af disse nye forstæder. Frem til omkring 1920 blev der bygget mere end 10.000 boliger, hvoraf størstedelen indrettedes i 5 og 6 etages bygninger. De mørke og dybe karreer, hvor kun lidt lys og luft trængte ind, blev snart et af brokvarterernes kendetegn. Der blev bygget tæt, og der blev boet tæt. Fra 1840 til 1901 steg befolkningstallet på Vesterbro fra 1711 til 65.564. Bydelens beboere kom herved til at leve med store bolig- og friarealmæssige mangler, set med nutidens øjne.

Denne udvikling betød, at Vesterbro snart fik en dårlig klang i befolkningens ører. Og de færreste forbandt efterhånden hverken kvaliteter eller værdier af bygnings- eller miljømæssig karakter med bydelen. Opfattelsen af Vesterbro som et belastet byområde med stigende behov for fornyelse er styrket igennem de seneste år.

Erkendelsen af Vesterbros bygningsbevaringsværdier har stået lidt i skyggen af holdningen til bydelens sociale og sundhedsmæssige forhold i øvrigt. Alt for mange mennesker sætter et lighedstegn mellem kvarterets lave boligstandard og bygningernes kvalitet. At bygninger har været udsat for misbrug og vanrøgt, ændrer imidlertid ikke ved deres bygningsmæssige kvaliteter, og den anklage for spekulationsbyggeri, der klæber ved netop denne periodes bygninger, er alt for ensidig og unuanceret. Også klassicismens højt ansete bygninger var opført af private bygherrer, arkitekter og håndværkere for vindings skyld.

Periodens arkitektur, historicismen, har ligeledes haft – har måske endnu – et ilde omdømme. Specielt den funktionalistiske arkitekturopfattelse anså historicismens bygninger som udtryk for forloren pynt og uærlig pastiche. Også for de arkitekturopfattelser, der tager udgangspunkt i de mere klassiske stilarter, dvs. frem til 1850, og måske også anerkender nyklassicismen og Bedre Byggeskik-bevægelsen fra den første del af dette århundrede, var historicismens bygninger dår-

lig bygningskunst. I dag er disse holdninger ved at blive erstattet af en fornyet indsigt i, og forståelse for, historicismens ofte sprudlende og livfulde arkitektoniske udtryk.

Den nu foreliggende registrering af Vesterbros bygninger er et stykke pionerarbejde. Arkitekturperioden fra begyndelsen af 1850'erne til 1900, som her er gjort til genstand for undersøgelse, er tidligere kun i ringe grad historisk behandlet. Med registranten har fredningsstyrelsen forsøgt at beskrive Vesterbros udvikling i en ny og bredere sammenhæng.

Den skulle således bidrage til aflivelsen af eksisterende myter – eller måske snarere fordomme – om at der skulle være tale om dårligt byggeri, både i konstruktionsteknisk og arkitektonisk henseende. Mange har også set brokvartererne som udtryk for en byudvikling, der var styret af utilstrækkelig lovgivning og planlægning. Imidlertid er dette et synspunkt, som kun tager hensyn til det nutidige udviklingsstadium på det bygge-, bolig- og planlægningspolitiske område. Set med datidens øjne levede byggeriet på Vesterbro, hvad angår bygningsmaterialer og -konstruktioner, fuldt ud op til den eksisterende, nyskabte byggelovgivning. Egentlig byplanlægning i moderne forstand fandtes slet ikke. Dengang blev reguleringen af byudviklingen f.eks. foretaget i forbindelse med tidens større anlægsarbejder som nedlæggelse af kloakerings- og gasrør.

Byplanlægningen og bygningslovgivningen trådte således, så at sige, sine barnesko i den periode, hvor Vesterbro blev udbygget. Det vil være forkert at laste bygningerne for denne tidlige tids fejltagelse hvad byplanmæssig fremsyn angår. Vi vil i den henseende med rette kunne kaste blikket på vor egen tid.

Det er også en udbredt opfattelse, at det kun er ganske få arkitekter, der overhovedet har været virksomme på Vesterbro. Tværtimod viser denne registrant, at det endog var uhyre almindeligt at anvende arkitekter til nybyggeriet. På henved 275 bygninger inden for registrantområdet har arkitekter bistået ved opførelsen. Også blandt arkitekterne til Vesterbros bygninger findes mange, som normalt forbindes med samtidens mere monumentale og værdsatte byggeri som slotte, herregårde, kirker og museer.

Disse emner bringer registranten op til ny – eller snarere fornyet – vurdering. Det har i denne sammenhæng bl.a. været hensigten med registranten at belyse helt nye sider af disse væsentlige forhold.

Bogen supplerer således de seneste års videnskabelige forskning i forskellige træk ved industrialismens ud-

vikling. I Jesper Engelmarks bog »Københavns etageboligbyggeri fra 1850-1900«, Statens Byggeforskningsinstitut 1983, redegøres meget udførlig og detaljeret for byggeriets udvikling og den tekniske kvalitet af materialer og konstruktioner i netop denne periode. Af særlig interesse er det i denne forbindelse, at myndighedernes krav til byggematerialer var høje sammenlignet med tidligere tider. Det københavnske etagebyggeris ydre mål og konstruktion var udtryk for det optimalt opnåelige inden for rammerne af den til enhver tid gældende byggelovgivning. Det gør det herefter muligt at betragte etageboligbyggeriet i denne periode, som noget af det ypperste i konstruktions- og materialemæssig henseende, der er frembragt af almindeligt, borgerligt byggeri.

Registranten viser også, at byggeriets størrelse og plan er langt mere varieret end almindeligt antaget. Langs hovedstrøg og -gader præges byggeriet af store og mellemstore lejligheder, der fuldt ud levede op til samtidens – og såmænd også nutidens – mere kvalitetsbetonede krav og behov. Langs de mindre gader findes et stort antal mindre et- og toværelses lejligheder, men disse var vel at mærke oftest stiftelseslejligheder, der var tænkt til at huse enlige og mindre bemidlede. Arkitekturen i disse bygninger spænder fra det helt ydmyge, anonyme til det næsten prangende, monumentale udtryk.

Inden for den nærmeste årrække vil der formodentlig ske en omfattende byfornyelse af det indre Vesterbro. Denne byfornyelse skal først og fremmest sikre bydelen lys, luft og tidssvarende boliger. Herved vil det naturligtvis være nødvendigt at fjerne flere bygninger, der enten ligger uhensigtsmæssigt eller som er i en helt uacceptabel tilstand. Spørgsmålene er, hvilke bygninger der bør fjernes, og hvilke bygninger der skal bevares, og i hvilken tilstand? For at kunne besvare disse spørgsmål er det som sagt nødvendigt at få undersøgt bydelens og de enkelte bygningers udvikling og kende deres historie og særpræg.

Brokvartererne er et produkt af den hastige udvikling, samfundet gennemløb under industrialiseringen fra midten af forrige århundrede. På ganske få årtier forandrede denne udvikling helt dagligdagen. Disse forhold afspejles i såvel de fremgangsrige som de mere dystre sider af befolkningens levevilkår.

Vesterbro er et særligt kapitel af Københavns og Københavnernes historie. Kvarterets bygninger er de fysiske spor af denne udvikling, og vi bør værne om dem

som vidnesbyrd om den tid. Med Vesterbro-registranten er der skabt et vigtigt grundlag herfor.

I dag er Vesterbro på samme tid præget af både homogene gadebilleder og individuelle arkitektoniske manifestationer. De enkelte bygninger er oftest skabt efter tidens individuelle byggeskik, men formår samtidig at fungere i et fint samspil med det omgivende miljø. Enkelte af bygningerne hævder sig ved deres selvstændige arkitektur. De fleste er af en mere anonym fremtoning, men i deres indbyrdes sammenhæng er de oftest *umistelige* som vigtige repræsentanter for den tidlige industrialismes bygninger.

De tilhører som bykvarter og som enkeltbygninger den del af den europæiske storbyarkitektur, som det gik hårdest ud over under anden verdenskrig, og som man derfor i udlandet i høj grad er opmærksom på at beskytte. Herhjemme undgik vi lykkeligvis at få vore byer og bygninger ødelagt af bomber. Derfor står Vesterbro i dag som et i europæisk sammenhæng meget helstøbt og interessant kvarter. Det vil derfor være kedeligt, hvis vi selv på grund af manglende erkendelse heraf skal ødelægge disse bygninger.

Registreringsarbejdet er udført af Tegnestuen Iversen, Høg & Raabyemagle ApS i perioden 1982-84 og omhandler det indre Udenbys Vester Kvarter – fra Trommesalen/Helgolandsgade til og med Dannebrogsgade mellem Gl. Kongevej og Sdr. Boulevard samt randbebyggelsen mod hovedfærdselsåren, Vesterbrogade, til Platanvej/Vester Fælledvej.

Registranten indledes med afsnit om Vesterbros historie og kvarterets arkitekturhistoriske udvikling.

I hovedafsnittet, bygningsregistranten, er alle huse opført før 1940 beskrevet – dvs. ca. 450 ejendomme. Afsnittet er inddelt i 14 kapitler, delområder, hver indledt med et oversigtskort og en uddybende historisk redegørelse. Delområdernes afgrænsning er historisk betinget ud fra de ældre matrikuleringer, så de nuværende ejendomme indgår som en del af en større helhed, oftest flere karreer. De enkelte ejendomme, der er beskrevet inden for delområdet, er angivet på oversigtskortet, men ønskes oplysninger om en bestemt adresse, findes et bygningsregister bagest i bogen.

For hver enkelt ejendom er forhuset afbildet med et fotografi optaget i sommeren 1984. Bygninger, som er nedrevet i den mellemliggende periode mellem registrering og fotografering, er udeladt.

Bygningsbeskrivelserne omhandler forhusenes gade facade samt væsentlige side- og baghuse. Bygningernes indre behandles ved angivelse af plantyper, hvor

oplysning herom har kunnet tilvejebringes. I plantyperne angives lejlighederne ved antal rum, hvortil kommer køkken og wc.

Til hver ejendom er endvidere knyttet en vurderende bemærkning, som ikke vedrører bygningens vedligeholdelsesmæssige og tekniske tilstand, men alene dens arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige kvalitet.

Når registranten kun har medtaget side- og baghusbebyggelsen i et vist omfang, skyldes dette alene ressourcemæssige overvejelser, og skal ikke ses som en vurdering af bygningernes bevaringsværdier.

Afslutningsvis er der udarbejdet et samlet navne- og et bygningsregister. Navneregistret er tre-delt i to registre over henholdsvis bygmestre og bygherrer samt et register over forekommende personer og institutioner i øvrigt.

Bygningsregistret angiver ud fra postadressen, hvor i registranten en given bygning er placeret.

Udarbejdelsen af en bygningsregistrant er en langvarig proces, der strækker sig over flere år.

Det har desværre været umuligt at holde registranten helt à jour med den seneste udvikling på Vesterbro efter registreringsarbejdets afslutning. Derfor er enkelte huse, som er nedrevet i mellemtiden eller som står over for nedrivning, medtaget i registranten. Ligeledes kan der i øvrigt være foretaget bygningsarbejder, der helt ændrer på registreringens aktualitet. I et enkelt tilfælde er en nu nedrevet husrække medtaget for helhedens skyld.

Hver enkelt ejendoms bygningshistorie er udarbejdet på grundlag af arkivmateriale fra Stadskonduktørembedet, Københavns byggesagsafdeling og Københavns Stadsarkiv.

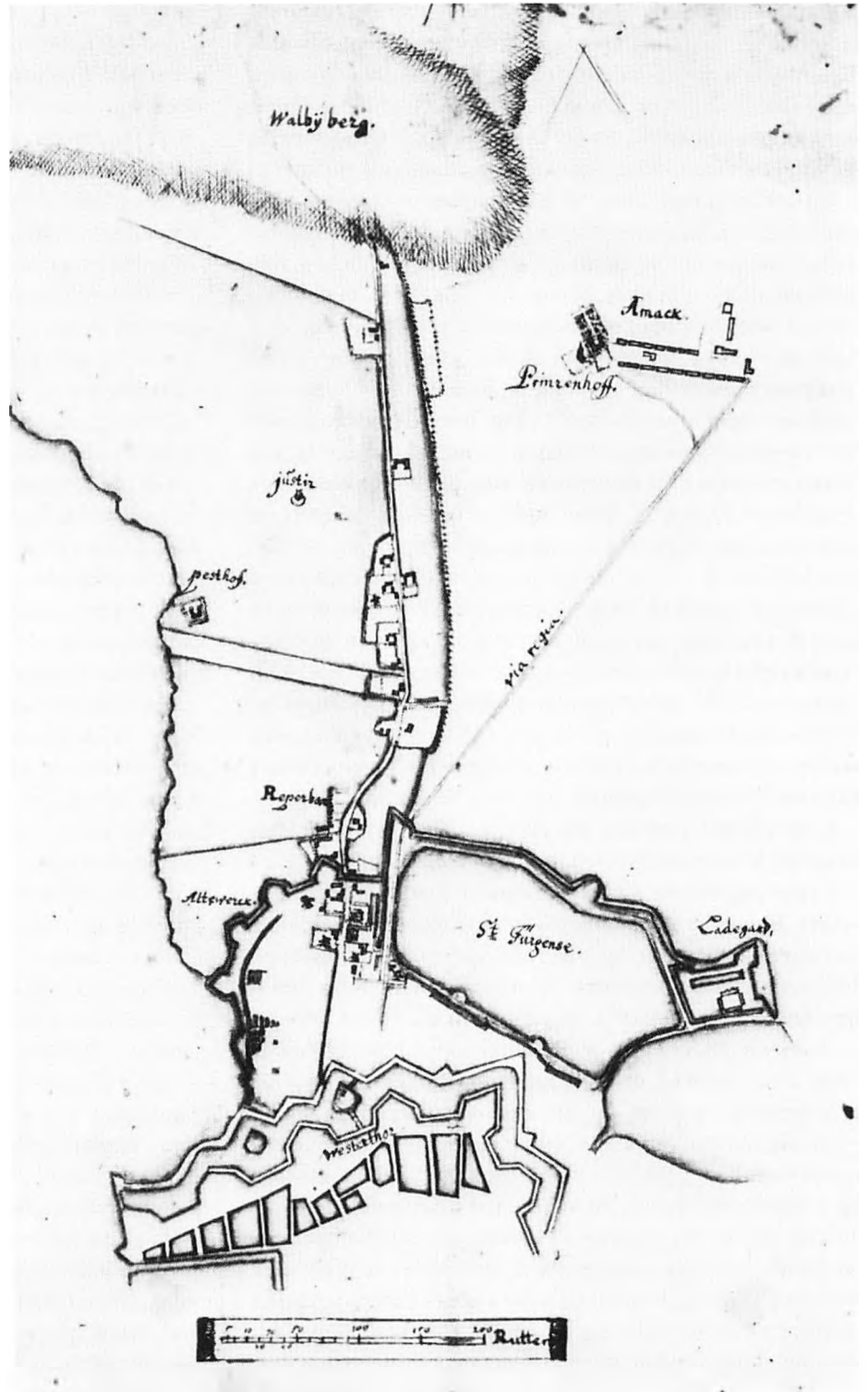
Fredningsstyrelsen takker disse institutioner for stor hjælpsomhed under arbejdet.

Det historiske billedmateriale er venligt stillet til rådighed af Københavns bymuseum. Det ældre kortmateriale er stillet til rådighed af Københavns Stadsarkiv. Fredningsstyrelsen takker også bymuseet og stadsarkivet for hjælp ved arbejdet.

Det er fredningsstyrelsens håb, at denne registrant vil kunne udgøre en vigtig del af grundlaget for den videre planlægning af Vesterbros fremtid, så de arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige kvaliteter bevarer til glæde og gavn for Københavns kommune og dens borgere.

Fredningsstyrelsen

VESTERBROS UDVIKLING

Strækningen Vestervold-Valby Bakke.
Ca. 1695.

Mellem Absalons befæstede by København og den markante, 30 m høje bakke Solbjerg med landsbyerne Solbjerg og Valby lå i middelalderen et bredt nord-sydgående dalstrøg med en lille å, der samlede to vandløb fra henholdsvis nordvest og nordøst. Strandlinien forløb her i sydvestlig retning omtrent hvor Sønder Boulevard i dag ligger, og den gamle »alfarvej« eller »gemene adelvej« ud fra byens Vesterport fulgte denne linie et passende sikkert stykke inden for de sumpede og søfyldte strandenge og videre mod syd om Solbjerg.

Jorderne herude blev benyttet af byens borgere som fælled, dvs. fælles græsningsareal. Skønt det var almindeligt accepteret, at disse arealer hørte til staden Københavns byjorder, var der til at begynde med en temmelig flydende overgang til landsbyen Valbys overdrev og fælled. Først senere blev skellet klart markeret ved grænsegrøfter.

På området umiddelbart uden for volden anlagdes der efterhånden nogle få haver, enkelte med små våningshuse, men de fleste som en slags kolonihaver for velstående borgere. Flere stubmøller blev opført på små kunstige møllebakker langs alfarvejen, og rebslangerne flyttede deres baner herud til de rummeligere forhold. Endvidere opførte man i 1577 af hygiejniske grunde en række slagterboder syd for vejen. I slutningen af det 16. århundrede tog havernes antal stærkt til, og således var der omkring århundredskiftet opstået en hel lille forstad. I jordebogen 1581 nævnes 43 haver syd for alfarvejen og 70 haver nord for, mens man i 1620 omtaler 7 reberbaner og hele 18 møllebakker.

I det 17. århundrede tog udviklingen fart, især som følge af Christian IV's mangesidige aktiviteter for at udbygge og styrke sin residensstad København. Alleerede i det 14. århundrede havde man ved opdæmning skabt Peblingsøen og ved nye dæmningsarbejder i 1525 udvidet denne med Sortedamssøen. Som led i sine fæstningsarbejder kastede Christian IV nu blikket på søernes afløb syd for Peblingsøen. Her lå ca. år 1600 kun en bred engstrækning gennemstrømmet af en lille bæk og med en mindre dam ved alfarvejens nordside, mens Sankt Jørgens Hospital lå ved dammens vestbred. Nu skabte kongens voldmestre en stor og regulær sø i årene 1618-28, der efter hospitalet fik navnet Sankt Jørgens sø. Samtidig projekterede man en ny fremskudt forsvarslinie, retrenchementet, der med bastioner og kurtiner skulle føres i en stor bue fra søens vesthjørne ved Sankt Jørgens Hospital, ned over strandengene og ind langs Kalvebod Strand til møde med selve hovedvolden. Retrenchementets ydre voldgrav fik vand fra et overløb helt oppe ved Ladegårds-

åen, ført sydpå langs lavere fæstningsanlæg vest for Sankt Jørgens sø. Det er dette vandløb, der senere officielt hed Vodroffså, men som især på Vesterbro-strækningen kom til at bære det ironisk mente navn Rosenåen.

Af størst betydning for den lille haveby foran Vesterport var dog kongens udbygning af selve hovedvolden, hvorved man simpelt hen »slugte« det meste af området. De herved inddragne byjorder overgik som fæstningsarealer til staten, der imidlertid påbød magistraten at anvise de eksproprierede borgere nye grunde på byjorderne længere mod vest, men for det meste stadig bag det beskyttende retrenchement.

I forbindelse med denne »udflytning« synes den nye forstad at have fået et udbygget og regulært gadenet, hvorved den gamle alfarvejs forløb blev opløst. Man anlagde nu to parallelle brolagte gader, Roskildegade og Bæltgade, mens endnu en planlagt parallelgade mod syd ikke synes at være blevet realiseret. Roskildegade (den senere Gammel Kongevej) fulgte på sin inderste strækning den gamle vejføring fra Vesterport og langs dæmningen ved Sankt Jørgens sø, passerede den store retrenchementsbastion ved Sankt Jørgens Hospital og krydsede voldgraven via en bro. Derpå drejede den op mod nordvest og løb som landevej til Roskilde nord om Solbjerg eller Valby bakke.

Bæltgaden, der også blev kaldt »den store stenbro« eller »Vesterbro« (senere Vesterbrogade) førtes inden for retrenchementet parallelt med Roskildegaden, men 150 m nærmere kysten. Den blev ført over voldgraven ved en træbro, der senere blev benævnt Bjørnsdalsbro (i dag ud for Stenosgade og Viktoriagade). Ved de udflyttede reberbaner (i dag Vesterbros Torv) drejede den op mod nordvest, løb frem til Mikkel Vibes kro (i dag ved Værnedamsvej), hvorefter den igen knækkede – nu mod sydvest – og løb, ca. 70 m sydligere end den gamle nu nedlagte alfarvej, i næsten lige linie ud til Valby syd om bakken og videre til Køge.

En forbindende tværgade – Amagergaden – var planlagt, men synes kun at være blevet etableret mellem Roskildegade og Bæltgade, omtrent der hvor Trommesalen nu forløber. Hele området umiddelbart nord for den gamle alfarvej og vest for Sankt Jørgens sø havde Christian IV i begyndelsen af det 17. århundrede ved forskellige køb og mageskifter lagt under kronen som jordtilliggende for sin nyudflyttede ladegård ved Peblingsø-dæmningen, og hermed skabtes basis for dannelse af Frederiksberg-enklaven.

En anden kongelig grundovertagelse i »Vesterbyen«, som den nye forstad blev kaldt, var »Dronningens Eng-

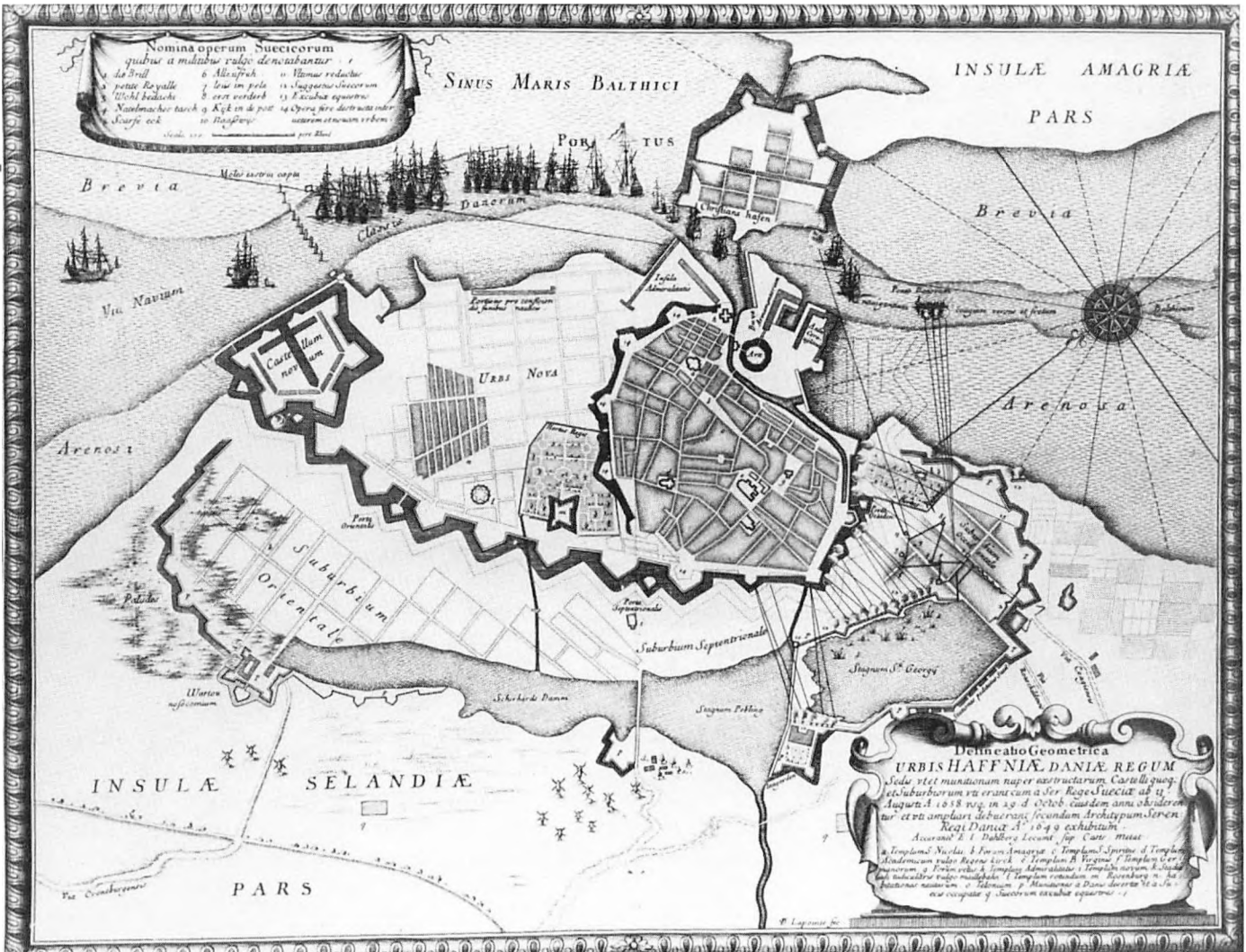
have«, oprindeligt erhvervet af Christian IV men senere efter en noget omskiftelig skæbne havnet hos Frederik III's dronning, Sofie Amalie, der lod en have med damme anlægge. Dronningens Enghave omfatter stort set det areal, der i dag optages af Københavns hovedbanegård, kvarteret omkring Reverdilsgade og Stampesgade samt et stykke af Tivoli, og forblev under amtets jurisdiktion helt frem til anden halvdel af det 19. århundrede.

Med fuldførelsen af Christian IV's fæstningslinie, retrenchementet, trak det ud, og først truslen om svenskekrigen omkring 1640 satte fart i arbejderne. Imidlertid var man ikke helt færdig, da Carl X Gustavs hær i vinteren 1657-58 for første gang stod foran byen. Af forsvarsgrunde blev hele den nyudflyttede forstad ryd-

det, og næppe havde man påbegyndt en genopbygning, før den svenske hær i sensommeren 1658 foretog en regulær belejring af København. Hurtigt blev alt i forstaden igen ryddet, men retrenchementet fik desværre en helt anden virkning end den tilsigtede. Svenskerne slog lejr i ly af den, byggede barakanlæg og førte herfra ind over den ødelagte forstad et siksak netværk af løbegrave, der blev benyttet til udfald mod hovedvolden.

Efter svenskekrigene fulgte en periode med langsom genopbygning. Hele området mellem hovedvold og retrenchement var fra 1661 underkastet strenge demarkationsbestemmelser – bygge- og anlægsforbud – der i 1682 blev udvidet til at omfatte arealerne inden for 2000 alen fra hovedvolden, en linie der på Vesterbro

Dahlbergs kort over Københavns forsvarsværker fra ca. 1658.

VESTERBROS UDVIKLING

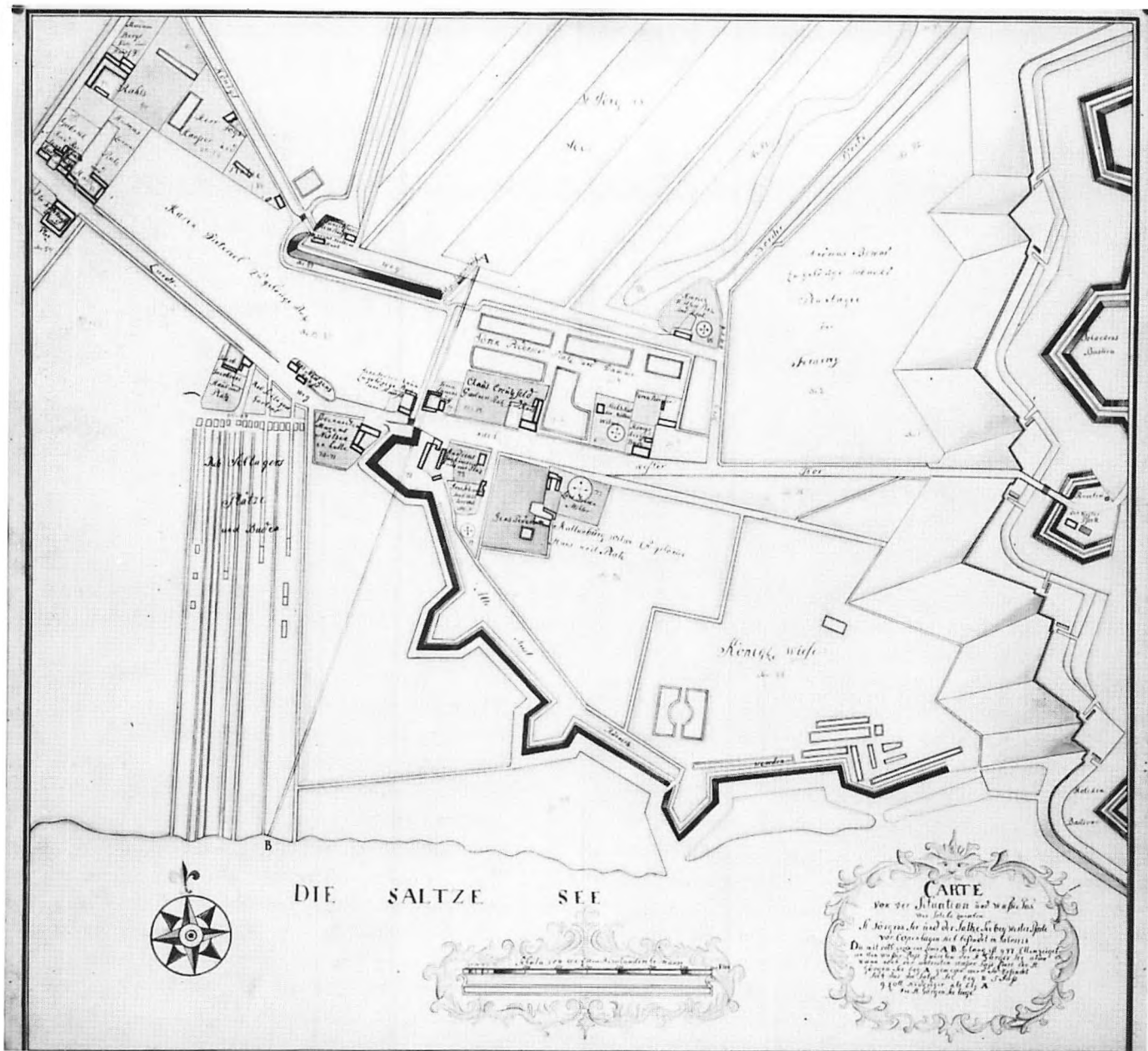
forløb helt ude vest for nuværende Enghavevej. Selve Christian IV's Vesterport fra 1617 blev revet ned i 1668 og genopført i ny fornem skikkelse lidt sydligere, nu med foranliggende ravelin-ø og »knækket« gennemkørsel. Fæstningsarealet optog nu i de næste 200 år hele den inderste halvdel af det oprindelige forstadsområde, hvorved det ubebyggede areal strakte sig helt frem omkring den nuværende banegrav.

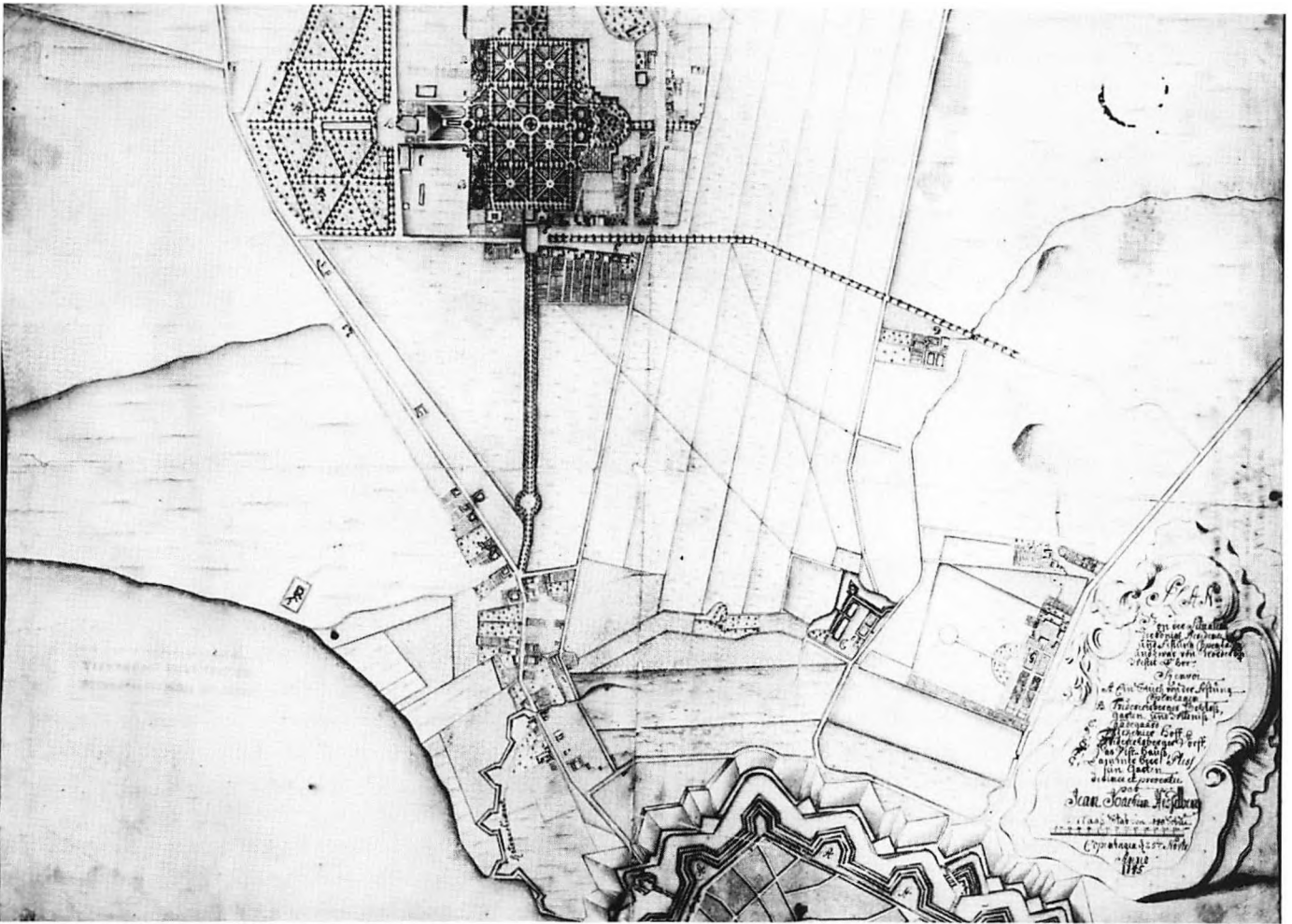
Af Christian IV's to parallelgader blev det Bæltgaden, den senere Vesterbrogade, der blev forstadens

hovedstrøg og adgangsvej til den nye Vesterport. Gl. Kongevej stod ikke længere i direkte forbindelse med porten, men blev i midten af det 18. århundrede via tværgaden, Farimagsvejens forlængelse, sat i forbindelse med Vesterbrogade uden for hovedvoldens ubebyggede område, glacis'et.

Selve retrenchementet, der til dels var blevet ødelagt i svenskekrigene, faldt efter denne fiasko i miskredit som forsvarslinie og overgik til almindelig brug, idet kronen skænkede voldarealerne til private, dels til

Kort over området mellem Sankt Jørgens Sø og Kallebod Strand ved Vesterport. Ca. 1728.

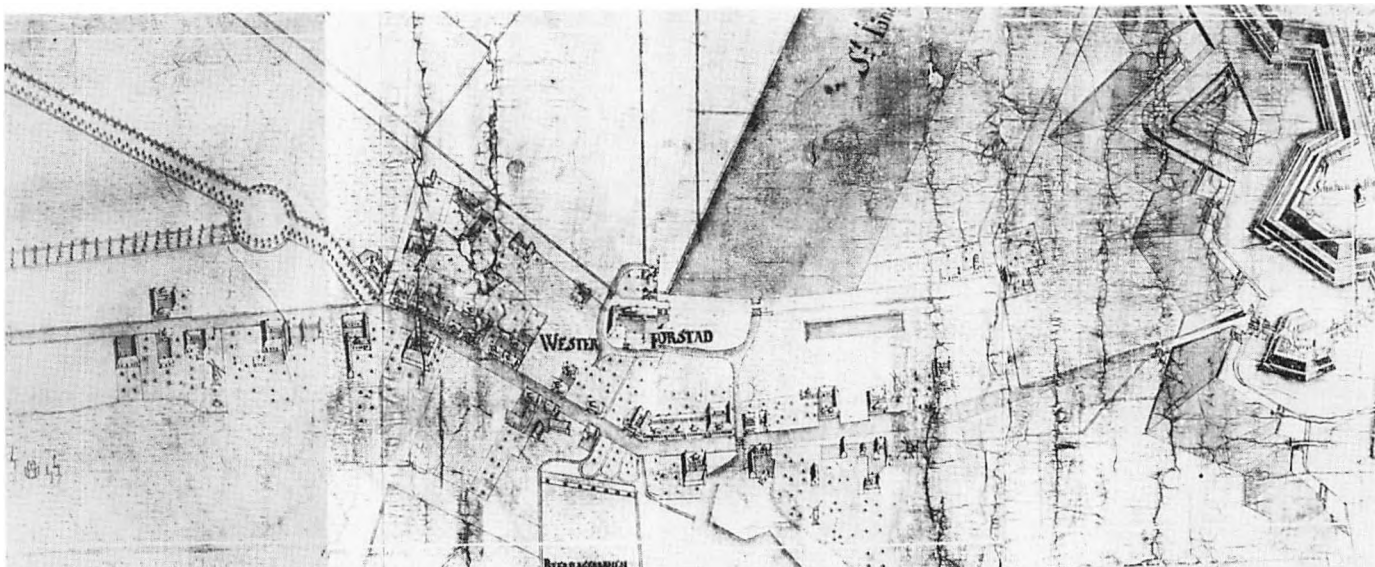

J. J. Hesselbergs kort over Vester- og Nørrebro samt Frederiksberg fra 1745.

»møllebakke« nord for Vesterbrogade, dels til skydebane og kro mod syd. Den forstad, der nu langsomt og trods demarkationsbestemmelserne voksede op på begge sider af en ca. 1 km lang strækning af Vesterbrogade, bestod, bortset fra enkelte ejendomsgrunde, af byjordsparceller, der blev fæstet efter kontrakt, ofte på fæsterens livstid. Imidlertid forstod byens styre ikke at imødegå inflationen ved løbende at sætte fæste- og lejeafgifter i vejret. Til sidst var afgifterne så latterligt små, at livstidsfæsterne betragtede sig selv som lovlige ejere af jorden. Selvfølgelig var selve bygningsanlæggene privat ejendom og kunne som sådan handles og arves normalt, men ofte ser man fæstere sælge eller udparcellere fæstejorden. Denne situation affødte, at der gang på gang opstod tvivlsspørgsmål, og der blev ført langvarige diskussioner, endog processer mellem magistrat og borger, eller mellem sælger og køber, hvor

sidstnævnte, efter pludselig at have fået klarhed over sagens rette sammenhæng, følte sig snydt i sin grundhandel.

I løbet af det 18. århundrede fik Vesterbrogade som Københavns vigtigste indfaldsvej over land det islæt, som blev et særkende for kvarteret helt op til vore dage, beværtnings- og forlystelseslivet. De bestemmende faktorer for denne udvikling var mange. Dels den stadig voksende trafik til og fra byen, hvor portens lukning hver nat i mange tilfælde gjorde ophold på kro og herberg i forstaden nødvendig. Dels betalingen af konsumptionsafgiften, der bremsede trafikken mere og mere og derved fristede til opholdspauser langs adgangsvejen. Trommesalens kvægtorv blev centrum i en livlig handel mellem pranger, slagter og borger, og lidkøb blev derefter drukket i et af kvarterets mange værtshuse. I forbindelse med kvægtorvet slog en

Udsnit af Geddes perspektivkort fra 1757. Bymuseet.

mængde slagtere sig efterhånden ned langs »broen«, foruden de erhverv, der naturligt fulgte i slagterens kølvand: garvere, lystembere og skomagere. De populære skydeselskaber fik lidt efter lidt et klart selskabeligt præg, og foreningslokalerne udviklede sig til offentlige restaurationer og selskabslokaler, frekventeret af såvel høj som lav. Det yndede udflugtsmål, Frederiksberg Have, bragte mange gode borgerfamilier til fods og i vogn ud gennem Vesterbro til »jernporten« ved Frederiksberg Allé.

Omkring år 1800 tiltog forlystelseslivet voldsomt, især på strækningen nærmest byen, hvor værtshus lå ved værtshus, ofte slået sammen med en slagtervirksomhed. Dette livlige kvarter tiltrak andre folk i forly-

Acciseboden ved Vesterport af H. G. S. Holm. Ca. 1830.

stelsesbranchen, bl.a. drog »Bakkefolket« efter den korte kildesæson i Dyrehaven ind i krohaveerne langs Vesterbrogade. Man åbnede »vauxhalls«, karruseller, menagerier og vokskabinetter. Rigtige teaterforestillinger og pantomimer fik her deres første, primitive rammer i beskedne barakagtige teaterbygninger.

Foruden forlystelseslivet karakteriseredes Vesterbroforstaden af en del fødevarerproduktion. Renæssancens fiskedamme blev afløst af store frugtplantager og handelsgartnerier, og kapunstopperier med kunstig opfodning af slagtefjerkræ blev startet flere steder i kvarteret. Den statsstøttede industri figurerede i midten af det 18. århundrede på Vesterbro i form af store farveplantager, der primært skulle levere til de militære uniformer. På privat initiativ opstod der senere andre industrianlæg såsom klædefabrikation, kakkellovnsfabrikation, tobaksfabrikation med tilhørende plantage samt kattuntrykkeri. Skønt mængden af møller ikke stod mål med tallet fra Christian IV's tid, lå her flere store og veletablerede møllevirksomheder, hvor stubmøllen ofte var suppleret af en hestemølle. På det gamle reberbaneområde (i dag bag Vesterbros Torv) sås stadig flere aktive rebslagere, men de oprindelige 16 baner var nu slået sammen til fem lange parceller.

Trods de strenge demarkationsbestemmelser opstod der således lidt efter lidt en hel del bebyggelse, for det meste lave bindingsværksforhuse med tilhørende udhusanlæg. Da man i 1755 lempede byggeforbudet betragteligt, hvorefter staden ligefrem pekuniært støttede nybyggeri på »broerne«, kom bebyggelsen efter-

hånden til at danne en næsten ubrudt gadefront langs Vesterbrogade fra glacis'et og ud til på nordsiden Værnedamsvej og på sydsiden Enghavevej.

Skønt »landliggeri« var blevet en livsform hos byens bedre borgerskab i slutningen af det 18. århundrede, er der kun få egentlige landsteder på Vesterbro, men flere af de større ejendomme lejede dog værelser ud til sommergæster. Et interessant islæt i kvarterets beboere er en række af Københavns store bygmestre og arkitekter, der tæller J. M. Quist, Boye Junge, Mogens og Andreas Kirkerup med selveste C. F. Harsdorff i spidsen. Den voksende forstadsbefolkning tiltrækker naturligvis også læger og apotekere, der omkring århundredskiftet ses bosat på Vesterbro, hvor de også beskæftiger sig med kemisk og farmaceutisk småindustri.

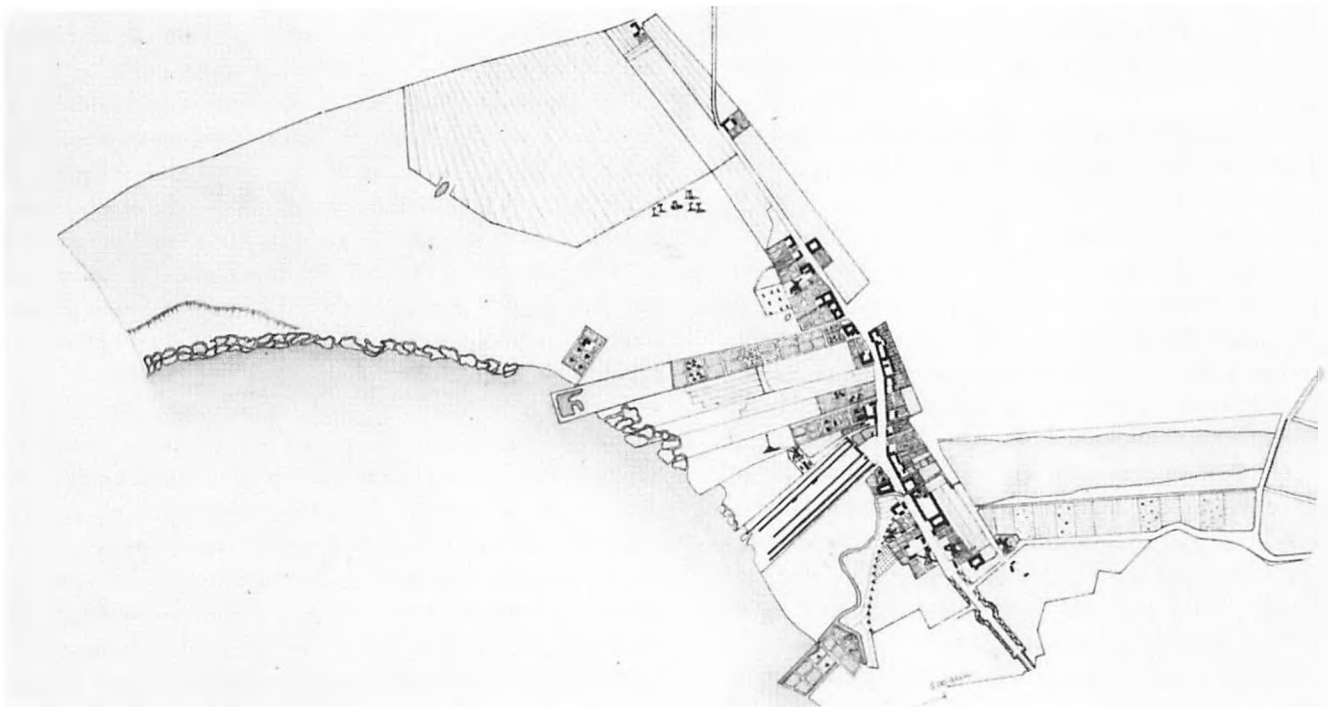
I disse opsvingstider for handel og industri fik bebyggelsen langs Vesterbro(-gade) en kvalitetsmæssig forbedring med adskillige noble grundmurede »gårde« med arkitektonisk holdning og karakter, mens de mere beskedne forhuse ofte fik gadefacaden omsat i grundmur. Ved århundredskiftet talte forstaden 1300 indbyggere, og dens bymæssige karakter blev understreget af både vandledninger og gadelygter.

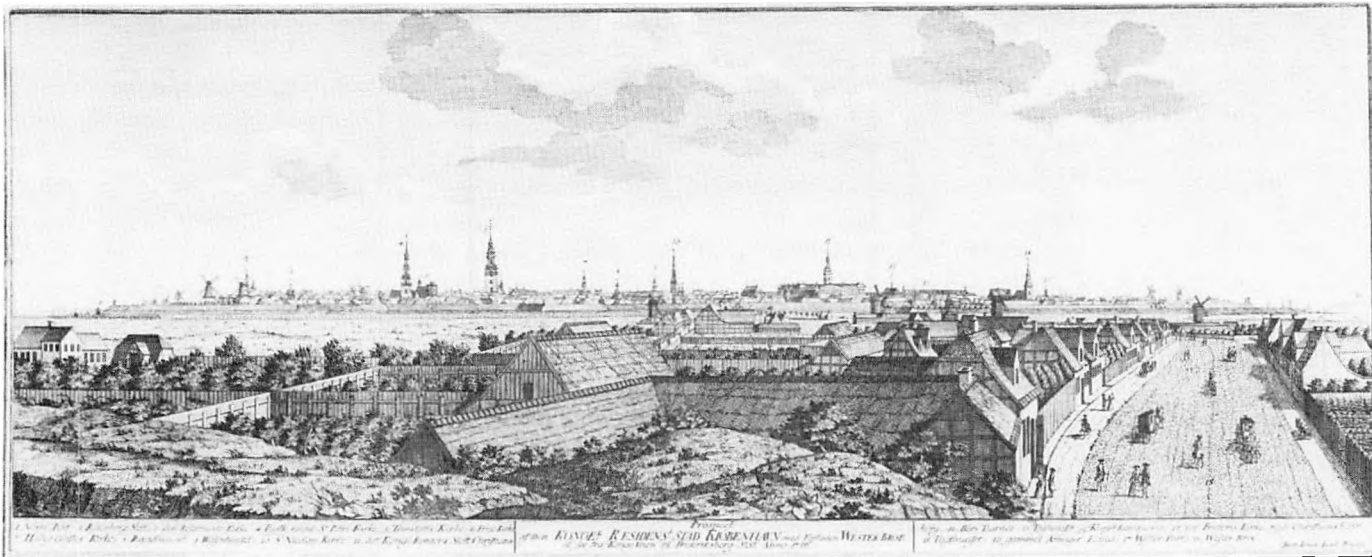
I 1770'erne skete der i forbindelse med en generel omlægning og forbedring af kongevejsnettet, der blev ledet af den indkaldte franske vejbygningsingeniør,

J. Marmillod, en vigtig ændring af den gamle landevejsføring. Den nye lige Roskilde Kongevej blev ført midt op over Valby Bakke foran Frederiksberg Slot og frem til møde med Vester landevej lige vest for Sorte Hest, hvorefter den ydre strækning af den gamle landevej blev nedlagt. Hele det indre forløb af Vesterbro(-gade) fik udstukket en præcis gadelinie, hvorefter randbebyggelsen hurtigst muligt skulle tilpasse sig. På den inderste strækning fra Trommesalen til de ydre fæstningsanlæg blev der i 1780'erne anlagt en bred regulær allé med adskilte ride- og fodstier på hver side samt en dobbelt træække, der senere blev udvidet til en smuk runddel omkring den i 1797 indviede Frihedsstøtte.

Kvarterets almindelige opblomstring fik et brat tilbageslag i 1807, hvor belejringsmisøren fra svenskekriegen gentog sig. Denne gang med englænderne som fjende og med katastrofal virkning for selve København. Også denne gang blev store dele af forstadsbebyggelsen, nemlig reberbanerne og strækningen fra Rosenåen til glacis'et, præventivt ødelagt af det danske militær. Også denne gang slog fjenden sig ned på Vesterbro og oprettede skanser og batterier, hvorfra det skrækkelige bombardement med »ildraketter« af byen bag voldene blev iværksat. Således var der i en have »foran skydebanen« (i dag Svendsgadekarreen) et stort

Udsnit af Vesterbro omkring 1771. Kopi efter Gerchen og Ehlers kort.

Prospekt af København set fra Vesterbro. Stik af J. J. Bruun fra 1761.

batteri »med fire morterer og to haubitzer«. Genopbygningsårene var præget dels af den almindelige økonomiske tristesse dels af de skærpede byggeregler for demarkationsområdet, der blev nidkært forvaltet af en særlig »demoleringskommission«, der virkede 1819-40. Selve demarkationsområdet blev også udvidet, her på Vesterbro til en linie gennem det nuværende Carlsberg-areal og op til Falkoner Allé. En følge dels af de store brande i København 1794 og '95 dels af bombardementet 1807 var de store mængder grus og mursten fra de ødelagte bykvarterer, som magistraten lod køre ud på Vesterbro og læsse af i stranden syd for reberbanerne.

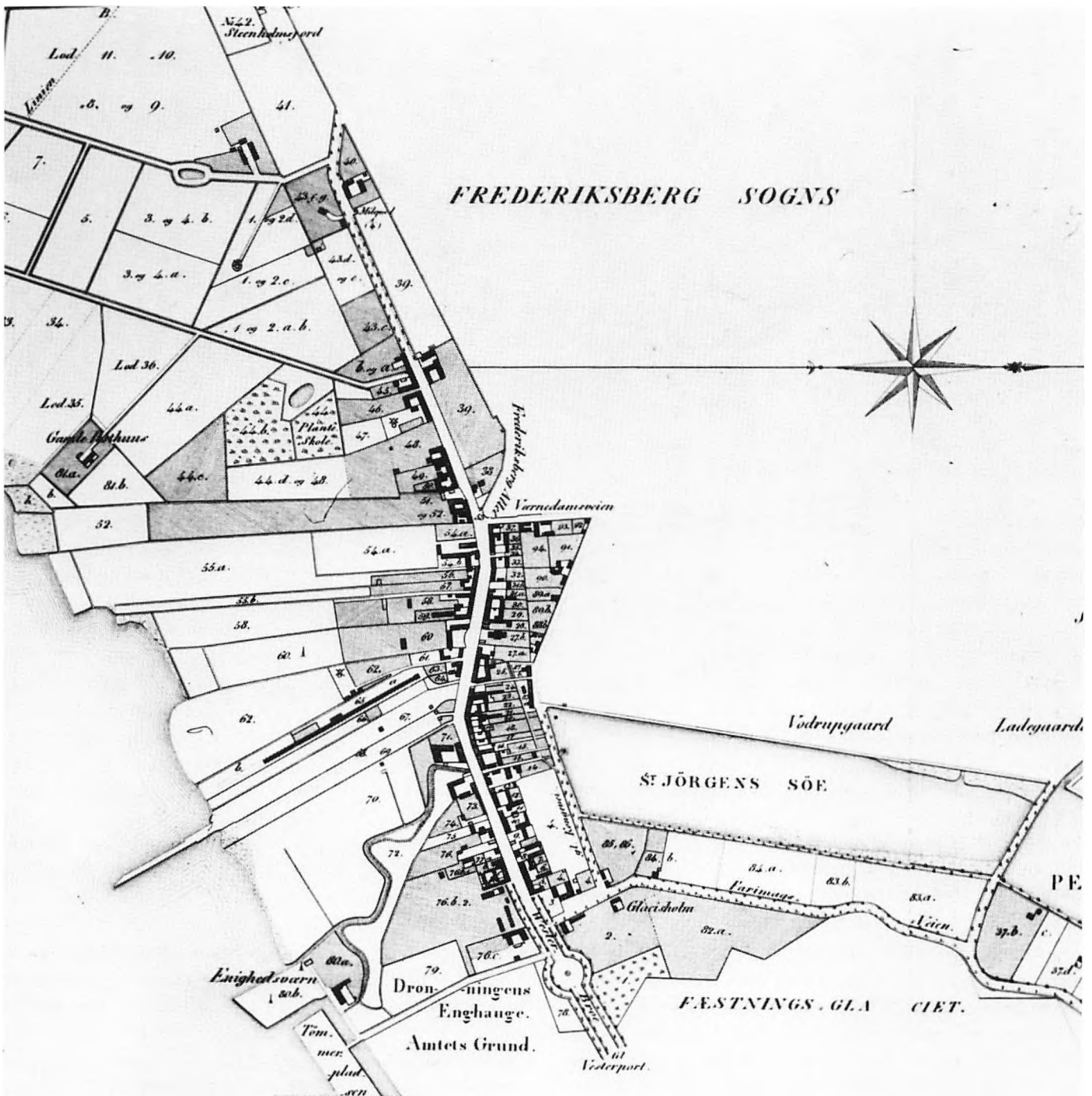
Herved opstod den »pynt«, omkring hvilken den store opfyldning efterhånden skete, der skabte nyt areal til bl.a. gasværket og senere kvægtorvet.

Omkring århundredskiftet skete der en radikal ændring af ejerforholdene i Københavns udenbys jorder, der fik den allerstørste betydning for udviklingen på Vesterbro. København var kommet i pengene til genopbygningen efter den ødelæggende bybrand i 1795. Regeringen kunne eller ville ikke hjælpe, men krævede, at byen selv skulle finansiere arbejdet ved at sælge af de udenbys jorder, der hidtil havde været fæstegrunde. Bystyret var faktisk meget imod denne plan og gav et både klogt og fremsynet svar, hvor man påpegede, at »permanente korporationer«, såsom en by, altid burde tage større hensyn til de mere varige end de øjeblikkelige fordele, og at byen, i stedet for at høste en hurtig gevinst ved at sælge af de udenbys jorder, tværtimod aldrig nogen sinde burde »sælge af sin jord, be-

bygget eller ubebygget, for at beboerne til alle tider kan høste al den fordel af jorden, som man efter tid og omstændigheder kan tilvejebringe«. Protesten nyttede dog ikke, og staten gennemtvang sin plan. Der blev nedsat en »erstatningsfondskommission«, som i 16 år forvaltede kommunens ejendomme, og som formidledede det salg af udenbys jorder, hvorved størsteparten af Udenbys Vester kvarter overgik til privateje.

Herved mistede kommunen en oplagt mulighed for at præge og styre byplan og bebyggelse ved kvarterets vældige udbygning i anden halvdel af det 19. århundrede. Ganske vist blev de solgte grunde pålagt den såkaldte »røde servitut«, der svarede til visse bestemmelser i de gamle fæste- og lejekontrakter, og som juridisk gav kommunen en mulighed for indflydelse, men servituten gik i glemmebogen i næsten 100 år. Da man endelig blev opmærksom på den, blev den benyttet af myndighederne til at skaffe en mere åben og tiltalende boligbebyggelse end bygge-loven sikrede, hvilket på Vesterbro især berørte yderkvarterer, der ikke behandles i denne registrant.

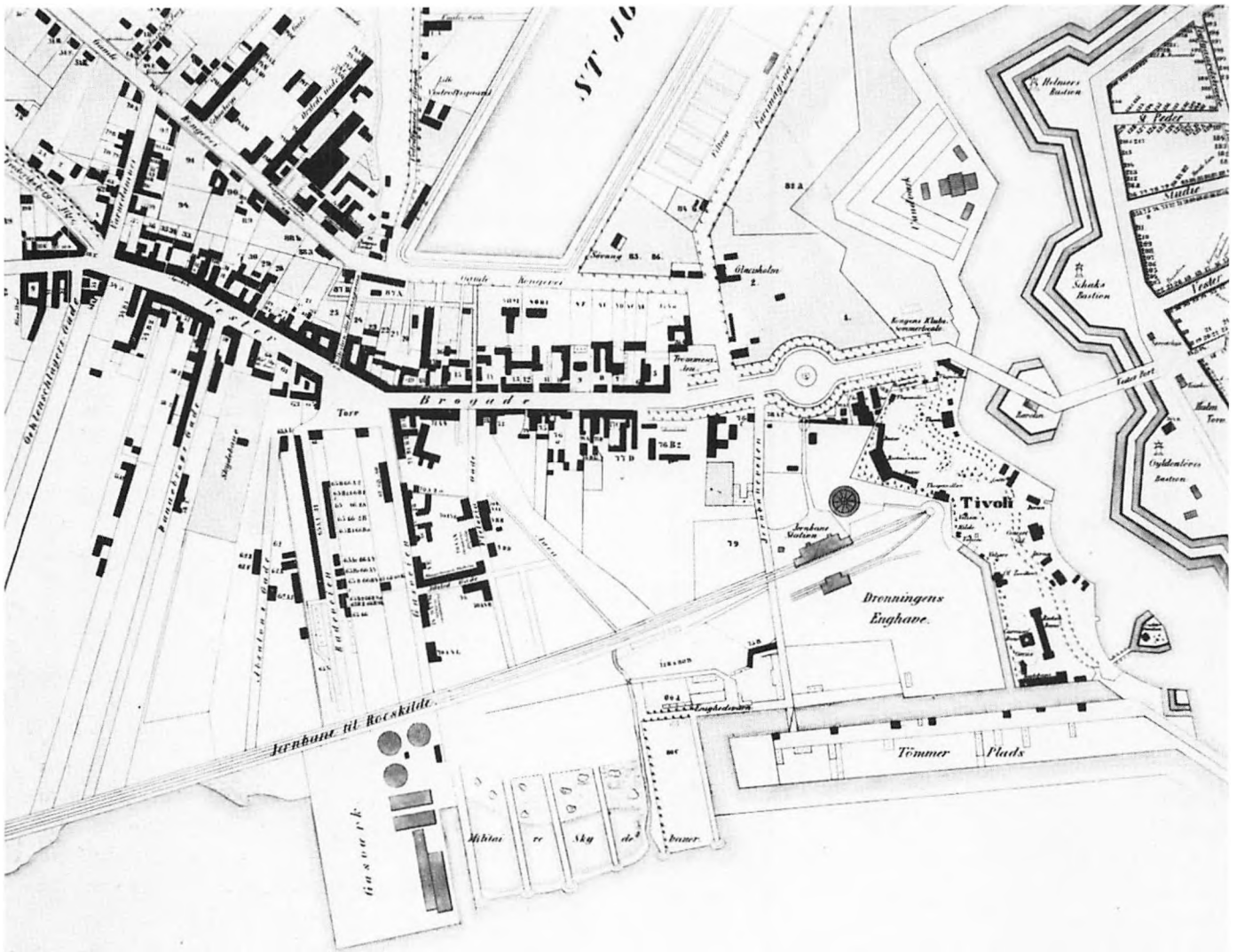
I første halvdel af det 19. århundrede fulgte udviklingen på Vesterbro støt og roligt de linier, der var blevet etableret i den foregående tid. Indbyggertallets stigning til 1711 personer i 1840 afspejler kun i ringe grad det egentlige befolkningstryk inde i selve byen, der efterhånden var ved at sprænges bag militæranlæggenes stramme jernring. Omkring århundredets midte indtrådte imidlertid den kæde af begivenheder, der førte til den eksplosionsagtige udvikling, som skabte det Vesterbro, vi kender i dag.

Udsnit af Schlegels kort fra 1834.

Først kom jernbanen til Vesterbro. Københavns bane­gård blev placeret i Dronningens Enghave, og banen til Roskilde blev ført herfra og ud til første mellemstation i Valby på en dæmning, der i en stor bue krydsede de sumpede strandenge (i dag gadeforløbet Halmtorvet – Sønder Boulevard). Man vedtog i 1845 en ek-

spropriationslov, som muliggjorde anlægget og i sommeren 1847 åbnede driften. Hermed indledtes en helt ny æra i såvel trafikforhold som samfundsmønster, og placeringen af endestationen på Vesterbro betød selv­ sagt meget for udviklingen i kvarteret. I forvejen var Vesterbrogade byens vigtigste indfaldsvej og blandt

Udsnit af Thor Brandts kort fra 1858.

brokvartererne fysisk »nærmere« ved den gamle bykerne på grund af det her manglende søbælte. I dens første år betragtedes København-Roskildebanen nærmest som en folkeforlystelse, hvilket faldt fint i tråd med hele kvarteret omkring den inderste strækning af Vesterbrogade, der endda i 1843 var blevet suppleret med Georg Carstensens forlystelseshave Tivoli, anlagt på en del af selve voldterrænet. Alligevel syntes folk i København, at der var en gruelig lang og besværlig vej ud gennem Vesterport til den lille stationsbygning.

Selve jernbanevoldens store bue mod sydvest dannede i flere år en effektiv afgrænsning mod stranden. Reberbanerne, der ved linieføringen var blevet »skåret over«, fik ganske vist adgang til strandgrundene via tunneller under volden, men alligevel blev det en na-

turlig følge, at arealerne her, bl.a. »Svendsens Pynt«, blev afhændet, dels til kommunen, som videreførte og accelererede opfyldningen i Kalvebod Strand, dels til militæret.

Den vigtigste begivenhed for Vesterbros udvikling var tilbagerykningen af demarkationslinien i januar 1852 til dens oprindelige position langs søernes østside og tværs over Vesterbro (på nordsiden i skellet mellem Vesterbrogade 18 og 20, på sydsiden mellem nr. 23 og 25). Tilbagerykningen skyldtes, set med militærets øjne, planerne om en fremskudt fortlinie, hvorved den gamle vold kun skulle have funktion som en sikkerhedsenceinte, såfremt det gik galt ved den ydre forsvarslinie. Det nye smalle glacisområde mellem vold og demarkationslinie skulle helst holdes helt fri for bebyg-

gelse, mens det tidligere demarkationsterræn – for hele København drejede det sig om 1800 tdr. land – blev fritaget for de tidligere strenge byggerestriktioner. Herved blev der givet signal til en vældig bølge af byggeri, der i løbet af ganske få år totalt ændrede kvarterets gamle fysiognomi. Som model for boligbyggeriet tog de private bygherrer mønsteret fra byen bag voldene, med karrébebyggelse og etagehuse til udlejning.

Endelig medførte bystyrets liberalistiske indstilling, hvor man betragtede det som et ideal, at al jord skulle være fri ejendom, at man solgte de fleste af de faste ejendomme, der endnu tilhørte byen. Dette skete, skønt et realistisk syn på udviklingstendenserne, som fremlagt af stadskæmner Borgen, talte stærkt imod denne fremgangsmåde.

Netop det forhold, at langt de fleste grunde på Vesterbro var privatejede, bevirkede, sammen med den eksplosive udvikling og myndighedernes laissez-faire indstilling, at man ikke fik etableret en overordnet planlægning, der kunne tage mere langsigtede og almennyttige hensyn. Allerede i de første år efter demarkationsliniens tilbagevinding var der dog en udbredt forurologelse over den hastige udbygning af brokvartererne. Med arkitekt J. D. Herholdt i spidsen forlangte en deputation derfor, at man lod en hensigtsmæssig byplan udarbejde, men først efter nogle forsinkende misforståelser blev en arbejdskomité omsider nedsat med dette formål.

Man blev hurtigt klar over, at en byplan i høj grad var afhængig af de tekniske fremskridt – gas, vand og kloak – som også var blevet aktuelle netop i disse år. Således havde Københavns dygtige stadsingeniør L. A. Colding siden 1847 arbejdet på en kombineret plan for disse funktioner, og byplankomiteen arbejdede herefter hånd i hånd med Colding.

Det vigtigste område på Vesterbro var naturligvis det store areal mellem Vesterbrogade, jernbanevolden og Vester Fælled, der var karakteriseret af dybe, nord-sydgående grunde med ganske smal front mod Vesterbrogade. På hele den godt 1 km lange strækning mellem Tømmerpladsvejen (i dag Colbjørnsensgade), der førte ned til banegården, og Enghavevejen, der førte tværs over fælleden og ud til Kongens Enghave, fandtes der ingen egentlig vej.

Da nu Københavns nye gasværk efter en plan vedtaget i 1853 skulle placeres syd for reberbaneområdet på opfyldning ved »Svendens Pynt« (hvor nu Kødbyen ligger), blev den nødvendige adgangsvej – Gasvejen (senere Gasværksvej) – efter forskellige trakasserier i 1856 etableret på kommunens egen grund, den østlig-

ste reberbane. Stadsingeniøren ønskede samtidig – i forbindelse med sine kloakplaner – en regulering af den tvivlsomme Rosenå, og havde i denne forbindelse forhandlet med ejerne af den store grund her, der for at kunne udparcellere området også var nødsaget til at planlægge veje ned over grunden. Herved opstod Viktoriagade, og ejerne afgav desuden en 10 m bred strimmel i vestskel, der gjorde det muligt for Colding at få anlagt Gasvejen i den for sin tid betragtelige bredde af 25 alen. Selve gasværket åbnede i 1857, leverede til at begynde med kun gas til gadebelysningen, men udvikledes hurtigt til også at levere husholdningsgas.

Byplankomiteens vigtigste forslag til nye gadeføringer på Vesterbro var en 30 alen bred tværgade parallel med den ydre strækning af Vesterbrogade, der skulle løbe fra Gasvej/Vesterbrogade-hjørnet og ud til gadekæret på den senere Vesterfælledvej. Derudover ønskede man endnu en parallelgade mellem denne og jernbanevolden, der skulle starte inde ved Tømmerpladsvej og løbe ud til Enghavevej.

I efteråret 1857 foreslog komiteen, at man hurtigst muligt skulle lade disse projekterede gadelinier udstikke, så de mange berørte grundejere kunne tage hensyn hertil i deres udparcelleringsplaner. Dernæst skulle de vigtigste hovedlinier klargøres ved nødvendig ekspropriation. Man forventede egentlig lidt naivt, at grundejerne uden vederlag skulle afgive de nødvendige arealer, men stødte hurtigt på store forhindringer, især fra Det kgl. Skydeselskab, hvis have ville blive overskåret af den nye nordligste tværgade lige syd for hovedbygningen! Følgelig blev denne vejføring hurtigt opgivet, idet man nøjedes med anlægget af Vesterbros Torv og den korte Svendsgade, der blev anlagt over en allerede eksisterende vejstrækning. Imidlertid opprioriteredes den sydligere tværgade, Istedgade, hos planlæggerne, som dog måtte finde sig i at se den gennemført i mange korte etaper efter forgodtbefindende hos de grundejere, hvis arealer den gennemkrydsede. Således blev stykket tværs over Skydebanehaven først etableret i 1886 efter en ekspropriationsforretning.

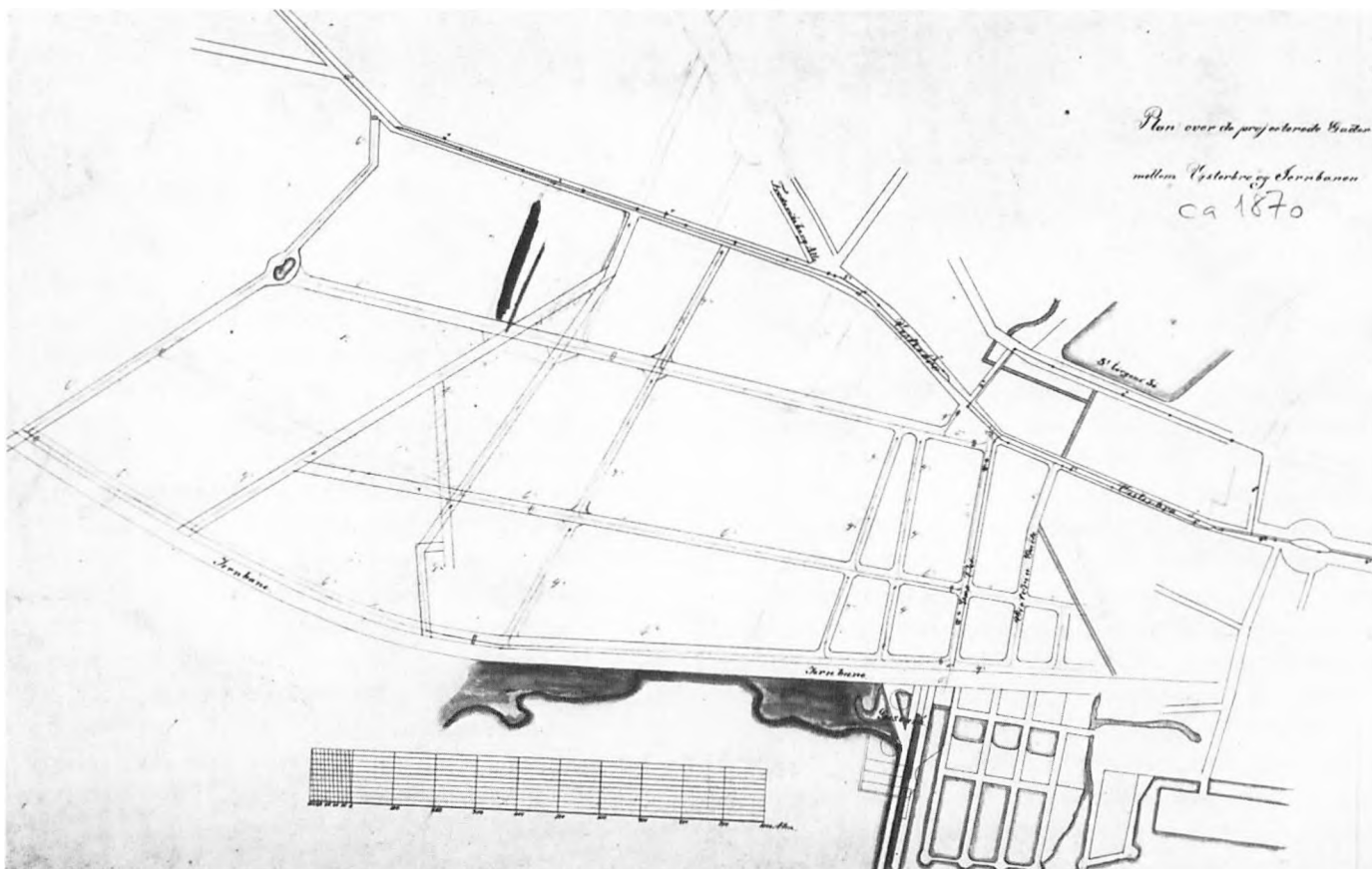
Bortset fra disse kommunale projekter skyldtes den byplanmæssige udvikling på Vesterbro i høj grad den enkelte grundejers udparcelleringsplaner, der egentlig kun blev overfladisk styret af lovgivningen i form af Byggeloven fra 1856 og Loven om gader, veje og vandløb fra 1857. De dybe grunde syd for Vesterbrogade indbød oplagt til anlæg af en privat gade midt ned over grunden med udparcelleringer i små lodder på begge sider. Således opstod typisk Absalonsgade (1856), Oehlschlægersgade (1857), Dannebrogsgade (1858) og

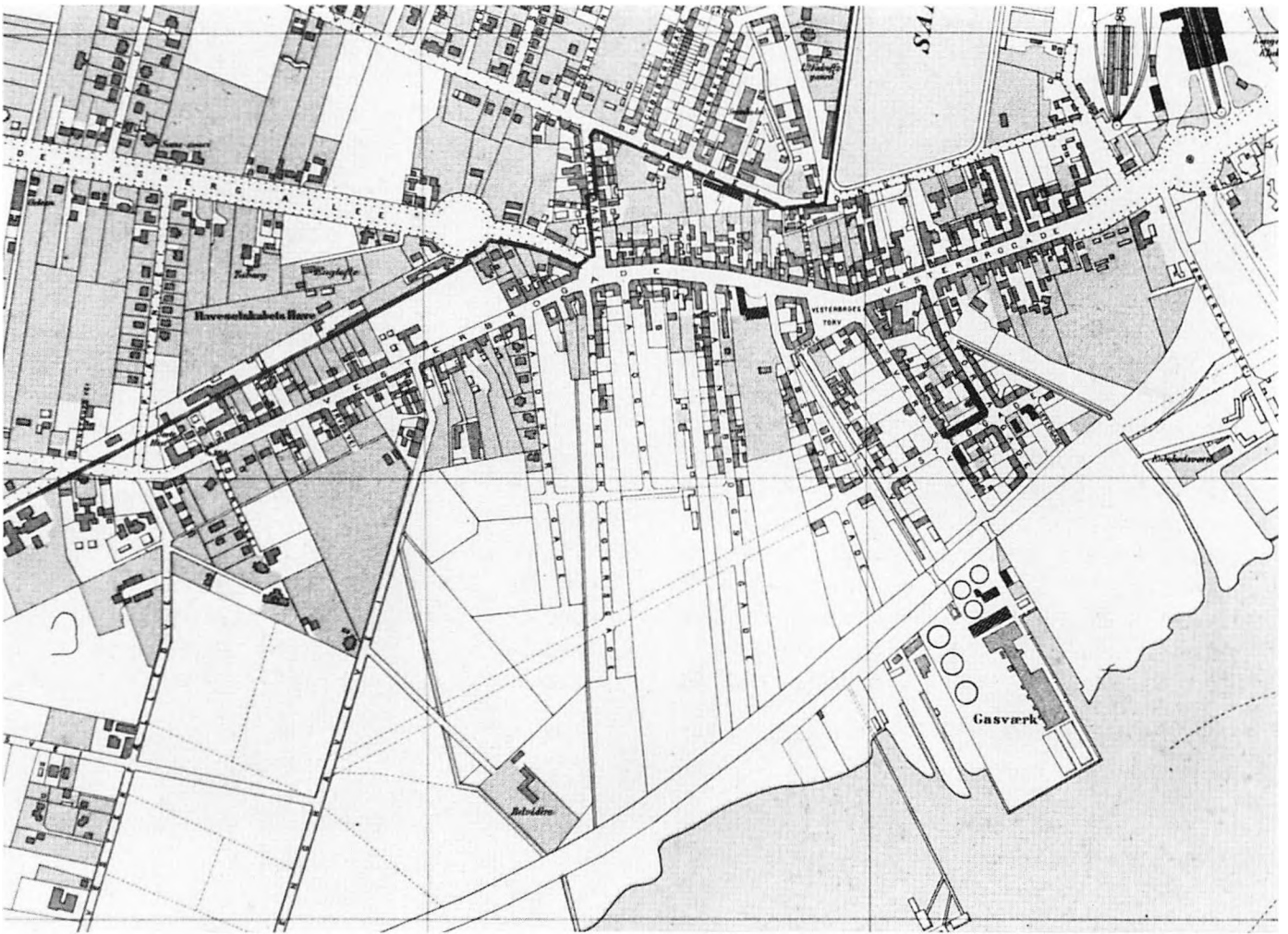
Valdemarsgade (1859), alle anlagt i den første store byggeperiode, mens Saxogade først kom til i 1866. Selvfølgelig skulle kommunen billige disse private gadeanlæg, men at gennemføre en mere overordnet planlægning havde man hverken lyst eller hjemmel til. Således er det i de fleste tilfælde de gamle ejendomskele fra det 18. århundrede, der har været bestemmen- de for gadenettets udvikling og ikke egentlig funktionelle eller økonomiske faktorer. Strækninger med mange mindre og korte ejendomme ved siden af hinanden, som f.eks. Sagakarreen mellem Helgolandsgade og Viktoriagade, eller Vesterbrogade 85-101 mellem Valdemarsgade og Enghavevej, fik naturligt nok ingen nye gadeanlæg, men indbød derimod til større industri- og værkstedskomplekser på de store bagarealer. De smalle grunde på nordsiden af Vesterbrogade, der havde front også til Gl. Kongevej, blev hurtigt delt i to separate grunde. Områderne nord for Vesterbrogade havde fra gammel tid vejanlæggene Værnedamsvej og Frederiksberg Allé, mens Bagerstræde var en gammel privat vej fra hovedstrøget ind til et industrianlæg ved Gl. Kongevej. Sankt Jørgens Allé opstod i 1860'er-

ne som en privat byggespekulants logiske udnyttelse af sin gennemgående grund. Stenosgade anlagdes først sent i århundredet over den nu kloakerede Rosenå, og Trommesalen blev gennemført hen over statsejet areal som forbindelse mellem Vesterbrogade, Gl. Kongevej og Farimagsgaden.

Da militæret i 1856 opgav at opretholde København som fæstning, og voldterrænet efter godt et tiårs planlægning endelig blev overtaget af kommunen og åbnet for byggeri, medførte udviklingen omkring den senere Rådhusplads, der nu blev Københavns centrum, en yderligere styrkelse af Vesterbros tiltagende citypræg. Vesterport faldt i 1857 og få år efter var »Vesterbros Passage« etableret som en bred fortsættelse af den gamle Frihedsstøtte-allé fra Trommesalen. Endvidere medførte ændringen af jernbanenettet i København i 1860'erne en ny fornem hovedbanegård nord for Vesterbrogade (ved nuværende Axeltorv). De nye jernbanelinier betød en nedlæggelse af banestrækningen ud til Valby, men man bibeholdt i mange år den gamle jernbanevold syd for udbygningskvartererne på Vesterbro. Herved fik man en oplagt mulighed for i slut-

Plan over de projekterede gader mellem Vesterbrogade og jernbanen omkring 1870.

København med nærmeste omegn fra 1869.

ningen af århundredet at anlægge den imponerende brede gadestrækning Halmtorvet – Sønder Boulevard, som dog aldrig fik den oprindeligt tilsigtede klare forbindelse ind til Vestervold-kvarteret bag Københavns nye rådhus.

Det gamle kvægtorv ved Trommesalen, der efterhånden var fuldstændig utidssvarende, flyttedes i 1878-79 ned til et nyt opfyldningsareal ved siden af gasværket. Dette kvægtorv blev lidt efter lidt udbygget med offentlige slagtehus, med en vældig overdækket øksnehal og, efter gasværkets nedlæggelse, med den såkaldte »hvide kødby« (1930-34), der rummede salgshaller, fabrikker og engrosvirksomheder.

Den her behandlede del af Vesterbro kom aldrig til at rumme mange store industrivirksomheder. En del udvikledes, som foran nævnt, på visse store grundes bagarealer, således Tvedes bryggeri og Eickhoffs Ma-

skinfabrik. Nærmest centrum rummede Gl. Kongevejgrundene flere industrianlæg, og ved Rosenåen (i dag Stenosgade) lå allerede fra begyndelsen af det 19. århundrede H. Meldahls Jernstøberi.

Udviklingen langs Vesterbrogade medførte en punktvís fornyelse af ældre byggeri, både lav bebyggelse fra århundredets første halvdel og etagehusbyggeri fra 1850'erne og 60'erne. Opkøb af flere gamle grunde muliggjorde flere steder større bygningskomplekser, såsom stormagasinerne Westerby og Havemann samt hele bebyggelsen omkring Det ny Teater. Endvidere ser man en voksende erhvervsudnyttelse af de ofte store lejligheder langs strøget. Forlystelseslivet har til stadighed præget Vesterbrogade med en række etableringer. Moderne hoteller afløste de gamle gæstgivergårde, og biografer supplerede teatrene.

Trods disse markante træk i Vesterbros fysiognomi,

Vesterbrogade efter asfalteringen ca. 1896.

er det alligevel som beboelseskvarter man primært må betragte bydelen helt op til vore dage. Op igennem anden halvdel af det 19. århundrede fortsatte udbygningen af sidegaderne med etagehuse, samt opførelse på de enkelte grunde af side-, mellem- og baghuse, der udnyttede byggelovens bestemmelser til det yderste. Man imødekom herved den accellererende efterspørgsel på lejligheder, med en voksende vægt på de små lejligheder, der skulle huse den arbejderbefolkning, som fulgte i kølvandet på den stigende industrialisering af samfundet. Fra 1840 til 1860 steg indbyggertallet på Vesterbro fra 1711 til 7.290. I 1880 var man helt oppe på 24.790 og i 1901 rummede det næsten helt udbyggede Vesterbro 65.564 personer.

Den givne struktur i ejendomsforhold, grundstørrelser og vejnet medførte sammen med boligmarkedet en voksende forslumningsproces. I 1850'ernes og 60'ernes etagehusbyggeri, der startede på og nærmest Vesterbrogade findes gennemgående mellemstore og sto-

re lejligheder, mens byggeriet fra 1870'erne i højere grad består af små lejligheder og desuden fremviser uheldige bebyggelsesmønstre, bl.a. korridorlejligheder.

Byggeri med offentlige og sociale funktioner på Vesterbro har fra begyndelsen haltet stærkt efter behovet. Således fik kvarteret sin første kirke, Sankt Mathæuskirken, så sent som i 1878-80, og sognets meget store indbyggertal medførte »masedåb, bunkebryllupper og liniebegravelser«. Privatfilantropiske foretagender markerede sig dog tidligt og stærkt på Vesterbro, hvor karreerne omkring Gasværksvej og Viktoriagade kom til at rumme mange stiftelser og børneasyl. Registrantområdets eneste kommuneskole er Gasværksvejens skole fra 1880. Ellers betjentes kvarteret af adskillige ganske små og ofte kortlivede privatskoler. Den katolske menighed fik på den gamle jernstøberigrund ved Stenosgade såvel en statelig kirke som en skole i 1890'erne. Det private initiativ, som også tog hensyn til

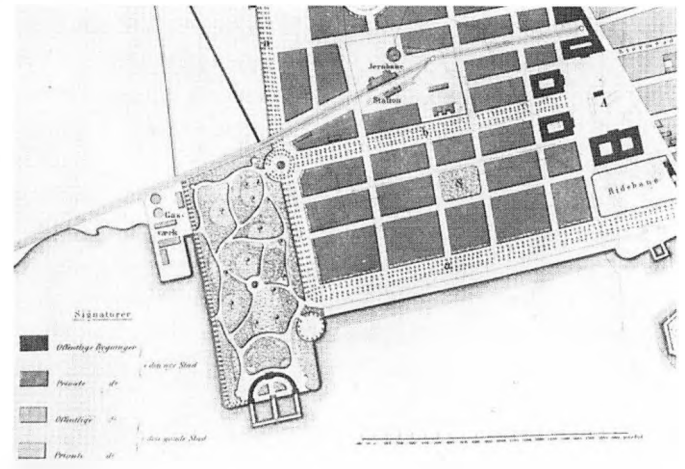
indtjeningsmulighederne leverede til at begynde med sociale goder såsom badeanstalterne på Vesterbrogade og i Absalonsgade.

Når man i dag betragter den ældre boligmasse på Vesterbro, må man huske, at der i de første årtier af udbygningsfasen fra de enkelte etagehuse aldrig var mange skridt til ubebyggede og grønne områder. Få minutter fra lejlighederne i Absalonsgade og Dannebrogsgade lå badeanstalterne i Kalvebod Strand, og Vester Fælleds store græssletter lå lige bag Vesterbrogadebebyggelsen. Mange ejendomme havde stadig store haver, og de ubebyggede grunde lå som mere eller min-

Foto fra et hus på vestsiden af Dannebrogsgade. Ca. 1870.

dre lovlige legepladser for etagehusenes børn. Den beklagelige mangel på offentlige parkanlæg på Vesterbro i dag, der jo i registrantområdet indskrænker sig til den lille Skydebanepark, er således måske forståelig set ud fra en historisk synsvinkel. Det er i denne forbindelse interessant at betragte arkitekten Conrad Seidelins forslag til en bebyggelsesplan for voldkvartererne, der fremkom i 1857. Han placerer en stor folkepark med søbadeanstalt netop på de arealer øst for Vestre Gasværk, hvor kvægtorvet (i dag kaldet »den brune kødby«) blev anlagt.

Udsnit af Conrad Seidelins plan til udvidelse af København fra ca. 1858.

Vesterbros udvikling fra 1945 til 1985

Fra midten af 1940'erne begynder presset fra bl.a. erhvervslivet at gøre sig gældende med hensyn til planerne for den fortsatte udvikling af Københavns centrale byområder, d.v.s. den indre by og brokvartererne. Byerne skulle ideelt set tilpasses moderne krav fra biler m.m., hvilket bl.a. medførte mange store gadegennembrud i de centrale bydele. Oprydningen i de ældre, tætte bykvarterer blev et af tidens stærkest formulerede byplanmæssige krav. På dette område splittedes fagfolk på spørgsmålet om de ældre byområders bevaring eller nedrivning.

Engsplanudvalgets »Fingerplan« fra 1947 påpegede

nødvendigheden af at inddrage saneringsområderne i overvejelserne om gennemførelse af de motorgader, der skulle forbinde de perifere byområder med det udpegede center i bykernen og styrke byudviklingen mod vest.

Og ved årsskiftet 1953/54 forelå »København, skitse til en generalplan«, med et samlet og sammenhængende billede af byens fremtidige udvikling. Af særlig betydning for Vesterbro var generalplanens overordnede intention om at flytte væksten i cityerhvervene ud fra den indre by og i stedet stimulere væksten langs voldgaderne og Søerne, samt et stykke ud ad Nørrebro- og

Vesterbrogade. De indre brokvarterer skulle hovedsagelig fastholdes som boligsted for dem, der arbejdede i den indre bydel. I planen betegnedes Vesterbros fysiske og funktionelle karakter som resultatet af en manglende indgriben over for Københavns byudvikling. I planen regnede man således med en vis udtynding og udflytning af »uvedkommende« virksomhed, med fastholdelse af et antal boliger, der ikke var væsentlig mindre end hidtil. Omfattende sanering og byfornyelse blev i planen anset for uundgåelig. Borgerrepræsentationens fællesudvalg indstillede i 1958, at skitsen blev taget til efterretning »som et foreløbigt grundlag for det fortsatte arbejde«. Under udvalgsarbejdet fortsatte bestræbelserne på at få gang i saneringsaktiviteten for at komme storbyens forslumringsproblemer til livs. Den byggetekniske standard i brokvartererne skønnedes i skitseplanen som god, problemet her bestod i det rent miljømæssige, som bebyggelsestæthederne, mangelen på lys og luft, og de forurenende værksteder og småindustri.

På det indre Vesterbro fandtes ingen rekreative og offentligt tilgængelige grønne områder. Bydelens første egentlige »åndehul« blev skabt i 1945, da Skydebaneanparken blev indrettet som offentlig legeplads i den sydlige del. Hele haven blev først offentlig tilgængelig i 1949, og i 1953 indrettedes en børneinstitution i havens nordlige del.

I 1955 foreslog kommunen en prøvesanering i form af begrænsede indgreb. Det var tanken at udhule den langstrakte, tætte karre indrammet af Vesterbrogade, Westend, Matthæusgade og Saxogade. Kommunen udarbejdede derfor en rydningsplan, som bestemte, at i alt 327 lejligheder, bestående af et enkelt forhus, samtlige sidehuse, mellem- og bagbygninger samt cykelskure, garager, plankeværker m.m. skulle nedrives. Denne første sanering på Vesterbro begyndte den 1. marts 1958 som en politisk og folkelig begivenhed. Borgmester Julius Hansen var således med til at sende det første vognlæs kakkellovne og murbrokker af sted. Resultatet af denne forsøgssanering blev »Saxoparken«, som var færdiggjort i 1960.

Denne prøvesanering tjente bl.a. som forsøg for den nye saneringslov, som kom i 1959. Forsøget med tilvejebringelsen af lys og luft til den bevarede randbebyggelse lå således til grund for den nye saneringslovs langt mere rummelige saneringsbegreb. Tidligere var sanering i det væsentlige ensbetydende med nedrivning. Den nye lov introducerede et meget mere nuanceret, miljøbevidst og differentieret saneringsbegreb.

De overordnede planer for Vesterbro i denne perio-

de drejede sig især om udbygningen af området mellem Søerne, hovedbanegården og Vesterbrogade til et bycenter af internationalt tilsnit med kontor- og serviceerhverv i højhusmiljø. I 1958 havde kommunen offentliggjort »City-Vest trafik- og centerplan« for området mellem Reventlowsgade og Viktoriagade. Formålet var at styrke København i landspolitisk sammenhæng, og City-planens hovedide var skabelsen af et stort trafikfordelingscenter med motorgader, parkeringshuse og kontorkomplekser i Vesterbrokvarteret i området mellem Absalonsgade og Hovedbanegården.

Den næste plan af betydning for hovedstadsregionen var »Principskitsen«, som kom i 1960. Skitsen foreslog at bygge nye bydele mod vest og nord for at aflaste den indre by. Ligesom Fingerplanen havde Principskitsen intet egentligt lovgrundlag og ingen politisk myndighed til at gennemføre planerne, og i løbet af en kort årrække ændrede Københavns udvikling efterhånden planernes forudsætninger.

I de sidste 25 år har Vesterbro undergået flere markante ændringer både med hensyn til bydelens sociale og fysiske indhold, og der er gennemført en lang række saneringsaktiviteter forskellige steder i bydelen. Kommunens saneringsindgreb har haft karakter af totalsaneringer, karreudhulinger, punktsaneringer og gårdrydninger. Som helhed har saneringen ikke været så gennemgribende som tilfældet har været på Nørrebro, men også for Vesterbro indeholdt den kommunale tidsfølgeplan fra 1972 et betydeligt program.

Saneringsaktiviteten blev generelt øget efter 1969-lovens vedtagelse og specielt efter den udvidelse af saneringsmidlerne, der fra 1980 er blevet bevilget. Den offentlige sanering og byfornyelse har på Vesterbro rettet sig mod bydelens midterområde, fra Enghavevej til Reventlowsgade mellem Ingerslevgade og Vesterbrogade. I perioden 1965 til 1980 er der bygget omkring 6.250 nye boliger i brokvartererne, svarende til 1/4 af kommunens samlede boligbyggeri i dette tidsrum. Det sociale boligbyggeri tegner sig for det meste af dette byggeri, hvoraf størstedelen er opført i forbindelse med sanering.

Fra 1969 er der på Vesterbro tinglyst 15 saneringsplaner omfattende 22 karreer. Af disse er 14 saneringsplaner for 19 karreer afsluttet eller under gennemførelse, mens saneringen for tre karreer er sat i bero.

I januar 1969 godkendte borgerrepræsentationen saneringsplanen for bebyggelsen Istedgade, Saxogade, Estlandsgade og Dannebrogsgade. Det meste af bebyggelsen var opført i perioden mellem 1875 og 1885.

Enkelte dog så sent som 1927. Saneringen bestod i omfattende nedrivninger samt nyt institutionsbyggeri. Saneringen var afsluttet i 1973 og medførte nedrivning af den meste forhusbebyggelse mod Dannebrogsgade samt nedrivninger af bygninger og de fleste skure i karreens indre. Til erstatning af forhusbebyggelsen mod Dannebrogsgade blev Rundskuedagens plejehjem opført efter tegning af Erik Steffensen.

Borgerrepræsentationen godkendte i juni 1968 en sanering af »Hudegrunden«, der bestod af karreen Istedgade, Saxogade, Mathæusgade og Dannebrogsgade. Bebyggelsen var stort set opført i tidsrummet fra 1873 til 1895, og bestod af flere korridorejendomme og ensidige lejligheder. Med undtagelse af randbebyggelsen langs Istedgade og et enkelt hus i Saxogade blev hele karreen nedrevet. Ved en byplan blev der fastlagt en opdeling i et område for offentligt formål og et for boligbebyggelse. Der opførtes et forbilledligt institutionsbyggeri, »Garvergården«, der, på trods af et ultraditionelt ydre, fint tilpasser sig den ældre bebyggelse. Byherren var Foreningen Socialt Boligbyggeri, og arkitekten var E. Kornerup Bang. Saneringen var afsluttet i 1977.

Saneringsplanen for karreen Istedgade, Oehenschlægersgade, Dybbølsgade og Valdemarsgade blev godkendt af borgerrepræsentationen i juni 1969. Planen foreskrev en begrænset nedrivning og istandsættelse af bebyggelsen, der var opført i perioden mellem 1885 og 1887, med undtagelse af enkelte huse i Valdemarsgade fra 1896. Ved saneringen nedreves således fire tværhuse samt al bebyggelse i øvrigt i karreens indre. Saneringen afsluttedes i 1972.

I marts 1972 godkendte borgerrepræsentationen en bevarende saneringsplan for karreen Istedgade, Valdemarsgade, Dybbølsgade og Enghave Plads. Bebyggelsen var opført mellem 1889 og 1900. Ved saneringen, der afsluttedes i 1974, blev der nedrevet fem bygninger i gårdens indre. Gårdanlægget stod færdigt i 1977.

Revaldsgade-saneringen blev godkendt af borgerrepræsentationen i juni 1972, og saneringen blev afsluttet i 1976. Saneringen omfattede nedrivning af tre karreer afgrænset af Sønder Boulevard, Saxogade, Estlandsgade og Dannebrogsgade. Ved samme lejlighed gennemførtes en nedlæggelse af Revaldsgade mellem Estlandsgade og Sønder Boulevard. Til gengæld skabtes med anlæggelsen af »Revaldsgården« og en boldbane en helt ny gade, Estlandsgade. Den eneste bebyggelse, der bevaredes i området, var en rest bebyggelse på hjørnet af den tidligere Revaldsgade, Sønder Boulevard og Saxogade. Nybyggeriet opførtes i 1975 af Ar-

bejdernes almennyttige Boligbyggeri i en form og i et udtryk, der såvel i plan som ydre harmonerer dårligt med den eksisterende bebyggelse. Firmaet A/S Danalea projekterede byggeriet.

Saneringen af »Skole-karreen«, Istedgade, Saxogade, Dybbølsgade og Oehenschlægersgade blev ligeledes godkendt af borgerrepræsentationen i 1972. Bygningerne var opført i perioden 1884 til 1908 med undtagelse af enkelte baghuse opført i 1931.

Alle bygninger syd for skolen blev nedrevet og i området nord for skolen blev hele den sydlige fløj af karreen, samt hele karreens indre bebyggelse nedrevet. Saneringen afsluttedes i 1974 med et efterfølgende stort nybyggeri af Arbejdernes almennyttige Boligbyggeri projekteret af A/S Danalea.

Her respekteredes den oprindelige karrestruktur, mens nybyggeriet i sit udtryk var helt fremmed for kvarterets arkitektur.

Saneringsplanen for karreen Enghavevej, Sundevadsgade, Tøndergade og Hedebygade godkendtes af borgerrepræsentationen i december 1972 og afsluttedes 1975. Bebyggelsen var opført mellem 1878 og 1895 og bestod af en sammenhængende randbebyggelse samt bag-, side- og tværhuse. Saneringsindgrebet bestod i en karreudhuling med begrænset nedrivning og istandsættelse og afsluttedes i 1975.

Den bevarende sanering og gårdrydning af karreen Godsbanegade, Dybbølsgade og Sønder Boulevard godkendtes i marts 1973 af borgerrepræsentationen og var afsluttet i 1983. Bebyggelsen var stort set opført i årene 1900 til 1903.

I februar 1975 godkendte borgerrepræsentationen saneringen af karreen Dannebrogsgade, Istedgade, Skydebanegade og Sønder Boulevard. Bebyggelsen i karreen var af meget forskelligartet karakter, opført mellem 1878 og 1899. Saneringen medførte nedrivning af en lang forhusrække mod Dannebrogsgade med tilhørende side- og baghuse. Desuden ryddedes karreens indre. Efter byplanen for området var der regnet med en ny facadebebyggelse på disse grunde, men dette kan først ske efter nedrivning af en del af den markante og usædvanlige passagebebyggelse mod Skydebanegade.

I Saxogade-karreens afgrænset af Saxogade, Istedgade, Oehenschlægersgade og Matthæusgade er der nedrevet det meste af forhusrækken mod Saxogade samt 2 bygninger mod Matthæusgade med tilhørende side- og baghuse. Karre-bebyggelsen var opført mellem 1882 og 1885. Det nedrevne Saxogade-byggeri var opført som passagebebyggelse. Saneringsplanen god-

Dannebrogsgade 41-51. 1984.

kendtes af borgerrepræsentationen i november 1980. I forhold til det oprindelige saneringsforslag bevares hjørnet Istedgade/Saxogade efter indsigelse fra Magi-

Dannebrogsgade 1985.

stratens 4. afdeling mod flere af nedrivningerne. I 1982 påbegyndte De samvirkende Boligselskaber opførelsen af et boligbyggeri i Saxo- og Matthæusgade efter tegninger af Fællestegnesteuen. Nybyggeriet har et umiskendeligt forstadspræg både til gaden og gården, og det arkitektoniske udtryk passer ikke til miljøet i kvarteret. Saneringen afsluttedes i 1985.

Saneringen af Valdemarsgade-karreeren afgrænset af Valdemarsgade, Matthæusgade, Oehlenschlægersgade og Istedgade blev godkendt af borgerrepræsentationen i november 1980. Saneringen, der afsluttedes i 1983, var begrænset og indebar nedrivning af karreens indre. Bebyggelsens sidehuse bevaredes med et par enkelte undtagelser.

I december 1980 godkendte borgerrepræsentationen saneringsplanen for 4. karre bestående af Flensborggade, Enghave Plads, Dybbølsgade, Sankelmarksgade og Sønder Boulevard. Bebyggelsen er opført mellem 1901 og 1902. Saneringen omfattede nedrivning af en lang forhusrække mod Sankelmarksgade samt

Saxogade 1985.

rydning af karreens indre. Saneringen er endnu ikke afsluttet.

Saneringen af Kingosgade godkendtes af Borgerrepræsentationen i oktober 1981. I karreen, der afgrænses af kommunegrænsen mod Frederiksberg, Kingosgade, Vesterbrogade og det vestlige skel for Vesterbrogade 134, nedrives tre forhuse mod Vesterbrogade samt en stor del af bebyggelsen i karreens indre. Karreens bebyggelse er opført mellem 1855 og 1885, et par enkelte huse er fra århundredeskiftet og et enkelt er fra 1932. Saneringen er ikke gennemført.

Westend-karreen består af området inden for Vesterbrogade, Dannebrogsgade, Mathæusgade og Oehenschlægersgade. Saneringsplanen for området blev godkendt af borgerrepræsentationen i oktober 1981 og omfatter også den karre, der 23 år før blev »prøvesaneret«. I Westend-karreen skal der nedrives store forhus-

Fra karreen Saxogade, Istedgade, Oehenschlægersgade og Mathæusgade. 1985.

rækker i Saxogade og i Westend, 4 forhuse i Dannebrogsgade, 2 forhuse i Oehenschlægersgade samt en række side- og baghuse. Efter kommunens lokalplan nedlægges det meste af Saxogade med undtagelse af en ende ved Vesterbrogade i forbindelse med nybyggeriet. Oprindeligt skulle hele forhusrækken i Dannebrogsgade mellem Westend og Mathæusgade nedrives, men planerne ændredes til nedrivning af forhusrækken i Westend i stedet. Nedrivningerne er på nuværende tidspunkt stadig i gang.

Disse totalsaneringer, nedrivninger af enkelthuse og gårdrydninger har generelt haft til formål at skabe plads for nyt boligbyggeri og institutioner, samt rekreative områder, ligesom udnyttelsesgraden generelt er blevet nedsat betydeligt. Saneringsindgrebene er foretaget både efter saneringsloven og efter byggeloven, der muliggør rydninger af gårde og mindre bebyggelse, plankeværker, skure, m.v., samt efterfølgende etablering af opholdsarealer.

Af de 14 gennemførte saneringsplaner kan kun to karakteriseres som bevarende. De er dog beskrevet som 1. etape-planer. Det vil sige, at planerne er foreløbige, og at bebyggelsen på længere sigt forventes at blive omfattet af en større og mere omfattende byfornyelsesplan inden for en kortere årrække. Der findes derfor ingen bestemmelser om større dispositioner og ændringer for områdernes bygninger. Yderligere to saneringsplaner har indeholdt begrænsede saneringsindgreb med nedrivninger og modernisering i mindre omfang. Derimod er hovedparten af saneringsplanerne karakteriseret ved ret omfattende indgreb i bygningsmassen.

Ved gennemførelsen af disse 14 saneringsplaner er der sket en samlet reduktion af boligantallet på ca. 45% i alt ca. 2850 boliger, svarende til en mellemstor provinsby. Herudover er der nedlagt en forholdsvis stor andel af bydelens erhvervslejemål, som havde til huse både i randbebyggelsen og i gårdbebyggelsen. For den resterende del af Vesterbro er der på nuværende tidspunkt saneringsplaner for 22 karreer under udarbejdelse eller forberedelse. Herudover er der gennemført 19 gårdrydninger, og 11 gårdrydningsplaner er under udarbejdelse.

Bydelens planlægning er hidtil foregået i mindre brudstykker uden en samlende, overordnet plan. Generalplanskitsen fra 1954 er ikke blevet ajourført. Foruden City-Plan Vest fra 1958 er der flere gange taget tilløb til igangsættelse af en forudgående sammenhængende byplanlægning. De økonomiske interesser i det centrale København har på den ene side nødvendigt

Saxogade/Mathæusgade. 1985.

gjort en ordnet byudvikling og på den anden side også vanskeliggjort udarbejdelsen af en overordnet planlægning.

I 1975 kom en generalplangruppe med tre skitser til en ny generalplanmodel for Københavns udvikling. Skitserne opererede inden for et 15-årigt perspektiv og havde udgangspunkt i hhv. et fastfrosset og et 10-15% reduceret befolkningsgrundlag. De tre modeller byggede på forskellige vækst- og miljøopfattelser: – enten kraftig sanering opvejet af et intenst boligbyggeri eller på forbedring af den eksisterende bygningsmasse. Modellerne tabte imidlertid meget hurtigt deres aktualitet, idet Københavns faktiske udvikling og befolkningsnedgangen i de første år efter helt forrykkede modellernes prognosegrundlag.

Den tredje overordnede plan for hovedstadsområdet var Regionsplan 1973, der blev godkendt af miljøministeren i 1976. Heri tages kun i ringe omfang stilling til, hvad der skal ske i de eksisterende byområder,

og koncentrerer den overordnede planlægning om den fremtidige byvækst.

Regionplantillægget fra 1982 uddyber regionplanen og indeholder direktiver bl.a. til Københavns planlægning frem til 1990. I modsætning til bestemmelserne for Københavns »historiske byområde«, hvor det fastlægges, at saneringen skal være bevarende og tage hensyn til områdets karakter, indeholder tillægget ikke retningslinier for karakteren af byfornyelsen i brokvartererne. For disse kvarterer fastlægger tillægget, at deres boligfunktion skal prioriteres højest, og at det samlede etageareal nedbringes for at tilgodese behovet for institutioner og friarealer. Det samlede kontoretageareal bør ikke forøges, og industri og håndværk, der udsaneres, skal i videst muligt omfang genetableres.

Københavns kommuneplan skal holdes inden for rammerne af Regionplan 73, og kommuneplanen kan først forventes færdig i løbet af et par år. Indtil kommuneplanen er vedtaget, foretages den detaljerede lo-

kalplanlægning ud fra det midlertidige decentraliseringsgrundlag – § 15-rammerne. Disse rammer blev vedtaget af borgerrepræsentationen i januar 1977, efter en forhandling mellem Københavns magistrat og miljøministeriets planstyrelse. Herved er fastlagt en række overordnede bestemmelser for indholdet af udviklingen bl.a. på Vesterbro.

I december 1980 vedtog borgerrepræsentationen, at der skulle udarbejdes et forslag til helhedsplan for det indre Vesterbro med henblik på det fremtidige sanerings- og lokalplanarbejde. Og i marts 1985 besluttede borgerrepræsentationens byplan- og trafikudvalg at tage City-Vest Planen af bordet som muligt planlægningsgrundlag for byudviklingen på Vesterbro.

Foreløbig er der tinglyst fem lokalplaner for Vesterbro, og en enkelt er under udarbejdelse. I Københavns kommune er lokalplanerne generelt udarbejdet på baggrund af saneringselskabets ønsker om gennemførelse af saneringsplaner.

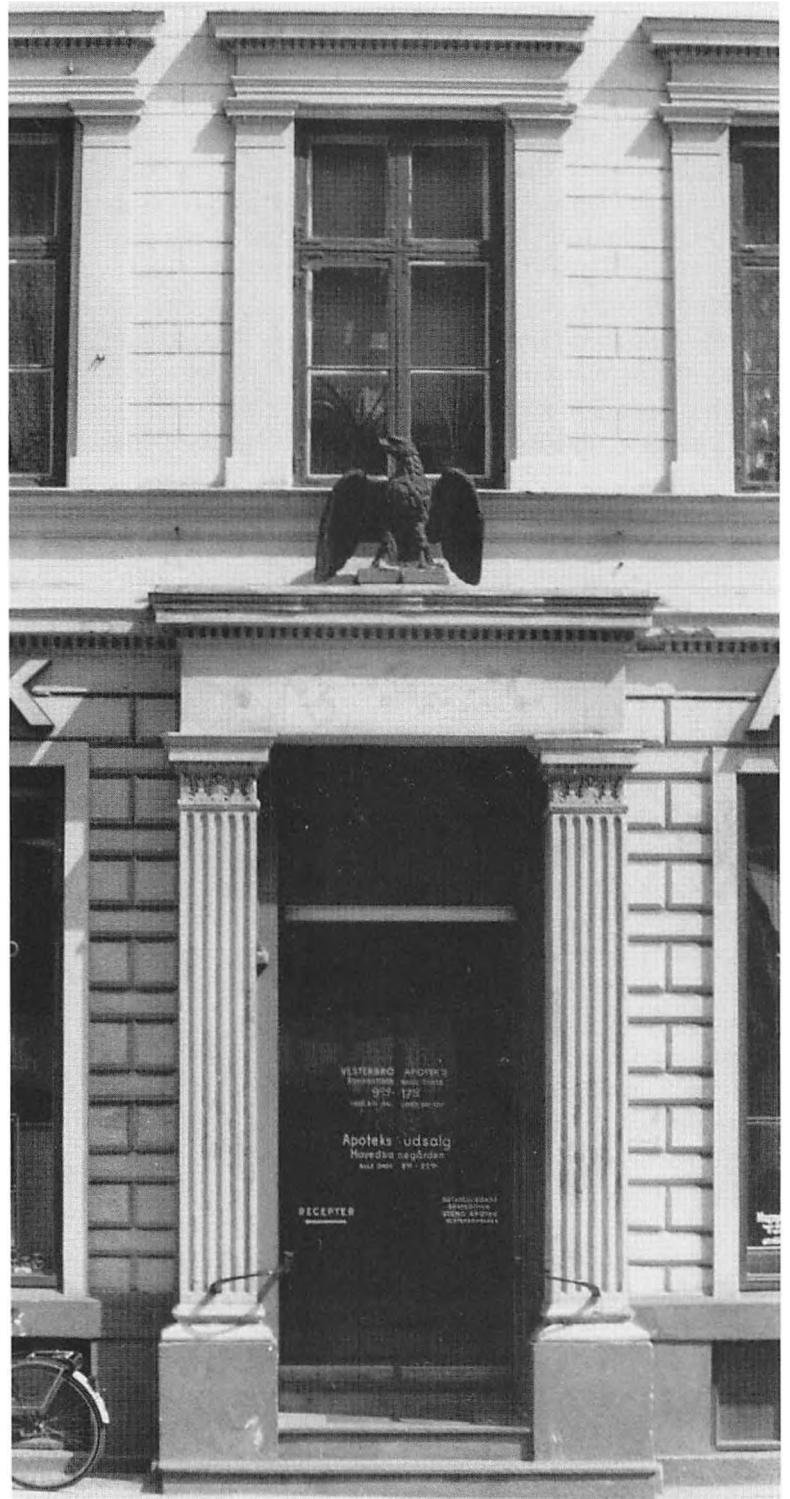
Der er gennemført saneringsindgreb i 10 af de karrebebyggelser, som helt eller delvist er undersøgt i denne registrant. Af de resterende 22 karreer, hvor der i årene fremover forventes saneringsaktiviteter, er 11 undersøgt og behandlet helt eller delvist i denne registrant.

Vesterbro fremtræder stadig, trods de mange nedrivninger og nybyggeri, som et homogent udtryk for bygningskulturen fra midten af det forrige århundrede frem til begyndelsen af 1900-tallet med næsten bevaret karrestruktur og gadenet. Hovedstrøget, Vesterbrogade, samt det indre af Vesterbro præges stadig af erhvervsvirksomheder, og også Istedgade er udpræget en forretningsgade. Den øvrige del af området fungerer fortsat som overvejende boligkvarterer, og man kan endnu opleve små håndværksprægede virksomheder i baggårdene.

Vesterbro. 1983.

VESTERBROS BEBYGGELSE

Vesterbrogade 70.

Etagehusbyggeriet på Vesterbro 1850-1910

Skal man forsøge en oversigtlig redegørelse og karakteristik af registrantområdets arkitektur, vil det være naturligt at koncentrere sig om etagehusbyggeriet i perioden 1850-1910. Denne periode dækker stort set udbygningen af det indre Vesterbro, hvor langt de fleste huse blev opført som beboelseshuse til udlejning. Selv om mange lejligheder i dag anvendes til erhverv, har dette ikke væsentligt ændret facadernes arkitektoniske udtryk. Langt større indgreb har fundet sted i de mange butiksfacader, der er underkastet reklameverdens hurtigt vekslende modeluner og derfor ikke skal behandles i en arkitekturhistorisk analyse. Kun ganske få bygninger er overleverede fra tidligere tider, heriblandt den statelige Skydebane-bygning og det maleriske og kulturhistorisk interessante Sorte Hest-kompleks. Registrantområdets få monumentalbygninger spiller sammen med disse historiske anlæg en besked, men ikke derfor ubetydelig rolle i kvarterets fysiognomi.

Før den egentlige arkitekturhistoriske analyse vil det være på sin plads at introducere nogle vigtige forudsætninger for boligbyggeriet i de tidlige faser af den omhandlede periode.

Da byggeriet blev »sluppet løs« på Vesterbro efter demarkationsliniens tilbagerykning til Søernes østside i 1852, viser den helt eksplosive byggeaktivitet allerede i de første år, hvor stort et behov for boliger, der var blevet opdæmmed bag Voldene i den foregående periode.

Det generelle mønster, som man kan aflæse i byggeriets organisation og udformning, tyder ikke på nogen velovervejede nytænkning hos bygherrer og myndigheder, men snarere på en lidt hovedkulds genanvendelse af etablerede og velkendte metoder og systemer, såvel inden for finansiering og ejerforhold som ved selve bebyggelsesmønsteret. Med hensyn til etagehusets individuelle byggetekniske struktur, materialevalg, planløsning samt facadens arkitektoniske udformning overtog man ligeledes den umiddelbart foregående periodes sædvaner, således at nybyggeriet uden for Voldene i det store og hele ikke var til at skelne fra etagehusbyggeriet indenvolds. København var jo i midten af det 19. århundrede en forholdsvis ny by. Efter ødelæggelserne ved den store brand i 1795 og bombardementet i 1807 var udstrakte kvarterer blevet nyopført, mens den ældre boligmasse var blevet forhøjet og moderniseret i overensstemmelse med nybyggeriet. Således var over halvdelen af byens huse opført som regu-

lært udlejningsbyggeri, oftest i fire etager og med kælder- og loftsetage inddraget til lejeboliger.

Endvidere havde der siden den blomstrende opgangstid i slutningen af det 18. århundrede udviklet sig en tradition for, at byggefagenes folk selv gik aktivt ind i finansieringen af nybyggeri. De professionelle bygningshåndværksmestre fandt det både nærliggende og økonomisk givtigt at geninvestere eventuelle overskud i nye byggeføretagender, hvorved de også selv kom til at styre – og dermed tidsbestemme – byggeaktiviteten. Man opnåede således stabile arbejdsforhold, der var ret uafhængige af udefra kommende byggesager. Det gamle stramme finansieringssystem med personlige lån, der blev opsagt ved ejerskifter, ændredes ligeledes i første halvdel af det 19. århundrede henimod kreditforeningssystemet, hvor uopsigelige lån med fast lang løbetid nu fulgte ejendommen ved ejerskifte. Dette var stærkt medvirkende til at gøre etagehuset til en handelsvare. Næste trin var nemlig bygherrens hurtige videresalg af det færdigbyggede etagehus, hvis nye ejer slap for al byggebesværet og tilmed kunne bedømme det færdige produkt før køb.

Selvfølgelig medførte denne udvikling en tendens hos husejerne til at betragte deres ejendomme som økonomiske investeringer, der gerne skulle give et godt afkast, mens bygherrerne, uden personlig identifikation med husene som egen boligramme, måtte skelle mere og mere til efterspørgsel og salgbarhed i forbindelse med deres udformning af byggeriet. Hermed kommer begrebet spekulationsbyggeri helt naturligt ind i billedet, og grænserne mellem fornuftig næringsdriven i traditionelle rammer og bevidst spekulation i bolignød måtte nødvendigvis blive meget flydende.

En anden væsentlig faktor for bebyggelsesmønsteret i de nye udparcelleringsområder var den investering i teknisk udstyr, der blev uløseligt knyttet til selve gadens anlæg. Ikke alene krævedes ordentlig nivellering og brolægning af de lovbestemte brede gader, men også kloakering, gasledning og vandværkssvand blev hurtigt stærkt fordyrende elementer for den private bygherre, der stod for udstykningen. Denne merudgift skulle så naturligvis hentes hjem ved salget af de enkelte lodder, hvis »dyre« gadefront blev gjort så kort som rationelt muligt, hvilket som regel gav etagehuse med kun een eller højst to opgange pr. grund. Herved genopstod karréformen, som man kendte fra det indre København, selvfølgelig tilpasset de individuelle topografiske forhold. Allerede i den provisoriske byggelov fra 1854 gjaldt det for de udenbys grunde, at byggetil-

ladelsen først blev givet, når Brolægning- og Vejkommissionen havde godkendt vej- og kloakforhold.

Den »Bygningslov for Staden København og dens Forstæder«, der trådte i kraft 1. maj 1856, havde naturligvis stor indflydelse på udformningen af det efterfølgende storbyggeri. I modsætning til tidligere praksis, der var baseret på en tilfældig samling af gamle rådstueplakater og laugsforskrifter, var alle relevante bestemmelser nu overskueligt samlet og i en præcis formulering, der i teoretisk teknisk henseende var helt tidssvarende. Endvidere var bygningsmyndighedens organisation og forretningsgang nu klart etableret, hvorved en effektiv kontrol af lovens overholdelse blev mulig.

Den nye byggelov gav tilladelse til en facadehøjde, der var 5/4 af gadebredden, hvilket gav 25 alen til den nye minimumsbredde på 20 alen. Endvidere kunne man ved at sænke tagryggen, dvs. i praksis benytte et »brækket« tagprofil, »københavnertaget«, give facaden en større højde, op til halvdelen af højdedifferencen mellem et 45° saddeltag og det anvendte tag. Da bygge-loven samtidig forlangte en minimumshøjde i beboelsesrum på fire alen, var der fra 1856 faktisk mulighed for at presse fem fulde beboelsesetager ind i den lovlige husprofil, foruden en høj kælder indrettet til beboelse.

Det er derfor bemærkelsesværdigt, når langt de fleste etagehuse på Vesterbro fra 1850'erne kun er i fire etager, dog ofte med høj kælder. Enkelte forhuse, især i den yderste del af registrantområdet, var endda kun på to eller tre etager, således den lille toetages slagter-enklave på hjørnet af Vesterbrogade og Enghavevej, hvoraf flere huse endnu er bevaret.

Enghavevej 10-14.

Da etagehusene ligeledes næsten udelukkende i den tidlige udbygningsfase var placeret som forhuse, og bagarealerne ofte henlå med haveanlæg, højst bebygget med lave stald- og remisekomplekser eller værksteder, havde 1856-byggeovens beskedne krav til friareal ikke i starten på Vesterbro samme uheldige indvirkning på bebyggelsestætheden som indenvolds.

Det er karakteristisk for byggeriet i registrantområdet, at den tidligste udbygningsperiode i 1850'erne kan fremvise mange ejendomme med større til helt store lejligheder, der naturligt nok fortrinsvis findes på Vesterbrogade eller tæt herved. En undersøgelse af lejernes sociale niveau afslører da også, at det er middelstanden i bredeste betydning, der først flytter ud i de nybyggede etageejendomme på Vesterbro.

Ved udformningen af selve etageplanen var det af stor betydning, at der nu af hensyn til brandfaren forlangtes adgang fra hver lejlighed til to trapper. Hvor der var tale om større lejligheder, der var beregnet til bedrestillede lejere, betænkte man sig ikke på at opføre en særskilt køkkentrappe til hver af etagens lejligheder, ofte anbragt bagest i en sidefløj efter det traditionelle københavnske planprincip. De meget almindelige treværelses lejligheder, der kunne indeholdes i en enkelt forhuslænge uden fløje, betjentes oftest af hovedtrappe og køkkentrappe placeret over for hinanden i midtfaget, ligesom T-hus planen med fælles køkken-trappe bagest i midtfløjen også gav en økonomisk rimelig løsning. Hvor der derimod byggedes små lejligheder for de mindre bemidlede, prøvede man på forskellig vis at spare ved trappeanlægget, og en meget almindelig løsning blev to ligebyrdige trapper placeret mod gården og indbyrdes forbundet ved en korridor. Dette resulterede i »overskårne« lejligheder med rum på hver side af den offentlige korridor. Et sådant indgreb i privatlivets fred, der for nutidsmennesket synes en utilladelig gene, har dog utvivlsomt ikke været så væsentlig for datidens beboere, der i langt højere grad var vant til et kollektivt livsmønster.

Skal man i etagehusbyggeriet tale om arkitektoniske holdninger og stilistiske strømninger, er disse begreber i høj grad bundet til husets offentlige ansigt, dets facade. Plan og facade har historisk set haft hver sit udviklingsforløb, og mens vi i det foregående har påpeget planløsningens afhængighed af forretningsmæssige, lov- og brugsmæssige hensyn, vil vi nu betragte den afspejling af tidens arkitektoniske formsprog, der kommer til udtryk i registrantområdets facader.

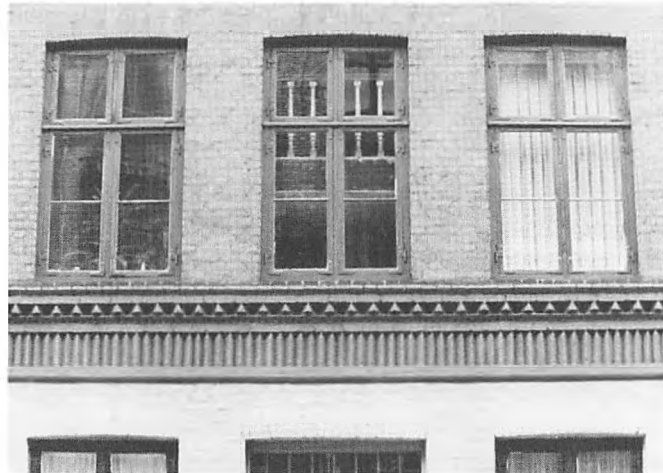
Her kan akademisk skolede arkitekter som regel kun sættes i forbindelse med det mest prestigeprægede strøgbyggeri, med offentligt byggeri og med de halvoffentlige stiftelser. Det er da også blandt disse kategorier, at vi for det meste finder vellykket eller endog original facadearkitektur. Blandt de bygningshåndværksmestre, der selv stod for facadernes udformning i de første årtier af den store byggeperiode, herskede der imidlertid stadig en så indgroet sans for klassicismens formsprog som uløseligt knyttet til selve byggeskikken, at de basale facademønstre i næsten samtlige bevarede huse fremviser mådehold, regelmæssighed, symmetri og god proportion.

1850'ernes dominerende facadestil er så ubetinget den såkaldte senklassicisme, hvor facademuren i langt de fleste tilfælde stod pudset og oliemalet i lyse, neutrale farver. I registrantområdet er der bevaret usædvanligt mange huse af denne type – alene omkring 50, der er opført før 1860.

Den foregående periodes etagehuse inden for volde- ne havde ofte en prestigepræget højdedifferentiering mellem etagerne, med førstesalens, bel-etagens, lejligheder som de dyreste og mest højloftede. Dette system gav sig udslag i facadens vinduer med de højeste på

førstesalen. Et enkelt eksempel forekommer i registrantområdet, Vesterbrogade 60 fra 1845.

I 1850'erne kan der godt forekomme små variationer i etagehøjderne, men vinduerne er gennemgående lige høje. Man betænker sig heller ikke på at lade hovedtrappens repos'er passere tværs hen over vinduerne – facadens regelmæssighed kommer stadig i første række.

Sct. Jørgens Alle.

Vesterbrogade 60.

Trods denne udifferentierede anonymitet i grundopbygningen har bygmestrene i langt de fleste tilfælde ikke ladet sig nøje med højklassicismens magre facadeudtryk. Mindstemålet af arkitektonisk markering er den fra palæfacaden nedarvede, vandrette opdeling ved gesimser i sokkelagtig, kvader- eller refendfuget underfacade og en overfacade, der ofte ved en smal sålbænksgesims har adskilt øverste etage. Herved opnåede man den traditionelle harmoniske to- eller tredeling, der stadig ved de fire-fire en halv etages huse virkede rimelig. Hvor der er tale om fulde fem etager, ses overfacaden i visse tilfælde noget uharmonisk delt af en gesims på midten, f.eks. Vesterbrogade 86 og 88.

Måske som konsekvens af de nu ligeværdige etager og af en senklassicistisk tendens til ens markering af alle vinduer i en etage, finder man også hyppigt en kraftig vandret opdeling af overfacaden med sålbænksgesimser på hver etage.

Mens helt glatte pudslader som højklassicismens ofte forekommer, er en let kvadrang – måske med vekslende skiftehojde – et typisk senklassicistisk træk, der sandsynligvis via den i københavnske byggekredse kendte og benyttede publikation, »Hamburgs Neubau« fra 1840'erne, kan føres tilbage til den store tyske arkitekt K. F. Schinkel.

Den arkitektoniske detaljering på de senklassicistiske pudsfacader er som regel ret spinkel i god overensstemmelse med helhedens »flade« facaderelief. Hovedgesimserne har sjældent store udladninger og ses hyppigst trukket i puds med en profilering af klassisk karakter, måske beriget med tandsnit, mens klassiske konsoller endnu er sjældne. En mere almindelig og meget tidstypisk detalje ved hovedgesimsen er de såkaldte »kragsten«, lange, slanke og dekorerede konsoller, der almindeligvis kun er placeret på murpillerne. På et enkelt hus sidder de parvis over facadens pilastermarkeringer, mens de et andet sted er elegant sammenbygget med de fladbuede vinduesfordakninger til en fremkraget »buefrise«. På den særdeles pyntelige facade, Vesterbrogade 88, hvis udsmykning utvivlsomt

Vesterbrogade 88.

var tænkt som god firmareklame for bygherren, stukkatørmester Metzgen, er kragstenene udbygget til brede konsoller smykket med klassiske hoveder i medaljoner.

Et andet almindeligt dekorativt motiv er det brede ornamentbånd med rektangulære felter og rosetter, der enten ses som »frise« under hovedgesimsen eller som brystningsgesims mellem over- og underfacade.

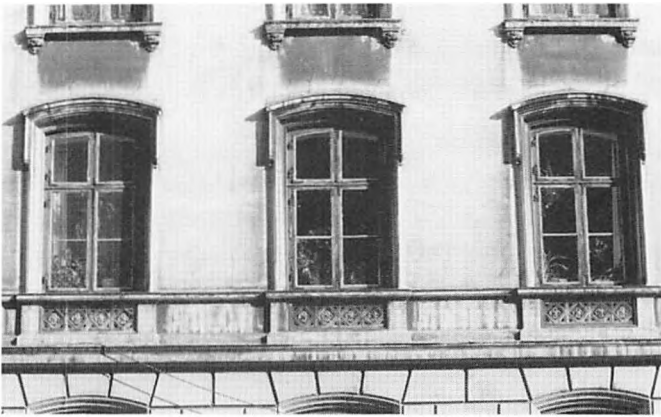
Egentlige ornamentfelter midt på facaden, som det var almindeligt i de klassicistiske huse, træffes kun enkelte steder.

Til rytmisk accentuering af facaderne benyttes også en lodret opdeling i ganske svagt fremspringende risalitter. Det mest almindelige er siderisalitter, men også det modsatte system med midtrisalitter træffes, f.eks. på Vesterbrogade 91, der synes at repræsentere den i etagehusfacader fra perioden sjældne nyrokoko stil. Selv uden risalitter sker der ofte en markering af siderne, af midten eller af begge dele. Man kan hertil benytte et trefags vindue, et vinduespar eller blot en kraftigere vinduesindfatning.

Hermed kommer vi ind på de for senklassicismen typiske indfatninger, hvor det trods ovenfor nævnte eksempler er hovedreglen, at samtlige vinduer i en etage får samme indramning. Den vandrette betoning forstærkes herved, især hvor der er tale om lige fordakninger. På apoteket, Vesterbrogade 72 (1853) danner vinduesindfatningerne på 1. og 2. sal korrekt proportionerede klassiske ædiculae med pilastre og bjælkeværk, der tilfører facaden en vægtig markering, som er usædvanlig i kvarterets tidlige arkitektur.

Et andet yndet indfatningsmotiv er den smalle, ofte spinkle, indadgående karnis- eller hulkerprofil, der foroven har fladbueafslutning. Fladbuerne kan accentueres af en smal, sammenhængende kæde af »bryn«, der snarere har rødder i engelsk sengotisk arkitektur end i det klassiske formrepertoire. Mere korrekt historiske detaljer er de akroter- og palmetornamenter, som i typisk Schinkelsk formgivning pryder mange vandrette fordakninger.

Samme stilhistoriske proveniens har de ofte smukt ornamenterede, støbte brystningsfelter med akantus-slyng og modstillede dyrepar, der ses bevaret på nogle af registrantområdets senklassicistiske huse. Helt i særklasse med hensyn til ornamentrigdom og opfindsom detaljering står det prægtige hjørnehus Vesterbrogade 79/Kaalundsgade 1 (1854), hvor især det markante, rundede hjørneparti med altaner gør sig bemærket.

Vesterbrogade 79.

Mens man med en vis ret kan sige, at 1850'ernes facadearkitektur på Vesterbro bedst eksemplificeres af det pudsede og malede, senklassicistiske formsprog, er det følgende tiår stærkt præget af blankmursarkitekturen.

Vesterbrogade 33.

De pudsede facader var blevet et stilfænomen ikke kun ud fra æstetiske idealønsker, men også som en nødvendig byggeteknisk foranstaltning. Pudsens skjulte og beskyttede teglstensmure af ofte ringe og uhomogen kvalitet, der var et resultat af de danske teglværkers dårlige produktion i 1800-tallets første årtier efter krig, brand og økonomisk krise.

På samme måde kombineredes nu nye idealer med en opblomstring af teglindustrien. Interessen for blankmuren som æstetisk arkitekturform kan igen føres tilbage til innovatoren K. F. Schinkel, der med nogle skelsættende byggerier i Berlin viste nye veje for arkitekter og teglfabrikanter i fællesskab. Den voksende historiske interesse, der blev underbygget af arkitekturhistorisk litteratur og opmålingsværker samt af det fine nye medium – fotografiet, gik hånd i hånd med en nationalt betinget interesse for fædrelandets egen glørværdige fortid, som den fremstod lyslevende i middelalderens og renæssancens prægtige arkitektur-

monumenter. De meningsdannende yngre arkitektstjerner på det hjemlige byggefirma kom desuden hjem fra store studierejser i det sydlige udland med skitsebøgerne fulde af detaljer fra såvel byzantinsk, romansk og gotisk arkitektur som fra renæssancens monumenter. Anvendelsen af disse formelementer af vidt forskellig stilistisk proveniens blev særlig kendt via tyske publikationer af nybyggeri eller projekter. Især den altfavnende rundbuestil, der kombinerede de rette associationsdannelse med en såre rationalistisk byggeteknik blev uhyre udbredt.

Den vågnende stilistiske interesse for teglstensarkitektur faldt nemlig sammen med en rationelt betinget, byggeteknisk opprioritering af blankmursfacaden. Udført i gode materialer var denne jo eminent vejrbestandig og næsten vedligeholdelsesfri. Teglintustrien imødekom den voksende efterspørgsel med bedre produkter i større mængde, og inspireret af storimporten fra Tyskland af præfabrikerede formsten, bygningsdekorationer og støbeforme påbegyndtes så småt en lignende produktion herhjemme. Bygmesteren havde således til sin rådighed rigeligt og fint materiale til allehånde historistiske eller blot dekorative detaljer. Produktionen af god cement betød ligeledes en ændring både af byggeteknik og af muligheden for formstøbte dekorative detaljer til billige penge. Tilmed var der jo mange af de traditionelle, murede ornamenter, som lod sig udføre i den almindelige standardteglsten af enhver rimeligt habil murersvend – således blændinger, buer, stik og gesimser med sav- og tandsnit.

Den liberalistisk indstillede borgerkultur, der prægede København i denne periode, satte større og større pris på individualisme og selvhævdelse. Forskellighed og afveksling blev de nye dyder inden for det arkitektoniske formsprog, der afløste klassicismens borgerligt kollektive enhedspræg. Man så med foragt tilbage på arkitekturen fra århundredets første halvdel som en pauver manifestation af krigsulykker og statsbankerot.

De nye idealer, der selvfølgelig primært fandt udtryk i periodens monumentalbyggeri, sivede dog hurtigt ned igennem arkitekturens hierarki, således at selv beskedne sidegadehuse på Vesterbro stræbte i denne retning. En stilhistorisk kategorisering af 1860'ernes blankmursfacader i registrantområdet ville være vanskelig at gennemføre, idet motiverne meget sjældent udfolder sig i rene parafraaser. Mere karakteristisk er udformningen af mange blankmursfacader, hvor teglstensens iboende muligheder og facademurens statiske og lovstyrede opbygning ofte giver detaljeringen. Således bliver de stærke murpiller mellem vinduerne let til

markerede liséner eller pilastre, mens den tynde lette brystningsmur under vinduerne udformes som en blænding. Den naturlige overdækning af vindueshulene med murede stik indbyder oplagt til en markering med f.eks. savsnit eller med en fremspringende arkivolte, mens facadens gesimser – og især hovedgesimsen – opbygges med de små trinvisse udladninger og dekorative skifter, som den almindelige mursten gav mulighed for.

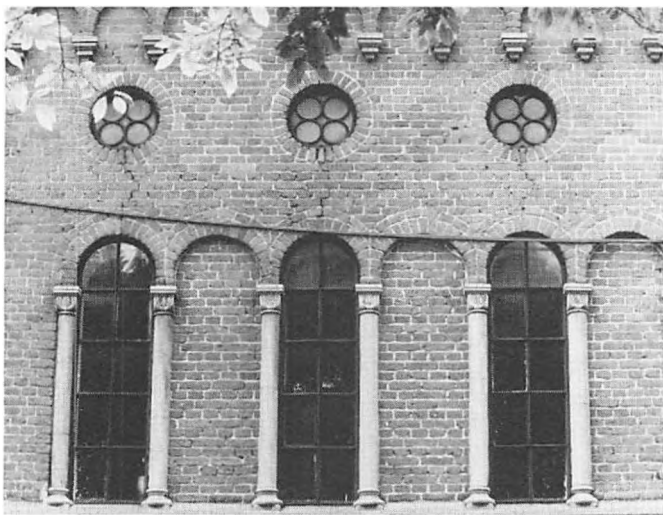
Enkelte facader i registrantområdet har dog et så stilhistorisk præg, at man godt kan give dem en særlig etiket. Interessen for nederlandsk renæssance – også kaldet Christian IV- eller Rosenborgstil – havde allerede i 1850'erne manifesteret sig, bl.a. hos M. G. B. Bindesbøll, og fik et yderligere incitament ved Frederiks-

Gasværksvej 10A.

VESTERBROS BEBYGGELSE

borg Slots brand i 1859, der blev betragtet som en national katastrofe. Den røde blankmursfacade, Gasværksvej 10, der er opført allerede 1852, har med sine kvaderliséner og vinduesindfatninger i gule sten samt sine ornamenterede vinduesspejle et noget forenklet, men umiskendeligt præg af Rosenborg-stil. Hjørnejendommen Gasværksvej 2/Vesterbrogade 47 fra 1868 er med sine »sandstens« bånd, kilesten og fordakninger, der alle oprindeligt har stået lyse mod den røde blankmur, en fulgyldig historisk parafrase. Den fine, lille stiftelse, Istedgade 31/Gasværksvej 25-27 (1859) fremviser i sine interessante gavle motiver inspireret af dansk herregårdsbyggeri i det 16. århundrede, og facadernes spinkle savskiftebånd samt portalernes mønstermuring viser hen mod senmiddelalderligt kirkebyggeri. Huset er tegnet af arkitekt Carl Rasmussen, der også er ophavsmand til den enestående »romanske« biblioteksbygning for C. F. Wegener, Vesterbrogade 60 (1867), der nu er fredet.

Biblioteksbygningen Vesterbrogade 60.

Valget af detaljering eller stilart blev nemlig dikteret af bygningens funktion, og stiftelserne, der følte sig slægt med middelalderens religiøse institutioner, fremtrådte ofte med romansk eller gotisk præg. Høje rundbuede blændinger og små spidsbuede arkadefriser er således med til at give stiftelsen Viktoriagade 20 (1863) det rette udtryk. Denne facades stærke lodrette opdeling giver tilmed mulighed for en naturligt forskubbet placering af hovedtrappens reposvinduer, der her optræder som en vigtig markering af facademidten.

Dette motiv med slanke, fagvise blændinger over fle-

Dannebrogsgade 26.

re etager, der igen kan føres tilbage til Schinkel, blev særdeles udbredt i de tidlige blankmursfacader. Nogle steder strækker blændingerne sig over hele bredden, andetsteds bruges de til at markere et midtparti eller siderisalitter. I facaden Dannebrogsgade 26 (1862) har siderisalitterne med trefags vinduer blændinger med ren middelalderlig buefrise foroven.

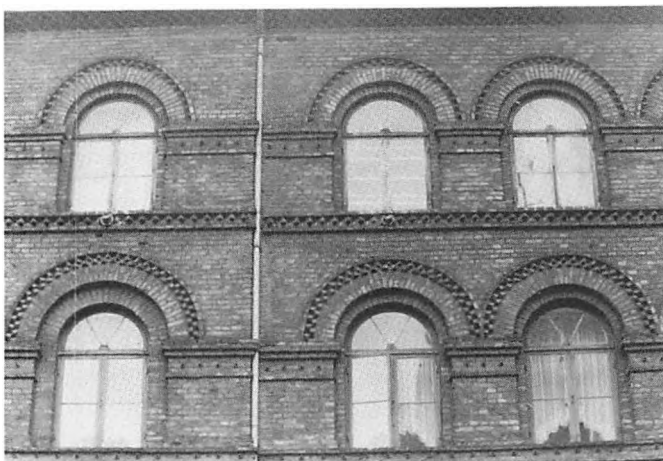
Egentlige formsten dukker op på mange af blankmursfacaderne i 1860'erne. Enkelte steder benyttes de meget diskret som bånd i den ellers neutrale facademur, f.eks. på Absalonsgade 16 (1866), eller måske som rundede sten i vinduesindfatning og sålbænk, f.eks. Vesterbrogade 56 (1853) og Dannebrogsgade 6 (1859). I arkitekt Vilhelm Friederichsens pragtfulde rundbuefacade, Dannebrogsgade 24 (1860-62) indgår formste-

Absalonsgade 16.

Istedgade 31/Gasværksvej 25-27.

Dannebrogsgade 24.

nene i den rigt mønstermurede detaljering, hvis umiddelbare inspiration må have været J. D. Herholdts monumentalarkitektur, mens de fjernere aner er at søge i norditaliensk teglstensarkitektur.

Absalonsgade 24.

Et andet, mere enkelt, men smukt gennemarbejdet eksempel på rundbuestil er Vesterbrogade 41B (1871). Rundbue-motivet træffes ellers hyppigst i stueetagens udformning, hvor arkadevirkningen dels havde historiske forbilleder og dels egnede sig fortrinligt til indretning af butiksvinduer. Derfor viser de oprindelige projekter og gamle fotos, at mange af »strøg« husene på eller nær Vesterbrogade har haft smukke underfacader med arkadebuer. Desværre – og helt unødvendigt – er disse integrerede dele af det oprindelige facadeudtryk forlængst forsvundet bag butiksklammers lidet kvalitetsprægede modeluner af moderne skiltning og udstilling! Enkelte bevarede underfacader af denne type, som f.eks. Absalonsgade 24 (1871), bekræfter det bedrøvelige i denne vandalistiske fremgangsmåde.

Som et fint eksempel på nøgtern, vel gennemarbejdet facadearkitektur med god udnyttelse af blankmurens karakter ligger Skipperstiftelsen fra 1859, der har facade mod Istedgade langs hele karreen mellem Gasværksvej og Viktoriagade. Med enkle midler er den

Gasværksvej 10B-C.

lange front opdelt i afsnit, hvor trekantgavl-motivet ved tagfoden gentages over de høje slanke hoveddørs-partier. Med en næsten byzantinsk virkning er den glatte facademur afstribet i kontrastfarver, og svarende til vinduernes vandrette delinger.

Ikke alle periodens blankmursfacader havde muret, tektonisk detaljering. En hel række har derimod detaljer udført i puds, stuk eller cement, hvis stilhistoriske legitimitet er, at de skal illudere natursten. På disse facader er det hyppigst renæssancens klassisk-inspirede profileringer, endnu i en slank, lidt forsigtig dimensionering, der må holde for. Ligeledes træffes også de samme støbte ornamentfelter af klassisk karakter, som vi så på de senklassicistiske pudsfacader. Hvor disse ornament indgår i facadens høje fagvise blændinger, som f.eks. på Viktoriagade 8 (1860) eller Dannebrogsgade 14 (1860), fås et stærkt og meget tidstypisk arkitekturmotiv. Andetsteds bruges ornamenterne i flæng, sammenstillet med allehånde stilelementer, f.eks. på facaden Vesterbrogade 98 (1858), hvor motiverne falder over hinanden og resulterer i et forvirret og uskønt rodsammen.

Nogle af de mest vellykkede blankmursfacader fra 1860'erne er opført som romerske renæssancepaladser med en vandret opdeling af facaden ved smalle sål-

bænksgesimser. Især arkitekt J. H. Nebelongs facade, Vesterbrogade 94 (1868) udmærker sig ved sin brede, rolige spatiering af de rundbuede vinduer i klassisk indfatning og ved den tilsvarende rundbuede midterport. Det prominent placerede hus Vesterbrogade 55 (1871) på hjørnet af Vesterbros Torv har oprindelig haft en rytmisk opdeling af facaderne understreget af vinduernes vekslende og kraftige renæssance-indfatninger. I dag er en del af fordakningerne samt arkadestueetagen fjernet, og facadens detaljer, der tidligere fremstod lyse mod den røde blankmur, har fået samme lyse maling som murfelterne.

Et i sin planløsning helt unikt etagehus er Frederiksberg Allé 11 (1865), hvis høje, fritliggende blokform blev fremhævet af blankmursbehandlingen, med toetages refendfuget sokkel, høje pilastre og trekantgavl. Stilistisk kunne huset give mindelser om tidlige baroklandhuse i England og Holland.

En af periodens mest karakteristiske blankmursfacader ses på baghuset Gasværksvej 10 (1873), hvor mange typer elegante formsten er sammenstillet til en livlig og interessant, men ikke helt harmonisk proportioneret facade.

I 1870'erne kan registrantområdets facadearkitektur

karakteriseres ved to forskellige fænomener: dels det tiltagende kraftige relief og den udbredte detaljerighed i stukarkitekturens mere prominent placerede huse, dels tabet af tidligere tiders grundlæggende æstetiske normer i facadeudtrykket på de huse, der blev opført primært som spekulation i den voksende boligbyggeri.

Med den ekspanderende industrialisering, der koncentreredes i hovedstadsområdet, steg også efterspørgslen på arbejdere, og da den kollektive trafik stadig var i sin spædste barndom, var lønarbejderen tvunget til at søge sin bolig i rimelig nærhed af arbejdspladsen. Dette medførte en stigende maksimaludnyttelse af brokvarterernes grunde med høje side- og baghuse, der hurtigt skabte helt uacceptable lys- og luftforhold. Problemet udløste to revisioner af 1856-byggesloven, i henholdsvis 1871 og 1875. Først indførtes større krav til ubebygget areal, der nu skulle være mindst $\frac{1}{3}$ af grunden mod tidligere $\frac{1}{4}$. Men det var stadig tilladt at opføre side- og baghuse i samme højde som forhuset. Først i 1875-revisionen forsøgte man at komme denne mangel i lovgivningen til livs ved i et nyt sæt regler at sætte bygningshøjden for side- og baghuse i direkte relation til friarealet. Desværre blev disse regler formuleret på en sådan måde, at man gennem forskellige manipulationer ved placeringen af de vinduer, hvorfra friarealsafstanden skulle måles, kunne omgå reglementets forsøg på at forbedre bebyggelsestætheden. Adskillige eksempler på sådanne kunstgreb afslører den fremherskende tendens hos bygherrerne til fremfor alt at udnytte grundene maksimalt.

På samme negative måde virkede den lovgivning, der – med henblik på en huslejenedsættelse for de mindst bemidlede lejere – gav frihed for arealskat til de mindste lejligheder – dem under 64, senere 80 kvadratalen. Skattefriheden kom imidlertid kun husejeren til gode, og derfor opførtes flere og flere af disse små lejligheder, der kun dårligt egnede sig til bolig for den typiske børnerige arbejderfamilie. Egentlig var stigningen i antallet af toværelses lejligheder et fremskridt i forhold til tidligere tiders helt uacceptable etværelses. Men arbejdernes lønkår var meget ringe i 1870'erne og 80'erne, med et stigende misforhold mellem løn og leveomkostninger. Derfor så mange lejere sig nødsaget til at videreudleje et af deres værelser, hvilket afspejles som en accepteret mulighed i periodens lejlighedsplaner.

En anden uheldig følge af den voksende spekulation i boligbyggeri blev de såkaldte korridorhuse, hvor mange ganske små, ensidige lejligheder på hver etage skulle

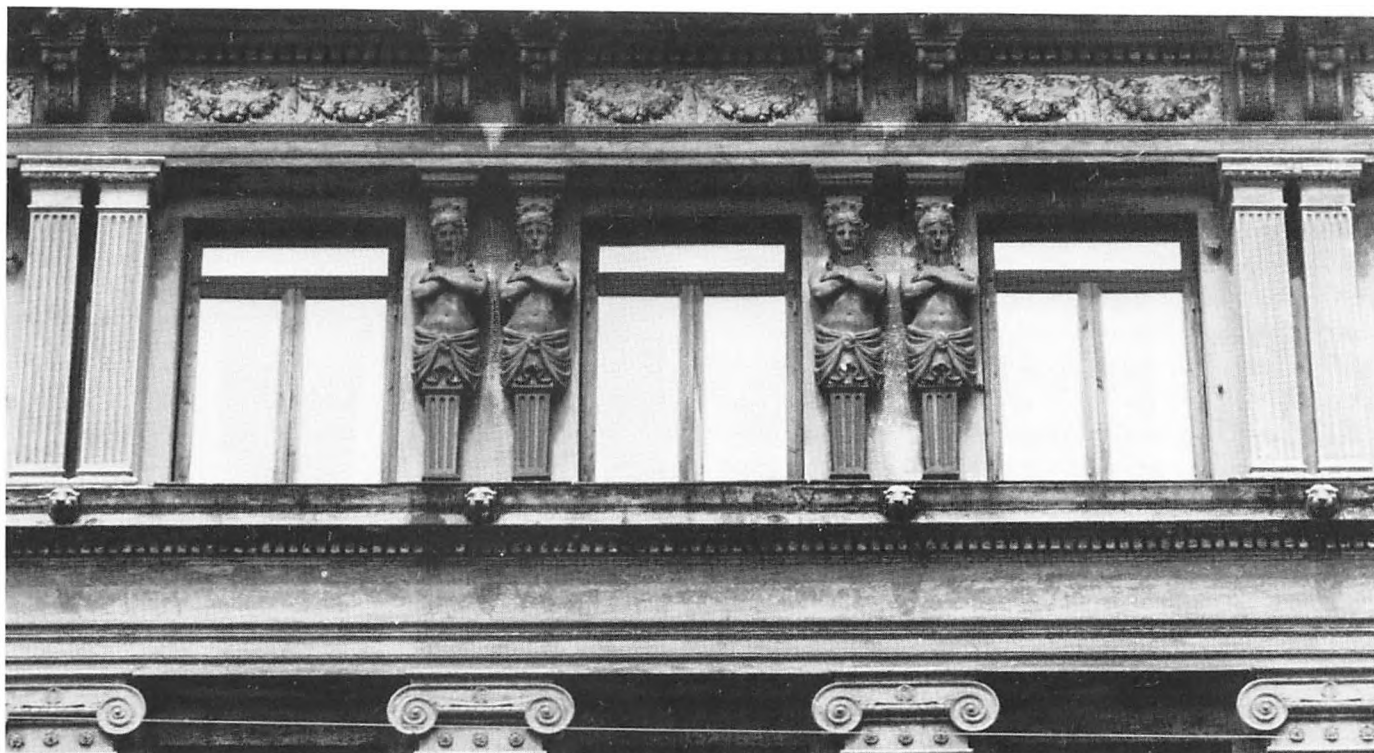
benytte sig af blot to trapper forbundet med en lang fælles korridor. I registrantområdet i dag findes denne beklagelige boligform ikke længere – var blandt de første der faldt ved efterkrigstidens sanering.

Mens de første årtier efter frigivelsen af byggeriet på »broerne« stadig i de helt enkle facader var præget af klassicismens proportionssans og stræben efter symmetri og regelmæssighed i opbygning, sker der i 1870'erne i takt med industrialiseringens stigende efterspørgsel på billige lejligheder en ændring af de æstetiske krav til facadearkitekturen. Lejekasernen, hvor planløsningen primært blev dikteret af økonomiske overvejelser, fik hyppigere og hyppigere en facade, hvor f.eks. vinduernes placering skyldtes byggetekniske krav eller lejlighedsplanerne. På sådanne huse sparede man ofte på unødigt detaljering og udnyttede i øvrigt den tilladte bygningshøjde til så mange boliglag som overhovedet muligt. Resultatet blev da også en ujævn og uskøn fagdeling i næsten helt unuancerede, store murflader – den typiske lejekasernefacade fra 1870'erne. Perioden er rig på storbygherrer, der står for opførelsen af flere huse i en gade, og som ser stort på et ønske om afveksling og dekoration. Således hr. Petersens huse i passagen af samme navn (i dag Sankt Jørgens Allé 3-11) fra 1868, hvor eneste variation i de fem facader er et lille spring i kordongesims- og vinduesflugt. Kun hjørnehuset mod Vesterbrogade gav han en detaljering med pilastre og ornamentfelter, der var den mere prestigegivende beliggenhed værdig.

Hermed ledes man ind i en betragtning af facadearkitekturen i den anden ende af etagehusbyggeriets sociale rangstige, eksemplificeret også i registrantområdet ved stukperiodens rigt udsmykkede pragtfacader.

Prestige og udvendighed er nøgleord for bestræbelserne hos såvel arkitekt som bygherre. Nye og store formuer blev i disse år tjent af et dynamisk borgerskab, og, som det næsten altid ses hos de »ny-rige«, ønskede man at skilte med successen, også i valget af bolig. Epoker, der fremmanede billeder af glørværdig pragt og rigdom kom på mode – således italiensk og især fransk højrenæssance. Paris var nu Europas prægtige hovedstad, og Viscontis Ny-Louvre en af de helt store inspirationskilder. De toneangivende arkitekter herhjemme med Ferdinand Meldahl som bannerfører bekendte sig som »europæere« til denne strålende, elegante og kosmopolitiske stilretning, og samtiden ytrede gang på gang begejstret beundring for bygningskunstens effektivitet og rigdom af »forskelligartede plastiske og maleriske prydelser«.

Gode eksempler på rige stukfacader fra 1870'erne i

Vesterbrogade 52.

registrantområdet er Vesterbrogade 52 (1875) med både joniske kæmpepilastre og karyatider, og Frederiksberg Alle 7 (1875) med sin helt fornemt disponerede »palads« facade. På hjørnehuset Vesterbrogade 83/Valdemarsgade 1 (1875) er hele murfladen optaget af dekorative elementer: refendfugning, relieffelter, pilastre i stor orden, blomsterfestons og fordakninger af forskellig form.

Mange arkitekter og bygmestre kæmpede nu i facadedispositionerne for at få de klassiske elementer til at »gå op« i de store flader. Vandrette opdelinger som f.eks. på Vesterbrogade 37/Viktoriagade 1 (1877) og Sundevedsgade 5-7 (1875) eller Gl. Kongevej 7 (1877) viser vanskelighederne med deres rækker af skiftevis tynde og tykke pilastre.

Som en mellemting mellem de helt usmykkede facader og de rige stukfacader findes en mængde facader karakteriseret ved en næsten mekanisk gentagelse af enkel, »flad« renæssancedetaljering ved gesimser og især ved vinduesindfatninger, f.eks. Absalonsgade 11-13 (1876).

I 1880'erne har vi de samlede udbygninger af større områder, således Eriksgade – Eskildsgadekvarteret, bebyggelsen omkring Kingosgade, Brørsonsgade og Boy-

esgade, og kvarteret mellem Istedgade og Halmtorvet ved Helgolandsgade og Abel Cathrinesgade.

Den pressede udnyttelse af bygningshøjden til så mange boliglag som tilladt efter loven medførte overalt facader med fem normaletager, oftest fra starten med beboelse i tagetagen og med høj kælder. Dette gav hele syv vinduesrækker i facaderne. Naturligvis indbød et sådant facadeskelet til en kraftig opdeling og differentiering ved hjælp af større eller mindre mængder stildetaljer, udvalgt fra stuktidens store formrepertoire. Som regel er det igen den italienske eller franske højrenæssance, der har leveret detaljer som vandrette gesimser, trekant- og segmentfordakninger, kvaderliséner, rusticerede sokkelpartier, refendfugede risalitter, balustradebrystninger og pilastre i stor orden.

Overfacaden ses ofte opdelt vandret med gesimser ved hver etage, hvor eneste variation er den lidt kraftigere gesims under øverste etage, der udskiller denne som »mezzanin«. Især Eskildsgade-Eriksgade-kvarteret giver flere eksempler på denne løsning, dog varieret ved lodret accentuering af visse vinduesfag med fordakninger.

Den kraftigt udladende og modellerede, klassiske hovedgesims der ses næsten overalt på periodens facader, giver en god kontrabalace til de mange øvrige gesim-

ser og en tilfredsstillende øvre afslutning til den store facade.

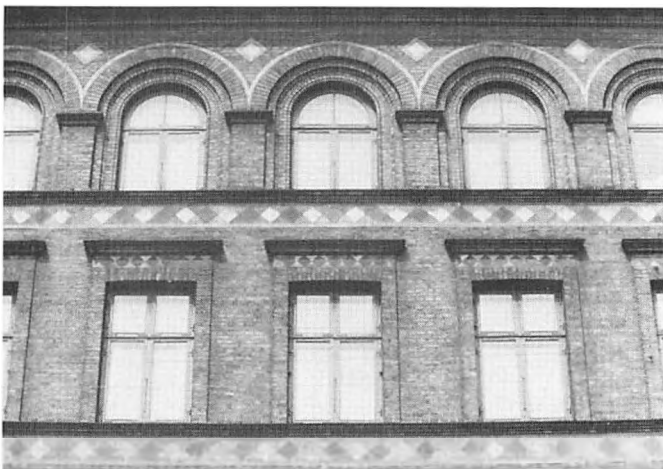
Et hyppigt forekommende indslag i mange facader er sammenstillingen af klassiske stukdetaljer med murede detaljer, som f.eks. vinduer i samme række, der enten har klassisk fordakning eller fladbuer med savsnit.

Enkelte huse i blank, rød mur fra 1880'erne, som Vesterbrogade 15 (1884) og især Vesterbrogade 124 (1885), kommer ved deres størrelse, facadedisposition og gode detaljering i italiensk renæssance nærmest de historiske forbilleder.

Som kærkommen afveksling i stukperiodens gentagne facadesprog ses i registrantområdet en lille gruppe institutionsbyggeri, som fremtræder i frodig blankmursarkitektur. Der tænkes først og fremmest på den katolske menigheds kirke- og skolebyggeri i Stenosgade, hvor 1. etape af skolen stod færdig i 1887. Dernæst tre andre skoler, den store fritliggende Gasværksvejens Skole (1884), Marie Kruses Skole, nr. 3 i Absalongsghusrækken (1880), der i dag er indrettet som administrationsbygning for Københavns Bymuseum, samt Vestre Borgerdyd Skole, Helgolandsgade 6 (1893), der har den enklere men beslægtede »Bethania« (1889) som nabo. Hertil kunne føjes den fine lille politistation i Svendsgade (1882) og den gotiske borgparafrase skydemuren, mellem Istedgade og Skydebanehaven (1888). Ved skydemuren ses en vis indflydelse på det tilgrænsende etagehusbyggeri, der har flugtende gesimslinier og gotiserende formstendetaljering.

En af de originalt arbejdende arkitekter, der i denne periode beskæftigede sig med etagehusbyggeri, og hvis arbejder kan ses på Vesterbro, er Emil Gnuetzmann.

Vesterbrogade 38.

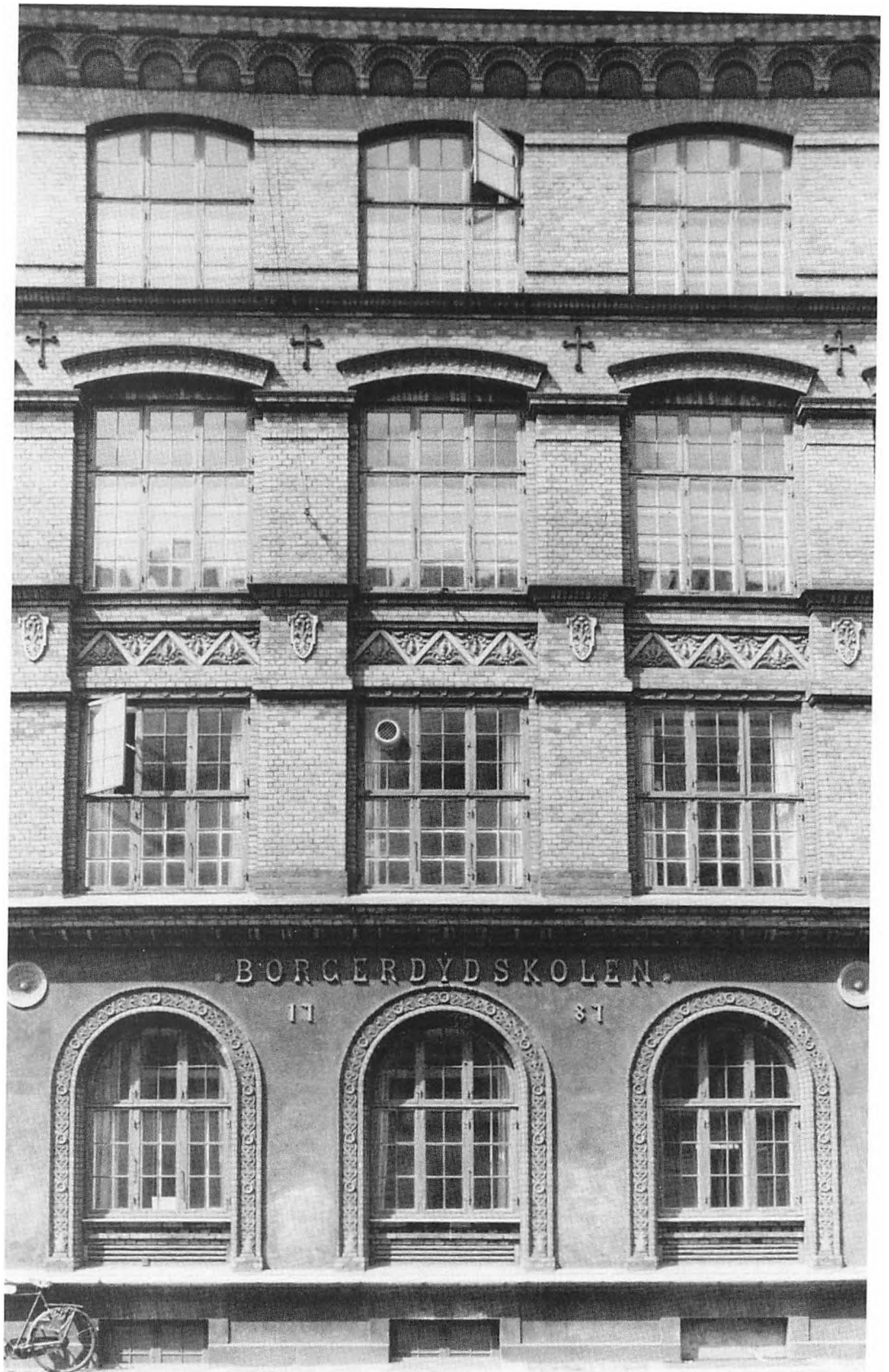
Hans opfindsomme og dekorative anvendelse af hvide og sorte fliser i blankmursfacaderne ses både på villaen Vesterbrogade 150 (1887) og i den fine etagehusfacade Vesterbrogade 38 (1882). En lignende tendens til koloristisk udsmykning af facaderne var majolikadetaljerne i skinnende, farvede glasurer, et stiltræk der stammede fra Wienerarkitekturen. I registrantområdet ses en ty-

Vesterbrogade 22.

pisk og fornem repræsentant, Vesterbrogade 22 (1890). Et mere oprørsk og uortodokst forsøg på stilistisk fornyelse i facadesproget ses på det store hjørnekompleks Gl. Kongevej 29B/Bagerstræde, opført ved arkitekterne Alfred J. Raavad og August Johansen i 1882.

Skønt man skulle synes, at stukperiodens arkitekter i rigt mål havde mulighed for at tilføre facadearkitekturen den efterstræbte kraftige plasticitet, var man blandt de førende »europæere« med Meldahl i spidsen langt fra tilfreds. Lige siden 1875 havde en kommission arbejdet på en nyrevision af bygge-loven, hvor et af hovedpunkterne skulle være en slækkelse af forbudet mod fremspring ud over gadelinien. Allerede i 1878 lå et forslag, godkendt af borgerrepræsentationen, på bordet i rigsdagen, hvor det imidlertid blev et offer for provisorietidens »visnepolitik«, og derfor først blev lov i april 1889. Man tillod herefter den ønskede facadefrihed, hvor »kunstneriske hensyn« påbød sådanne løsninger, og den følgende periode så en sand bølge af karnapper, frembuede vinduer og altaner for at imødegå »foregående års manglende skønhedsindtryk i de nye kvarterer«.

Helgolandsgade 6.

Facaderne fik dermed kraftige lodrette markeringer, der yderligere blev forstærket ved foroven at markeres enten af den franske renæssances høje pavillon-tag, f.eks. Vesterbrogade 125 (1897) og Stenosgade 7 (1895), eller ved en udsmykket gavlkvist, som på Vesterbrogade 26 (1898). Da der samtidig kan spores en tendens til større bygningsenheder og bredere facader, mens trefagsvinduet vandt indpas kombineret med en bredere murpille, medvirkede disse nye dimensioner og proportioner til at give 1890'ernes facader en helt ny karakter.

Et udtryk for den materialeæstetik, der var fremherskende i stukperioden, var også den farve- og overflademæssige perfektionisme, der styrede teglproduktionen. Den glatte maskinsten, der længe havde været beundret, fandt sin overmand til finere byggeri i den lille »verblender« i særligt rensat og farvet ler, der blev benyttet til skalmuring, ofte i forbindelse med præfabrikerede terracotta formsten. Gode eksempler i hver sin stilart findes på Vesterbrogade, hvor nr. 19 (1893) frembyder endnu en variant af den populære Rosenborg-stil med raffineret gavlparti-kamouflage af øverste etage, og hvor nr. 70 (1892) med sin prominente

Vesterbrogade 70.

hovedgesims og de rundbuede vinduer har et vellykket lombardisk renæssancepræg. Ejendommene Stenosgade 9/Gl. Kongevej 19 (1895) og Vesterbrogade 30 (1895) med de glatte gule »verblender« facader og beskedne risalit- og blændingsmarkering peger i deres bevidste nøgternhed på en rationalistisk strømning.

En karakteristisk placering af karnapper blev på hjørnernes smigfag, som det ses på Enghavevej 2/Ve-

Vesterbrogade 30.

sterbrogade 103 (1889), en facade i røde maskinsten og formsten, der trods en springende fagdelling holdes godt sammen især af de vandrette markeringer. En morsom karnapfacade i usædvanlig og blomstrende nygotik ses Vesterbrogade 119 (1899), mens samme arkitekt i ejendommens »baghus«, Tøndergade 12, med en karakteristisk muret detaljering røber inspiration fra samtidigt tysk byggeri.

Den nye bygge lov i 1889 gav mulighed for at placere en del af grundens lovbestemte friareal mellem gadelinie og husfront. Samtidig var udgifterne til selve gadeanlægget blevet forholdsvis billigere, og da 1875-loven havde gjort baghusbebyggelsen lavere og derfor mindre rentabel, blev det nu en mere givtig løsning med mere facade. Nye bebyggelsesmønstre opstod, hvor man lod forhusene »knække« ind omkring fælles forpladser, hvorved man opnåede flere prestigegivende forhuslejligheder. Det kendteste byggeri af denne type er Skydebanegade, opført i 1892 ved arkitekt Oskar Kramp. Westend-byggeriet bag Vesterbrogade 65-67 frembyder en lignende løsning, fremprovokeret af storbyggeri på en dyr, men for smal grund. Mens størsteparten af friarealet her er udlagt som en gadeliggende »passage« mellem ejendommene, er de egentlige gårdarealer blevet meget små og med ringe lysforhold.

At man efterhånden var opmærksom på det uheldige bebyggelsesmønster med høje mellem- og baghuse illustreres ved den gode løsning af bagarealernes bebyggelse på Vesterbrogade 118, 120 og 122 fra ca. 1900. Her ligger på hver grund en lang stok midt ned gennem arealet, hvilket kombineret med et lignende bebyggelsesmønster på nabogrundene, giver rimelige lys- og luftforhold trods en høj udnyttelsesgrad.

Vesterbrogade 19.

Abel Cathrinesgade 13.

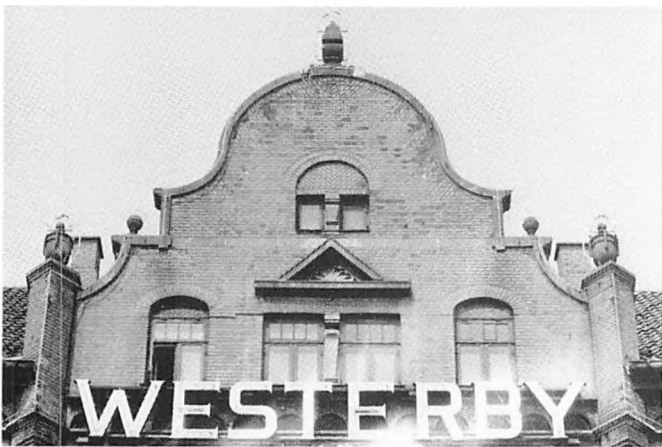
Den strømning inden for dansk arkitektur, der går under betegnelsen nationalromantik, blev indvarslet ved H. B. Storcks opførelse af Abel Cathrines Stiftelse, Abel Cathrinesgade 13 (1887), hvor inspirationskilden især har været hjemlig barokarkitektur, og hvor den røde håndstrøgne teglsten i gedigen blankmur igen kom til ære og værdighed i strømningens helt ændrede materialeæstetik. Det blev dog snarere den mere brogede og fortællende Nyrop-stil, der blev forbillede for registrantområdets nationalromantiske facader. Kombinationen rød mur og hvide murbånd, kilesten, relieffelter og karnapper m.m. giver ofte et meget broget og uroligt facadebillede. Typiske eksempler på denne noget

udisciplinerede facadestil, der kun dårligt egnede sig til de store etagehuse, er Vesterbrogade 48 (1901), Halmtorvet 12-16 (1899) og Stenosgade 2/Vesterbrogade 28 (1901). Dette sidste skulle ved sin »gotiske«

Vesterbrogade 28.

detaljerings spille op til naboen, Jesu Hjerter Kirke, og samme hensigt erklærer arkitekten for den over for kirken liggende ejendom, Stenosgade 3-5 (1896). Med sin gennemførte facadeidé og det kvalitetsprægede materialevalg er dette hus dog blevet et stramt og gedigent eksempel på de nationalromantiske tendenser.

Vesterbrogade 12-14.

Andre facader dyrker også det nationalromantiske på en mindre broget manér, men dog med en vis forkærlighed for gavles, kvistes og karnappers formgivning. Stormagasinet Westerby, Vesterbrogade 12-14 (1903) fremviser svungne gavle, store og små, kantstil-

lede og hjelmkuplede tagkviste og en karnap af trekantet grundplan. Lidt længere ude ved nr. 20 (1903) ses hybride karnapformer, falske murankre og, som et typisk indslag af periodens gedigne og noget tunge materialevalg, granitbeklædning til op over 1. sals vinduer. På den anden side af gaden fremviser nr. 35 (1905) en velkomponeret symmetrisk facade med karnapper, altaner og kronende gavlparti. Den smalle trefagsfacade, Værnedamsvej 4B (1898) viser ligeledes en behersket og vellykket komposition, hvor hvide murbånd sammenknytter underkant af de brede sidevinduer med overkant af de smallere trappevinduer i det let fremtrukne midtfag.

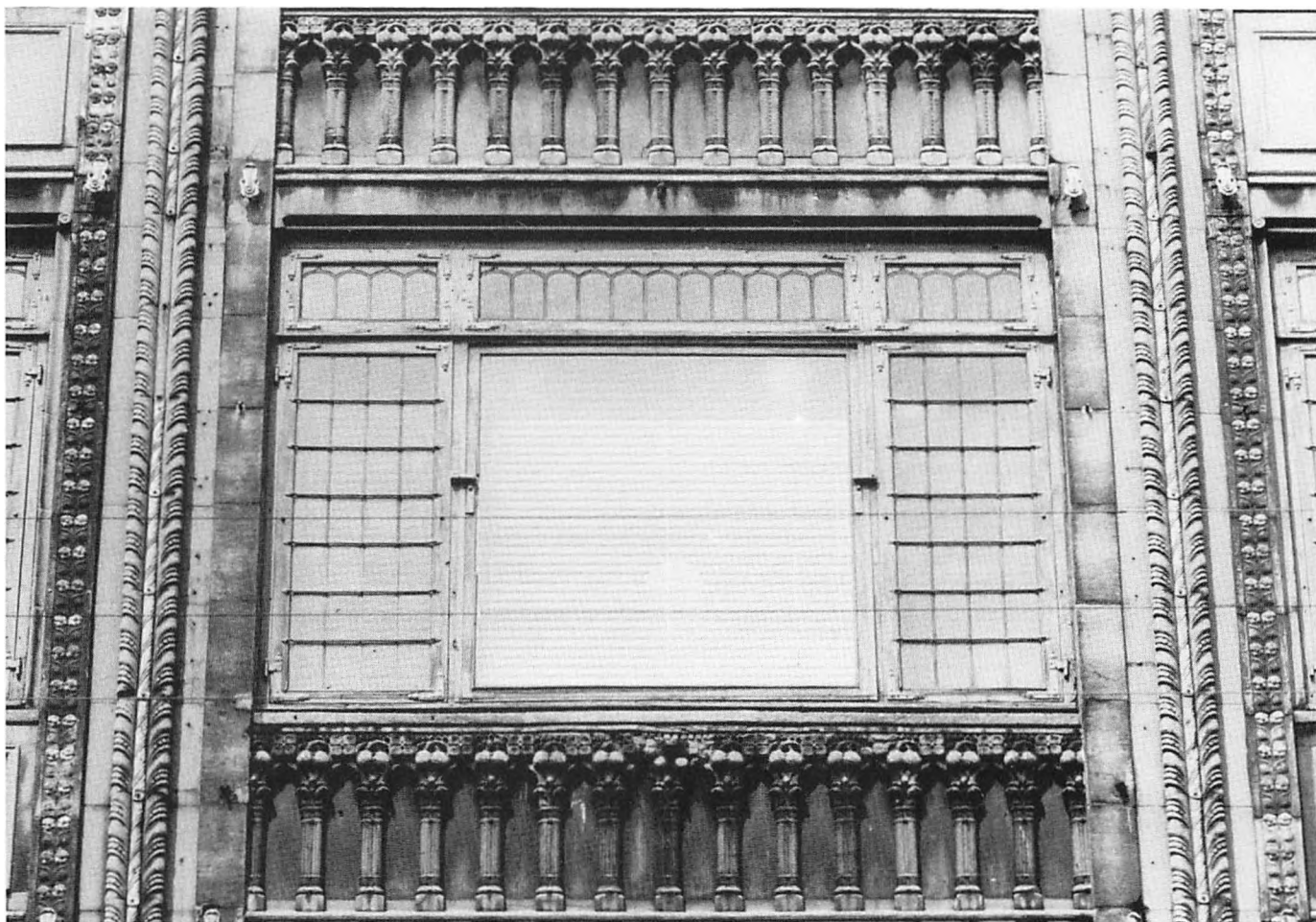
Efter århundredskiftet træffes renere barokparafraiser, såsom Gl. Kongevej 5 (1917), hvor øverste etages brede, pilasterprydede midtparti og de blåglaserede tegl giver en effektiv øvre afslutning. Ellers er det ofte de stejle, svungne og knækkede frontoner, der karakteriserer tagzonen, f.eks. på baghuset, Frederiksberg Allé 11 (1904) eller på Helgolandsgade 10 (1904).

At barokformsproget gik ganske godt i spænd med jugendstilens brede, svungne former fremgik af arkitekt Anton Rosens monumentale hjørnebygning ved Teaterpassagen, Vesterbrogade 40-42 (1909). Meget af den originale dekoration er gået tabt, men det halvt barokke, halvt kinesiske hjørnetårn markerer sig stadig stærkt i gadebilledet.

Mange facader bekendte sig også til et barokpræg ved helt eller delvist at fremstå i naturlig, gråbrun puds og med karakteristiske dekorationselementer såsom blomsterfestoner i relief og segmentbuegavle. En rigere og især friere udformning på basis af barokelementer fik den store hjørneejendom »Sankt Jørgensborg«, Trommesalen/Gl. Kongevej 1 (1903), opført ved arkitekt Aage Langeland Mathiesen. Her fremstår stueetagens store modellerede blomsterfriser og portaler i udpræget jugendstil. Langeland Mathiesen har også tegnet det lille baghus, Absalonsgade 28 (1903) med interessant og original murdekoration i facaden ind mod Skydebanehaven.

Et karakteristisk stort blankmursanlæg med barokdetaljer er Typografernes Stiftelse, Boyesgade 3-11 (1904), også her kombineret med et storslået facadeornament i ren jugendstil. Den fineste og mest konsekvente jugendfacade i registrantområdet er dog Anton Rosens, Vesterbrogade 34 (1907), hvor den helt uklassiske og fladevirkende dekoration understreger det »ikke bærende« i facadens usædvanlige konstruktion.

Den frie nybarok optog i sit formsprog elementer fra samtidig engelsk arkitektur, hvor et af de mest karakte-

Vesterbrogade 34.

ristiske træk var de flerfagede vinduer med »sandstens« lodposter svarende til vinduernes glatte indfatninger. Både i karnapper og i almindelige facadepartier ses sådanne vinduer, ofte bundet sammen ved glatte murbånd, som på Vesterbrogade 129/Amerikavej 1 (1909). Samme ejendom fremviser en anden typisk detalje – den polygonale, murede karnap.

En renere dansk, ja københavnsk nybarok fremviser Andreas Clemmensen med sine huse omkring Maria Kirkeplads (1904). Her fremkalder den krumme række af markante »gavlhuse« en suggestiv latinerkvarters-stemning med den »middelalderlige« kirkebygning.

Siden ca. 1910, hvor registrantområdet må betragtes som fuldt udbygget, er der sket enkelte udskiftninger af ældre huse, hvoraf de mest iøjnefaldende er hjørnehuset Vesterbrogade/Trommesalen og Havemanns Magasin, i dag Føtex, Vesterbrogade 74-76, begge fra lige

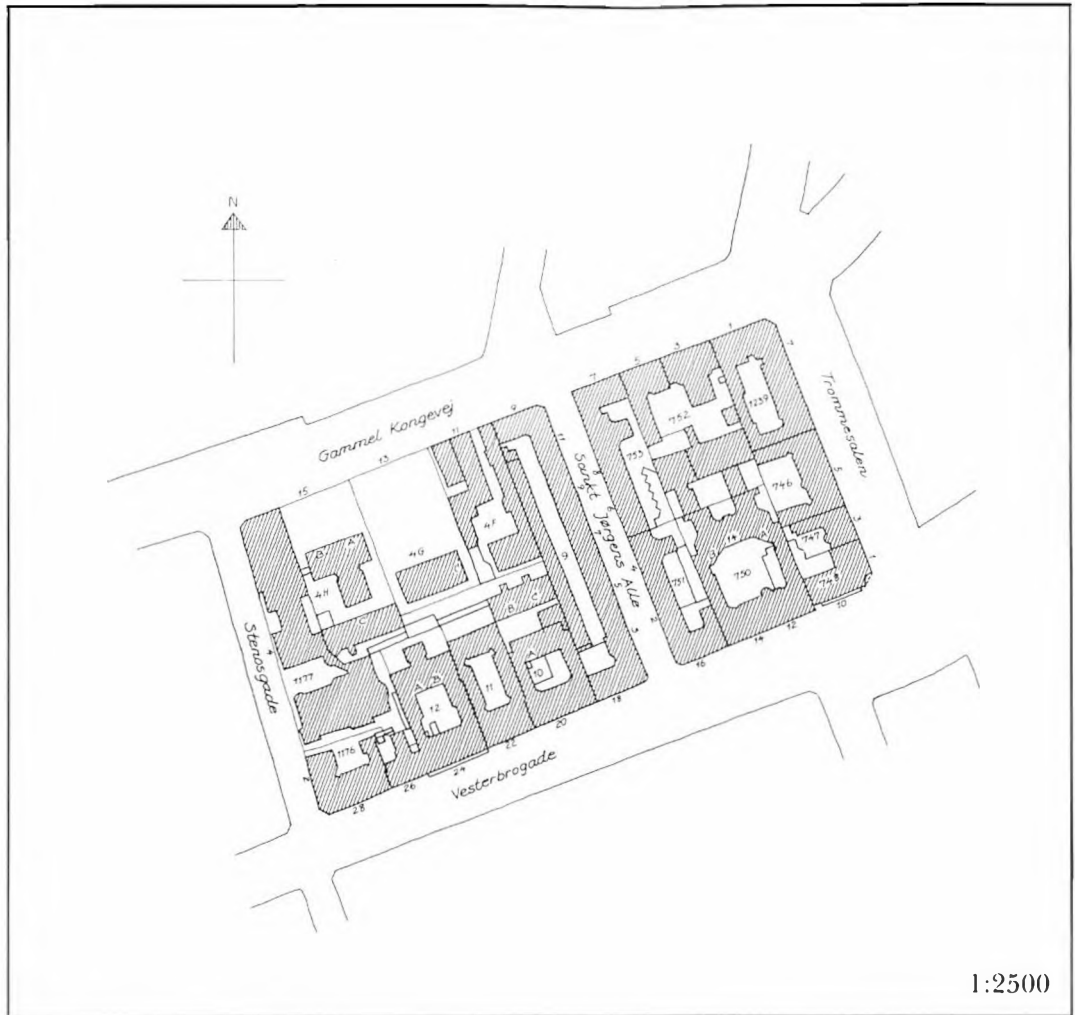
før 2. verdenskrig. Fra samme periode er den store Saga-biograf, opført på bagarealerne i karreen mellem Helgolandsgade og Viktoriagade.

Betragtet under eet kan man sige, at det her registrerede område omfatter et karakteristisk og repræsentativt udsnit af den boligbebyggelse, der udvikledes på »broerne« i udbygningsperioden, som her strækker sig fra ca. 1850 til ca. 1910. Hver fase, og ikke mindst de tidlige, er rigt repræsenteret. Mange af facaderne fremtræder på grund af manglende eller forkert vedligeholdelse med et stærkt ændret udtryk, men trods dette har den basale karréstruktur og gadebilledets karakteristiske homogenitet, der især styres af bygningshøjder og udstrækningen af de enkelte enheder, en så stærk gennemslagskraft, at man kan tale om registrantområdets Vesterbro som et arkitektonisk og kulturhistorisk markant kvarter i København.

TROMMESALS OMRÅDET

TROMMESALSOMRÅDET

Trommesalen. Maleri af Carl Bøgh. 1858. Bymuseet.

Forhistorie og udparcellering

I forbindelse med Christian IV's forbedringsplaner for staden Københavns fortifikation i begyndelsen af det 17. århundrede, blev der – i stedet for den gamle alfarvej fra Vesterport – anlagt de vejstrækninger, der senere skulle benævnes Gl. Kongevej og Vesterbrogade.

Arealerne syd for Sankt Jørgens sø tiltrak sig tidligt opmærksomhed hos byens standspersoner, der her bekvemt nær ved deres boliger inden for volden kunne anlægge nyttehaver og fiskeparker til den daglige husholdnings forsyning. Således ser vi midt i det 17. århundrede store grunde på området med fornemme ejere som Hans og Mourids Mandixen, rådmænd Laurids Eskildsen og kongens voldmester Abraham de la Haye. Senere samlede præsident Peder Resen disse grunde til en stor ejendom, »Præsidentens vænge«, der til at begynde med var ubebygget, men til gengæld udstyret med fem store fiskeparker, godt besat med karper og karusser.

Denne ejendom annekterede dog hurtigt navnet »Trommesalen« fra naboen mod øst, byens nye kvægtorv, hvis sejlivede øgenavn skyldtes stadstamburens hvirvler, der åbnede og sluttede det ugentlige marked. Kvægtorvet var blevet anlagt i 1671 af hofslagter Niels Olufsen, der først havde gjort magistraten opmærksom på det store snyderi, der foregik med konsumtionsafgiften.

Olufsen fik så kongelig tilladelse til for egne midler at lade indrette »en plads til et almindeligt øksne- og kvægtorv ... med dertil hørende accisebod, hvor borgerne kan købe øksne, køer, kvier, kalve, svin, får, lam ... til husbehov eller salg gennem slagterlauget efter erlagt accise«. Ro og orden i den sikkert livlige markedsatmosfære kunne sikres af det nærliggende vagtmandskab ved Vesterport.

Efter Resens død 1688 ses en hastigt skiftende række fornemme ejere af »Trommesalen«: byfoged Frederik Eisenberg, oversekretær Bolle Luxdorff, forvalter på

kongens bryghus, kammerråd Peter Klaumann, konsumtionsforvalter Hans Jacob Søbøtke, »hendes høje Nåde« fru Dorothea Krag, enke efter feltmarskal Gyldehløve og kammerherre Hans Rudolph v. Ahlefeldt. Ingen af disse personer har vel selv boet i den gård, der nu var opbygget på »Trommesalen«, men lejerne synes at have haft tilknytning til de herskabelige kredse, således fiskemester Svendsen i 1708 og taffeldækker Jensen i 1717. Denne epoke var dog definitivt forbi, da Ahlefeldt i 1718 solgte »Trommesalen« til øltapper Gotfried Schultz, og efter den tid boede der altid værtshusholdere på ejendommen. Disse blev alle gamle og har antagelig haft gode dage; et godt klientel havde de jo lige uden for døren i de bønder, der bragte kreaturer til torvs. Selv har de også udnyttet torvets nærhed til at drive kreaturhandel.

Schultz's enke giftede sig med øltapper Knud Madsen, der ejede »Trommesalen« 1735-1770. Han nåede at blive gift igen, og enken bragte ved nyt giftermål ejendommen til øltapper Jacob Weidemann, der levede til 1795. Hans efterfølger Otto Hansen Munck sad der til langt op i det 19. århundrede, for så i 1838 at efterfølges af en ny værtshusholder Johannes Knub Stauning, hvis enke var »Trommesalens« sidste ejer.

Synsforretninger viser os, hvor landlig en sådan gård lige uden for stadens porte endnu længe vedblev at være. I 1770 var forhuset af bindingsværk, udhusene med lerklinede vægge, bræddegavle og halmtag. Først efter afbrændingen under englændernes belejring i 1807 blev der af Munck opført et nyt grundmuret forhus på tomten.

Indtil Jacob Weidemanns tid havde kvægtorv og værtshus kun navn og kunder til fælles. Weidemann derimod arbejdede støt og sindigt på at få kvægtorvet gjort til et anneks af beværtningen. Efter at de nye alléer på Vesterbro(gade) var blevet anlagt i 1780, fik han lov til, under påskud af omsorg for »orden og pyntelighed«, at indrette nogle små folde uden for sit hus til lam, svin o.l., altså på kommunens arealer. Næste trin var, at han fik tilladelse til at holde kvægfoldene rene og hele, mod at han betalte 10 rdl. pr. år til stadens kasse »for den liden næring jeg hidtil har haft og herefter venter at få af de folk, som derudi indsætter deres kreaturer«. Snart hedder det, selv i officielle skrivelser, at alle kreaturfoldene er bortlejede til »Trommesalens« ejer. Få år efter, i 1798, fik Otto Munck af Erstatningsfondkommissionen tilbudt hele kvægtorvet til ejendom for bare 400 rdl., og slog selvfølgelig til. Selv om det udtrykkeligt stod i Muncks skøde, at han ikke måtte tage betaling af prangerne for benyttelsen

af det hidtil offentlige kvægtorv, blev dette en helt uundgåelig og uheldig følge af salget. Op igennem det 19. århundrede fortsatte misèren, hvortil der yderligere kom, at »Trommesalen« efterhånden slet ikke var hverken stort eller tidssvarende nok til at klare hele kreaturhandelen i den hastigt voksende hovedstad.

Allerede i 1814 besluttedes det ved kongelig resolution at opføre et offentligt slagtehus på den såkaldte Enighedsværns plads nede ved Kalvebod Strand, men først godt et halvt århundrede og mange klagesager senere realiserede magistraten planerne med først kvægtorv og senere slagtehaller ved det nuværende Halmtorv, efter at have lukket »Trommesalen« i 1879.

Selve kro-ejendommen »Trommesalen« – i 1806-matriklen benævnt nr. 4, mens kvægfoldene hed nr. 3 – bestod mod øst af et efterhånden stort og planløst kompleks af lave bygninger med brolagte gårdspladser samt krohaven med keglebane og frugttræer, og vest for denne det store vænge langs Gl. Kongevej næsten helt frem til Vodroffs- eller Rosenåen, nuværende Stenosgade. Her bag grøfter og træbevoksede diger dyrkede værtshusholderne på »Trommesalen« korn helt frem til 1846, hvor J. K. Stauning lod vænget udparcelle i lodderne, matr.nr. 4 B-J, svarende til nord-syd skellene i nabobebyggelsen mod Vesterbrogade. Det gamle kroanlæg og kvægtorvet blev, som matr.nr. 3 & 4 A liggende indtil nedlæggelsen i 1879. Få år efter, i 1882, blev den nye gade, den gang benævnt Gl. Kongevej og senere omdøbt til Trommesalen, anlagt tværs over ejendommen, og efter i en årrække at have været underlagt Statsbanernes store grundområde, matr.nr. 1 Vestervold kvarter, blev den del af grunden, der lå vest for den nye gade, i 1891 frasolgt som matr.nr. 746 Udenbys Vester kvarter.

Trommesalen. Ca. 1860.

Mens den ene ejendom, Trommesalen, således omfattede hele den nordlige og østlige del af det her behandlede område, var resten, strækningen langs Vesterbrogade fra kvægtorv til Rosenå, tidligt blevet opdelt i forskellige ejendomme, hvis historie må behandles hver for sig. Nummereret efter 1806-matriklen drejer det sig om følgende: nr. 5, Konsumtionskontoret; nr. 6-7, Accisebodsmøllen eller »Skarp Norden«; nr. 8, en udløber af Trommesalsvænget; nr. 9, værtshuset og slagtergården »Den forgyldte Elefant«; nr. 10-13, Claus Kreutzfeldts plads, senere Renovationsgården, og endelig nr. 14, Christian Gantzels mølle, senere Meldahls jernstøberi.

Nærmest Trommesalen og i tilknytning til samme, lå acciseboden, eller konsumtionskontoret, oprindelig opført af hofslagter Niels Olufsen i 1671. Efter ødelæggelserne i 1807 genopbyggedes huset efter projekt af arkitekt C. B. Hornbech i værdig og officiel klassicistisk stil med refendfugning og doriske frisøjler, dog alt af bræddebeklædt bindingsværk, malet med stenilluderende oliefarve.

Aflæggelsen af konsumtionsafgiften skabte med det voksende befolkningstal og deraf tiltagende handelsliv

Vesterbrogade 14. Ca. 1903.

750 UV, var den såkaldte accisebodsmølle, i 1670 skødet af Christian V til den kendte møller Mikkel Schultz, der allerede drev to møller på selve stadsvolden. Ejendommen, der også bar det mærkelige navn »Skarp Norden« blev igennem hele det 18. århundrede drevet som mølle, for så omkring århundredskiftet at gå med i den almindelige opblomstring af forlystelseslivet på Vesterbro. Enken efter den sidste møller, Lars Jespersen Dybe, solgte 1804 den østligste halvdel af ejendommen (i 1806 matriklen nr. 6) til brændevinsbrænder Christian Larsen. Han lod møllen ombygge til en slags luftgyngel eller karrusel og fik derved en bragende succes og en fin attraktion til sit værtshus. Efter ødelæggelserne i 1807 opstod på nr. 6 og 7 i løbet af få år to ens lave bindingsværksforhuse, der med ganske små ændringer fik lov at ligge helt frem til 1903. På bagarealerne lå et større kompleks af mindre bygninger: sidehuse, stalde og den uundværlige keglebane.

Efter »Skarp Norden« lå der helt frem til 1800 et vænge, oprindeligt en del af »Præsidentens vænge«, eller Trommesalsvænget, hvor tidligere en af Resens store fiskedamme havde ligget. Grunden – i 1806 matriklen nr. 8, Vesterbrogade 16 – blev imidlertid i 1801 frasepareret det bagvedliggende vænge, og af Otto Hansen Munck på Trommesalen solgt til værtshusholder Johan Frederik Lachmann, der lod opføre et toetages forhus, baghus, stor stald til 16 heste og keglebane. Den veludstyrede kro blev lagt i ruiner ved afbrændingen af bydelen i 1807, og Lachmann kom kun langsomt på fode igen. Først byggede han små interimistiske træbygninger, men efterhånden stod der både forhus og lange staldsidelænger, nødvendige i hans nye hovederhverv slagteri, der blev drevet på ejendommen indtil midten af det 19. århundrede.

Vesterbrogade 10. Den gamle Accisebod omkring 1879.

efterhånden helt utåleligt besværlige trafikpropper ved de gamle acciseboder, og i forbindelse med de øvrige lempelser i »ringen« omkring København afskaffedes systemet fra april 1851. Huset på Vesterbro blev ombygget, og rummede derefter først beboelse, senere en restauration og sank tilsidst ned til tarvelig sangerindeknejs, indtil det i 1883 måtte vige for to etagehuse på den nu opdeltede grund, matr.nr. 747 og 748 UV.

Næste ejendom, Vesterbrogade 12-14, i dag matr.nr.

Som første trin i udparcelleringen af Trommesalen havde øltapper Knud Madsen allerede i 1769 solgt den parcel ud mod Vesterbro(gade), der i 1806 matriklen fik nr. 9, Vesterbrogade 18. Køberen var slagter Carl Wilhelm Fredelund, der her anlagde en af bydelens karakteristiske og sejlivede slagtergårde. Sammen med Jacob Weidemann på Trommesalen drev Fredelund endvidere udstrakt kreaturhandel, idet de fra hele Sjælland forsynede bl.a. stadens brændevinsbrændere med malkekvæg. Disse køer blev nemlig fodret med masken fra brænderiet og gav den handlende en kærkommen nebengeschæft. Ejendom og virksomhed blev overtaget først af svigersønnen Frederik Hackendorff i 1800 og i 1808 efter dennes død af enkens nye mand, Søren Diderich Lachmann, der sandsynligvis var i familie med naboen i matr.nr. 8, herberger J. F. Lachmann. Også her blev der foruden slagteri drevet værts- hus, der gik under navnet »Den forgyldte Elefant« eller blot »Elefanten«. Hele anlægget, det 35 alen lange forhus, stald, lade, vognremise og keglebane, blev lagt i aske ved afbrændingen 1807, og ved genopbygningen nøjedes man med et lavt enetages baghus til beboelse og to mindre slagte- og tørrehuse. Resten af grunden bestod af store gårdsarealer samt en lille have mod nordøst.

Den næste grund mod Vesterbrogade var meget stor med en facadelængde på hele 140 alen. Grunden var oprindeligt blevet skødet af Frederik III til møller Mikkel Bødker i 1669, men fæstedes senere af brygger Klaus Buchwald, der var kongelig livtjener og overførerster ved Hirschholm. Efter denne fulgte gartner Claus Kreutzfelt og igen slagter Rasmus Clemmensen. Da slagteren i 1758 gik fallit overtog Det Harboeske Enkefruekloster som panthaver ejendommen, der bestod af et 18 fags bindingsværksforhus, slagtehus og stor have med fire lysthuse og to keglebaner. Den nye ejer satte i 1764 gården på auktion, og køber blev vognmandslauget. Her indrettede man derpå den såkaldte Renovationsgård, dvs. de store anlæg, hvor vognmændene opstaldede hestene, der blev brugt ved bortkørsel af dagrenovationen fra hele byen. Ved en vurdering i 1770 omfattede gården, foruden en stor grundmuret staldbygning til ca. 60 heste, også remiser, karlenes »sovekaserne«, en sygestue, smedehus, hjulmagerværksted og skriverkontor, altsammen vurderet til 14.250 rdl.

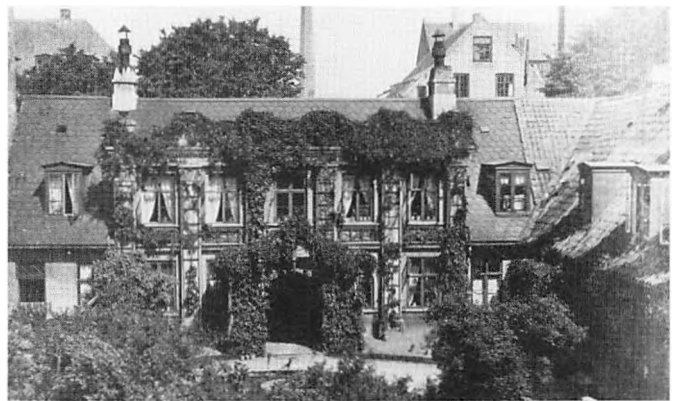
Da renovationsvæsenet i 1777 blev nyordnet, idet byen blev delt i ti distrikter udliciteret til hver sin vognmand, havde man ikke længere brug for det store fælles anlæg, der blev solgt til slagter Hans Rasmussen

Møllegård. Næste ejer var fra 1779 hestehandler Lars Jensen Wulf, der gjorde god brug af de store stalde til sin virksomhed, men alligevel i årene 1780-83 fraseparerede tre grunde, hvorved den gamle ejendom blev opdelt i de fire parceller, der i 1806-matriklen fik numrene 10-13.

Vesterbrogade 20. Oktober 1895.

Nr. 10, Vesterbrogade 20, fæstedes 1780 af enkemadam Sophia Kalckow, hvis nye mand Niels Jensen Juul drev slagteri og værts- hus på denne »gamle halve del af renovationsgården«, eller »Magistratens gård«, som den også blev kaldt.

Vesterbrogade 20. Havehuset omkring 1895.

I 1799 købte kromanden i Valby, Peder Svendsen, grunden af Erstatningsfondskommissionen, og få år efter fornyede hans enke Cecilia gårdens bygninger umiddelbart før de igen blev ødelagt ved krigshandlingerne i 1807. Den nye ejer, grosserer Niels Brock Hansen, lod ikke alene bygningerne genopføre i 1811, men indrettede tillige en stampe- og valkemølle, drevet af en hestemølle for fire heste, alt vurderet til 33.100 rdl. i 1813.

Nr. 11, Vesterbrogade 22, blev af hestehandler Wulf i 1783 overdraget til slagtermester Gregorius Bierring, der her drev den velkendte kombination slagterforretning – værtshus under navnet »Det forgyldte Lam«. Først efter ødelæggelserne i 1807 overgik grunden fra fæste til ejendom, idet Bierrings søn, slagtermester Søren Bierring i 1812 købte af Erstatningsfondskommissionen. Forhuset, som han »under mange besværligheder« havde fået opført i 1811 blev i 1831 udskiftet med det hus, »Den lille Trommesal« kaldet, der først blev nedrevet i 1889.

Vesterbrogade 22. Ca. 1890.

Nr. 12, Vesterbrogade 24, med hovedparten af renovationsgårdens store staldanlæg, beholdt hestehandler Wulf til sig selv, og erstattede den ene staldbygning med et nyt grundmuret beboelseshus ud mod Vesterbro(gade). Også denne ejendom gik det hårdt ud over i 1807. Wulf fik ruinerne vurderet til 200 rdl. Men allerede fem år senere stod de nye bygninger, opført for

Vesterbrogade 24. Oktober 1895.

Vesterbrogade 26. Ca. 1895.

mekanikus Joh. Elvius, i brandassurancen til 35.700 rdl. I 1830'erne indrettedes der jernstøberi på ejendommen af P. C. Bentzen.

Nr. 13, Vesterbrogade 26, der var den smalle vestligste parcel af renovationsgården, blev overtaget af slagtermester Jochum Pedersen i 1781. Han udbyggede i løbet af det næste tiår sit værtshus »Den gyldne Stud«, indtil hele grunden i 1800 var optaget af bygninger og brolagte gårdsrum. Slagterivirksomheden fortsatte under den følgende ejer, Cordt Stauning fra 1803, men i 1839 blev ejendommen solgt til naboen mod vest, jernstøber Heinrich Meldahl, der her kunne udvide sin blomstrende virksomhed. Mod Vesterbrogade lod han opføre et forhus i en etage, udformet som pendant til det ældre beboelseshus på den anden side af porten, Vesterbrogade 28. I 1845 blev denne del af grunden frasepareret som matr.nr. 13 A og solgt, mens den bageste del blev indlemmet i jernstøberiet som matr.nr. 14 & 13 B.

Vesterbrogade 28-18. Ca. 1865.

TROMMESALSOMRÅDET

Den sidste Vesterbrogadegrund før Vodroffs- eller Rosenåen, i dag Stenosgade, har en historie, der kan føres helt tilbage til Christian IV. Her lå nemlig en strækning af det fremskudte voldanlæg, der blev kaldt retrenchementet, og efter at man havde opgivet dette som forsvarsanlæg, blev voldarealet lige nord for Vesterbrogade skænket af Christian V til Christian Gantzel, eller »Christian Musikant«, som han også benævnes. Denne person indtager en enestående plads blandt københavnske møllere. Som Christian IV's yndling blev han uddannet i dennes kapel som hofviolin og tenorsanger. Han deltog i svenskekrigene og blev siden herold, men fik sin vigtigste opgave som festarrangør ved hoffet indtil sin død i 1676. I 1672 forærede kongen ham en mølle ved Kronborg og året efter grunden på Vesterbro, hvortil den nordsjællandske mølle så blev flyttet. Der har været et gran af fornuft i denne tilsyneladende spøg, thi Gantzel var selv af møl-

lerslægt, og det blev hans stedfader, møller Oluf Germandsen fra Galgemøllen ved Vester Fæled, der forestod opsætningen af Gantzels mølle efter dennes død. Men allerede i 1682 omtales grunden som »en øde møllestav«, og siden har der aldrig her været mølle.

Børnene arvede hus og jord, men solgte det hele i 1724 for 1000 rdl. Køber var Søren Larsen Beck, og i de næste 50 år gik ejendommen i arv i denne familie, der drev værtshus på stedet. Derefter ses en række slagtere som ejere frem til 1811, hvor en ny æra indledtes, da slagtermester Cordt Nielsen solgte ejendommen for 10.000 rdl. til Heinrich Meldahl. Oprindeligt som en filial af det store norske jernværk Nes, hvor han var uddannet, oprettede Meldahl her et jernstøberi, der videreført af den ældste søn af samme navn fortsatte frem til slutningen af århundredet. En anden søn var den berømte arkitekt Ferdinand Meldahl, der i sine erindringer fortæller levende om barndomshjemmet

Strækningen Vesterbrogade 28-10. Ca. 1865.

og de spændende omgivelser. Fra en beskedent start med kun et lille beboelseshus i udmuret bindingsværk og et hus til støberiet, udvidedes den blomstrende og velrenommerede virksomhed med adskillige nye bygninger, bl.a. den karakteristiske lille butiksbygning på hjørnet mod Rosenåen fra 1830, hvor man kunne købe firmaets populære kakkelovne og landbrugsredskaber.

Det er bemærkelsesværdigt, at næsten hele forhusrækken på denne vigtige strækning af Københavns største indfaldsvej fra Rosenå til Trommesal fik lov at ligge som lav bebyggelse helt frem til omkring århundredskiftet. Kun etagehusene ved Petersens Passage, senere Sankt Jørgens Alle, var allerede dukket op i henholdsvis 1861 og 1876.

Samme strækning som vist på foregående side omkring 1914.

TROMMESALSOMRÅDET

VESTERBROGADE 10
TROMMESALEN 1
matr.nr. 748

Hjørneejendom til erhverv i seks etager med tagetage. Fladt tag lagt med eternit.

Underfacaden er indrettet til bank og står med store helrude vinduer. Indgangsparti i hjørnet. Overfacaden, en curtain-wall konstruktion, har overalt hvidmalede, helrude jernvinduer med brystninger i farvet glas. Tagetagens samlede vinduesparti er trukket tilbage fra facadeplanet.

Historie: For forhistorie: se under Trommesalen 3. I 1930 købtes ejendommen af Handelsbanken, der ønskede at oprette en stor filial på denne strategisk velvalgte beliggenhed, men »af hensyn til gadebilledet og kvarterets fysiognomi« besluttede man at nedrive den ældre beboelsesbygning og i stedet bygge en ny ren forretningsejendom. Hermed sigtede man nok til naboskabet med »Vesterport«-komplekset. For projekteringen stod ingeniørfirmaet S. Friis Jespersen, den indre formgivning skyldtes arkitekt V. Storm og facaderne arkitekt B. Helweg Møller. Bygningen blev udført som en jernbetonskeletkonstruktion med curtain-wall facader helt i glas, (bygn.att. 19.10.1936).

Bemærkning: Et tidligt og vellykket eksempel på moderne erhvervsbyggeri.

VESTERBROGADE 12-14
matr.nr. 750

Tifags beboelsesejendom, *forhus* af firfløjet anlæg i fem etager med tagetage. Heltag lagt med sortglaserede tegl.

Underfacaden, med port i midten, fremstår med butiksendretning og helrude vinduer. 1. sal står med groft tilhuggede kvadersten og helrude vinduer under fladbuestik. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med grønmalede vinduer, dels store trefags dels etfags, alle med

sprossede overrammer. Desuden små vinduer, både helrudedede og med sprosser. I yderfagene etfags risalitter. I disse yderligt fremtrukne partier fra 2. til 3. sal afsluttet med buet tag klædt med kobber. I tredje fag fra yderfagene karnapper med skrå sider foroven afsluttet med svungne gavle. De to midterste fag er i tagetagen afsluttet med kraftig, svunget og ornamenteret gavlkvist med mindre vinduer. Fra 2. til 3. sal her trekantet karnap med kobberklædt kantet kuppeltag. Herover WESTERBY med store hvide bogstaver.

Vinduerne står i delvis pudsede indramninger, på 2. sal med murede rundbuefriser og fordakninger i puds, på 3. sal med takkede friser. Under øverste etages vinduer gennemløbende, pudset og profileret sålbænksgesims. Profileret hovedgesims i puds med muret rundbuefrise og pudset bånd. Tagetagen har to rækker kviste. Nederst ti større og øverst ti mindre, alle tofags med kuplede, drejede tage og spir klædt med kobber.

Historie: Den sidste møller på accisebodsmøllen eller som den også hed »Skarp Norden«, var Lars Jespersen Dybe, der købte ejendommen i 1772. Da enken i 1804 solgte den østligste halvdel af ejendommen (som i 1806 – matriklen fik nr. 6 UV) til brændevinsbrænder Christian Larsen, lod han møllen ombygge til en slags luftgyngende eller karrusel. Efter ødelæggelserne i 1807 opstod i løbet af nogle år på nr. 6 og 7 de to lave bindingsværkshuse, der fik lov til at ligge helt frem til 1903. Bagved lå et større kompleks af bygninger: sidehuse, stalde og en keglebane.

I matr.nr. 6, Vesterbrogade 12, blev der i det 19. århundrede drevet småindustri og handel af forskellige ejere og lejere, f.eks. læderfabrikant F. W. Messerschmidt, lysestøber Bast og vognmand Petersen. I naboejendommen matr.nr. 7, Vesterbrogade 14 var der først og fremmest slagteri-gård med slagtermester N. A. Walløe som prominent ejer i mange år.

VESTERBROGADE 16
SKT. JØRGENS ALLÉ 2-4
matr.nr. 751

Ved forskellige matrikulære omrokeringer i 2. halvdel af det 19. århundrede ændredes betegnelser og arealer: I 1870 blev grundene overflyttet fra Udenbys Vester til Vestervold kvarter, som henholdsvis matr.nr. 6 og 7. I 1883 blev matr.nr. 6 lagt sammen med parcellen bagved mod Gl. Kongevej som 4 & 6, i 1891 kom de tilbage til Udenbys Vester som henholdsvis matr.nr. 749 og 750, og endelig i 1903 blev den sydlige del af matrikel 749, den gamle Vesterbrogadegrund lagt sammen med naboen til 750. På dette tidspunkt blev grundene nemlig købt af »A/S Ejendommene Vesterbrogade nr. 12 og 14«, der lod alle de gamle bygninger nedrive og opførte det store forretningskompleks, hvor modehuset Westerby siden har haft til huse.

Bemærkning: Typisk og velbevaret nationalromantisk bygning med islæt af middelalder og renæssance. Den lange, livfuldt udformede facade er karakteristisk for bebyggelsen på denne del af Vesterbrogade.

På grunden er tre bygninger, et hjørnehus mod Vesterbrogade og to forhuse mod Sankt Jørgens Allé.

Vesterbrogade 16: Firetages beboelsesejendom med kælder og tagetage, *hjørnehus* med skiferlagt københavertag. Bygningen står med syv fag mod Sankt Jørgens Allé, et smigfag og syv fag mod Vesterbrogade.

Under den pudsede kordongesims står facaden omkring smigfag og mod Vesterbrogade pudset med nyere butiksindretning og skiltning, som her halvt dækker den hævdede stueetages vinduer. Mod Sankt Jørgens Allé ses det oprindelige facadeudtryk med rundbuede stue- og kælder-vinduer i sammenhængende indfatninger. Overfacaden fremtræder pudset og hvidmalet med hvidmalede vinduer, dels helrudedede dels af dannebrogstype, på 2. sal med halvcirkulære overrammer. Begge facader har siderisalitter og facaden mod Vesterbrogade desuden midtrisalit, alle refendfugede. I disse fag, samt smigfaget, er vinduerne på 1. og 2. sal samlet fagvis afsluttet med fordakninger og ornamenterede brystningsfelter. Vinduerne mellem risalitterne er på 1. og 2. sal samlet med kannelerede pilastre med romerske kompositkapitæler afsluttet med profilerede rundbuer. På 2. sal ornamenterede brystningsfelter. Øverste etages vinduer, i profilerede indfatninger med ører, står på gennemløbende, profileret sålbænksgesims. Bred, klassisk profileret hovedgesims med tandsnit og æggestavsfrise. I tagetagen syv kviste dels tofags dels trefags, hvoraf en i smigfag.

Sankt Jørgens Allé 2: Nifags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med kælder. Skiferlagt københavertag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står stueetagen i kvaderfugtet puds mens kælderetagen dels er pudset dels har beklædning omkring de helrudedede vinduer. Hoveddør i midtfag i profileret indfatning, og til venstre for denne under stueetagens vinduer profileret sålbænksgesims. Overfacaden fremtræder pudset med profilerede sålbænksgesims under 2. og 4. sals vinduer. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype i profilerede indfatninger, på 1. sal desuden fordakninger. Profileret hovedgesims.

Sankt Jørgens Allé 4: Syvfags beboelsejendom, *forhus* med midtfløj i fem etager med kælder. Skiferlagt københavner-tag.

Under den pudsede profilerede kordongesims står stueetagen i kvaderfugtet puds. I midtfag hoveddør i profileret indfatning og til højre port. Herover to mindre vinduer. Kælderetagen har butikker med helrude vinduer, til venstre med bræddebeklædning. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med profilerede sålbænksgesimser i puds under 2. og 4. sals vinduer. Overalt hvid- og brunmalede vinduer af dannebrogstype i profilerede indfatninger, i stueetagen og på 1., 2. og 3. sal fladbuede. Pudset, profileret hovedgesims.

Historie: I begyndelsen af det 19. århundrede strakte en smal, ubebygget »arm« sig frem mod Vesterbrogade fra det store Trommesalsvænge langs Gammel Kongevejs sydside. Her havde tidligere en af præsident Resens fiskedamme ligget. I 1801 fraseparerede Trommesalens ejer, Otto Hansen Munck denne parcel og solgte den til værtshusholder Johan Frederik Lachmann, der lod opføre et toetages forhus, et baghus, en stor stald til 16 heste samt en keglebane. Dette veludstyrede værtshus blev lagt i ruiner ved afbrændingen af bydelen i 1807, og Lachmann kom kun langsomt på fode igen – denne gang med slagteri som sit hovederhverv i nyopførte, lave bygninger. Ejendommen fortsatte som slagtergård et godt stykke op i århundredet, indtil slagtermester Trebbien i 1849 skiftede arbejdssted, idet han forpagtede selve Trommesalen af enkemadam Stauning og derfor solgte matr.nr. 8. Den nye ejer var smedemester Peter Guldbeck, og i 1874 ansøgte han ved arkitekt Hummeluhr om tilladelse til at opføre først hjørnejendommen og dernæst Petersens Passage 4 (bygn.att. 10.05.1876).

Som det kunne forventes fik Vesterbrogade-huset større arkitektonisk udsmykning og store, herskabelige lejligheder, mens opgangene mod Petersens Passage fik mindre tre- og fireværelses lejligheder. Få år efter blev der i kælderen langs Petersens Passage indrettet en keglebane, tværs gennem brandgavlen mellem nr. 2 og nr. 4. I forbindelse med omlægningen af Petersens Passage til offentlig gade – omdøbt til Sankt Jørgens Allé – fik grunden i 1886 tillagt en strimmel mod vest, og ved endnu en matrikulær omrokering i 1891 fik grunden sit nuværende matrikelnummer. I 1898 lod grosserer H. J. Lassen ved arkitekt V. Freund værkstedsbygningen i gårdens østskel opføre. I 1936 skete en væsentlig om- og tilbygning af Vesterbrogade 16 i forbindelse med nyindretning af butikker.

Bemærkning: Fin og karakteristisk pudsfacade, der kunne fortjene at underfacaden i et vist omfang blev genskabt.

SKT. JØRGENS ALLÉ 6-10
GL. KONGEVEJ 7
matr.nr. 753

På grunden tre forhuse mod Sankt Jørgens Allé og et hjørnehus mod Gl. Kongevej.

Sankt Jørgens Allé 6 og 8 står hver i syv fag, mens nr. 10 er ni fag lang. Alle *forhuse* er i fem etager med tagetager.

Under den gennemløbende, profilerede kordongesims er facaderne i nr. 6 og 8 pudsede og refendfugede. Vinduer med tilbagetrukne bryst-

ningspartier. Hoveddøre i midtfag. Nr. 6 har butik i glatpudset parti til højre, mens nr. 8 har port over to fag i tilsvarende parti til venstre. Nr. 10 står med glatpudset underfacade med helrudedde vinduer og i midtfag hoveddør. Til venstre herfor kraftig skiltning og store, blændede vinduer for natklub beliggende i hjørnehuset. Overfacaderne fremtræder overalt i blank, gul mur med grønmaledede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik med savsnit, dels tofags dels trefags. Nr. 6 og 8 har tofags siderisalitter og under øverste etages vinduer muret, profileret sålbænkgesims, mens nr. 10 står med profilerede gesimser under 2. og 3. sals vinduer. Gennemløbende hovedgesims med konsoller. I tagetagen 12 kviste, dels tofags dels trefags.

Gl. Kongevej 7: Femetages beboelsejendom med tagetage, *hjørnehus* med skiferlagt heltag. Bygningen står med syv fag mod Gl. Kongevej, et smigfag og fem fag mod Sankt Jørgens Allé.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står facaden dels i puds dels lillamalet med forskelligartet butikskindretning. I midtfag mod Gl. Kongevej hoveddør. Overfacaden fremtræder i gulmalet, kvaderfugtet puds med grønmaledede vinduer, dels af dannebrogstype dels helrudedde, på 1., 2. og 3. sal i tilbagetrukket murfals. Yderfaget til venstre mod Gl. Kongevej og fagene på hver side af smigfaget er markeret med kvaderbånd. Mod Gl. Kongevej er de fem midterste fag på 1., 2. og 3. sal

Gl. Kongevej 7

samlet i fagvise blændinger med pilastre, afsluttet under øverste etage med profileret sålbænksgesims med lille tandsnitsfrise. På 2. og 3. sal tilbagetrukne brystningsfelter. Profileret hovedgesims med bloktandsnit. I tagetagen fire kviste mod Gl. Kongevej og tre mod Sankt Jørgens Allé.

Historie: Denne parcel af Trommesalsvænget, oprindeligt benævnt matr.nr. 4 D UV, hed fra 1870-91 matr.nr. 10VV, og så igen matr.nr. 753 UV. I 1860'erne var ejeren major Villiam Messerschmidt, der også havde naboparcellen mod øst. I 1874 solgte han grunden til murermester P. K. Jensen, der dog på grund af en uheldig begivenhed måtte lade handlen gå tilbage året efter. Han havde nemlig påbegyndt en sammenhængende forhusbebyggelse langs Petersens Passage (nuværende Sankt Jørgens Allé) og Gl. Kongevej, men anvendelse af ringe materialer i forbindelse med dårligt håndværk var årsag til en sammenstyrtningsulykke i januar 1875, der opskræmte offentligheden og mobiliserede myndighederne. Stadsbygmester H. C. Stilling beordrede nedrivning af de pågældende tre halvfærdige huse, og selv om Messerschmidt indkaldte en særdeles erfaren og velrenommeret arkitekt, Vilhelm Klein, der forsøgte at få myndighederne til at acceptere en ny fundering og undermuring i stedet for nedrivning, blev i hvert fald hjørnehuset opført på ny (bygn. att. 14.05.1877).

I 1886 blev der til grunden lagt en strimmel fra naboen mod vest, matr.nr. 4 E UV, svarende til halvdelen af den stadig private »gade«, Petersens Passage. I 1907 opførtes den eksisterende stald og vognportbygning, og i 1940 kom der ny port mod Sankt Jørgens Allé.

Bemærkning: Dette noble hus har, som flere andre hjørnehuse mod den større gade, fået en kraftigere arkitektonisk markering, mens forhusene mod Sankt Jørgens Allé står med nyere, anonyme facader og uden særlig fagdeling.

GL. KONGEVEJ 3-5 matr.nr. 752

På grunden to forhuse mod Gl. Kongevej.

Gl. Kongevej 5: Seksfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til højre i fem etager med tagetage. Mansardtag lagt med sortglaserede tegl.

Bygningen står med etfags siderisalit til højre. De fire midterste fag er i tagetagen samlet i stor gavlkvist med valm. Heri mindre kvist med rundt, sprosset vindue. Under den profilerede kordongesims fremtræder facaden i brunmalet, refendfuget puds. I midten hoveddør med gråmalet, ornamenteret rundbueindfatning. I yderfagene døre i smalle pudsede, profilerede rundbueindfatninger til henholdsvis butik og restauration med helrudedede vinduer. Overfacaden står i blank, rød mur med hvidmalede vinduer, dels af dannebrogstype dels helrudedede. På 4. sal i yderfag trefags. Under 2. sal pudset, profileret gesims, 2. og 3. sals fire midterste vinduer har gulmalede, profilerede og svungne indfatninger med ornamenter i puds. Vinduerne på 2. sal og i gavlkvisten har alle balusterbrystninger. Profileret hovedgesims med tandsnit. I tagetagens yderfag murede altaner.

Gl. Kongevej 3: Syvfags beboelsesejendom, *forhus* med midtfløj i fire etager med kælder og tagetage. Papbeklædt heltag.

Gl. Kongevej 5.

Den brunmalede underfacade fremstår i kvaderfugtet puds. I midtfag hoveddør i pudset, profileret, indfatning med fordakning. Til højre port i gråmalet profileret indfatning. Kælderetagens butiksindretning har helrudede vinduer med skiltning. Mellem hoveddør og port er kælderetagen hvidmalet. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med grønmalede vinduer af dannebrogstype, dels tofags dels trefags. Tredie fag fra yderfagene er trukket let tilbage fra facadeplanet og fremhæver midtfaget med forskudte trappevinduer. På 1. sal brystningsgesims med balustre.

Under 2. og 3. sals vinduer profilerede sålbænksgesimser i puds. Alle vinduer står med pudsede, profilerede indfatninger, på 1. sal i hver af de to yderste fag og på 2. sal desuden med fordakninger. Pudset, profileret hovedgesims med sparrenkopper. I tagetagen seks tofags kviste med buet tag.

Sidehus til venstre i en etage med papbeklædt heltag. Bygningen står pudset og gulmalet med omløbende, profileret hovedgesims.

I gavlen tre porte og i gavltrekanten fladbuet læsseluge, alt grønmalet.

Nyere *baghus* i fem etager. Bygningen står gulmalet med store helrude-vinduer.

Midtfor i gården fremtrukket trappetårn.

Historie: Ved udparcelleringen af det store Trommesalsvænge mod Gl. Kongevej i 1846, blev de to første grunde, i dag Gl. Kongevej 3 og 5, benævnt henholdsvis matr.nr. 4 B og 4 C UV. Fra 1870-91, da dette område hørte under Vestervold kvarter, hed grundene matr.nr. 6 og 9 VV.

På den østligste grund projekterede ejerne i 1875, fotograf Stratbøtke og paraplyfabrikant Hoffmann, der tillige ejede selve den gamle Trommesal mod øst, en større bebyggelse med forhus, mellemhus og stald, men selve byggeriet blev kun til staldbygningen. Først i 1883 lod den nye ejer, vognmand R. Petersen, der også ejede nabogrunden mod syd, Vesterbrogade 12, sine to parceller lægge sammen til 4 & 6 VV og opførte det nuværende T-formede beboelseshus mod Gl. Kongevej ved murer-mester J. C. Sørensen (bygn.att. 14.05.1884).

På nabogrunden, matr.nr. 9 VV, Gl. Kongevej 5, opstod der tidligt et større industrianlæg idet tobaksfabrikant L. A. C. Augustinus i 1872 lod opføre en treetages fabriksbygning med tilhørende stort pakhús og kedelhus (bygn.att. 30.04.1873). Arkitekt for det nydelige anlæg i typisk »rundbogen«-stil var Johan Schrøder. Ved en matrikulær omrokering i 1891, hvor dette område igen kom under Udenbys Vester kvarter, om-døbtes 4 & 6 VV til 749 UV, og 9 VV til 752 UV. I 1903 blev den gennemgående grund, matr.nr. 749 igen delt i sine oprindelige to dele, hvor matr.nr. 749 nu kun omfattede Gl. Kongevej-grunden. Her tilkom endnu et større industrianlæg i 1910, idet Laurits Knudsens Mekaniske Etablissement på den gamle staldbygning plads lod opføre en seksetages fabriksbygning (bygn.att. 30.07.1910). Få år senere købte Laurits Knudsen tobaksfabrikken på nabogrunden, slog matriklerne sammen til 752 UV og udskiftede ved arkitekt Kofoed de gamle anlæg med de nuværen-de: forhus og mellemhus (bygn.att. 23.11.1917).

Bemærkning: Gl. Kongevej 5: Gedigen og vellykket facade i nybarokstil.

Gl. Kongevej 3: Typisk og velbevaret, renæssancedetaljeret blankmurs-facade med noget urolig opdeling.

Gl. Kongevej 3.

TROMMESALSOMRÅDET

TROMMESALEN 5-7
GL. KONGEVEJ 1
matr.nr. 746 & 1239

De to grunde har ensartet bebyggelse, hvorfor de beskrives under et.

Trommesalen 5 (matr.nr. 746) står med *forhus* i syv fag, mens Trommesalen 7/ Gl. Kongevej 1 (matr.nr. 1239) er et *hjørnehus* med ni fag mod Trommesalen, et smigfag og fem fag mod Gl. Kongevej. Begge bygninger er i fem etager med tagetage. Heltag lagt med sortglaserede tegl.

Underfacadernes butiksindretning fremstår dels med nyere skiltning dels med det oprindelige facadeudtryk, der har både kraftigt markerede dør- og passagepartier og et bredt gennemløbende reliefbånd med stiliseret blomsterornamentik i puds. Begge bygningers overfacade fremtræder pudsede og hvidmalede med grønmalede vinduer af dannebrogstype dels tofags dels trefags, på 2. sal med buede overrammer. Smigfaget er markeret med rundet karnap afsluttet med løgkuppet etagespir klædt med kobber. Trommesalen 5 har i 2. fag fra yderfagene buede karnapper fra 1. til 4. sal afsluttet med altan med jernrækværk for tagetagens svung-

TROMMESALEN 3
matr.nr. 747

ne gavlkvist. Disse karnapper gentages i hjørnehuset både mod Trommesalen og Gl. Kongevej. Alle karnapper har mindre etfags vinduer og mønstermurede brystningsfelter med festoner.

Hjørnehuset står mod Trommesalen med fremtrukket risalit over fem fag afsluttet i tagetagen med større svungen gavlkvist. Heri tre vinduer. Facadernes delvis kannelerede liséner understreger gavlkvistene i tagetagen. Vinduerne står alle i smalle profilerede indfatninger, på 1. sal med ører. Under øverste etages vinduer gennemløbende brandaltan med jernrækværk. Ornamenteret, volutbåren hovedgesims. I tagetagen store ateliervinduer.

Historie: Efter anlægget af den nye gade, i dag Trommesalen, tværs over den gamle værtshusgrund i 1882, tilhørte det resterende areal i nogle år Statsbanerne under matr.nr. 1 UV, indtil det i 1891 igen blev selvstændigt udmatrikuleret som matr.nr. 746 UV. Her havde i længere tid ligget både en vejerbod og en større halbygning, hvor kødkontrollen havde til huse. I 1902 projekterede arkitekt Aage Langeland Mathiesen det pompøse hjørnekompleks, kaldet »Skt. Jørgensborg« (bygn.att. 05.12.1903). Grunden blev samtidig delt i de to nuværende matrikler, 746 og 1239 UV.

Som bygherrer stod et konsortium, men DSB var stadig involveret og fik bl.a. tegnestuer i hele tagetagen. Det er interessant at se, hvorledes man ved anlægget af de to passager i stueetagen tog hensyn til en gammel hævdevunden »genvej på skrå over vejerboden«. Den meget rige ornamentik, der oprindeligt smykkede facaderne, var i begyndelsen af 1950'erne så brøstfældig, at en hovedreparation, der medførte fjernelse af størstedelen, blev nødvendig for at undgå nedstyrtningsulykker.

Bemærkning: Særpræget og sjældent københavnsk eksempel på jugendstilen med barokiserende detaljering og veldisponeret facadeopdeling.

Femfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til højre i fem etager med tagetage. Teglhængt heltag.

Hele facaden står pudset og gulmalet med hvidmalede vinduer af dannebrogstype, i yderfagene trefags. Under den profilerede kordongesims har facaden i afrappede, tilbagetrukne murblændinger et mindre, to store helrudedede vinduer og til venstre port. 1. sal, afsluttet med profileret gesims, er kraftigt refendfuget og har vinduer i profilerede indfatninger. Under øverste etages vinduer profileret sålbænkgesims. Brunmalet, profileret hovedgesims med konsoller og æggestav. I tagetagen fire trefags kviste.

Historie: På den gamle accisebodsgrund, matr.nr. 5 VV, lod murermester Chr. Jacobsen opføre to sammenbyggede femetagers beboelsesbygninger ved arkitekt Vilhelm Friederichsen (bygn.att. 15.05.1883 og 28.06.1883). Den nordligste bygning blev selvstændigt udmatrikuleret som matr.nr. 113 VV. Ved den matrikulære omrokering i 1891 fik grundene de nuværende betegnelser i Udenbys Vesterkvarter. Efter en brand i 1915 ombyggedes tagetagen til beboelse og fik nyt stejlt saddeltag. Huset fremstår i dag uden facadens oprindelige kraftige gesimser og vinduesfordakninger, samt bred trefags balkon på 2. sal.

Bemærkning: Facaden fremstår harmonisk og enkel med klar opdeling.

TROMMESALSOMRÅDET

VESTERBROGADE 18
SKT. JØRGENS ALLÉ 3-11
GL. KONGEVEJ 9
matr.nr. 9

På den langstrakte grund er syv bygninger. Hjørnehuse mod Vesterbrogade og Gl. Kongevej, samt fem forhuse mod Sankt Jørgens Allé.

Vesterbrogade 18/Sankt Jørgens Allé: Femetages beboelsesejendom med tagetage, *hjørnehuse* med skiferlagt heltag. Bygningen står med syv fag mod Vesterbrogade, et rundet smigfag og otte fag mod Sankt Jørgens Allé.

Underfacaden, her stueetage og 1. sal, står pudset og sortmalet. Stueetagen har nyere butiksindretning med kraftig skiltning. Begge etager med helrudedede vinduer. Overfacaden fremtræder hvidmalet direkte på stenene med grønmaledede vinduer, dels helrudedede dels af dannebrogstype. Mod Vesterbrogade er de fem midterste fag i svag, glatpudset risalit på 2. og 3. sal samlet fagvis af pilastre og på 3. sal med ornamenterede gråmalede brystningsfelter. På 4. sal her dværgpilastre. Under øverste etages vinduer gennemløbende, profileret gesims i puds, i risalit med tandsnit. Pudset, profileret hovedgesims. I tagetagen 11 trefags kviste, samt en i tofags smigfag med muret altan.

Sankt Jørgens Allé 3-11: De fem beboelsesforhuse mod Sankt Jørgens Allé står alle i fem etager med teglhængte heltage. Nr. 3, 5 og 9 er i syv fag, mens nr. 7 og 11 er 11 fag lange.

Under den brede, gennemløbende og profilerede kordongesims i puds med savsnit og æggestav står facaderne hvidmalede direkte på stenene med sortmalede vinduer under fladbuestik, dels større helrudedede dels af dannebrogstype. Under de sidste tilbagetrunkne brystningsfelter. Alle facader har hoveddøre i midtfag, nr. 7 og 11 desuden porte over to fag henholdsvis til venstre og højre. Overfacaderne fremtræder rødmalet

direkte på stenene med gennemløbende, profileret sålbænksgesims og æggestav med bånd under øverste etages vinduer. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Profileret hovedgesims med sparrenkopper og æggestav.

Sankt Jørgens Allé/Gl. Kongevej 9: Femetages beboelsesejendom med

Sci. Jørgens Allé 3-11.

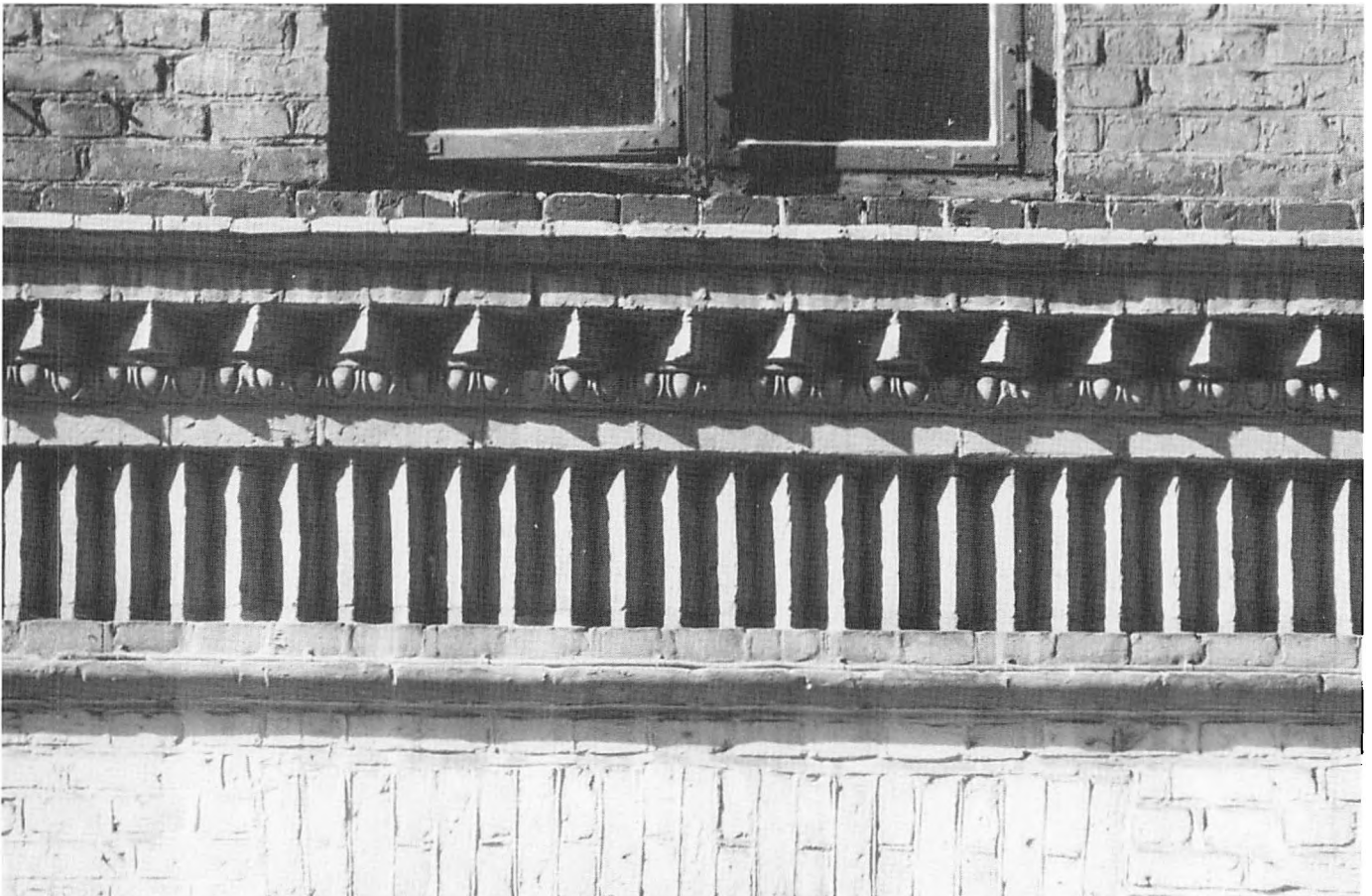
tagetage, *hjørnehus* med teglhængt heltag. Bygningen står med syv fag mod Sankt Jørgens Allé, et smigfag og 11 fag mod Gl. Kongevej.

Under den brede profilerede kordongesims i puds står facaden med nyere butiksindretning med helruded vinduer. Hoveddør i midtfag mod Gl. Kongevej. Overfacaden fremtræder rødmalet direkte på stenene med gennemløbende, profileret sålbænkgesims og æggestav med bånd under øverste etages vinduer. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Profileret hovedgesims med sparrenkopper og æggestav. I tagetagen tre trefags og to tofags kviste, de sidste med altaner.

Toetages *baghus* med zinkbeklædt mansardtag til erhverv i næsten hele grundens længde. Bygningen, med to trappetårne, står i blank, gul mur. I underfacaden grønmalede porte, på 1. sal og i tagetagen grønmalede, sprossede vinduer.

Historie: Ved udparcelleringen af Trommesalsvænget i 1846 og den påfølgende auktion blev køberen af parcellen matr.nr. 4 E grosserer Anthon Michael Nyholm, der var ejer af nabogrunden mod syd, Vesterbrogade 18, matr.nr. 9 UV. Disse to grunde havde derefter samme ejer, og betragtedes reelt som en ejendom, skønt de først officielt blev sammenlagt i 1936. Det blev først Nyholms efterfølger, bygningsentreprenør An-

Skt. Jørgens Alle 5.

Gl. Kongevej 9.

dreas Hjorth Petersen, der udnyttede demarkationsliniens tilbagetrækning til udstrakt etagehusbyggeri på de to parceller og som gav navn, Petersens Passage, til den private »vej«, der blev anlagt hen over grundene fra Vesterbrogade til Gl. Kongevej. Allerede 1859 ansøgte han om lov til at bebygge de to hjørner, idet han i projektet havde anlagt »en gade« 16 alen bred ned langs skellet mod øst.

Han fik dog i første omgang kun tilladelse til Vesterbrogadehuset, der stod færdigt i 1861 skønt bygningsattesten først forelå i 1863. Da han derefter imødekom magistratens indvendinger mod den smalle gade, ved først at udlægge den som gårdsplads og senere som »passage«, fik han approbation på et nyt projekt til bebyggelse på matr. 4 e – Gl. Kongevejgrunden. Her lod han opføre fire sammenhængende ejendomme, for det meste med treværelses lejligheder (bygn.att. 18.05.1868). Endelig lukkede han hullet mod passagen med endnu to femetages ejendomme på matr.nr. 9, Sankt Jørgens Alle 3 og 5 (bygn. att. 18.05.1868).

Under opførelsen af det store byggeri opstod en disput med myndighederne om anvendelsen af hjemmestøbte betonsten i fundamenterne. Skønt Petersen bedyrede stenedes gode kvalitet og underbyggede sine argumenter med analyser »hos Ørsted«, lød svaret fra stadsbygmesteren stadig: »slet mørtel«. Man forbød anvendelsen og Petersen måtte starte forfra med anerkendte materialer. I 1886 blev en strimmel af passagen overført til nabomatriklerne mod øst.

I 1933 tilkom på matr.nr. 4 E en toetages værksteds- og garagebygning, og i 1936 skete en væsentlig om- og tilbygning af gårdsiden på den gamle hjørnejendom, Vesterbrogade 18.

Bemærkning: Hjørnehuset har mod Vesterbrogade klar arkitektonisk markering og er af stor virkning i gadebilledet, mens grundens øvrige bygninger står mere neutrale med regelmæssige facader, sammenbundet af de gennemløbne gesimser.

VESTERBROGADE 20 matr.nr. 10

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* af firfløjet anlæg i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavnertag.

Underfacaden står med nyere butiksindretning og helrudedede vinduer. I 3. fag fra venstre port. Den pudsede og kvadrede 1. sal har otte fag fladbuede vinduer med store midterruder og mindre siderammer. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur. I 2. fag fra yderfagene karnapper fra 2. sal til 4. sal med kuplede tage i kobber. Fagene er foroven afsluttet med let fremtrukne, stejle gavlkviste. Brunmalede trefags vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, i karnappernes sider dog mindre etfags. På 3. sal har stikkene pudsede arkivolter og slutstensornamenter. Under øverste etages vinduer, mellem karnapperne, profileret gesims i puds. Pudset, profileret hovedgesims med mønstermurede felter. I tagetagen fire kviste og i gavlkvistene koblede, helrudedede vinduer under rundbuer.

Mellearhusets bagfacade har til højre for porten, i midten af bygningen, enetages erhvervsstilbygning, der står pudset og gulmalet med stort vinduesparti mod gården og fladt tag.

Baghus til beboelse i fem etager står pudset med gulmalet underfacade og hvidmalet overfacade. Til venstre port. Overalt vinduer med hvidmalede rammer og grønt karmtræ, dels femrammede dels af dannebrogstype.

Historie: Ved auktionen over Trommesalsparcellerne 1846 købte grosserer Niels Broch Hansen, ejeren af Vesterbrogade 20, den bagvedliggende parcel, matr.nr. 4 F og udlagde den som have. Da Hansen i 1858 solgte Gl. Kongevejgrunden til snedkermester J. G. Lund, beholdt han dog den nærmeste tredjedel, som blev lagt til matr.nr. 10. Få år efter, i 1862, solgte han alligevel det meste af den gamle have til Lund, der ønskede at udvide sit værkstedskompleks. Ejer af nr. 10 efter Hansen var slagtermester M. F. W. Hytten, derefter købte handelsagent, senere grosserer O. F. Thrane ejendommen først i 1870'erne. Han moderniserede ved arkitekt Johan Schrøder det gamle forhus mod Vesterbrogade med store butiksvinduer (der var forlængst indrettet butikker i sideportene), og ombyggede det lave baghus med pompøs, vasesmykket pilasterfacade (bygn. att. 09.11.1877).

Først 1901 måtte det gamle bygningskompleks vige for den nuværende bebyggelse, opført af arkitekt Rogert Møller for snedkermester Anders Nielsen (bygn.att. 26.06.1903). I 1935 blev der til matr.nr. 10 lagt en strimmel af bagarealerne på Gl. Kongevejgrunden, matr.nr. 4 G.

Bemærkning: Livfuld blankmursfacade i nationalromantisk stil.

VESTERBROGADE 22
matr.nr. 11

Syvfangs beboelsesejendom og hotel, *forhus* af firefløjet anlæg i fem etager. Skiferlagt københavneretag.

Underfacaden har nyere butiksendretning med helrudedede vinduer. I midtfag port. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur med arkitektonisk detaljering i brune, gule og grønne, glaserede sten. Facaden er vandret opdelt. På 2. sal bred brystningsgesims med volutbårne sålbænke og ornamenterede felter. 3. sal har profileret sålbænksgesims, mens 4. sal står med bred, profileret brystningsgesims med volutter. 1. sal har afstribet murværk og ornamenterede vinduesfalse. 2. og 3. sals vinduer står med profilerede indfatninger, på 2. sal desuden fordakninger med ornamenterede felter. Øverste etages vinduer, i tilbagetrukket murfals, er indrammet med pilastre, i de tre midterste fag-dobbelte. Bred, profileret hovedgesims med sparrenkopper, tandsnit og festonfrise. Brunmalede vinduer af dannebrogstype.

Historie: I stedet for det gamle anlæg, der gik under navnet »Den lille Trommesal«, lod ejeren, tømrermester N. Sørensen i 1889 ved arkitekt Oscar Kramp det nuværende firefløjede kompleks opføre (bygn. att. 12.03.1890). Senere blev der i bygningen indrettet hotel, i begyndelsen af århundredet »Provinshotellet«, senere »Hotel Nordland«.

Bemærkning: Interessant facade med anvendelse af højrenæssancedetaljering i glaserede sten.

VESTERBROGADE 24-26
matr.nr. 12

Vesterbrogade 24.

Vesterbrogade 26.

På grunden er to forhuse.

Vesterbrogade 24: Seksfags beboelsesejendom, *forhus* af firefløjet anlæg i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavnertag.

Under den brede, profilerede gesims under 2. sals vinduer står facaden i stueetagen med nyere butiksindretning og port i 3. fag fra højre. 1. sal er pudset i mønster og har mangerammede vinduer. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med grønmaledede vinduer under både lige- og fladbuestik, dels trefags dels af dannebrogstype. I 2. fag fra yderfagene karnapper fra 2. til 4. sal, afsluttet med kraftigt udkraget tag med ornamentet gesims. 2. og 3. sal har her vinduer med hel midterrude og skråstilte siderammer under fladbuestik. På 3. sal brede profilerede sålbænksgesimser og over vinduerne konsolbårne fordakninger. Bred hovedgesims med bladsmykkede konsoller. Mellem disse pudsede felter. I tagetagen otte kviste med buet tag.

Vesterbrogade 26: Femfags beboelsesejendom, *forhus* med midtfløj i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavner-tag.

Under den brede, pudsede og profilerede brystningsgesims på 2. sal står facaden i stueetagen med nyere butiksindretning, mens 1. sal er pudset i mønster med vinduer i smalle, glatpudsede indfatninger. Overfacaden, der fremtræder i blank, rød mur, er vandret opdelt med profilerede sålbænksgesimser i puds under 3. og 4. sals vinduer. Midt i facaden pudset karnap fra 2. til 4. sal afsluttet med altan ved tagetagens hvidmalede trekantgavl, ligeledes i puds. Karnappens 3. og 4. sals vinduer har ornamenterede brystningsfelter og i de skrå sider smalle etfags vinduer. Vinduerne i yderfagene står på 2., 3. og 4. sal i pudsede indfatninger, på 2. og 3. sal med trekantfordakninger, på 4. sal under fladbuer, alle med ornamenterede skjold. I fagene på hver side af karnappen etfags vinduer. Alle vinduer malet brune. Pudset, profileret hovedgesims. I tagetagen en kvist på hver side af trekantsgavlen, som har dør og to mindre etfags vinduer.

Historie: Da den nuværende grund helt frem til 1961 faktisk bestod af to selvstændige matrikler, skal disses bygningshistorie her behandles hver for sig.

På Vesterbrogade 24 fik den gamle tifags bindingsværksgård med sine forskellige værksteds- og udhusbygninger omkring gårdspladsen lov at ligge helt frem til 1897. I 1861 havde ejerne brændevinsbrænder N. P. Hansen og høker H. Hansen ladet bygningskomplekset udvide med et grundmuret baghus til stald og vognremise. I 1863, under den efterfølgende ejer, smed Andersen, tilkom der en toetages sidebygning med værksteder, smedie og slagtehus, der få år senere blev forhøjet med en etage indrettet til beboelseslejligheder. Endelig opførtes ved arkitekt Rørgert Møller en ny værkstedsbygning til den anden side i 1877. Den nuværende, firefløjede bygning blev opført for justitsråd, snedkermester A. Nielsen ved arkitekt Heinrich Hansen i 1897 (bygn.att. 06.01.1898).

På Vesterbrogade 26 lå Heinrich Meldahls lille forhus fra 1840 i mange år som bolig for justitsråd, komitteret Jetsmark og dennes enke, indtil snedkermester A. Nielsen opkøbte ejendommen og i fortsættelse af sit byggeri på nabogrunden, også her lod opføre et etagehus (bygn.att. 27.12.1898). Det karakteristiske midttag med karnap og høj gavl står i dag uden sin oprindelige udsmykning og svungne karnaptag.

Bemærkning: De to blankmursfacader hører, med deres livfulde frem-spring, til den boulevardagtige arkitektur, der på denne strækning giver Vesterbrogade dens storstadskarakter.

VESTERBROGADE 28
STENOSGADE 2
matr.nr. 1176

Femetages beboelsesejendom med tagetage, *hjørnehus* med skiferlagt heltag.

Bygningen, der står med smigfag og syv fag mod henholdsvis Stenosgade og Vesterbrogade, har i begge facadeafsnit to risalitter afsluttet med gavlkviste. I det fremtrukne smigfag firekantet tårn med pyramidetag, mens bygningens afslutning mod Stenosgade er markeret med lavere trekvartrundet tårn med højt kegletag. Underfacaden står overalt med nyere butiksindretning med store, helrudedede vinduer og skiltning. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med megen detaljering i puds. På 2. og 4. sal brede gennemløbende sålbænksgesimser med ornamenten, mens 3. sal har glat bånd. I risalitterne mod Vesterbrogade pudsede karnapper fra 1. til 4. sal med skrå sider og afsluttet med kobberklædt tag. På 1. sal i smigfag og i karnapper helrudedede vinduer, på øverste etage i karnapper med buede rammer. I fagene på hver side af smigfaget og til højre for det rundede tårn har vinduerne halvcirkulære overrammer under rundbuestik. De øvrige vinduer er dels trefags dels af dannebrogstype under fladbuestik. Alle vinduer malet brune. Profileret hovedgesims i formsten med ornamenten trekløverbuefrise i puds. I tagetagen står gavlkvistene med ornamentik, dels i puds dels i kobber og tårnene har skifertag lagt i mønster. Ti kviste med saddeltag.

Historie: Meldahls jernstøberi, der siden 1845 havde omfattet de sammenlagte grunde, matr.nr. 14 og 13 B, bestod helt frem til 1880'erne. På det tidspunkt var en smal strimmel af grunden blevet indlemmet i den nye gade, der efterhånden blev anlagt 20 alen bred, hvor Vodroffs- eller Rosenåen hidtil havde haft sit åbne løb. Når denne gade i 1889 fik sit officielle navn, Stenosgade, opkaldt efter den berømte danske katolik Niels Steensen, hænger det sammen med nybyggeriet på det gamle jernstøberi. I 1885 var ejendommen nemlig blevet købt af den katolske Skt. Knuds Stiftelse, repræsenteret ved pastor, senere rektor A. Stræter, der straks lod et gammelt maskinværksted, en sidebygning ud mod åen, ombygge til skole »for den katolske menighed heri staden«. Dette var kun midlertidigt, idet stiftelsen hurtigt gik i gang med at realisere langt mere ambitiøse byggeplaner, hvor arkitekten var F. Wipfler. Først kom en stor ny skolebygning ud mod midten af Stenosgade (bygn.att. 14.09.1887), dernæst opførtes syd for skolen den imponerende Jesu Hjerter Kirke, der blev indviet i november 1895 (bygn.att. 30.10.1895) og endelig tilkom hjørnebygningen mod Vesterbrogade, indrettet med store lejligheder og syv rummelige butikker i stueetagen (bygn.att. 27.04.1901). På dette tidspunkt skete også opdelingen af grunden i de nuværende matrikler, nr. 1176 og 1177. Skolen blev i 1913 ved arkitekt Emil Jørgensen udvidet med den firetages bygning på Gl. Kongevejhjørnet, hvor en lav fløj med Stenosgade dannede forbindelse til den ældre skolebygning (bygn.att. 07.11.1913).

Bemærkning: Festlig, nationalromantisk facade, som ved sit naboskab til kirken har fået gotiserende detaljer.

STENOSGADE 4
matr.nr. 1177

Gl. Kongevej/Stenosgade 4.

På grunden ligger dels skolekompleks dels en kirke, med smal forbindelsesbygning i bagskel. Bygningerne fremtræder alle i blank, rød mur med udstrakt anvendelse af formstensdetaljer og til dels med stejle, skiferlagte tage.

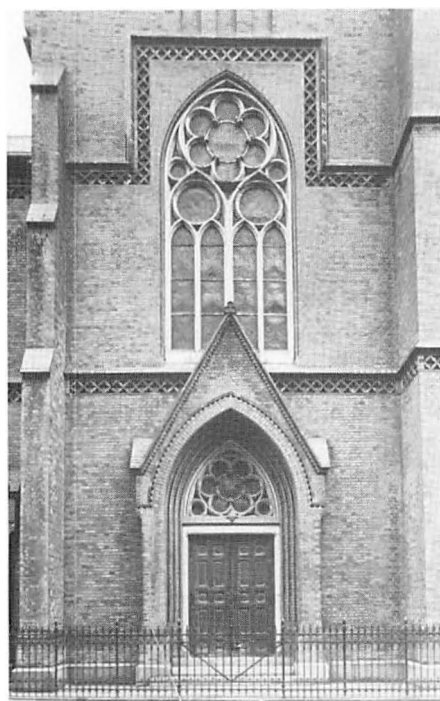
Skolen består mod Gl. Kongevej af et firetages *hjørnehus* med fladt tag bag krenellering, forbundet via en enetages balusterafsluttet fløj med den ældre, irregulære skolebygning, dels i to dels i tre etager, markeret med frontviste.

Kirken, der står med vestgavl mod gaden har her tre portaler og stort stavværksvindue med rose, samt til højre højt tårn med ottekantet spir.

Historie: Se Vesterbrogade 28 / Stenosgade 2, matr.nr. 1176 UV.

Bemærkning: Det store og maleriske kompleks i nygotik danner en særpræget enklave i den øvrige bebyggelse.

TROMMESALSOMRÅDET

Øverst tv.: Skolebygningen.

Nederst tv. og th.: Jesu Hjerter Kirke/Vesterbrogade 28.

GL. KONGEVEJ 15
matr.nr. 4 H

Nifags erhvervsejendom, nu skole, T-formet, tilbagetrukket *hus* i fire etager. Skiferlagt helvalmet tag.

Under den profilerede kordongesims står facaden i kvaderfugget, gråmalet puds med lysgråmalede vinduer og tilbagetrukne brystningsfelter. Til venstre nyere stort glasparti over to fag. I den okkerfarvede overfacade er de to yderste fag i hver side markeret med hvidmalede liséner. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype i profilerede hvidmalede indfatninger, på 1. og 2. sal desuden med fordakninger. Under 1. sals vinduer gennemløbende brystningsgesims med ornamenterede felter. Klassisk profileret hovedgesims med tandsnit og ornamenteret frise. I tagetagen en kvist til højre.

Tifags *baghus* i fem etager med kælder og tagetage. Skiferlagt københavner-tag. Under den okkerfarvede, profilerede kordongesims står facaden i gråmalet, kvaderfugget puds. Døre i 3. fag fra yderfagene. Sortmalede to- og trefags vinduer af dannebrogstype. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur med to- og trefags grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. I midten vareelevator med læsseluger og lille hejsekvist. Profileret hovedgesims. I tagetagen tre kviste.

Historie: Da gæstgiver Johannes Knop Stauning i 1846 udparcellerede og bortauktionerede det store gamle Trommesalsvænge langs Gl. Kongevej, købte »kaptajn i borgervæbningen og lysestøber« Chr. W. Messerschmidt den vestligste parcel 4 H2 & J, senere kaldet 4 H. På et tidspunkt mellem demarkationsliniens tilbagerykning i 1852 og bygningsarkivets oprettelse i 1857 har Messerschmidt ladet opføre det eksisterende firetages beboelseshus, med en usædvanlig, fri beliggenhed tilbage på grunden og have foran og bag. Sandsynligvis samtidigt opførtes en staldbygning i vestskel. I 1898 lod kurvemagerfirmaet O. P. Jespersen og Sønner ved arkitekt Rogert Møller baghuset opføre til kontorer, lager og værksted (bygn.att. 12.11.1898).

Bemærkning: Med sin usædvanlige, frie beliggenhed, senklassicistiske detaljering og fine proportionering fremstår huset næsten med italiensk palazzo-karakter.

GL. KONGEVEJ 13
matr.nr. 4 G

Syvfacts *bygning* til erhverv i en etage med mansardtag lagt dels med tegl dels med bølgeplader.

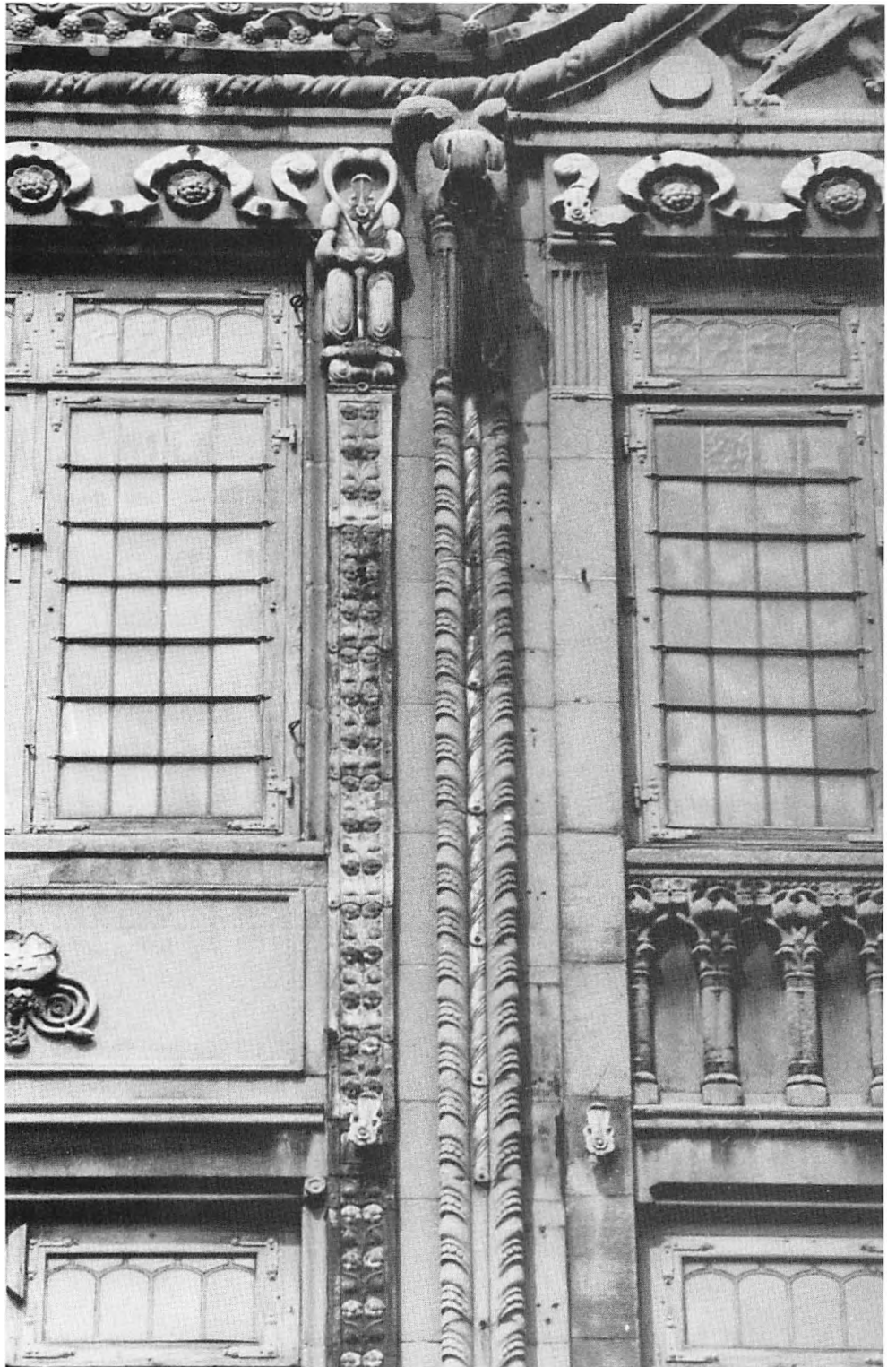
Facaden står i blank, gul mur med hvidmalede vinduer med buede overrammer under fladbuestik og tilbagetrukne brystninger. I midten stort vinduesparti med fløjddøre og til højre ligeledes dør. I tagetagen fire hvidmalede kviste.

Historie: Ligesom naboejendommen, Gl. Kongevej 15, var denne parcel af det gamle Trommesalsvænge, der ved auktionen i 1846 hed matr.nr. 4 G & H 1 allerede bebygget med det først for nylig nedrevne beboelseshus fra før byggesagsarkivets oprettelse i 1857. Dette hus lå, som naboen, frit på grunden godt tilbage fra gadelinien og har med sine tre etager, det halvvalmede tag og facadeinddelingen nærmest virket som en stor dobbelt villa. I 1896 lod ejeren, godsejer H. J. Andersen ved arkitekt Ph. Smidth opføre en lang hestestald i bagskel samt en stor fritliggende mejeribygning mellem stald og beboelseshus (bygn.att. 04.04.1896). I

1918 blev denne mejeribygning ombygget til garager og værksted, og i 1931 fik den tilbygget en mansardetage. I 1920'rne og 30'rne lod Københavns Automobil Central opføre flere nu forsvundne butikbygninger ud mod Gl. Kongevej med tankstation og olielager. I 1935 blev den sydligste del af grunden frasepareret og lagt til ejendommen Vesterbrogade 20, matr.nr. 10.

Bemærkning: Efter nedrivning af forhuset, der med sin nabo mod vest dannede en markant front mod Sankt Jørgens Sø, fremstår grunden nu åben med den beskedne tidligere mejeribygning.

TEATEROMRÅDET

Vesterbrogade 34.

TEATEROMRÅDET

Forhistorie og udparcellering

Det her behandlede delområde har for det meste indlysende grænser i forløbet Gl. Kongevej – Stenosgade – Vesterbrogade – Værnedamsvej, mens valget mod nord af det lange lige østvestgående bagskel midt i en karre, må forklares ud fra de historiske kendsgerninger. Dette skel repræsenterer nemlig den gamle grænse mellem land og by, mellem amtet og staden. Nord for denne linie ligger en klart afgrænset trekant mellem Værnedamsvej og Gl. Kongevej, den såkaldte »Verner Dams grund«, som indtil indlemmelsen i staden København i 1758 havde sin helt egen historie, og som derfor behandles i registranten som selvstændigt delområde.

Arealerne nord for »stenbroen og alfarvejen« dvs. Vesterbrogade, og lige uden for Christian IV's fremskudte forsvarslinie, retrenchementet, fristede tidligt fremstående borgere til nyttige anlæg. Således havde borgmester Markus Hess allerede 1572 fået arvefæsteskøde på en stor grund, svarende omtrent til Bagerstræde – Stenosgadekarreen, hvor han lod anlægge en fiskepark, som fortsatte i fornemme folks besiddelse frem til midten af det 17. århundrede. Borgmester Simon Surbæk efterfulgte Hess og solgte selv i 1643 til rådmand Laurits Eskildsen.

Vest for fiskeparken lå et stort vænge, der strakte sig helt ud til »den nye kros plads og grund«, dvs. Mikkel Vibes kro. Skellet markeres i dag ved det sted midt på Føtex facade, hvor Vesterbrogade »knækker«. Fæster på dette vænge var samme Laurits Eskildsen, der hav-

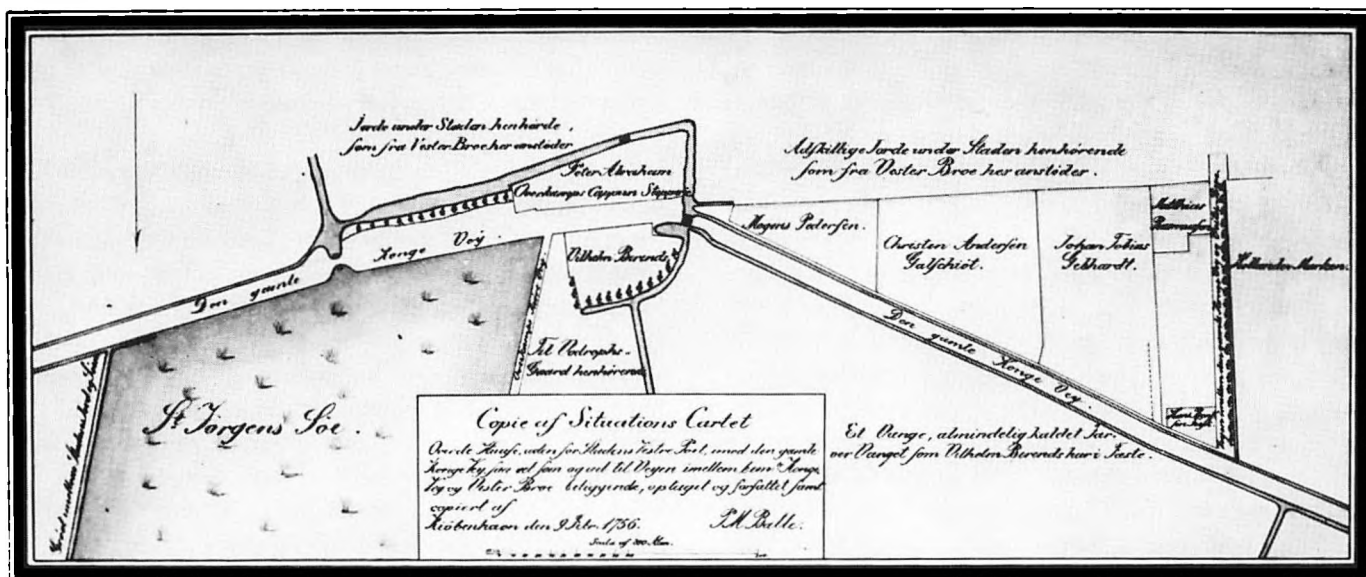
de overtaget fiskeparken, men allerede 1650 skødede han det til underfoged Hans Akselsen.

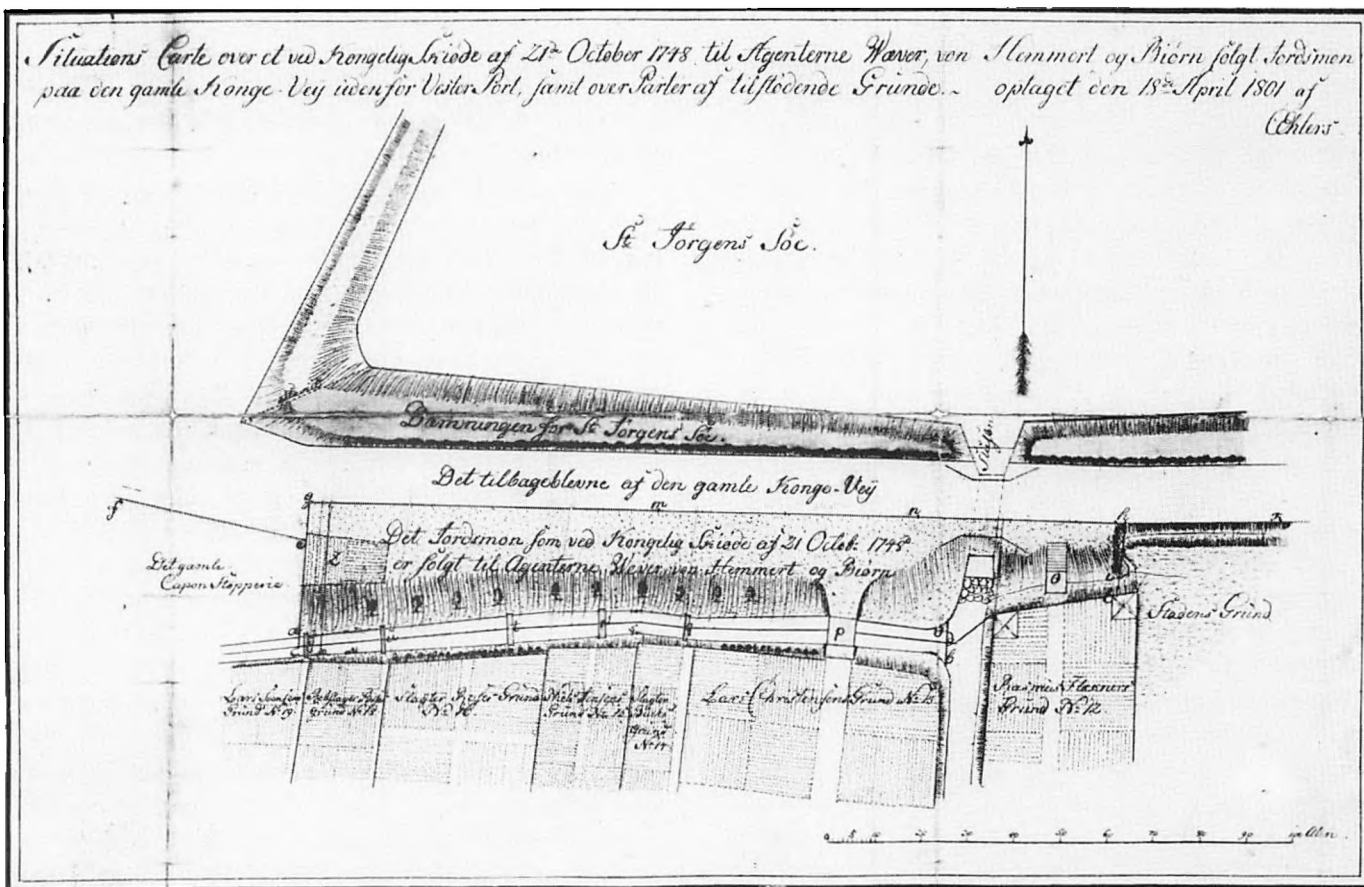
Som en meget beskeden enklave mellem fiskepark og vænge, lå Laurits Bomsnitters lille hus og mølleplads lige over for reberbanerne.

I løbet af 1660'erne kom hele området på een hånd, samlet af Søren Nielsen Hjulmand eller Vognmand. Han lod fiskedammene opfylde og udlagde hele strækningen til sædeland og vænge. Hans søn fik 1677 lov at bygge nyt hus ved Bomsnitters plads mod pasning og forbedring af alfarvejen og grøften. Efter faderens død 1682 blev vænget overtaget af først sønnen og senere sønnesønnen, begge vognmænd, men derefter udstedtes fæstebrev 1715 til skrædder Peder Jensen Kaare, der havde købt »plads og to huse« på auktion samme år. Fire år senere overtog vognmand Wulf Andersen størsteparten af vænget, mens gæstgiver Jens Jensen Ravn fik det østligste hjørne »ved Tranbroen«, i dag hjørnet Vesterbrogade – Stenosgade. På et kort fra 1728 ses her et lille bygningskompleks – Ravns nyopførte gæstgivergård. Fra denne beskedne start udvidede Ravn i 1730 sine besiddelser ved på auktionen efter Karen Didrikzdatter at erhverve hele vænget (1806-matriklens nr. 15-32). I den følgende redegørelse for udparcelleringen vil der for klarheds skyld blive anvendt matrikelnumrene fra 1806-matriklen, der tildels stadig er gældende.

Lige før sin død i 1739 solgte Ravn den vestligste halvdel af vænget – alt vest for »knækket« i Vodroffs-

Situationskort til skøde. 1756.

Situationskort til skøde. 1801.

åen (matr.nr. 26-32) til spækhøker Rasmus Hollersen, der straks videresolgte vestenden (matr.nr. 31-32) til Laurits Hansen.

Efter Ravns død beholdt enken og dennes nye mand, Michael Spiellerup den østligste del med den store 24-fags bindingsværks gæstgivergård (matr.nr. 15-21), og solgte resten til svigersønnen Jacob Hegelund (matr.nr. 22-25), skellet igen i dag aflæseligt ved et »knæk« på Vesterbrogade ud for teaterpassagen.

Ravns enke nåede at gifte sig tredje gang, med Lars Vallentin, hvis videresalg af ejendommen i 1754 til Rudolph Christian Trans gav startskuddet til dens endelige udparcellering. Trans fik nemlig magistratens tilladelse og støtte til et spekulationsprojekt, hvor han opdelt ejendommen i syv grunde og lod opføre fem nye gårde mod Vesterbro(gade) med videresalg for øje. Projektet slog fejl for Trans – han gik fallit i 1758, og da Landmilitæretatens Pensionskasse var panteberegtiget i de syv gårde, blev de ved dom dennes ejendom i

1761. Den eneste fornuftige løsning, som blev besluttet af »præses og deputerede udi det Kgl. Generalkrigsdi- rektorium«, var at sælge gårdene, og 1764, efter udstedelse af nye målebrev, fandtes fem nye ejere, idet to af køberne hver erhvervede to parceller (matr.nr. 15-16, 17, 18-19, 20 og 21).

Går vi tilbage til opdelingen af Ravns vænge, så blev også svigersønnen Jacob Hegelunds grundstykke (matr.nr. 22-25) i løbet af få år delt i mindre parceller. Alle disse grunde, såvel Trans' syv gårde som Hegelunds parceller og med facader mod Vesterbro, svarende i dag til Vesterbrogade 30-50, stødte i deres bag- skel mod nord op til Vodroffsåen, der kort efter at have passeret Gl. Kongevej gjorde et skarpt knæk, svarende til voldgravens forløb omkring den gamle fæstningskurtine, og løb derpå vestøst hen til et nyt 90° knæk ved nuværende Stenosgade. Af gamle beskrivelser fremstår et billede af fredelig idyl omkring åens løb her, med kornmarker, vænger og især romantiske ha-

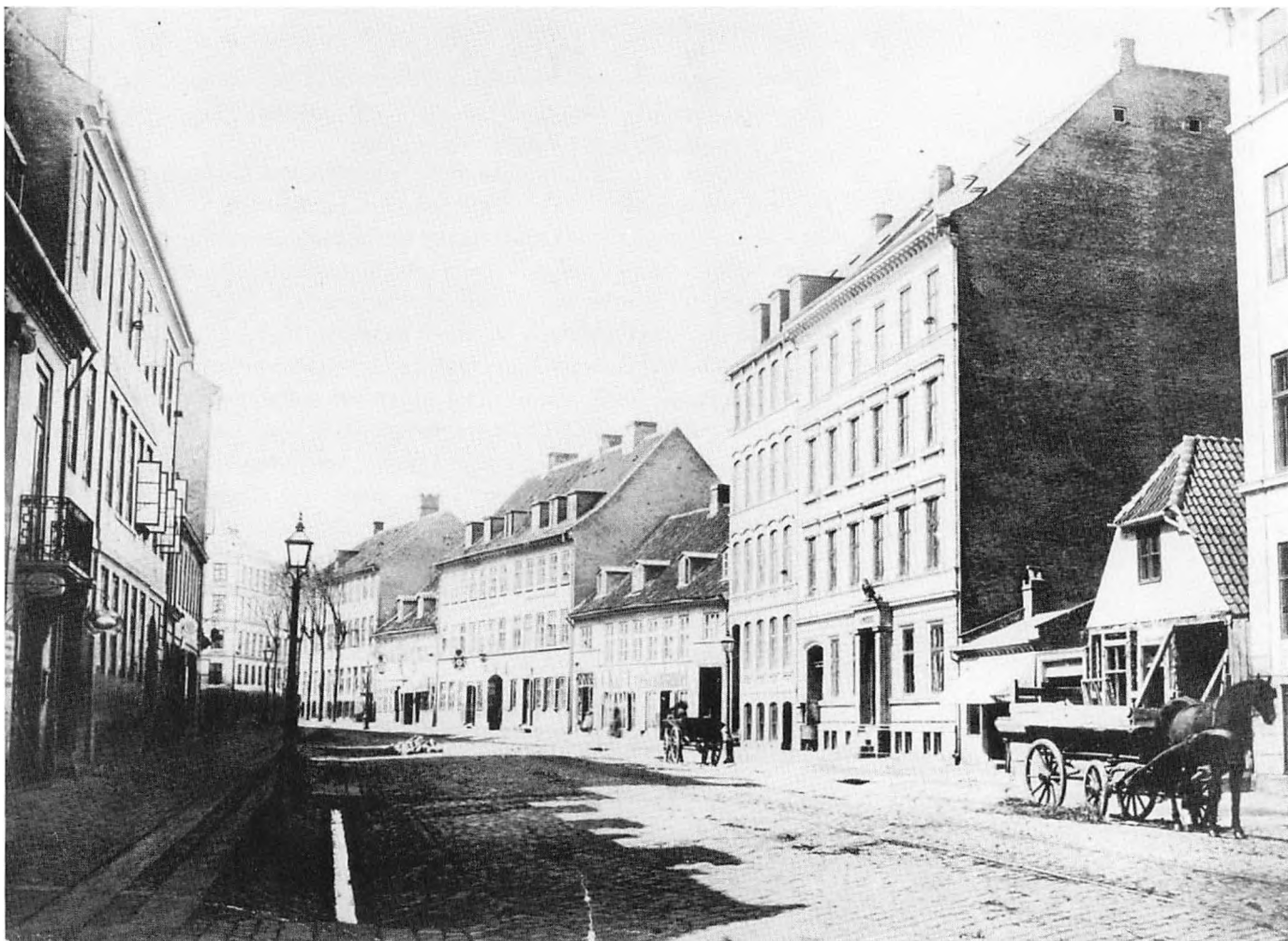
ver med lysthuse og vindebroer over åen. Flere af Vesterbrogade-ejendommene fik nemlig tillagt de til hver svarende små grundstykker mellem åen og Gl. Kongevej, selv om disse som en del af Frederiksberg hørte under amtet helt frem til deres officielle indlemmelse i København i henholdsvis 1862 og 1881. Mellem Gl. Kongevej og det skarpe knæk på åen lå dog en stor selvstændig ejendom, matr.nr. 87, hvor der i det 18. århundrede først var kapunstopperi og siden kattunfabrik og lyststed.

Mellem Søren Hjulmands vænge og Værnedamsvej lå de arealer, der oprindeligt havde hørt til Mikkel Vibes kro, men som i slutningen af det 17. århundrede af

magistraten var blevet solgt til Christian Pedersen Sanger.

Ligesom det ovenfor er blevet beskrevet med hensyn til Trans' syv gårde var udviklingen allerede i det 18. århundrede for hele den øvrige strækning frem til Værnedamsvej generelt set den samme, med en tidlig opdeling i lange, smalle, gennemgående grunde. Da en redegørelse for denne udparcellering og de tilknyttede ejerforhold og bygningshistorier her i delområdet forhistorie ville betyde en uoverskuelig opremsning af navne og årstal, matrikelnumre og beskrivelser, skal det videre historiske forløb i dette tilfælde søges under de enkelte matrikler i selve registranten.

Vesterbrogade 70-82. Ca. 1869.

TEATEROMRÅDET

VESTERBROGADE 30
STENOSGADE 1
matr.nr. 15

Beboelsesejendom med to sidefløje, *hjørnehus* i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavneretag. Bygningen står med seks fag mod Vesterbrogade, et smigfag og ti fag mod Stenosgade.

Hoveddøre i 4. fag fra henholdsvis venstre mod Vesterbrogade og højre mod Stenosgade. Under den pudsede, profilerede kordongesims står facaden med nyere butiksindretning og helrudedede vinduer. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur med gennemløbende, pudset og profileret sålbænksgesims under øverste etages vinduer. I 4. fag på hver side af det fremtrukne smigfag etfags risalitter markeret med kvaderbånd i puds. Facaden har nyere, helrudedede, trefags og enkelte brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, uden for smigfag og risalitter samlet i fagvise blændinger med øremarkeringer. Bred, pudset og profileret hovedgesims. I tagetagen otte tofags kviste mod henholdsvis Vesterbrogade og Stenosgade og en i smigfag.

Historie: Da generalkrigsdirektoratet i 1764 solgte den fallerede Rudolf Trans' syv gårde på Vesterbro for at få dækket Landmilitæretatens Pensionskasses pant, købtes de to gårde »nærmest staden og åen« af øltapper Niels Madsen Stauning. De bindingsværksgårde, han overtog, blev beskrevet som temmelig forfaldne og brøstfældige, og var sandsynligvis J.J. Ravns gamle gård fra begyndelsen af århundredet. I hvert fald blev ejendommene tilsammen kun vurderet til 1500 rdl. i 1766.

Stauning har hurtigt opbygget en ny gård, og i 1770 er brandassurensummen 5900 rdl. Nærmest byen lå Staunings gæstgivergård, »Løven« kaldet, som i 1784 blev overtaget af værtshusholder Laurits Christensen, der havde giftet sig med Staunings enke. Det omfattende bygningskompleks overlevede mærkeligt nok begivenhederne i 1807, og Christensen byggede videre, bl.a. kom et fint, marmoreret malet lysthus, nærmest en udsigtsplatform til nede ved Vodroffsåen i bunden af haven. Selve gæstgi-

vergården var et ganske imponerende toetages hus 44 alen langt med ti vinduesfag.

I 1834 blev »Løven« købt af O. M. Schiøn, der betegnes som både hestehandler, dyrlæge og hyrekusk. Naturligt nok tilkom der i hans ejer-tid flere nye stalde og udhuse. I 1871 blev der opført et firetages beboelseshus med små lejligheder, placeret som sidehus ud mod åen.

Først i midten af 1890'erne måtte det maleriske gamle kompleks vige for moderne etagebyggeri. Åen var forlængst lagt under jorden som kloak og Stenosgade anlagt ned langs ejendommen, som i den anledning måtte afgive en strimmel grund. Til gengæld var det grundstykke mod Gl. Kongevej nord for åen, matr.nr. 129 a Frederiksberg by, der længe havde hørt til ejendommen, blevet indlemmet i denne i 1881.

Snedkermester J. F. Adolphsen købte i 1894 matr.nr. 15 og lod arkitekt Rogert Møller projekttere dels to beboelseshuse på Gl. Kongevej dels et hjørnehus mod Vesterbrogade. Efter nedrivning af alle de gamle huse begyndte man byggeriet i haven mod nord. Parcellerne matr.nr. 969 og 970 blev udskilt og bebygget af Adolphsen (bygn.att. 04.02.1895). Vesterbrogadehuset blev opført af Rogert Møller, der selv havde købt grunden af Adolphsen (bygn.att. 11.12.1895).

Endelig var den midterste del af grunden frasepareret som matr.nr. 971 og solgt til tømrermester Matthiesen og murermester Hansen. Ligesom ved Gl. Kongevejhjørnet var smigfaget mod Vesterbrogade / Stenosgade oprindeligt prydet med et spiragtigt pavillontag samt kunstfærdige smedejernsgitre.

Bemærkning: En nøgtern blankmursfacade med behersket historicistisk detaljering. Markant hjørnehus.

VESTERBROGADE 32 matr.nr. 16

Femfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med delvis udnyttet tag-etage. Skiferlagt københavner-tag.

Underfacaden har nyere butiksindretning med helrudedde vinduer. I midten indgang til natklub og i 2. fag fra højre hoveddør. Overfacaden står pudset og gråmalet, hvor den rige arkitektoniske udsmykning i puds står hvidmalet. Overalt nyere, brunmalede, helrudedde vinduer med overramme. 1. sal har kvadrede liséner og brystningsgesims med tilbagetrukne felter. 2. og 3. sal er sammenbundet af kanelerede pilastre med kompositkapitæler, der bærer frisesmykket, profileret bjælkeværk under 4. sals vinduer. Mens 2. sals vinduer har brystningsgesims med balustre og profilerede indfatninger med fordakninger og maskeprydede slutsten, har 3. og 4. sals vinduer profilerede indfatninger med ører og slutsten. Murpillerne på 4. sal har reliefprydede pilastre med joniske kapitæler. Profileret hovedgesims med tandsnit og volutter. I tagetagen to kviste til højre med helrudedde vinduer.

Historie: For forhistorie – se under Vesterbrogade 30/Stenosgade 1, matr.nr. 15. Efter i 1784 at være blevet ejer af de to af Trans' gårde nærmest byen ved at gifte sig med Niels Madsen Staunings enke, solgte Laurits Christensen året efter den vestligste ejendom til værtshusholder og slagtermester Niels Jørgensen. Grunden, der mod Vesterbrogade havde en bredde på knap 26 alen, endte mod nord-vest i en kun 10 alen bred

strimmel af vænget ned mod Vodroffså-skellet. En vurderingsforretning fra 1785 fortæller hvorledes Jørgensen »selv af ny har opbygget gården«, der fik navnet »Solen«, idet han på typisk vis drev både slagteri og værthus. Ejendommen fortsatte denne dobbeltforretning i over 70 år, med slagtermester Buchardt og derefter Christian Ludvig Schneider som ejere.

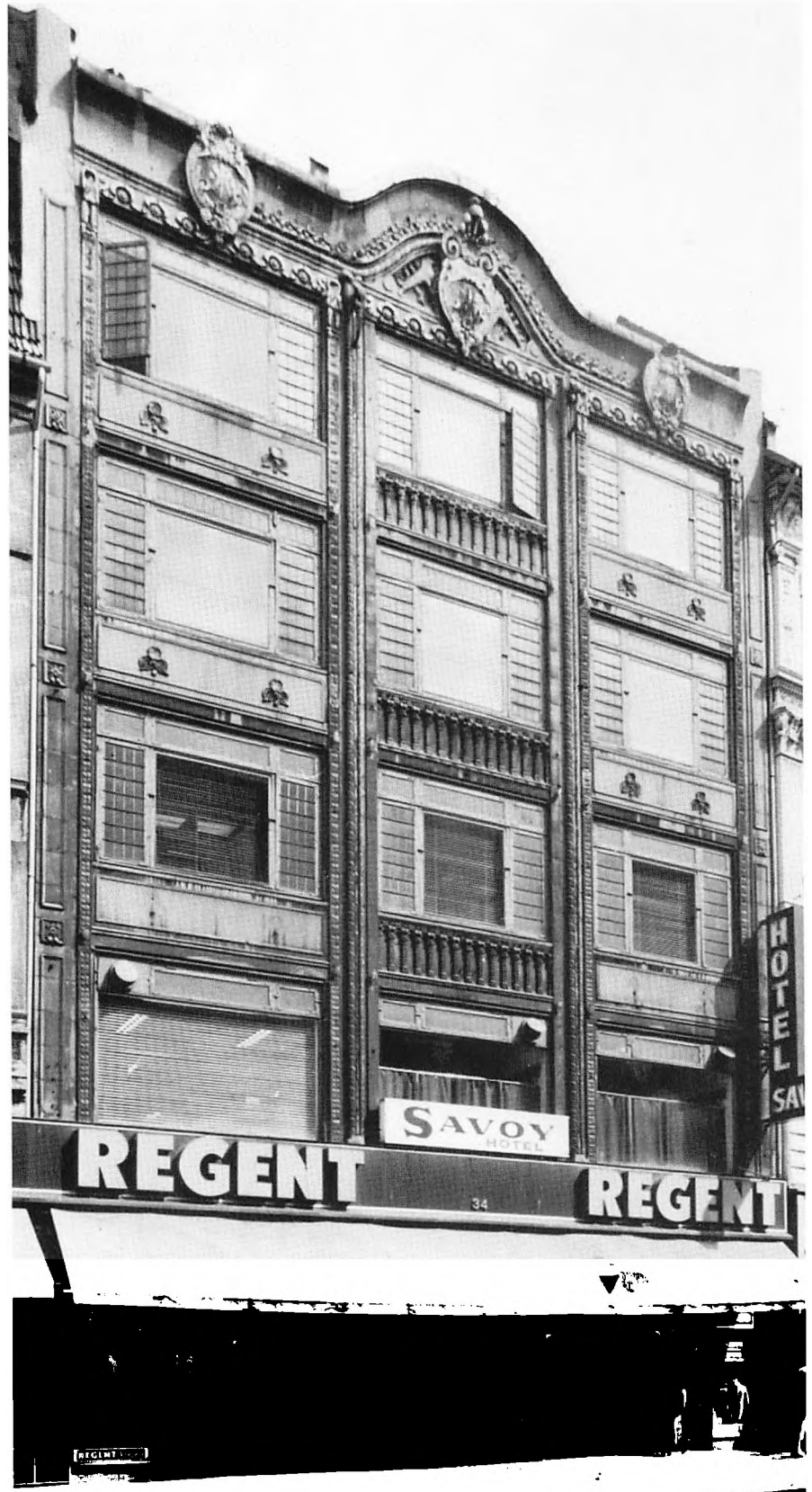
I 1858 blev matr.nr. 16 købt af vekselmægler og bryggeriejer Isac Wulff Heymann, en broder til Tuborgs grundlægger, og få år efter, i 1861, kunne han her åbne Vesterbros første store, stilfuldt udformede ølpavillon »Thors Hal« (bygn.att. 20.06.1861). Arkitekt for dette »nye og tidsvarende beværtningslokale« var H. S. Stilling. Den grundmurede pavillon lå godt tilbage på grunden, hvor forpladsen var flankeret af to rækker lysthuse og forrest mod gaden to små butikspavilloner. Indtrykket af pavillonens indre har været luftigt og festligt. Slanke jernsøjler, der for oven endte i karyatider, skilte hovedrummet fra »sideskibene«, og i begge gavle var store vindues- eller spejlpardier med »mauriske« draperier. Orkesteret var placeret midt på den ene langside. En lille sidebygning rummede buffet, køkken og på 1. sal bolig for værten. Som det kunne forventes i et lokale af denne art, ændredes udseendet hyppigt ved om- og tilbygninger. Først tilkom en rigtig orkestertribune midt for den bageste kortvæg, modsat udgangen. Senere skabte endnu en sidebygning en lille lukket gård bagtil. I 1868 sænkede man det gamle gulv til jordniveau, hvorved der blev højde nok til et omløbende galleri, båret af de oprindelige jernsøjler, der blot blev flyttet ud mod siderne. Få år senere blev det gamle Thors Hal, hvor både H. C. Lumbye og Balduin Dahl havde musiceret for gæsterne, omdannet til det mere folkelige danselokale »Figaro«. Fra 1918 hed det »Palais de Danse« og få år efter »Valencia«. I mellemtiden var grunden blevet udvidet, først i 1872, hvor arealet nord for Vodroffsåen blev indlemmet, og dernæst i 1880 hvor man tilkøbte sig et stort stykke af matr.nr. 15, hvorved grunden blev et regulært rektangel. I 1890 udnyttede ejeren, restauratør Schweitz den kostbare forplads til opførelse af det eksisterende beboelseshus med passende festlig facadearkitektur, tegnet af arkitekt Julius Bagger (bygn.att. 05.04.1890). Samtidig lod han den nordligste trediedel af grunden fraseparere som matr.nr. 712, Gl. Kongevej 21, og bebygge med forhus, mellemlod og baghus (bygn.att. 16.10.1890).

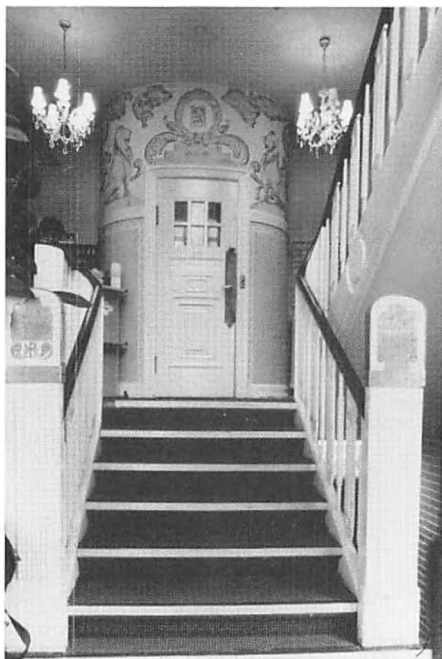
Bemærkning: Rigt og vellykket eksempel på periodens europæiskorienterede stukarkitektur.

VESTERBROGADE 34 matr.nr. 17

Trefags bygning til erhverv og hotelvirksomhed, *forhus* i fem etager med sidefløj til venstre. Teglhængt heltag.

Underfacaden har nyere butiksindretning med helrudedede vinduer. Overfacaden fremstår i sandsten. Vinduerne er fagvis sammenbundne med ornamenterede bånd, foroven afsluttet med kraftige ranker. Brede, grønmalede, trefags vinduer med blyindfattede side- og overrammer, på 1. sal delvis helrudedede. Mens yderfagsvinduerne på 3. og 4. sal har brystninger med enkle blomstermotiver, står midtfagets vinduesbrystninger

kraftigt ornamenteret. Den let udadbuede hovedgesims er hvælvet over det midterste fag og har store våbenskjoldslignende medailloner i kobber, i midtfaget desuden bladranke og relief.

Historie: Ved salget af Rudolf Christian Trans' syv ejendomme på Vesterbro 1764 blev »No 3« (1806 matriklen: nr. 17 UV) købt af Rasmus Johan, der etablerede værtshus i gården. Desuden anlagde han ifølge vurderingsforretning en stor og smuk have med to keglebaner, espalierlysthus og buegang af 14 sammenbøjede lindetræer. En vindebro førte over Vodroffsåen til havestykket ud mod Gl. Kongevej. Efter Johan ses op gennem det 18. århundrede en hel række nye ejere, alle slagtere og værtshusholdere, indtil en tobaksfabrikant, André de Fonseca og efter ham amtskirurg Peter Mathias Metscher står som ejere i 1797 og 1798, men allerede 1799 har høker Niels Jensen overtaget ejendommen. Husene slap nogenlunde uskadt igennem 1807 ødelæggelserne, og det karakteristiske gamle forhus i en etage med høj kælder og bred femfags frontkivist blev først revet ned i 1861, da slagtermester Hans Walløe i dets sted lod opføre et firetages beboelseshus med en femværelses lejlighed pr. etage.

Slagtermester Walløe lod dernæst i 1867 opføre nyt grundmuret baghus med port, stalde og slagtehus. Frøkenene Walløe arvede ejendommen efter deres far og udlejede i 1894 »pladsen«, dvs. bageste del af grunden, hvor Vodroffsåen nu var tilkastet og Gl. Kongevej-parcellen indlemmet, til kul- og brændehandler A. Hansen, der lod opføre skure og et transportabelt kontor.

I 1906 frasolgte den nye ejer af matr.nr. 17, snedkermester Carl Kaae-Rasmussen, den nordligste halvdel af grunden, Gl. Kongevej 23, som matr.nr. 1384 UV, lod de ældre bygninger mod Vesterbrogade nedrive og opførte den konstruktivt meget moderne bygning »Løvenborg« til beboelse og hotel (i sidefløjen) med Anton Rosen som arkitekt (bygn. att. 23.05.1907).

Bemærkning: Et enestående eksempel på facadearkitektur i funktionalistisk jugendstil.

VESTERBROGADE 36 matr.nr. 18 A

Femfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til højre i fire etager med tagetage. Mansardtag lagt dels med sortglaserede tegl dels med skifer.

Underfacaden med nyere, ensartet butiksendretning har helruded vinduer og til venstre port. Overfacaden fremstår pudset og er vandret opdelt med på 1. sal bred ornamenteret brystningsgesims med klassiske hoveder, på 2. og 3. sal med profilerede sålbænksgesimser. Vinduerne har profilerede indfatninger, på 1. og 2. sal desuden fordakninger. Profileret hovedgesims. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype. I tagetagen tre brunmalede, trefags vinduer af dannebrogstype, i midten med balkon.

Historie: Ved salget af R. C. Trans' syv gårde i 1764 blev nr. 4 og 5 købt af hestehandler Peder Olufsen Holm, der allerede var flyttet ind i den nybyggede gård flere år tidligere. Her oprettede han værtshuset »Den

forgyldte Hest«, der fortsatte i familiens eje i 20 år. I 1776 lod man dog den vestligste af gårdene med et mindre bagareal fraseparere og sælge (Vesterbrogade 38, matr.nr. 19 UV). I 1785 købte spækhøker Søren Andersen »Den forgyldte Hest« og solgte den i 1798 til slagter Jacob Rose. Ved en synsforretning i 1808, da handelsmand Peder Jensen Hoxer skulle afstå en del af haven til fæstningsformål, fandtes i denne: 61 højstammede æble- og pæretræer, 20 espaliertræer, to lindelysthuse, 700 stk. røde og hvide ribsbuske, 50 stikkelsbærbuske, 50 solbærtræer, to rabatter med jordbær, to rabatter med lavendler, buksbom og zwibler, et grantræ, fire land asparges, to åbne og en lukket keglebane.

Den typiske bebyggelse mod Vesterbrogade bestod af forhus i en etage med høj kælder og bred frontkvist, lille sidehus i en etage og et stort baghus indrettet til stald og slagterhus.

Ejer af matr.nr. 18, fra 1840, var kaptajn Chr. W. Messerschmidt, der oprettede en stor garverivirksomhed ud mod Gl. Kongevej. Efter demarkationslinjens tilbagerykning udnyttede Messerschmidt den fine byggeplads mod Vesterbrogade ved i 1853 at frasælge grunden her og året efter stod det eksisterende forhus færdigt. I 1867 opførtes et treetages baghus til beboelse (bygn.att. 18.10.1867).

Vesterbrogade 36-30.

En senere ejer var kunstdrejer T. Tulinius, der fra en beskeden start med kælderbutik efterhånden udvidede sin paraplyfabrik og inddrog hele stueetagen til butik. Det var ligeledes Tulinius, der i 1884 lod baghuset ombygge og indrette til »Vesterbros Badeanstalt« med en tilhørende kæmpeskorsten. Dette baghus er blevet revet ned 1981-82. I 1938 ombyggedes forhusets tagetage med nyt mansardtag.

Bemærkning: Senklassicistisk pudsfacade. Velbevaret eksempel på det tidligere byggeri på Vesterbrogade.

VESTERBROGADE 38
matr.nr. 19

Femfags beboelsejendom, *forhus* med sidefløj til venstre i fem etager. Skiferlagt heltag.

Underfacaden har nyere butiksindretning med stort glasparti. 1. sal står i kvaderfugtet puds og er hvidmalet. Ud for vinduernes overkant har hver murpille forgyldte rosetter. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med detaljering i formsten og mosaiksten. Facaden er vandret opdelt med profilerede gesimser med ruderfriser under alle etagers vinduer. 2. og 3. sals vinduer af dannebrogstype står under fladbuestik i enkle indfatninger med fordakninger. Herunder ruderfriser. Øverste etages vinduer, med halvcirkulære overrammer, står i aftrappet, tilbagetrukket murfals og er indrammet med pilastre og sammenhængende arkivolte. Mellem buerne ruderfelter. Hovedgesims af formsten med konsoller.

Historie: Da den fallerede R. C. Trans' syv gårde på Vesterbro af Krigsdirektoratet i 1764 blev solgt på auktion, var køber af nr. 4 og 5 regnet »fra byen og åen« hestepranger Peder Olufsen Holm. Han fraseparerede i 1776 den vestligste grund, nuværende matr.nr. 19, og solgte den til værtshusholder Christian Sørensen. Allerede 1779 var kantor Samuel Friederich Howe ny ejer, og året efter slagter Hans Lyss. Da denne døde i 1790 fortsatte enken Kirstine slagtervirksomheden, hun fik selv tilladelse til at faldbyde fersk og salt flæsk på Axeltorv. Forretningen gik åbenbart godt, for hun udvidede og forbedrede den gamle gård, der da bestod af forhus og baghus, begge i en etage med kvist. I 1800 solgte hun ejendommen til slagter Niels Eskildsen på Christianshavn. Drevet af slagtermester Lars Holm og senere sønnen Johan Holm, fik den gamle bindingsværksgård med otte vinduesfag og port lov at ligge helt frem til 1881. Huset blev blot underkastet de typiske ombygninger: facaden omsat til grundmur, vinduer og døre ændret mere og mere til moderne butiksfacade. Til højre i gården bag forhuset lå en svinestald og mellehuset var indrettet både til beboelse og slagtehus. Slagtermester J. Holm lod desuden i 1878 opføre en toetages røgeribygning med en 25 alen høj dampskorsten. Først i 1881 lod den nye ejer, cigarfabrikant Henningsen arkitekt Gnutzmann projektere det eksisterende bygningskompleks (bygn. att. 08.03.1882).

Bemærkning: Stram og veldisponeret blankmursfacade med interessante, dekorative detaljer.

VESTERBROGADE 40-42
matr.nr. 1438

Femetages erhvervs- og beboelsejendom, *hjørnehus* med teglhængt københavnertag. Bygningen står med 12 fag mod teaterpassagen og fire fag mod Vesterbrogade. Underfacaden, med nyere butiksindretning, har to hoveddøre henholdsvis mod passagen og Vesterbrogade. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med detaljer i puds. Bygningens 2., 3. og 4. sal er trukket tilbage og fremhæver det tofags hjørneparti, de to »karnapper« på hver side af dette og de to rundbuede »risalitter« i 2. og 5. fag fra venstre mod passagen. Mellem disse i tagetagen trekantfrontispice i puds.

Under øverste etages vinduer gennemløbende glat bånd i puds. Overalt hvidmalede to-, tre- og firefags vinduer med sprossede overrammer under lige stik, på 2. og 3. sal med slutstensornamenter. På 1. sal, i hjørnepartiet, store vinduer under kurvehanksbuer, mens vinduerne på 3. og 4. sal her har mønstermurede brystninger i formsten, og på 4. sal desuden buede overrammer. Profileret hovedgesims i puds. Hjørnepartiet har toetages pagodetag, adskilt af brunmalede sprossede vinduer, og afsluttet med kobberklædt kuppel og spir. I underste tagflade to kviste.

Historie: De fire grunde, matr.nr. 1438, 1439, 1442 og 1443, der i dag omfatter Det ny Teater, Teaterpassagen og de flankerende beboelsesbygninger, opstod først i 1908, hvorved de historiske skel inden for området helt forsvandt. Den tidlige bygningshistorie på de fire oprindelige Vesterbrogade-grunde, nr. 40-46, der i 1806-matriklen hed nr. 20-23, skal derfor behandles individuelt frem til omrokeringerne i begyndelsen af dette århundrede.

Vesterbrogade 40 (1806-matriklen nr. 20) var den sjette af R. C. Trans' syv gårde, der 1764 blev solgt af Krigsdirektoratet. Køber var skomager Benjamin Kley, og det synes som om der også her straks er blevet etableret værtshus, kaldet »Ankeret« og senere »Stadt Leipzig«. Ejer fra 1790 til 1833 var rebslagermester J. S. Poss, der havde giftet sig med enken efter den forrige ejer, J. F. Pøtsch. Poss havde ikke egentlige reberbanebygninger på sin grund, kun den sædvanlige bebyggelse med enetages forhus, baghus med stald og lager og bagved ned til åen en stor have, samt den tilhørende lille Frederiksberg-grund på den anden side af åen ud til Gl. Kongevej. I 1853 købtes ejendommen af kaptajn Messerschmidt, der havde en stor garverivirksomhed på nabogrunden mod øst. På samme måde som han der havde gjort, lod han også her grundene opdele i to parceller, matr.nr. 20 A mod Vesterbrogade og 20 B mod Gl. Kongevej. Mod Vesterbrogade lod han opføre et forhus, der med sine fire etager, sidefløj og mellemhus, og pilastersmykkede femfags facade har været et af de tidligste og flotteste etagehuse i kvarteret. Gl. Kongevej-parcellen blev solgt til slagtermester L. W. Scheibel, som hurtigt lod opføre et etagehus og i 1865 en større, grundmuret bygning i en etage med stalde, slagteri og skoldehus lige syd for åen. Først 20 år senere blev åen på denne strækning tilkastet, og Frederiksberg-grundene endelig indlemmet i Københavns kommune i 1888.

Den næste gamle grund, Vesterbrogade 42 (1806-matriklen nr. 21) var den vestligste af Trans' syv gårde, og blev 1764 købt af rebslager Søren Buch, der her indrettede en lukket reberbane foruden den sædvanlige nytte- og prydhave ned til åen. I 1784 solgte Buch til værtshusholder Gabriel Lind mod fortsat brugsret til selve reberbanen. Den efterfølgende værtshusholder, Lars Svendsen, fik i 1799 privilegium på at anlægge et garveri på ejendommen, hvortil han havde ansat »en duelig mester, Marcus Hammerich fra Kiel«, da han ikke selv havde lært professionen. I 1809 købte hudgarver Peter Bachmann ejendommen, og de følgende ejere fortsatte garvergårdens virksomhed. Det smukke, klassicistiske forhus med rundbuede port- og sidefag og tilbagetrukket, refendfuget midtparti lå som et af de ældste Vesterbrogade-huse helt frem til 1907.

Efter nr. 42 foretager Vesterbrogade et knæk mod nord, svarende til vestskellet for Trans' syv gårde. Den tredje gamle grund, en fæsteejen-

dom, var værtshuset »Pelikanen«, der i 1745 omfattede et hus, gårdsplads samt vænge til to tdr. sæd. I 1784 overdrog værtshusholder Hans Pedersen Holm halvparten, Vesterbrogade 44 (1806-matriklen nr. 22) til slagtermester Herman Peter Knup. Denne lod i 1792 opføre en ny gård mod Vesterbrogade og i de følgende år baghus, stalde og slagtehus, mens der bagved lå have med bl.a. abrikoser og vin og desuden »et kornvænge af temmelig størrelse«. Først i 1853 overgik grunden fra fæste til ejendom, solgt af kommunen til slagtermester H. Hansen, og senere udskiftedes de lave bygninger med etagehuse.

Den sidste gamle grund, der blev inddraget i Det ny Teater-komplekset, var matr.nr. 23, Vesterbrogade 46. Den bestod af den vestlige halvdel af »Pelikanen«, som værtshusholder Holm havde beholdt i 1784, men som i 1790 blev overtaget af slagtermester Cordt Nielsen Stauning. Han havde da et beskedent forhus, en lille stald og vognremise samt både svine- og gåsesti. Fæstegrunden blev af Kommissionen for Erstatningsfondet solgt i 1803 til værtshusholder Rasmus Flechtner, der året efter solgte videre til urtekræmmer C. F. Faith, som i gården opførte et stort grundmuret pakhus til sine varer. Umiddelbart efter demarkationslinjens tilbagerykning i 1852, måske endda før, blev der på denne grund opført et grundmuret, treetages forhus samt et toetages baghus.

I de første år af dette århundrede opkøbte A/S BONA alle grundene i denne ende af karreen på nær Vesterbrogade 48/Bagerstræde 2 og Bagerstræde 6. Her planlagde man et storstilet etagehusbyggeri omkring et teater midt på arealet. Første etape blev den karakteristiske bolig- og forretningsblok Vesterbrogade 40-42, hvis grund fik matr.nr. 1438, og som var tegnet af arkitekt Anton Rosen (bygn.att. 22.03.1909). Først efter projekteringen af denne bygning synes planerne om Det nye Teater og en gennemgående passage at have fundet deres endelige form. Vesterbrogade 44-46, matr.nr. 1439, blev tegnet af arkitekt Ludvig Andersen (bygn.

Vesterbrogade 46-40.

att. 15.07.1909), der også var arkitekt for selve teatret, hvis indvendige dekoration dog skyldtes arkitekt B. Helweg-Møller (bygn.att. 22.03.1909). Teatret blev ved en forbindelsesfløj bygget sammen med det beskedne Bagerstræde-hus nr. 8, der var opført i 1875 af blikkenslagermester A. Nordland på en grund, matr.nr.314, der tidligere havde hørt til matr.nr. 24. Bagerstræde 8 var i 1882 blevet forlænget med et bredt fag mod nord, efter at ejeren, blikkenslagermester H. Nielsen, havde tilkøbt sig et lille stykke af nabogrunden, matr.nr. 87 A. Mod Gl. Kongevej havde A/S BONA større vanskeligheder med at gennemføre projektet. Oprettelsen af teaterpassagen krævede nedrivning af halvdelen af det eksisterende, kun 25 år gamle, herskabelige etagehus, der strakte sig med 18 brede fag langs Gl. Kongevej. Ombygningen af det amputerede hus samt nyopførelsen af Gl. Kongevej 27, matr.nr. 1442, hvorved passagen her blev flankeret af store pendant »pavilloner« blev lagt i hænderne på arkitekt Heinrich Hansen (bygn.att. 30.12.1909)

Bemærkning: En særdeles markant og særpræget bygning, hvor især tårnet dominerer gadebilledet. Facaden har lidt ved fjernelsen af de oprindelige ornamentter.

VESTERBROGADE 44-46
matr.nr. 1439

Beboelsesejendom i fem etager med tagetage, *hjørnehus* med teglhængt mansardtag. Bygningen står med fem fag mod Vesterbrogade, et rundet, tilbagetrukket smigfag og 11 fag mod teaterpassagen.

Underfacaden fremstår pudset med forskelligartet butiksindretning. To hoveddøre mod henholdsvis Vesterbrogade og passagen. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med detaljer i puds. Under 2. sals vinduer sålbænksgesims og mønstermuret brystningsbånd. Øverste etages vinduer har ud for tværposter glat bånd og ved underkanterne frise. I 4. fag fra venstre mod Vesterbrogade konsolbåret karnap over 2. og 3. sal. Facaden har her fire franske altaner, hvor murværket bærer præg af ombygning. Smigfaget er markeret med kraftige, buede altaner på 2., 3. og 4. sal. Tilbagetrukne facadepartier mod teaterpassagen medfører risalitvirkning. På 2. sal altaner. Bred, profileret hovedgesims med konsoller. Markeret tagparti omkring hjørnet med store, brede, rundbuede kviste. Ligeledes mod passagen to markerede tagpartier med morgenstjerner i kobber bag rundbuede frontoner. I tagetagen i øvrigt 11 mindre kviste.

Historie: Se under Vesterbrogade 40-42, matr.nr. 1438.

Bemærkning: En både ved sin beliggenhed, størrelse og udformning markant nationalromantisk facade med barokiserende detaljering. I facadeafsnittet mod Vesterbrogade svækkes helhedsindtrykket af de fjernede altaner og ornamentter.

VESTERBROGADE 48
BAGERSTRÆDE 2
matr.nr. 24

På grunden er to bygninger, dels forhus mod Bagerstræde dels hjørnehus mod Vesterbrogade.

Bagerstræde 2: Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager. Skiferlagt københavner-tag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims med »løbende hund« – frise står facaden pudset og sortmalet med butikkindretning og helrude-vinduer. I midtfag hoveddør i profileret, ornamenteret rundbueindfatning med fordakning. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur og er vandret opdelt med profileret brystningsgesims i formsten med frise under 2. sals vinduer, mens 3. og 4. sal har profilerede sålbænksgesims i formsten. 1. sal er yderligere opdelt med formstensbånd. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype, på 1. sal under lige stik med slutsten, på 2. og 3. sal med buede overrammer under fremhævede fladbuestik med formstensornamentik. Vinduerne står her i tilbagetrukket fals. 4. sals vinduer i formstensfals har halvcirkulære overrammer under rundbuestik og sammenhængende arkivolte. Bred, profileret hovedgesims med konsoller.

Vesterbrogade 48: *Hjørnehus* til beboelse, dels i fire dels i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavner-tag. Bygningen står med syv fag mod Bagerstræde, et smigfag og fem fag mod Vesterbrogade.

Den hvidmalede underfacade har ensartet butikkindretning og helrude-vinduer. I 4. fag fra højre mod Vesterbrogade hoveddør og til venstre mod Bagerstræde port. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med detaljering i puds, bl.a. vandret afstribning. Mod Bagerstræde karnap med spir, som deler bygningen i to facadeafsnit med henholdsvis fire etager til venstre mod Bagerstræde og fem etager mod Vesterbrogade.

de. 2. sals vinduer har gennemløbende profileret brystningsgesims, mens der i øverste etage i facadeafsnittet mod Vesterbrogade er profileret sålbænksgesims fra og med karnappen. Overalt hvidmalede vinduer. 1. sal står overvejende helrudedede med buede overrammer under fladbuestik med pudsede kilesten, mens 2., 3. og 4. sals er af dannebrogstype, dels todels trefags. I smigfag, karnap og 2. fag fra venstre mod Bagerstræde dog smallere etfags vinduer. 2. sals vinduer har i facadeafsnittet mod Vesterbrogade fordakninger med ornamenterede rundbuer. Mod Bagerstræde her lige fordakninger. 3. og 4. sals vinduer står under lige stik med pudsede kilesten. De tre midterste fag mod Vesterbrogade står samlet af ornamenteringen under stor gavlkvist. Karnappens 3. sal står ligeledes med ornamenterede brystningsfelter og fremtræder på øverste etage polygont afsluttet med små halvcirkulære vinduer. Profileret hovedgesims. Smigfaget er afsluttet med ornamenteret obeliskprydet fronton. I tagetagen i øvrigt ni kviste, hvoraf to i afsnittet mod Vesterbrogade med pyramidetag.

Historie: Del af Jens Ravns gamle vænge, som P. A. Oberkamp havde i fæste i 1741, bl.a. for at kunne anlægge en praktisk adgangsvej fra stenbroen til sit kapunstopperi ved Gl. Kongevej (senere matr.nr. 87). (For den videre historie op gennem det 18. århundrede – se matr.nr. 87 A).

I 1789 fik værtshusholder Hans Tørring fæste på livstid og købte samtidig det nye forhus af Black & Co. på kattunfabrikken, der hidtil havde haft fæste på grunden og havde opført huset på magistratens opfordring. Det enetages forhus med høj og gennemgående gavlkvist, strakte sig over hele fronten, dvs. man kom ind på vejen til kattunfabrikken, det senere Bagerstræde, gennem en port i forhusets venstre side. Dette portfag samt vejen blev udskilt som selvstændig fæstegrund under matr.nr. 21 B.

I 1796 overtoges fæstet af farver Niels Chr. Grønberg, der indrettede sin virksomhed her og bl.a. udnyttede Vodroffsåen i baghaven til skylning ved hjælp af en buk med valser. Skønt han allerede i 1813 betegner sig selv som »forhenværende farver«, blev Grønberg boende på stedet helt frem til sin død i 1843.

Derefter fik madam Benedicte Louise Meldahl fæste på grunden. Man taler i målebrevet om »Vesterbros Tværgade«, det senere Bagerstræde, der kun er 5-7 alen bred, hvorfor man må forudse ekspropriation fra matr.nr. 24 til en udvidelse. Dette skete da også allerede i 1845, hvorefter »Tværgaden« var 12 alen bred. Madam Meldahl skabte dog større ændringer på stedet, idet den gamle farvergård, trods demarkationsbestemmelserne, blev udskiftet med et smukt grundmuret hjørnehus i tre etager med høj kælder, ti fag mod Bagerstræde og seks fag mod Vesterbrogade. Huset, der stod færdigt i 1845, havde smuk senklassicistisk detaljering, bl.a. et »løbende hund« – bånd over stueetagens vinduer og sandstensudsmykning over porten. Da madam Meldahl samme år døde, er det forståeligt, at fornemme folk lod sig friste af denne nye ejendom. I 1847 blev grunden bortfæstet til hofjægermester, baron Carl v. Knuth, der året før havde købt huset på auktion, og i 1863 stod etatsrådinde A. C. Vogt som ejer. I 1874 blev haven mod nord ned til Vodroffsåen frasepareret som matr.nr. 285. I 1891 lod tømremester R. J. Arentzen ved arkitekt Philip Smidth opføre det eksisterende femetages beboelseshus mod Bagerstræde nord for det gamle hjørnehus (bygn.att. 23.05.1892). Ni år senere

udskiftede Arentzen, stadig med Smidth som arkitekt, hjørnehuset med det nuværende (bygn.att. 25.05.1901).

Bemærkning: Bagerstræde 2: Den noget ujævnt fagdelte facade står med gennemført og velbevaret detaljering i formsten.

Vesterbrogade 48: Tidstypisk facade, der fremtræder som et markant og festligt indslag i gadebilledet ved sin overdådige detaljerigdom i nordisk renæssancestil.

BAGERSTRÆDE 6
matr.nr. 285

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i tre etager med tagetage. Skiferlagt heltag.

Underfacaden står pudset og hvidmalet med nyere ensartet butiksindretning og helrudedede vinduer. I midtfag hoveddør og i yderfag til højre nyere dør til portgennemgang. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med brunmalede vinduer af dannebrogstype, i yderfagene trefags. Vinduerne er fagvis samlet i blændinger med pilastre og har på 2. sal tilbagetrukne brystningsfelter. På 1. sal står vinduerne under fladbuestik med slutsten, mens 2. sals, med halvcirkulære overrammer, har rundbuestik. Hovedgesims med tandsnit. I tagetagen fire kviste, hvor de to midterste er trefags.

Historie: Grunden, der var den gamle smukke have tilhørende farvergården, Vesterbrogade 48, matr.nr. 24, blev 1874 frasepareret og solgt til jernhandler August v. Kønig. Han delte straks grunden i to, solgte den nordlige parcel, matr.nr. 314 (del af nuværende matr.nr. 1443) og lod selv opføre det eksisterende treetages beboelseshus. Stueetagen stod oprindelig med rundbuet arkademotiv, svarende til overfacadens artikulation (bygn.att. 26.10.1875).

Bemærkning: Nydelig og veldisponeret blankmursfacade med enkle arkitektoniske led i kraftigt relief.

BAGERSTRÆDE 8
matr.nr. 1443

På grunden dels *forhus* mod Bagerstræde dels teaterbygning over passage.

Tifags beboelsesejendom, *forhus* i tre etager med kælder og tagetage. Skiferlagt mansardtag.

Under den kraftige kordongesims står facaden i gråmalet kvaderfugtet puds med hoveddør i femte fag fra højre. I yderfag til venstre butiksindretning med overvinduer. I 4. fag fra venstre dør til stueetagen, som står med helrudedede vinduer. Til højre for hoveddøren butik med bræddebeklædning og yderst til højre port. Overfacaden står pudset og hvidmalet med grønmalede vinduer af dannebrogstype, i yderfag til venstre trefags. Vinduerne er samlet fagvis med gennemgående pilastre og har på 2. sal brystninger med tilbagetrukne felter. Profileret hovedgesims med tandsnit. I tagetagen fem kviste med buet tag, til venstre tofags, de øvrige trefags.

Teaterbygning med facader til begge sider af passagen, der gennembyrder det høje rustikakvadrede sokkelparti med tre rundbueåbninger.

Herover fremtræder facaderne i puds med etfags sidepartier omkring bredt, trefags midtparti med store vinduer og balkon. Taget over sidepartierne er udformet som trappepyramider, og over midtpartiet som kupel, mod Vesterbrogade prydet med skulpturgruppe, mod Gl. Kongevej med krone. Facaderne er overalt prydet med rig renæssancedetaljering.

Historie: Se Vesterbrogade 40-42.

Bemærkning: Bagerstræde 8: Enkel og pæn facade med markant fagdeling.

Teater (Det ny): Bygningen er elegant placeret med anvendelse af det forrige århundredes typiske teaterstil.

GL. KONGEVEJ 29
BAGERSTRÆDE 10
matr.nr. 87 A

Bebyggelsen på grunden fremtræder som to hjørnehuse, dels mod teaterpassagen dels mod Bagerstræde.

Gl. Kongevej/teaterpassagen: Femetages beboelsesejendom, *hjørnehuse* med tagetage til beboelse. Teglhængt pyramide- og københavner-tag. Bygningen står med seks fag mod teaterpassagen og fire fag mod Gl. Kongevej.

Bygningens fire fag til venstre mod passagen er trukket tilbage og overgangen mellem de to facadeafsnit markeres med buet fag fra 1. til 4. sal. I stueetagen mindre udbygning med altan for 1. sal. Underfacaden, her stueetage og 1. sal, står vandret afstribet dels i gule dels i røde sten. Mod Gl. Kongevej nyere butiksendretning med helrudedede vinduer. I yderfag til venstre port under rundbue og i 2. fag fra højre mod passagen hoveddør. På 1. sal vinduer med buede overrammer under fladbuestik, dels to- dels trefags. Overfacaden fremtræder i gulmalet puds med vandret afstribning. De etfags, hvidmalede vinduer, med V-sprossning i overrammen, er samlet to og tre i glatpudsede indfatninger, trappevinduerne mod passagen forskudt. Bred, profileret hovedgesims med sparrenkopper. I tagetagen to trefags kviste med buet tag.

Gl. Kongevej/Bagerstræde: Femetages beboelsesejendom, *hjørnehuse* med skiferlagt københavner-tag. Bygningen står med fire fag mod Gl. Kongevej, et rundet hjørne over tre fag markeret med karnap i midtfag og tre fag mod Bagerstræde.

Under den pudsede kordongesims med formstensfrise står facaden med nyere butiksendretning og helrudedede vinduer. I 3. fag fra venstre mod Gl. Kongevej indgangsparti med ornamenteret indfatning. Overfacaden fremtræder overvejende i blank, gul mur med enkelte partier i blank, rød mur på øverste etage. Karnappen og de to trefags risalitter er markeret med kvaderbånd og foroven afsluttet med ornamenterede segmentbuer båret af konsoller på halvsøjler. Disse søjler hviler på gennemløbende, bred, profileret sålbænksgesims i puds under øverste etages vinduer. I risalitternes midtfag og i karnappen står vinduerne på 1. og 2. sal i refendfugede pudspartier. Fagene på hver side af karnappen er på 1., 2. og 3. sal samlet af pilastre i stor orden afsluttet med fladbuget, fuget felt i puds. Øverste etage har her mønstermuring og ornamenterede felter. Overalt grønmalede vinduer dels to- dels trefags af dannebrogstype med buede overrammer under fladbuestik, enkelte steder med markerede kilesten, ornamenterede slutsten og mønstermurede brystninger. Gennemløbende, pudset og profileret hovedgesims med konsoller.

Mod Bagerstræde en etfags *tilbygning* i tre etager med skiferlagt københavner-tag. Stueetagen står hvidmalet direkte på stenene og med butiksendretning. Over den murede kordongesims står facaden i blank, rød mur med detaljering som den ovenfor beskrevne facade. Hvidmalede trefagsvinduer med buede overrammer under fladbuestik.

Historie: I begyndelsen af det 18. århundrede ejede kongen stadig den trekantede grund mellem Gl. Kongevej og Vodroffsåens »knæk«. På grunden lå en lille gård med keglebane og lejevåning, beboet af samme Marcus Nielsen, som var vært i »Hullet«, den senere Bjørnsdal-kro syd for Vesterbrogade. I 1731 skød kongen grunden til generalauditør Daniel Ditlev Diessen, som ti år senere solgte til Oberkamp. Oberkamp købte trekanten ved Gl. Kongevej, amtets grund, af kongen i 1747, der

strakte sig nord for Vodroffsåen fra knækket ved »skansen« mod vest til slusen ved afløbet fra Sankt Jørgens Sø. Oberkamp indrettede her kapunstopperi, dvs. en slags farm med kunstigt opfedet fjerkræ. Efter Oberkamps død i 1766 fortsatte enken Anna Magdalene driften i flere år. I 1773 solgte hun ejendommen til Jens Heegaard, der ligeledes i nogle år fortsatte kapunstopperiet. Da han i 1776 solgte til Christen Schaarup (Black & Co) veg kapunfedningen for manufaktur, idet man indrettede kattunfabrik og brugte vandet i å og sø til skylning. Snart overtog den københavnske højfinans ejendommen, da først Blacks enke i 1781 giftede sig med den hovedrige agent Erich Erichsen, og denne i 1794 solgte ejendommen ved Gl. Kongevej til kollegaen agent Johan Ludvig Ziin. I denne blomstrende periode var der foruden manufakturen indrettet sommerbolig eller lyststed for ejerne, og man dyrkede stor selskabelighed i de dengang idylliske omgivelser. Ziins enke fortsatte, efter mandens død i 1802, på ejendommen indtil 1810, hvor den ved auktion blev solgt til garver Peter Bachmann, der året før havde købt garvergården Vesterbrogade 42, matr.nr.21. Dermed var perioden med kattunfabrik og fint lyststed forbi. Bachmann fik også gennemført, at ejendommen ved kgl. reskript 14.02.1812 blev indlemmet i staden København.

Samtidig med at P. A. Oberkamp havde erhvervet ejendommen ved

Gl. Kongevej, havde han fået fæste på grunden lige syd for (1806 matriklen nr. 24) og henover denne anlagt en privat vej fra Vesterbro(gade) til stopperiet. Ved ejerskiftet Heegaard – Black i 1776 opgav Heegaard fæsteretten, mens Black fejlagtigt troede, at han også havde købt matr.nr. 24 med vejen. Magistraten forklarede sammenhængen og efter en diskussion frem og tilbage, fik Black fæsteret i 20 år, men inden fem år skulle der være opført et anstændigt hus mod Vesterbrogade.

Hverken enken eller efterfølgeren i firma og ægteskab, Erichsen, holder dog denne del af fæsteaftalen. Først efter et skrappt brev fra magistraten opførtes huset, som blev solgt i 1790 til værtshusholder Hans Tørring, mens firmaet forbeholdt sig vejstrimmelen, hvorpå man fik særskilt fæste i endnu 20 år. Da fæstet skulle fornyes 1809, forsøgte enkemadam Ziin forgæves at erhverve vejarealet, mens magistraten derimod tilbød fortsat fæste, med almindelig offentlig gangvej fra Vesterbrogade ud til Gl. Kongevej, altså tværs gennem fabrikken. Enkemadam Ziin afslog dette og truede med at lukke af mellem vej og fabrik. Det blev dog ved truslen og i flere år henlå strækningen som åben vej mellem bager Hamborgs og farver Grønbergs ejendomme. Man skulle dog gennem en ubehagelig lav port ved skellet ind mod fabrikken. Da garver Bachmann i 1812 frasolgte den vestligste del af ejendommen, matr.nr. 87 B, til saffiansbereder Niels Jensen, blev der igen ufred. Jensen lukkede vejen både mod Gl. Kongevej med en port og i bagskellet med plankeværk, bevogtet af en stor glubsk hund. Magistraten lagde straks sag an, idet den krævede hævde på passagen. Man tabte sagen, men ved forhandling med de to grundejere kom man endelig til en permanent løsning i 1819. Vejen blev ført igennem, idet magistraten købte 333 kvadratalen af Bachmanns grund, Bachmann fik desuden et større rentefrit lån, mens kommunen betalte den nødvendige nyopmuring af den gennemskårne husgavl for Jensen.

Garverivirksomheden fortsatte på ejendommen 87 A langt op gennem århundredet. Først overtog Bachmanns kompagnon, garversvend Johan Bjørnbech, derpå ses flere garvere Bjørnbech, i 1861 garvermester, kaptajn F. F. Borch og i 1876 garvermester A. T. Borch. I hele denne periode foregik fabriksvirksomheden i den gamle enetages bygning, der strakte sig langs hele Gl. Kongevejfacaden. I 1864 blev der mod Bagerstræde tilbygget en barkemølle med hestegang. Først i 1880 måtte den historiske virksomhed vige for moderne tiders herskabelige etagebyggeri. Ejendommen blev erhvervet af arkitekt Aug. Johansen, der lod de gamle bygninger nedrive. Grunden blev samtidig forøget med arealer fra den tilkastede Vodroffså, mens man mod vest afgav en strimmel til Bagerstrædes udvidelse. Sammen med sin kompagnon Raavad, projekterede Johansen et stort femetages beboelseshus med hele 18 vinduesfag mod Gl. Kongevej, og fashionabel kafé på hjørnet mod Bagerstræde (bygn.att. 15.12.1882). I skellet mod naboen i Bagerstræde 8, matr.nr. 314, opstod et lille ubebygget areal, hvor Johansen lod opføre »en lille tilbygning« på kun et fag i tre etager svarende til naboen, der samtidig med fælles gavl tilbyggede et fag (bygn.att. 15.12.1882). Ved opførelsen af Det ny Teater i 1908, skabtes Teaterpassagen ud til Gl. Kongevej simpelt hen ved nedrivning af en stor del af det kun 25 år gamle beboelseshus. A/S BONA, der stod for hele teaterkomplekset, havde i den anledning allerede i 1902 erhvervet matr.nr. 87 A, og lod arkitekt Heinrich Hansen projektere om-

bygningen, hvorved de to »pavilloner« med karakteristiske valmtage opstod (bygn.att. 30.12.1909).

Bemærkning: Teaterpassagen/Gl. Kongevej: Den enkle og stramme facade med det markante pyramidetag står som pendant til hjørnehuset Gl. Kongevej 27.

Gl. Kongevej/Bagerstræde: Markant hjørnehus, hvor det rundede hjørne ved iøjnefaldende markering er gjort til hovedfacaden.

GL. KONGEVEJ 27
matr.nr. 1442

Beboelsesejendom, *hjørnehus* i fem etager med tagetage. Teglhængt københavner- og valmet heltag. Bygningen fremstår med fem fag mod Gl. Kongevej, mod teaterpassagen fire fag, et buet og to tilbageliggende fag. I 4. fag fra venstre mod Gl. Kongevej og 1. fag fra venstre mod passagen svagt buede karnapper.

Underfacaden, her stueetage og 1. sal, fremtræder afstribet skiftevis i blank og rød og gul mur. Stueetagen har nyere butiksindretning med helrudedede vinduer, enkelte under rundbuer, og forskelligartet skiltning. Hoveddør i 2. fag fra venstre mod passagen og i yderfag til højre rundbuet port. 1. sal har vinduer af dannebrogstype med buede overrammer under fladbuestik dels to- dels trefags. I karnappen mod Gl. Kongevej dog fire etfags i glatpudset indfatning. Overfacaden står lysgrønmalet direkte på stenene med vandret markering i murværket. De brunmalede, etfags vinduer, med V-sprossede overrammer, er samlet henholdsvis to, tre og fire i glatpudsede, mørkere grønmalede indfatninger. Under og over øverste etages vinduer gennemløbende, grønmalet bånd. Etagen har i yderfag til venstre, over karnappen mod Gl. Kongevej og i knækket mod passagen altaner. De to sidste med jernrækværk. Profileret hovedgesims med sparrenkopper. I tagetagen fem kviste mod Gl. Kongevej og seks mod passagen, hvoraf to i det tilbagetrukne facadeafsnit. Alle med helrudedede vinduer.

Historie: Se under Vesterbrogade 40-42.

Bemærkning: Markant hjørnehus. Stramt og særpræget facadeudtryk med nogen jugenddetaljer.

GL. KONGEVEJ 25
matr.nr. 18 B

Femfags beboelsesejendom, *forhus* med midtfløj i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavnerstag.

Facaden har etfags siderisalitter. Underfacaden står kraftigt kvaderfugtet og lys gul malet over brun markeret sokkel med rundbuet hoveddør i midtfag og til højre port. Overfacaden fremtræder lys gul malet direkte på stenene. Siderisalitter er på 1., 2. og 3. sal markeret med kvaderbånd i puds. 2. og 3. sals vinduer har her brystninger med ornamenten og klassiske hoveder. Facaden er vandret opdelt med 1. sals brede brystningsgesims og 2. og 4. sals profilerede sålbænkgesims. De tre midterste fag vinduer har alle gulmalede, profilerede indfatninger, på 1. og 2. sal med ører og slutsten. Øverste etages murpiller er markeret med tilbagetrukne felter. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype, i risalitterne tre-

fags. Profileret hovedgesims. I tagetagen fem kviste med helrude vinduer.

Delvis toetages *baghus* til venstre, til erhverv, dels med skiferlagt heltag dels med halvtag. Bygningen står pudset og hvidmalet med sprossede, røde vinduer dels rundbuede dels under fladbuestik.

Toetages *baghus* til højre, indrettet til erhverv, i bindingsværk med papbeklædt halvtag. De udmurede tavl står gulmalet med rødmalet bindingsværk. Vinduer, døre og revleporte ligeledes rødmaledede.

Historie: For forhistorie se Vesterbrogade 36. På denne grund, der bestod af Udenbys Vester-grunden og af Frederiksberg-parcellen matr.nr. 126 B på nordsiden af Vodroffsåen, havde »garverientreprenør og lysestøber«, kaptajn Chr. W. Messerschmidt oprettet et garveri med to store bindingsværksbygninger allerede i 1840'rne. Åbenbart efter en brand i 1867 lod Messerschmidt på de gamle fundamenter opføre de eksisterende fabriksbygninger, dels i en etage grundmur, dels toetages bindingsværk, efter tegning af arkitekt J. H. Nebelong (bygn.att. 22.07.1868). Straks efter opførtes, ligeledes projekteret af Nebelong, det eksisterende T-formede forhus, hvor Vodroffsåen passerede under bygningen i en rørledning (bygn.att. 17.04.1869). I 1908 forhøjedes den murede fabriksbygning med en etage.

Bemærkning: Velbevaret og fint disponeret gadefacade med tidstypisk renæssanceornamentik. Det bevarede bygningskompleks på grundens bagarealer er et interessant eksempel på tidlig industriarkitektur.

TEATEROMRÅDET

GL. KONGEVEJ 23
matr.nr. 1384

Trefags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til venstre i fem etager med tagetage. Heltag lagt med sortglaserede tegl.

Underfacaden står granitkvadret med til venstre restauration og til højre port. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med karnap i midtfag fra 1. til 4. sal afsluttet med altan for tagetagens gavlkvist. Facaden har hvidmalede, trefags vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. I karnappens sider etfags vinduer, mens fronten på 2., 3. og 4. sal har nyere, franske døre og jernrækværk. Under øverste etages vinduer bred, profileret sålbænksgesims i puds, delvis brudt af etagens franske dør. Pudset og profileret hovedgesims med sparrenkopper og mønstermuring. I tagetagen en kvist på hver side af gavlkvisten, som har kvaderbånd og kamtaksputsning.

Nifags *sidehus* i fem etager med kælder. Teglhængt heltag. Bygningen står pudset og grågul malet. Nyere, hvidmalede vinduer under fladbuer.

Femfags *baghus* i to etager med papklædt halvtag. Bygningen står pudset og gulmalet med dels grønne dels sorte vinduer og døre, både helrude og af dannebrogstype.

Historie: For forhistorie se Vesterbrogade 34. Køber af Gl. Kongevejgrunden var fabrikant V. Døssell, der ved arkitekt Valdemar Dan lod opføre den femtages beboelsesbygning med sidebygning indrettet til værksteder (bygn.att. 30.12.1906). Den samtidigt opførte staldbygning bagest på grunden blev 1936 ombygget og forhøjet til to etager. Her indrettedes garager og værksteder (bygn.att. 17.08.1937).

Bemærkning: Gedigen og veldisponeret facade.

GL. KONGEVEJ 21
matr.nr. 712

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager. Skiferlagt københavnertag.

Underfacaden har nyere butiksindretning med helrude vinduer. I 4. fag fra venstre hoveddør og i yderfag til højre port. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med detaljer i puds. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype, i yderfagene trefags. På 1. og 2. sal har vinduespartierne i yderfagene franske døre med jernrækværk, indfattet med pilastrer, på 2. sal desuden med joniske kapitæler og trekantfrontoner. De øvrige vinduer står med profilerede indfatninger, nogle med fordakninger, andre med ornamenterede slutsten. 1. sals fire midterste vinduer har brystninger med balustre og under øverste etages vinduer profileret sålbænksgesims. Bred, profileret hovedgesims med konsoller og tandsnit.

Det firetages *mellem-* og *baghus* i henholdsvis seks og syv fag står i blank, gul mur med grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Til højre i begge bygninger porte.

Historie: se under Vesterbrogade 32.

Bemærkning: Nydelig bygning med behersket renæssancepræget detaljering.

STENOSGADE 9
GL. KONGEVEJ 19
matr.nr. 969

Femetages beboelsesejendom, *hjørnehus* med sidefløje. Skiferlagt københavner-tag. Bygningen står med 11 fag mod Stenosgade, et smigfag og seks fag mod Gl. Kongevej.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står facaden refendfuget og hvidmalet med vinduer dels af dannebrogstype dels helrudedede. Hoveddøre i 3. fag fra venstre mod Stenosgade og 4. fag fra højre mod Gl. Kongevej. I yderfag til venstre mod Stenosgade kældernedgang og i 8. fag fra venstre port. Overfacaden står i blank, gul mur med bred, gennemløbende, profileret sålbænksgesims i puds under øverste etages vinduer. Mod Gl. Kongevej en og mod Stenosgade to tofags risalitter markeret med kvaderstensbånd i puds. Det fremtrukne smigfag er foroven afsluttet med pyramidestubtag. Dette samt yderfaget til højre mod Gl. Kongevej har på 2. og 3. sal altaner med jernrækværk. Bred, profileret hovedgesims i puds. Overalt grønmaledede vinduer dels trefags dels af dannebrogstype.

Historie: Se under Vesterbrogade 30/Stenosgade 1, matr.nr. 15.

Bemærkning: En nøgtern, behersket blankmursfacade med historicistisk detaljering. Markant hjørnehus.

STENOSGADE 7
matr.nr. 970

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til højre i fem etager. Skiferlagt københavner-tag.

Under den pudsede og profilerede kordongesims står facaden i hvidmalet, kvaderfuget puds med hoveddør i 3. fag fra højre. Til højre for denne nyere butiksindretning med mørk bræddebeklædning. 1. sal, i gråmalet refendfuget puds, afsluttes med bred, pudset og profileret gesims med »løbende hund«-frise. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med pudsede bånd under 2. og 3. sals vinduer. I 2. fag fra yderfagene volutbårne karnapper i puds afsluttet med pyramidestubtage. Karnappernes brystninger er på 2. og 3. sal udsmykket med båndslingsornamenter, mens 4. sal har bred, gennemløbende sålbænksgesims i puds. Pudset og profileret hovedgesims med sparrenkopper. Brunmaledede vinduer dels trefags dels af dannebrogstype under fladbuestik. I karnapper dog helrudedede i front med smalle etfags i siderne.

Historie: Se under Vesterbrogade 30/Stenosgade 1.

Bemærkning: Facaden domineres af de kraftige karnapper, hvis detaljering leder tanken hen på fransk renæssancearkitektur.

STENOSGADE 3-5
matr.nr. 1057-1058

De sammenbyggede huse på disse to grunde beskrives under et.

Nifags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløje i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavner-tag.

Under den kraftige, profilerede kordongesims har facaden nyere butiksindretning med forskelligartet skiltning. I 3. fag fra yderfagene hoveddøre i rundbuer under konsolbårne fordakninger. Overfacaden står i blank, rød mur med tætmarkerede, vandrette bånd i kridtsten, som over vinduerne illuderer slutsten. I 2. fag fra venstre risalit med etfags konsol-

Stenosgade 7.

båret karnap fra 1. til 3. sal afsluttet med altan på 4. sal. Karnappens brystningspartier har alle detaljer i puds og kridtsten. Risalitten er øverst, ved den trapezformede afskæring, markeret med en trekantfronton med hoved. I 2. fag fra højre risalit med karnap fra 1. til 4. sal med puds- og kridtstensdetaljerede brystningsfelter. Faget er over tagfoden afsluttet med gavl og pudset trekantfronton. På 2. og 4. sal i midtfag franske altaner med jernrækværk. Profileret hovedgesims med konsoller i kridtsten. To- og trefags, brunmalede vinduer. I karnapper dog helrudede i fronten, flankeret af smallere etfags. I tagetagen syv kviste med saddetag og helrudede vinduer.

Historie: For forhistorie se under Vesterbrogade 30/Stenosgade 1. Efter køb af matr.nr. 971, udskilt af den gamle gæstgivergård »Løven« i 1894, lod tømrermester A. Matthiesen og murermester L. Hansen grunden opdele i to parceller, matr.nr. 1057 og 1058. Man opførte derpå, efter projekt af arkitekt F. T. E. Blichfeldt, de to beboelsehuse (bygn. att. 09.04.1896). I byggeandragendet formuleres et klart ønske om et »karakteristisk ydre som vil komme til at harmonere godt med den lige overfor liggende Katolske Kirke«, hvorfor man også har valgt »en særlig dertil udført håndstrøgen rød sten, og alle bånd etc. af fremspringende kridtstensskifter«. Det imponante spir, der oprindeligt kronede risalitten til venstre, blev fjernet i 1955.

Bemærkning: En særdeles gedigen og særpræget facade i nationalromantisk stil med detaljer inspireret af hollandsk renaissance.

Stenosgade 5-3.

TEATEROMRÅDET

GL. KONGEVEJ 33
matr.nr. 27 A 1

Forhus i to etager med ti fag til gaden og to fag i østgavl. Her yderligere et tilbagetrukket fag med indgangsparti. Bygningen anvendes dels til erhverv dels til beboelse. Skiferlagt københavner-tag.

Underfacaden står dækket af nyere stiftmosaik, skiltning og butiksinretning. Til højre port. Overfacaden fremtræder i kvaderfuguet puds med hjørnekvaderbånd. Vinduesfagene samlet parvis om smallere murpille på gennemløbende, profileret sålbænksgesims. Pudsede, profilerede vinduesindfatninger. Overalt gråmalede vinduer af dannebrogstype. Pudset hovedgesims med sparrenkopper.

Plantype: Trappe mod gården til mindre torums lejlighed med bad.

På bagarealerne ses større kompleks af sammenbyggede *erhvervsbygninger*. Alle grundmurede. De fleste fremstår hvidmalede direkte på stenene og med skifertag.

Historie: Se Vesterbrogade 54.

Bemærkning: Sober bygning med veldisciplineret klassicistiske pudsfacade. Interessant som eksponent for det oprindelig lave byggeri i området.

BAGERSTRÆDE 9
GL. KONGEVEJ 31
matr.nr. 87 B

Femetages beboelsesejendom med tagetage, *hjørnehus* med syv fag mod Bagerstræde, hjørneparti og fem fag til Gl. Kongevej. Skiferlagt københavner-tag.

Under gennemløbende brystningsgesims under 2. sals vinduer står facaden i refendfuguet puds med murbånd under 1. sals vinduer. I stueetagen nyere butiksinretning og skiltning. Hoveddøre, placeret i 3. fag fra venstre mod Bagerstræde og 4. fag fra højre mod Gl. Kongevej, med »knækket« segmentbuefordakning med ornamenteret skjold og profilerede indfatninger. 1. sals grønmalede et-, to- og trefags vinduer står alle under fladbue. Overfacaden står i blank, rød mur med detaljer i puds. Konsolbårne karnapper i 2. og 5. fag fra venstre mod Bagerstræde samt 3. fag fra højre mod Gl. Kongevej samt hjørnetårn med kegletag lagt i

mønster. De tre midterste fag mod Gl. Kongevej i svag risalit. Profilerede vinduesindfatninger med »ører« på 2. og 3. sal. På 2. sal desuden med knækket segmentbuefordakning. Over 3. sals vinduer festoner, herover gennemløbende murbånd under 4. sals vinduer. I yderfag til højre mod Gl. Kongevej franske altaner. Overalt grønmaalede et-, tre- og firefags vinduer af dannebrogstype. Bred, pudset og profileret hovedgesims. I tagetagen fem kviste mod Bagerstræde og tre mod Gl. Kongevej, hvoraf den yderste til højre er trefags. Midt på hvert facadeafsnit forhøjet tagparti med mindre, runde kviste. Mod Gl. Kongevej her stort ateliervindue med altan.

Plantype: To hoved- og tre køkkentrapper placeret mod gården. På hver etage en firerums- og to femrums lejligheder med bad.

Historie: For forhistorien, se Gl. Kongevej 29/Bagerstræde 10, matr.nr.87 A. Ved delingen af den gamle industrigrund, matr.nr.87 i 1812 blev den vestlige parcel, matr.nr.87 B købt af »saffiansfabrikør« dvs. læderfabrikant Niels Jensen. Ved matrikeldelingen havde man simpelt hen lagt skellet tværs gennem den lange fabriksbygning ud mod Gl. Kongevej, og først nogle år senere rykkede Jensen sin gavl lidt mod vest for at give plads til en mere reel gennemførelse af »Bagerstræde«, der før var forløbet igennem en lav port i fabriksbygningen. I løbet af 1860'erne lod slagtermester Liebgott opføre flere mindre, grundmurede huse, bl.a. et toetages beboelseshus. Senere i århundredet havde familien Güntel bødkerværksted på ejendommen. I 1907 lod de nye ejere, tømmermestrene Birch og Madsen de gamle bygninger rydde og det eksisterende etagehus samt nabohuset på deres grund, Bagerstræde 5-7 opføre ved arkitekt Børge Lander (bygn.att. 12.12.1908).

Bemærkning: Markant hjørnehus, typisk nationalromantisk facade med barokiserende stiltræk.

Bagerstræde ca. 1900.

BAGERSTRÆDE 5-7
matr.nr. 25

Tifags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med tagetage med midt- og sidefløje. Skiferlagt københavnerstag.

Under pudset murbånd under 1. sals vinduer står facaden delvis brædebeklædt og præget af nyere butiksindretning og skiltning. Port i 3. fag fra venstre og hoveddør under kurvehanksbue i 4. fag fra højre. Overfacaden står i blank, rød mur med murede detaljer. Karnapper fra 2. til og med 4. sal i 3. fag fra yderfagene. Buet karnap i midten med konsolbårne altaner på hver side med på 2. sal balustre på 3. sal svungent jerngitter. Vinduerne på 1. sal står i pudsede, profilerede fladbueindfatninger. På 2., 3. og 4. sal vinduer under buet stik med mønstermurede skjoldbuer. På 2. og 4. sal gennemløbende, pudset sålbænksgesims. På 3. sal muret sålbænksgesims i karnapper med tandsnit. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype, et-, to- og trefags. Muret, profileret hovedgesims med savsnit og rundbuefrise. I tagetagen fem kviste, hvoraf to trefags og tre firefags.

Plantype: To hoved- og køkkentrapper placeret mod gården betjener på hver etage fire lejligheder, hvoraf to trerums og to firerums – alle med bad.

Baghus til beboelse i fire fag og smigfag. Bygningen står i fem etager med tagetage og skiferlagt københavnerstag. Facaden står i blank, gul mur med hoveddør i yderfag til venstre. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, i yderfag til højre trefags. I tagetagen en trefags kvist.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe betjener på hver etage en trerums lejlighed med bad.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 50/Bagerstræde 1-3. Denne del af den gamle bagergårds grund var to gange blevet udvidet med mindre jordstykker fra nabogrundene, i 1837 fra matr.nr. 27 og i 1868 fra matr.nr. 26. Den gamle tværlænge i grundens sydskel fik 1869 påført en ny etage og blev i øvrigt ombygget med smukke port- og glaspartier i stueetagen. Endvidere lod bagermester Hegner i 1874 opføre en stor, moderne staldbygning med hvælvet loft i jern- og murkonstruktion, med plads til 46 køer og 5 heste. Den gamle tværlænge forhindrede længe en gennemførelse af Bagerstræde-udvidelsen til 20 alen. Først i 1907 da grunden var købt af tømrermestrene F. Birch og Ph. Madsen, lod disse ved arkitekt Børge Lander de gamle bygninger vige for det eksisterende etagehus i den nye gadelinie (bygn.att. 12.12.1908)

Bemærkning: Livfuld blankmursfacade i nationalromantisk stil med interessant løsning ved den delte altan.

BAGERSTRÆDE 1/VESTERBRO-
GADE 50
BAGERSTRÆDE 3
matr.nr. 544

På grunden to ejendomme, dels hjørnehus dels forhus mod Bagerstræde.

Bagerstræde 1/Vesterbrogade 50: Femetages beboelsesejendom, *hjørnehus* med sidefløj til venstre. Bygningen står med otte fag mod Vesterbrogade, et smigfag, to fag i skråfacade og syv fag mod Bagerstræde. Skiferlagt københavertag.

Underfacaden står med nyere butiksindretning og kraftig skiltning. Hoveddøre i 4. fag fra venstre mod Vesterbrogade og 5. fag fra højre mod Bagerstræde. Port i yderfag til højre mod Bagerstræde. Overfacaden står i blank, rød mur med detaljer i puds, dog står 1. sals fire yderfag mod Vesterbrogade pudset og brunmalet. Overalt profilerede indfatnin-

ger med aftagende betoning opefter. Fra 1. og 2. sals kraftige konsolbårne segment- og trekantfordakninger over 3. sals lige fordakninger til 4. sals profilerede indfatninger med ører og slutsten. Vinduernes uregelmæssige fagdeling er udnyttet til på 1. og 2. sal at samle enkelte fag parvis. Øverste etages vinduer står på gennemløbende sålbænksgesims med à la grecque-frise. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, trefags over portfag og nyere, helrudedede på 1. sal mod Vesterbrogade og hjørneafskæringerne. Kraftig pudset og profileret hovedgesims med sparrenkopper.

Plantype: To hoved- og køkkentrapper betjener på hver etage to fire-rums og en seksrums lejlighed.

Bagerstræde 3: Firefags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med tagetage og sidefløj til højre. Skiferlagt københavneretag.

Underfacade med nyere butiksindretning og skiltning. Port i 2. fag fra højre med profilerede indfatninger og fordakning under rundbuestik med ornamentik. Overfacaden står i blank, gul mur med karnapper i 2. og 4. fag fra venstre. Pudsede, profilerede sålbænksgesims på 2. og 4. sal. 1. og 3. fag fra venstre samlet fagvis ved »fremtrukket« murfelt, hvor der på 2. sal er ornamenterede brystningsfelter og på 3. sal ditto skjoldbue. Karnapperne står pudset og buede i de tre øverste etager med sålbænksgesims og på 3. og 4. sal ornamentfriser i brystningspartierne. Brunmalede trefags vinduer af dannebrogstype. I karnapperne dog etfags med torammet overvindue. Pudset og profileret hovedgesims med sparrenkopper. I tagetagen kviste over vinduesfagene og attika med opsatser i karnapfagene.

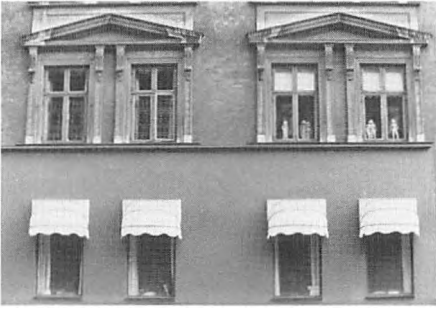
Plantype: En hoved- og to køkkentrapper. På hver etage en firerums lejlighed med bad og en trerums lejlighed.

Firefags beboelsesejendom, *baghus* i tre etager med tagetage. Skiferlagt mansardtag. Facaden står i refendfuget puds med brunmalede, trefags vinduer af dannebrogstype. Pudset hovedgesims. I tagetagen tre tofags kviste.

Plantype: På hver etage en torums lejlighed.

Historie: Siden den vestligste del af Jacob Hegelunds vænge (i 1806-matriklen nr. 25), arvet efter svigerfaderen J. J. Ravn i 1740, samme år blev videresolgt til Johannes Melchior Brun, skiftede grunden hyppigt fæstere, indtil bager Jesper Hansen Hamborg fik livsvarigt fæste i 1785. Først i 1810 overgik grunden fra fæste til ejendom, solgt af Erstatningsfondskommissionen til Hamborg. Han opførte nye bygninger og grundlagde den bagerivirksomhed, der skulle fortsætte i over 100 år, og som gav navn til gaden i østskellet, Bagerstræde. Hamborgs imponerende, toetages forhus havde en facadelængde på hele 47 alen med 17 vinduesfag. Derudover lå der i 1800 to lange lave bageribygninger og en stor stald. Op igennem det 19. århundrede kom flere nye lave bygninger til, men i 1884 lod bagemester Hegner den gamle bagergård nedrive og opførte ved arkitekt Rogert Møller det eksisterende hjørnehus i fem etager (bygn.att. 13.02.1885). Samtidig blev der ud for det nye hus afstået en bred strimmel af grunden mod Bagerstræde, der her fik den lovpligtige 20 alens bredde. Desuden blev den nybebyggede del af den gamle grund udskilt som selvstændig parcel, matr.nr. 544 UV. Bagemester Hegner, der havde ejet stedet siden 1858, levede endnu i 1916, 93 år gammel. Den

VESTERBROGADE 52
matr.nr. 26

femetages beboelsesejendom, Bagerstræde 3 lod Hegner opføre i 1905 ved tømrermester Mertins (bygn.att. 20.12.1905).

Bemærkning: Markant hjørnehus med usædvanlig sammenkobling af vinduer. Den asymmetrisk opbyggede facade i Bagerstræde 3 tilpasser sig med sine karnapper nabohusene mod nord.

Vesterbrogade 50/Bagerstræde 1.

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til venstre i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavneretag.

Underfacaden står med nyere butiksindretning og skiltning. Hoveddør i 3. fag fra højre. Overfacaden står pudset med rig anvendelse af klassiske detaljer. 1. sal står refendfugtet under gennemløbende gesims med voluter. 2. og 3. sal samlet i fagvise blændinger indfattet af gennemgående, kannelerede pilastre med joniske kapitæler, sokkelparti med balusterbrystninger samt bjælkeværk. Murpillen mellem 1. og 2. fag fra yderfagene er i alle etager smallere end de øvrige og er i dette facadeafsnit delt i to kannelerede pilastre. 4. sals murpiller har dels dobbeltpilastre, dels hermer. Overalt brunmalede, tofags vinduer med helrudede overrammer. Profileret hovedgesims med ornamenterede konsoller, tandsnit og festonfrise. I tagetagen fire tofags kviste.

Plantype: En hovedtrappe og køkkentrappe i sidefløj. På hver etage en seksrumms lejlighed med bad.

Historie: Denne grund hørte i anden halvdel af det 18. århundrede sammen med naboerne mod vest helt ud til skellet mellem Vesterbrogade 62 og 64. Her lå den store gæstgivergård »Den hvide Svane«, hvis østligste del slagter Jacob Rose havde haft i fæste i nogle år, før den i 1798 ved en opdeling tværs igennem forhuset blev frasepareret som selvstændig parcel (1806-matriklen nr. 26) og af Erstatningsfondskommissionen solgt til slagter Christopher Fossam. Denne del af det gamle værtshus fortsatte under nyt navn, »Tre Kroner«, som det så ofte ses i ejerskifter på den tid var de næste to ejere af »Tre Kroner« enkemadam Fossams to efterfølgende ægtemænd, begge slagtermestre. Bebyggelsen, der stammede fra det 18. århundrede og som lå uforandret frem til 1874 bestod af to små forhuse på henholdsvis en og to etager, et mindre, lavt sidehus og et baghus med stald og slagtehus.

En kort periode ejedes matr.nr. 26 af bagermester J. Rüntze, der i 1846 købte denne ejendom sammen med naboen mod øst, bagergården matr.nr. 25, men 15 år senere er der atter en slagtermester, J. C. Klein, som ejer. I 1874 skete en radikal ændring af erhvervet i den gamle slagtergård, idet guldsmedemester H. H. Christgau købte ejendommen og lod opføre det eksisterende forhus med herskabelige lejligheder ved arkitekt Hoffmann, og indrettede juvelerbutik i stueetagen samt værksted i tagetagen (bygn.att. 22.07.1875).

Bemærkning: En tidstypisk facade med ganske overbevisende anvendelse af klassisk detaljering.

Femfags beboelseejendom med sidefløj til højre, *forhus* i fire etager med tagetage. Skiferlagt mansardtag.

Underfacaden står med nyere butikssindretning og skiltning. Hoveddør i yderfag til venstre. Overfacaden står i blank, rød mur med gennemløbende, murede gesimser på 2. og 3. sal. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype i tilbagetrukken murfals med brystningsblændinger. På 1. og 2. sal står vinduerne under fladbuestik, på 3. sal under lige stik. Pudset hovedgesims. I tagetagen tre trefags kviste.

Plantype: En hovedtrappe- og køkkentrappe betjener en otterums lejlighed med bad på hver etage.

Baghus til erhverv i fem fag. To etager med skiferlagt heltag. Facaden står i blank, gul mur med opstribning i røde sten. I yderfag til venstre port og i 2. fag fra venstre hoveddør. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Profileret hovedgesims.

Historie: Ved opdelingen af J.J. Ravns udstrakte fæsteejendom på Vesterbro i 1740 var strækningen, der i dag svarer til Vesterbrogade 52-62, samlet som een stor grund, hvorpå gæstgivergården »Den hvide Svane« lå. Denne blev drevet af værtshusholder Lars Pedersen Sederberg frem til 1771, derefter af hans enke Dorte i otte år og endelig af »eftermanden«, dvs. den nye ægtefælle, Poul Engstrøm indtil 1785. Samme type ejerskifte foregik derefter mellem Christian Sørensen Bierth, enken Birgitte og eftermanden, værtshusholder Johan Henrik Strelow. Efter fraseparering af den østligste del, Vesterbrogade 52 i 1798, afhændede Strelow i 1800 bygningerne til tøjfabrikør Henrik Nehrmann, der samme år af Erstatningsfondskommissionen fik grunden som ejendom.

I sommeren 1801 indledte familien Price sin teatervirksomhed på Vesterbro ved at byde på forestillinger i en såre beskeden træpavillon på 50 × 30 alen, opført i »Den hvide Svane«s have, vest for selve gæstgivergården. Året efter havde succes'en medført en mindre udvidelse af lokalet, der nu rummede scene, publikumsloge, seks små omklædningsrum, to billetkontorer foruden selve »gulvet«, det bar det pompøse navn »Det danske National Sommer-Theater«. Her opførtes samme år af Pricerne og Giuseppe Casorti italiensk pantomime for første gang i Danmark. Senere tilkom andre forlystelser som fyrværkeri, karrusel, gynges og ballonopstigning. Denne tidlige primitive teaterbygning overlevede ødelæggelserne i 1807, men blev revet ned omkring 1809 på grund af brøstfældighed.

Samme år købtes ejendommen, nu matr.nr. 27, af hestehandler Lars Wulff, og 1812 delte han den i to, beholdt selv den østligste halvdel med gæstgivergården, litra A, og solgte litra B – teaterhaven – til kammerråd Rothe. Efter Wulffs død i 1817 sad enken endnu ti år som ejer, derefter kom slagtermester J. C. Hille. I 1853 umiddelbart efter demarkationsliniens tilbagetrækning, købte hattemagermester Scheitel matr.nr. 27 A, lod de gamle bygninger nedrive, opførte mod Vesterbrogade de eksisterende tvillinghuse med næsten ens facader og spejlvendte planer, hvorefter han lod det vestligste med en mindre havegrund fraseparere og sælge som matr.nr. 27 A 2.

Få år senere solgte Scheitel også hovedparcellen matr.nr. 27 A 1, der strakte sig helt tilbage mod nord med en smal udgangssti til Gl. Kongevej hen over Vodroffsåen, der her dannede grundens østskel. Køber var

arkitekt Christian Hansen Meyer, der i 1860 startede et brændevinsbrænderi og maltgøreri ved opførelsen af fabriksbygninger og stalde til køer og heste på den brede grund mod nord. Meyers virksomhed blomstrede op og igennem århundredet ses adskillige om- og tilbygninger, f.eks. i 1870 en moderniseret kostald til hele 54 køer. I 1878 købte Meyer nabogrunden mod nordvest, matr.nr. 88 A, indlemmede den i hovedparcellen, hvorefter han ved arkitekt Rogert Møller lod opføre den eksisterende toetages beboelsesbygning mod Gl. Kongevej 33 (bygn.att. 11.11.1878). I 1890 opførtes i forlængelse af den gamle brænderibygning mod vest et nyt maltgøreri, samt på den smalle del af grunden et mellemlhus til kontor og beboelse, begge ved arkitekt Rogert Møller og for Meyer, der nu tituleres »agent«.

I 1900 frasolgte spritfabrikken A/S Fortuna den sydlige, smalle del af grunden med Vesterbrogadehuset fra 1852 og kontorbygningen fra 1890 som selvstændig parcel, matr.nr. 1186. Samtidig blev det gamle forhus ved arkitekt Preisler ombygget såvel i stue/kælderetage som i tagetagen.

På fabriksarealerne, matr.nr. 27 A 1, var den væsentligste af mange bygningsændringer efter 1900 opførelsen i 1902 af et femetagers såkaldt »svaletårn« sammenbygget med det nyere maltgøreri, mens de store gamle staldanlæg nok efterhånden forsvandt.

Bemærkning: Forhuset er et godt eksempel på det tidlige etagebyggeris harmoniske og enkle blankmursfacader. Underfacaden skæmmes af den kraftige skiltning.

VESTERBROGADE 56
matr.nr. 27 A 2

Femfags beboelsesejendom med sidehus til venstre, *forhus* i fire etager med tagetage. Skiferlagt mansardtag.

Underfacaden står med nyere butiksendretning og ensartet kraftig skiltning. I yderfag til højre port. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med murede sålbænksgesimser og bred, pudset, profileret gesims på 1. sal. Vinduerne står overalt med glatte, murede indfatninger, på 1. og 2. sal med fordakninger og fladbuestik. Brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 1. sal dog helrudedede. Bred, pudset hovedgesims. I tagetagen tre bræddebeklædte kviste med helrudedede vinduer.

Plantype: En hovedtrappe mod gården og en køkkentrappe i sidefløj betjener på hver etage en otterums lejlighed med bad.

Seksfags *mellemlhus* til erhverv. Bygningen står med skiferlagt heltag i en etage med tagetage. Facaden står hvidmalet direkte på stenene med port i 3. fag fra højre. Herover platte med hestetrukken karet. I 2. fag fra yderfagene døre under lige stik. Brunmalede vinduer. Profileret hovedgesims. I tagetagen tre trefags kviste.

Femfags *baghus* til erhverv. Bygningen står med skiferlagt københavner-tag i en etage med kvist. Facaden står malet lysegrøn direkte på stenene. Forskelligartede dørpartier i de fire fag. I yderfag til venstre mindre vindue. Over midtfag frontkvist med brystningsblænding med platte.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 54. I 1878 lod fhv. slagtermester Rasmus Løvenskjold Møller opføre et baghus indrettet til stald (bygn.att. 10.08.1878) og et mellemlhus med fotografisk atelier (bygn.att. 11.11.1878).

Sidehus i ti fag til erhverv. Bygningen står i tre etager med kælder og tagetage. Skiferlagt mansardtag. Facaden fremtræder pudset og malet lyserød. I yderfag til venstre dør i rundbueblænding. Stueetagens vinduer står blændede, mens 1. salens står grønmalede, af dannebrogstype. Vinduerne på 2. sal er tofags med overvindue. Profileret hovedgesims. I tagetagen fem kviste.

Historie: Se Vesterbrogade 60.

VESTERBROGADE 58
matr.nr. 27 B 1

Sidebygning i ti fag til erhverv. Bygningen står i tre etager med kælder og tagetage. Skiferlagt mansardtag.

Facaden fremtræder pudset og malet lyserød. I ydefag til venstre dør i rundbueblænding. Stueetagens vinduer står blændede, mens 1. salens står grønmalede, af dannebrogstype. Vinduerne på 2. sal er tofags med overvindue. Profileret hovedgesims. I tagetagen fem kviste.

Historie: se Vesterbrogade 60, matr.nr. 27 B 2.

VESTERBROGADE 60
matr.nr. 27 B 2

Syvfags beboelsesejendom med sidefløj til højre, *forhus* i fire etager med tagetage og teglhængt heltag.

Underfacaden står med nyere butiksindretning og skiltning. I yderfag til venstre port. Facaden fremtræder pudset og gul malet med sålbænksgesims på 1. og 2. sal. 1. sals ni nyere, helrude vinduer står uregelmæssigt i fagdelingen under profileret gesims. På 2. og 3. sal grønmalede vinduer af dannebrogstype. Profileret hovedgesims med sparrenkopper. I tagetagen tre kviste, i midten bred pudset kvist med to tofags vinduer. De øvrige ligeledes tofags, alle med murede flunker.

Plantype: En hovedtrappe- og køkkentrappe. På hver etage en femrums lejlighed.

Enetages, hvidmalet *pavillonbygning* med helvalmet tag lagt med pap. Alle vinduer står blændede.

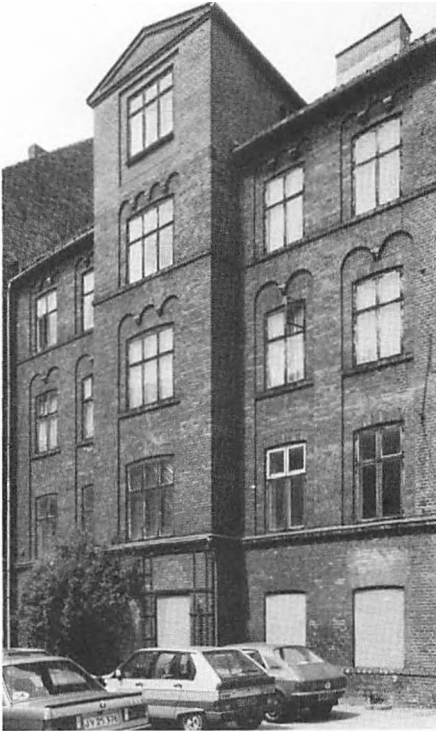
Femfags *mellearhus* til beboelse i fire etager med tagetage. Facaden står i blank, rød mur med rundbogen-detaljering. I yderfag til venstre port. Brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbue samlet fagvis i blændinger.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe betjener på hver etage en femrums lejlighed.

Toetages *biblioteksbygning* med skiferlagt heltag, og afrundet »apsisagtigt« parti mod syd med forbindelsesgang til mellembygning. Bygningen står i blank, rød mur med højt sokkelparti. Herover slanke, opsprossede rundbuevinduer i støbejern, placeret i arkade med halvsøjler. Omløbende, profileret hovedgesims med buefrise.

Side- og baghus til erhverv i to etager. Bygningerne står pudsede og gulmalede med vinduer af forskellig størrelse og type.

Mellearhuset Vesterbrogade 60.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 54. Ved delingen af »Den hvide Svane«s grund i 1812 havde kammerråd Rothe købt den vestlige halvdel, matr.nr. 27 B. Efter i nogle år at have haft teater længere ude ad Vesterbrogade (se Vesterbrogade 68) flyttede det Priciske selskab, nu ledet af madam Pricis nye ægtemand, berider Franz Kuhn, tilbage til udgangsstedet. Kuhn købte selv i 1816 den gamle værtshushave, matr.nr. 27 B og desuden den nordfor liggende grund Gl. Kongevej 33, matr.nr. 88 A. Her opførtes da i vinteren 1816-17 det egentlige »morskabsteater«. Bygningen udmærkede sig, skønt stadig kun af træ, ved et malerisk ydre med »klassisk« formsprog: reliefprydet trekantgavl og søjlebåren forhal, skønt »relieffet« kun var malet og »søjlerne« firkantede og af brædder. Hertil kom til højre for teatret og helt fremme i gadelinien en mindre træbygning, der rummede konditori. Efter et par nødvendige udvidelser kunne teatret i 1830 rumme 600 tilskuere! Først i 1845 bukkede det gamle teater under i konkurrencen med det nyåbnede Tivoli. Bygningen blev solgt på auktion for 4500 rdl., og de nye ejere, vicebrandmajor J. H. Lytthans og murermester J. C. S. Berlin fik trods demarkationsbestemmelserne lov samme år, 1845, at opføre to helt ens, grundmurede, treetages forhuse, hvoraf det ene, Vesterbrogade 60, stadig eksisterer. Samtidig opdeltes grunden i de to nuværende matrikler, nr. 27 B 1 og 27 B 2. I 1877 blev den nordligste halvdel af matr.nr. 27 B 1 overført til matr.nr. 88 A, igen året efter med en del af denne til matr.nr. 27 A 1, den store spritfabrik.

Det nu nedrevne forhus, Vesterbrogade 58 spillede en vigtig rolle i det danske kunstliv, idet det var her ejeren, glarmester og kunsthandler Kleis i 1891 for første gang afholdt »Den frie Udstilling« i protest mod og i konkurrence med de officielle censurerede udstillinger på Charlottenborg. Kleis havde i 1886 i gården opført en egentlig udstillingsbygning, som i 1904 blev udvidet med et glasoverdækket parti. I mellemtiden lod han i 1897 det eksisterende sidehus opføre (bygn.att. 20.04.1897).

Nabohuset, Vesterbrogade 60 fik i 1856 en ny, særdeles interessant ejer. Det var gehejmearkivar, konferensråd dr. Caspar Frederik Wegener, der med sin vældige private bogsamling på over 22.000 bind rykkede ind i 2. sals lejligheden, der måtte ombygges som han selv siger »af hensyn til bogsamlingen og mine ejendommelige forhold«. Efter nogle år blev lejligheden alligevel for trang, og Wegener lod i 1867 ved arkitekt C. F. Rasmussen opføre et mellearhus sammenbygget med en selvstændig biblioteksbygning, begge i malerisk »rundbogenstil« (bygn.att. 31.10.1867). Wegener flyttede derpå ind i mellearhusets 1. sals lejlighed hvorfra han kunne gå direkte ind i den store bibliotekssal. Frem til sin død i 1893, 91 år gammel levede Wegener her en mærkelig spartansk eneboertilværelse. I 1897 lod boghandler Bang den høje kælder og stueetagen ombygge til nuværende etageopdeling. Såvel forhuset, et af de ældste etagehuse på Vesterbro, som det særprægede tvæarhus/biblioteks-kompleks blev i 1981 fredet.

Bemærkning: Dette tidlige etagehus vidner om nært slægtskab med det typiske, klassicistiske byhus inden for voldene. Den enestående, kapelagtige biblioteksbygning er af stor kulturhistorisk værdi.

Biblioteksbygning. Vesterbrogade 60.

VESTERBROGADE 62 og 64
matr.nr. 28

På grunden er to forhuse, begge mod Vesterbrogade.

Vesterbrogade 62: Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med tagetage. Skiferlagt mansardtag. Under den profilerede kordongesims står facaden pudset med nyere, ensartet facadebeklædning, skiltning og butiksendretning. Overfacaden står hvidmalet direkte på stenene. Brede yder- og midtfag, som på 1. og 2. sal er fremhævet med fordakninger og tandsnit. Under øverste etages vinduer gennemløbende sålbænkgesims. Overalt hvidmalede vinduer, på 1. og 2. sal under fladbuestik. Mens 1. sal står med nyere helrudedede vinduer, fremtræder de øvrige dels tofags dels trefags med over- og underramme. Profileret hovedgesims med tre rækker savsnit og lille frise. I tagetagen fem store kviste, dels tofags dels trefags.

Plantype: To hovedtrapper og en køkkentrappe mod gården. På hver etage en trerums- og en firerums lejlighed, med bad.

Syvfags *mellemlus* til beboelse. Bygningen står i fem etager med skiferlagt heltag. Facaden står i blank, gul mur med afstribning i gul/hvid sten. Port i yderfag til højre, dernæst hoveddør. Over port og hoveddør kraftig profileret kordongesims. Den øvrige del af stueetagen dækkes af lagerbygning. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 1., 2. og 3. sal under fladbuestik med pudset skjold. Under 4. sals vinduer gennemløbende sålbænkgesims. Muret, profileret hovedgesims med rundbuefrise.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe betjener på hver etage en torums og en firerums lejlighed.

Seksfags *mellemlhus* til beboelse. Bygningen står i fem etager med skiferlagt heltag. Facaden står i blank, gul mur med afstribning i røde sten. Hoveddøre i 2. fag fra yderfagene. Profileret kordongesims samt sålbænksgesims på 4. sal. Overalt brunmalede vinduer under fladbuestik, dels tofags dels trefags af dannebrogstype. Profileret hovedgesims.

Plantype: To hoved- og køkkentrapper betjener på hver etage fire torums lejligheder.

Ottefags *baghus* til erhverv. Bygningen står i to etager med kælder. Facaden står i blank, gul mur med papbeklædt heltag. I 3. fag fra højre dør. Hejsebomme over 3. og 4. fag fra venstre, i 3. fag med læsseport i alle etager. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, dels tofags dels trefags. Profileret hovedgesims.

Vesterbrogade 64: Tifags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløje i fire etager med tagetage og skiferlagt heltag. Underfacaden står med nyere butiksindretning og skiltning. Port under de to midtfag. Overfacaden står pudset og hvidmalet med gråmalede vinduer af dannebrogstype, dog nyere, helrudedede på 1. sal. Pudset, profileret hovedgesims. I tagetagen fem kviste, hvoraf tre trefags og to med helrudedede vinduer.

Plantype: En hoved- og to køkkentrapper til gården. På hver etage en trerums- og en femrums lejlighed, med bad.

Historie: Indtil 1964 bestod denne grund af to parceller, matr.nr. 28 og 29, hvis historie behandles hver for sig. Den tidlige forhistorie på Vesterbrogade 62, matr.nr. 28, skal søges under »Den hvide Svane«, se Vesterbrogade 54. Skønt fabrikør Nehrmann allerede i 1806 fraseparerede den vestlige del af sin ejendom, blev den først 1809 solgt til traktør Frederik Gabriel Braun. I 1815 havde Braun nyopført flere bygninger på grunden, bl.a. et forhus i en etage og fem fag med karakterfuld frontkivist over tre fag, samt et særpræget butiks- eller serveringslokale til højre for dette. Denne sidste træbarak med tøndehvælvet tag dannede pendant til morskabsteatrets konditoribygning, men fik en længere levetid, ombygget til slagterbutik af Rasmus Løvenskjold Møller i 1853. Først i 1862 forsvandt de maleriske, gamle bygninger ud mod Vesterbrogade til fordel for det eksisterende forhus, opført af murermester Lange for slagtermester Møller (bygn.att. 25.09.1862). Det efterhånden ret store kompleks af lave bygninger på arealet blev 1898 erstattet af de nuværende to mellemluse og baghuset, opført for skibsfører J. P. Jørgensen af arkitekt Chr. L. Thuren (bygn. att. 30.01.1899). I 1902 blev der til forhuset opført et sidehus til venstre, og i 1938 udfyldtes det meste af gården mellem for- og mellemluse med en enetages bygning.

Nabogrunden, Vesterbrogade 64 fik sin udstrækning allerede 1740, da murermester Christen Jensen overtog livsvarigt fæste på dette stykke af J. J. Ravens vænge. Her opstod værtshuset »Tre Hjorter«, der blev drevet af en lang række fæstere, hvoraf flere havde slagteri som hovederhverv. Sidste fæster var slagtermester Peter Hendriksen, der 1852 købte grunden som ejendom af magistraten. Hendriksen udskiftede straks det lave, gamle forhus med den eksisterende, grundmurede bygning, der med sine fire etager og ti vinduesfag har været et imponerende syn midt i den fremherskende lave bebyggelse. I 1854 åbnede Immanuel Rée her Ve-

sterbros første boghandel. I 1875 lod skomagermester J. Jensen opføre et stort T-formet mellearhus med ganske små lejligheder, der blev revet ned i 1977.

Bemærkning: Bygninger der indgår som neutrale led i gadebilledet.

VESTERBROGADE 66
matr.nr. 30

Femfags erhvervsejendom, *forhus* i fem etager med skiferlagt heltag.

Underfacaden står med sandstensbeklædning, kraftig skiltning og butikssindretning. Port i midten. 1. sal fremstår i kraftig, kvaderfuget puds. De tre øverste etager står i blank, rød mur med klassisk profileret vinduesindfatninger i puds, på 2. sal brystningsgesims med balustre delvis dækket af skiltning for biografen »Carlton«. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 2. og 3. sal med fordakninger. Bred, pudset hovedgesims med tandsnit.

En enetages forbindelsesfløj med tagpaptag og gulmalet facade mellem forhus og biograf, der ligeledes står pudset og gulmalet med skiferlagt heltag.

Historie: Denne grund fandt sin endelige form i 1749, da Johan Georg Grünemand fik fæste på en del af Rasmus Hollersens vænge. Her lå i anden halvdel af det 18. århundrede værtshuset »Skibet«, og rækken af fæstere havde så forskellige erhverv som skomager, brødbager og værtshusholder, indtil slagtermester Christopher Kirchoff i 1799 erhvervede gården som ejendom af Kommissionen for Erstatningsfondet. Derefter blev »Skibet« en af Vesterbros karakteristiske slagtergårde, hvor det lave maleriske forhus med bred, seksfags frontkvist fik lov at blive liggende helt frem til 1884. Tolv år før havde slagtermester C. B. Scheibels enke dog ladet opføre et mellearhus i fire etager med små lejligheder, og nu i 1884 lod hun ved arkitekt Vilh. Friederichsen det eksisterende forhus opføre, oprindeligt indrettet med een stor herskabelig lejlighed pr. etage (bygn.att. 26.05.1884).

I 1928 opførtes bag mellearhuset et biografteater, tegnet af arkitekt Axel Maar (bygn.att. 22.11.1928). Da mellearhuset i 1982 blev revet ned, lod man de nederste to etager af højre halvdel stå som foyer til biografen.

Bemærkning: Tidstypisk og veldisponeret facade med renæssancedetaljering.

VESTERBROGADE 68
matr.nr. 31 A

Syvfags beboelsesejendom med sidefløj til venstre, *forhus* i fire etager med tagetage og skiferlagt heltag.

Under den profilerede kordongesims står facaden grovpudset og gråmalet og har nyere butikssindretning. I midten port. Overfacaden står pudset og gråmalet med kvadrede liséner ved hjørnerne og omkring midtfag. Mellem disse er på 2. sal profileret brystningsgesims med bladornamenteret felt i midtfag. Under 3. sals gennemløbende, profilerede brystningsgesims bredt bånd med medaljoner på lisénerne. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype. Profileret hovedgesims med parvis samlede konsoller ved lisénerne. I tagetagen fem tofags kviste.

VESTERBROGADE 70
matr.nr. 31 B

Plantype: Hoved- og køkkentrappe mod gården. På hver etage en otterums lejlighed.

Historie: Ved opdelingen af J. J. Ravns store vænge overdrog spækhøker Rasmus Hollersen i 1738 den vestligste del, med 90 alen front mod Vesterbrogade til Lauritz Hansen (1806- matriklen nr. 31-32). Efter Hansens død 1749 overtog hans enke fæstekontrakten, men allerede 1753 blev grunden delt i to, og den østligste del blev overdraget til vognmand Christian Andersen. Også her kom der til at ligge et værtshus, »Det hvide Lam« med stor krohave. Således ses på skatteberegningsskitserne fra 1800, da Johan Sundvad var ejer, et toetages forhus, et baghus med stald og vognremise samt overdækket, dobbelt keglebane på over 100 alens længde. Det blev traktør Hans Martensen Wahl, der efter ødelæggelserne i 1807 lod gården genopbygge. Mod Vesterbrogade opstillede han en karrusel med fire heste og fire hængende stole, og ved den store, træbevoksede have genopstod de overdækkede keglebaner. Det var ligeledes på denne ejendom til venstre ud mod Vesterbrogade, at det Price-Kuhn'ske selskab i 1810 lod opføre deres nye teaterbygning, som blev kraftigt udvidet i 1812 for at klare publikumstilstrømningen. Træbygningen indeholdt da parterre, loger, orkester og galleri. Her lå teatret, indtil familien i 1816 igen havde bygget på deres oprindelige grund, Vesterbrogade 58-60.

Få år senere ønskede traktør Wahl at opdele sin store grund, på hvilken der da allerede var to særskilte gårde med haver m.m., og i 1821 fraseparerede han den østligste halvdel som matr.nr. 31 A og solgte den til høker Hans Hansen. I 1857 lod particulier P. W. Hassing tømrermester Unmack opføre det eksisterende forhus, indrettet med een stor herskabelig lejlighed pr. etage (bygn.att. 08.06.1858). Huset stod oprindeligt med smuk, detaljeret stueetage, bl.a. markeret midterport. De lave sidebygninger, der senere tilkom, er inden for de sidste år nedrevet.

Bemærkning: Smuk, senklassicistisk facade med gennemført rytmisk disposition.

Seksfags beboelsejendom med sidefløj til højre samt mellemhus, *forhus* i fem etager med fladt tagpaptag.

Underfacaden præges af kraftig skiltning og nyere butiksindretning. I 3. fag fra venstre port. 1. sal står i kvaderfugtet puds med nyere, helrude-vinduer i hvidmalede, profilerede rundbueindfatninger. Over 2. sals gennemløbende, pudsede sålbænksgesims står facaden i blank, gul mur med detaljer i terrakotta formsten. 2. og 3. sals grønmalede, tofags vinduer med halvcirkulære overrammer, står i rundbuede indfatninger med kile- og slutsten. Under 3. og 4. sals vinduer profilerede sålbænksgesims med tandsnit. På 4. sal koblede rundbuevinduer delt af søjle og indfattet af pilastre. Kraftig, profileret og ornamenteret hovedgesims med konsoller og formstensornamentik.

Plantype: En hoved- og to køkkentrapper mod gården. På hver etage en firerums lejlighed med bad samt en syvrums lejlighed.

Historie: For forhistorien, se Vesterbrogade 68. Denne ejendom kom efter værtshus- og teaterperioden til at rumme en karakteristisk vesterbrosk slagtergård, der med sin store bestand af små lave bygninger lå helt frem til 1892. Slagtermester Anders Jensen Ebstrup drev forretningen fra 1832 til sin død 1884, og enken blev siddende på ejendommen i endnu syv år. Derpå lod de nye ejere, tømrermestrene L. Busch og C. F. Gynther det maleriske gamle bygningskompleks vige for det eksisterende etagehusbyggeri med forhus og mellemhus, forbundet med en sidefløj, samt treetages værkstedsbygning og baghus indrettet til stald (bygn.att. 22.09.1892). Disse sidste to bygninger er nu nedrevet.

Bemærkning: Trods den skæmmende ombygning af de to nederste etager, fremstår den maleriske blankmursfacade som et vellykket eksempel på anvendelsen af terrakottadetaljering i norditaliensk palazzostil.

VESTERBROGADE 72
matr.nr. 32 A U

Mellemhuset Vesterbrogade 72.

Seksfags beboelsesejendom med sidefløj til højre, *forhus* i fire etager med skiferlagt heltag.

Underfacaden står i kraftigt, kvaderfugget, hvidmalet puds. I yderfag til venstre port i pudset, profileret fladbueindfatning. I 3. fag fra højre fremtrukket indgangsparti til apotek med kannelerede pilastre. Herover overligger med fordakning, som bærer apotekets »kendemærke« – en ørn. Vinduerne er nyere, helrude med glatpudsede indfatninger. Overfacaden står ligeledes i hvidmalet, kvaderfugget puds med vekslende skifteøjde. På 1. og 2. sal vinduer indfattet med pilastre under kraftige, lige fordakninger med tandsnit. På 1. sal profileret brystningsgesims. Øverste etages vinduer, med smalle profilerede indfatninger, står på sålbænksgesims med tandsnit og à la grecque-frise. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype. Hovedgesims med konsoller og æggestav.

Mellemlhus i en etage med skiferlagt heltag. Bygningen står gulkalket med tjæret bindingsværk og sortmalet tofløjet revleport.

Baghus til erhverv i to etager med skiferlagt, ensidigt københavnertag. Facaden står i blank, gul mur i fem fag med en etfags sidebygning i en etage. Underfacadens nyere, tofags vinduer og brystninger står under rundbuestik med pudset skjold og vederlagsbånd. I yderfag til højre sprosset vindue med buet overvindue. Murbånd under 1. sals vinduer der alle er grønmalede og af dannebrogstype under fladbuestik. Muret, profileret hovedgesims med sparrenkopper.

Plantype: Hovedtrappe mod gården med adgang fra portgennemgang og køkkentrappe i sidefløj betjener på hver etage en tirumslejlighed med bad.

Historie: I 1738 fik Lauritz Hansen fæste på den vestligste del af Jens Jensen Ravns store vænge. I gården, der kom til at hedde »Den lille Fortun« efter sin herskabelige nabo mod nord »Den store Fortun«, blev der op igennem det 18. århundrede drevet værtshus af skiftende ejere. I 1771 udskiftede Michel Jensen Lindgren den gamle bygning med et gedigent 15 fags forhus med frontispiceprydet gavlvindue med kvist over fem fag. Kun facaden var i grundmur. I 1809 blev »Den lille Fortun« solgt af Kommissionen for Erstatningsfondet til feldbereder Jørgen Lange, og frem til 1825 fortsatte værtshusvirksomheden. I dette år solgte øltapper Peter Willumsen ejendommen til apoteker Niels Møller, der i 16 år havde drevet apotek på den anden side af Vesterbrogade i huset på matr.nr. 52, i dag Vesterbrogade 77. I 1829 døde Møller, men enken Marthe beholdt privilegiet og giftede sig med apotekets provisor, Anders Madsen, hvorefter denne slægt drev Vesterbros Apotek i tre generationer – helt frem til 1948. Selve apoteket lå i de fem midterste fag, med familiens privatbolig mod vest og kontor, port, laboratorium mod øst. I gården lå til hver side lange, lave bindingsværksslænger.

I 1853 sluttede Madsen kontrakt med den unge succesarkitekt P. H. C. Hagemann om opførelse af et nyt højt beboelses for- og sidehus efter delvis nedrivning af det eksisterende. Betaling skulle være dels 20.000 rbd. i rede penge, dels den vestligste trediedel af grunden med fem fag forhus. Hermed havde Madsen sikret sig, at familien kunne blive boende i sin gamle lejlighed, mens byggeriet stod på.

Da Hagemann i august 1853 pludselig døde (af kolera?) var man nået til tredje etage, men arvingerne ønskede ikke at overtage kontrakten. Den

Sidehuset Vesterbrogade 72.

VESTERBROGADE 74-78 matr.nr. 33

vestligste trediedel blev selvstændigt udmatrikuleret som matr.nr. 32 B (målebrev 29.12.1853) og solgt til vognmand Peter Petersen, mens byggeriet på matr.nr. 32 A blev afsluttet under ledelse af familiens ven, murermester Chr. C. Bønecke. Apotekerfamilien flyttede ind i førstesalslejligheden i det smukke hus, der var en af de første etageejendomme på Vesterbro. Indtil 1883 var haven opdelt i tre afdelinger, een til hver lejlighed. Bindingsværkshavehuset var opført af apotekerfamilien i 1850'erne. I 1864 flyttede den gamle apoteker op på 3. sal, mens hans nygifte søn Hans Peter Madsen overtog både apoteket og den gamle lejlighed, som han i løbet af det næste tiår fik dekoreret af bl.a. malerne Constantin Hansen og Hilker. Apoteket, der som følge af den voldsomme befolkningstilvækst på Vesterbro efterhånden blev Danmarks største, fik ved arkitekt Peter Bønecke i 1883 en ny laboratoriebygning som sidehus bagest på grunden (bygn.att. 17.11.1883). I slutningen af 1880'erne, da Tullinsgade blev anlagt og bebygget, købte H. P. Madsen grunden nord for sin have for at holde arealet ubebygget.

Forhuset med sidehus samt havehus blev fredet i 1979, laboratoriebygningen i 1983.

Bemærkning: Fornem og velbevaret senklassicistisk facade med smuk detaljering. Hele bygningsanlægget er af kulturhistorisk interesse.

Erhvervsområde i fem etager, den venstre halvdel med tilbagetrækket tagetage, desuden to indre gårde, den ene overdækket.

Facaden står beklædt med matglaserede, lysegrå chamottefliser og smykket med store, runde bosser. Underfacaden fremstår med helrude-ede butiksvinduer og skiltning. I yderfag til højre risalit, i yderfag til venstre trappetårn i otte etager med altaner. Vinduerne i nr. 74, som er placeret fagvis, er tofags med overvindue, mens overfacaden i nr. 78 fremstår som et samlet glasparti med gennemløbende altaner.

Historie: Den store grund, som i dag er betegnet matr.nr. 33 UV, bestod oprindeligt af flere matrikler, der har hver sin historie helt frem til dette århundrede, og som derfor må behandles hver for sig.

Den østligste parcel, der før indlemmelsen i matr.nr. 33 i 1908 hed matr.nr. 32 B har indtil 1853 fælles forhistorie med Vesterbros Apotek, Vesterbrogade 72 (se denne). Efter arkitekt Hagemanns død i 1853 solgte apoteker Madsen den vestligste trediedel af den gamle ejendom til vognmand Peter Petersen, der allerede året efter lod opføre et firetages forhus med sidefløj, og fem fag mod gaden. Dette hus blev liggende indtil sammenlægningen i 1908, der senere skal omtales nærmere.

Den øvrige del af matr.nr. 33 bestod tidligere af hele tre grunde, i 1806-matriklen benævnt nr. 33, 34 og 35. Disse hørte i slutningen af det 17. århundrede til Christian Pedersen Sangers »Plads«, der omfattede hele strækningen fra Søren Hjulmands vænge og ud til »vejen til Hollænderbyen« – nu Værnedamsvej. Niels Teltmager Erlandsen havde stiftet gæld, og magistraten lod derfor Erlandsens grund sælge til Sanger i 1671 for 300 rdl. Først i det 18. århundrede blev grunden opdelt, og den østligste halvdel, de her omhandlede parceller, blev overtaget af Andreas

Fra Vesterbrogade 46. Ca. 1880.

Værnedamsvej 2/Vesterbrogade 82. Ca. 1899.

Laursen i 1725. En senere ejer, Rasmus Stephensen Gisler fortsatte i 1754 opdelingen, således at den østligste del blev solgt til møller Christian Brodersen, 1806-matriklens nr. 33, og Helmer Helmerding købte nabo-huset, men kun med en lille gårdsplads, nr. 34, mens Gisler selv beholdt den vestlige del, nr. 35.

På alle tre parceller kom der værtshuse: nr. 33 »Det »nye« hvide Lam«, der tillige var slagtergård, nr. 34 »Den hvide elefant« og nr. 35 »Den forgyldte Løve«, senere »Stjernen«.

Efter ødelæggelserne i 1807 købte ejeren af nr. 35, værtshusholder Esben Schaarup, den helt afbrændte nabogrund, nr. 34, og lod nogle år senere opføre en statelig, ny, grundmuret gård i tre etager med 12 fag strækkende sig hen over begge parceller. Naboen mod øst, sadelmager Jens Ebbesen Lund, der også skulle genopbygge efter 1807, lod sig mere beskedent nøje med en gård i en etage, men med høj kælder, to porte og otte fag. I 1888 skete den officielle sammenlægning af Schaarups to grunde til matr.nr. 34 & 35, samtidig med at de nye ejere, tømmermestrene H. Christensen og Th. Schmock længere tilbage på grunden lod opføre et femtages beboelseshus og en do værkstedsbygning samt flere lavere bygninger (bygn.att. 12.10.1889).

Det gamle forhus fik lov at stå med mindre ombygninger, helt frem til Havemann-byggeriet i 1940. Før dette, allerede 1908, måtte det lave nabo- hus mod øst vige for moderne byggeri. Grunden, matr.nr. 33 blev det år udvidet med nabogrunden, matr.nr. 32 B, og den nye ejer, murermester Sofus Schrøder, lod alle eksisterende huse rive ned og opførte ved arkitekt Peter Neerskov et stort, firefløjet kompleks, der altså omfattede Vesterbrogade 74 (gl. matr.nr. 32 B) og 76 (gl. matr.nr. 33). I 1934 blev så matr.nr. 33 og matr.nr. 34 & 35 lagt sammen til nuværende matr.nr. 33, og kort efter erstattedes de vestligste bygninger af et moderne, søjlebåret jernbetonstormagasin, opført for Havemanns Magasin ved arkitekterne Henning Ortmann og V. Berner Nielsen (bygn.att. 13.12.1940). Det ældre, firefløjede anlæg mod øst blev i forbindelse med nybyggeriet moderniseret og fik en ny facade mod Vesterbrogade. Byggeriet blev 1941 præmieret af Københavns Kommune.

Bemærkning: Tidstypisk, funktionalistisk forretningsfacade, hvis markante tårn præger gadebilledet. Sammenbygningen af ældre og nyere partier er vellykket.

VESTERBROGADE 80-82
VÆRNEDAMSVEJ 2
matr.nr. 1191

Firefløjet beboelsesejendom i fem etager med sort teglhængt københav- nertag, *hjørnehus* med seks fag mod Værnedamsvej, bredt, tredelt smigfag og otte fag mod Vesterbrogade.

Underfacaden står med nyere butiksindretning og skiltning. Hoveddø- re placeret i 4. fag fra venstre mod Værnedamsvej og 5. fag fra højre mod Vesterbrogade. I yderfag til højre port. Overfacaden står pudset med sandstensornamentik på 1. sal. På 2. sal gennemløbende brystningsgesims med balustre og altaner over hoveddørslagene, portfaget samt i smigfa- gene. Under øverste etages vinduer gennemløbende sålbænksgesims med

à la grecque-frise i smigfagene. De let fremtrukne smigfag er yderligere markeret af joniske, kannelerede pilastre i stor orden. Mens 1. sals brede vinduer fremstår trefags med buet overramme, er facadens øvrige vinduer hvidmalede af dannebrogstype, på 2. sal med volutbårne fordakninger. Bred, profileret hovedgesims med tandsnit, og over midterste smigfag frontispice med kraftig segmentbue.

Seksfags erhvervs**baghus** i fire etager, med kælder og tagetage. Skiferlagt københavertag. Kælderetagen står i hvidmalet, refendfuget puds under profileret sålbænksgesims. I yderfag til højre port. Overfacaden står i blank, gul mur med vareelevاتور i 3. fag fra højre afsluttet med gavlkvist i tagetagen. Overalt grønmalede, trefags, opsprossede vinduer under fladbuestik. Pudset, profileret hovedgesims. I tagetagen ovenlys og stor firefags kvist til højre.

Plantype: Tre hovedtrapper og tre køkkentrapper. På hver etage en femrums-, seksrums-, syvrums- og otterums lejlighed, med bad.

Historie: De grunde, der i dag benævnes matr.nr. 1191 og 37 B, omfatter den vestligste halvdel af Christian Sangers Plads (se under områdets forhistorie og Vesterbrogade 74-78), der ved opdelingen i begyndelsen af det 18. århundrede blev til to grunde, i 1806-matriklen nr. 36 og 37.

På nr. 36, drev en lang række ejere op gennem det 18. århundrede værtshuset »De tvende norske løver«. Omkring århundredskiftet var det kromanden fra Valby, Peder Svendsen og senere hans enke Cecilia, der opførte nye bygninger: et toetages forhus, side- og baghus med stald og slagtehus. Værtshuset fortsatte, men i det toetages baghus blev der i 1820'rne indrettet lejligheder til »4 små familier i hver etage«, hver på under 25 m². Det synes som om ejendommen i 2. halvdel af det 19. århundrede gik i arv i samme familie, idet ejeren i 1847 var lysesløber Niels Stæhr, i 1868 vognmand Stæhr, i 1888 manufakturhandler T. Stæhr og i 1892 cand.polit. Stæhr. Det gamle forhus, der havde to lejligheder pr.

etage, fik i 1877 påført en trepelmur ved indretning også af tagetagen til beboelse.

Hjørnegrunden, 1806-matriklens nr. 37, var fra Sanger i 1720 blevet overtaget af Gabriel Hederider, og igen 1734 af Peter Abraham Oberkamp, der også blev benævnt »hederider«. Oberkamp startede her det kapunstopperi, som han senere udvidede med nye anlæg på en grund nærmere byen (se Gl. Kongevej 29, matr.nr. 87 A). Også efter Oberkamps død fortsatte virksomheden dog på grunden ved Værnedamsvej, drevet først af enken, så af en søn og endelig fra 1778 af leverandør Andreas Walsøe. I 1800 overtog justitsråd og brandvæsensdirektør Lorens Bertelsen ejendommen, der mod Vesterbrogade havde et 37 alen langt forhus i en etage med 12 vinduesfag, bred frontkvist og kælder. Dette var sammenbygget med mindre sidehuse til et smukt symmetrisk trefløjet anlæg. I 1845 forhøjedes forhuset med hele to etager, nu med markant, helvalmet tag og en række træer foran en værdig og statelig bygning, som indledning til denne inderste strækning af hovedindfaldsvejen, Vesterbrogade.

Sidebygningen mod Værnedamsvej fulgte trop, med dels en forhøjelse til tre etager i 1847 og en tilbygning i 1853. Få år senere fik hele forhuset en ny facadebehandling, hvorefter det resten af århundredet fremtrådte med gennemført senklassicistisk kvaderfugning med vekslende skiftehold. Allerede i 1852 frasolgte ejeren, Kaptajn Graah, haven mod nord som matr.nr. 37 B. I 1858 fik en kvindelig fotograf, fru Th. Hallager, atelier i haven, og i 1879 lod ejeren, blikkenslagermester E. Mariboe opføre en treetages tilbygning mod Værnedamsvej. Den prominente hjørnebeliggenhed medførte tidligt, at stueetagen blev indrettet til restauration, omkring 1875 »Cafe Suisse« og senere den bekendte »Cafe Osborne«. I 1901 blev matr.nr. 36 og 37 A, Vesterbrogade 80 og 82 slået sammen til en grund, matr.nr. 1191, købt af A/S Byggeselskabet Westend, repræsenteret ved grosserer S. M. Meyer, murermester E. Lythans Petersen og tømrermester C. A. Tesch. Man lod alle de gamle bygninger nedrive og opførte ved arkitekt Fred. L. Levy såvel det store hjørnehus med herskabelige lejligheder, som det firetages baghus (bygn.att. 14.03.1901).

Bemærkning: Markant hjørnehus, med virkningsfuld barokdetaljer.

VÆRNEDAMSVEJ 4A-4B matr.nr. 37 B

På grunden er to forhuse.

Værnedamsvej 4A: Ottefags beboelsesejendom, forhus i fem etager med delvist udnyttet tagetage. Heltag lagt med bølgeplader.

Under den pudsede og profilerede kordongesims nyere butikindretning og kraftig skiltning. I yderfag til venstre port, i 4. fag fra højre hoveddør. Overfacaden står i blank rød mur. Vinduerne har overalt pudsede, profilerede indfatninger, i yderfagene på 1. sal med trekantfordakninger, på 2. sal med lige fordakninger. 4. sals vinduer står på pudset, profileret sålbæksgesims. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype. Bred, pudset og profileret hovedgesims. I tagetagen to trefags kviste til højre.

Værnedamsvej 4A.

Plantype: En hoved- og en køkkentrappe i tårn betjener på hver etage to firerums lejligheder.

Værnedamsvej 4B: Trefags beboelsesejendom, *forhus* i seks etager med skiferlagt københavnertag. Underfacaden står med nyere butiksindret-

Værnedamsvej 4B.

ning og hoveddør i midtfag. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med pudsede murbånd ved vinduernes over- og underkant. I midtfag risalit afsluttet af trekantgavl på 5. sal. Heri tofags, opsprossede vinduer med tværpost under fladbuestik. Yderfagernes brede vinduer, i tilbagetrukken fals under fladbuestik, fremtræder på 1. sal med helrudet underparti og buet, opsprosset overvindue, de øvrige trefags med pudsede spejl. Alle vinduer står brunmalede. Pudset, profileret hovedgesims med murede konsoller.

Plantype: En hovedtrappe og køkkentrappe i tårn. På hver etage to torums lejligheder.

11 fags *baghus* til erhverv. Bygningen står i to etager med skiferlagt heltag. Facaden fremstår pudset og rødmalet, dog flisebeklædning i fem fag ved stueetagens butiksindretning. I yderfagene samt 4. fag fra højre døre. Vinduer dels tofags dels store, opsprossede af støbejern under fladbue.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 80-82/Værnedamsvej 2. Selv om denne grund var frasolgt stammatriklen allerede 1852, ses der ikke egentligt byggeri før 1876, da brændevinsbrænder og hestehandler Lars Petersen lader opføre såvel den eksisterende ottefags beboelsesbygning som en toetagers brænderibygning og en stor heste- og kostald, alt ved arkitekt Rogert Møller (bygn.att. 28.10.1876). En snes år senere lod samme Petersen ved arkitekt Preisler brænderiet udskifte med et femetagers forhus indrettet til beboelse, men opførte til gengæld et nyt baghus til såvel brænderi som stald (bygn.att. 29.07.1898).

Bemærkning: Nr. 4A er af betydning som et roligt element i gadebilledet. Nr. 4B udnytter meget effektivt trappekarnappen til at forhøje det smalle, opadstræbende indtryk.

TULLINGSGADEOMRÅDET

*Værnedamsvej 8/Tullings-
gade 24.*

TULLINGSGADEOMRÅDET

Forhistorie og udparcellering

Det trekantede delområde, der ligger mellem Gl. Kongevej, Værnedamsvej og bagskellene til Vesterbrogade 58-82 og som omfatter Tullinsgade-bebyggelsen, har en særpræget og interessant forhistorie. Trekanten hørte nemlig fra gammel tid *ikke* til staden Københavns byjorder og lå derfor under amtets jurisdiktion. Grænsen mod nord var den strækning af Gl. Kongevej, der lå umiddelbart vest for den store bastion ved Skt. Jørgens gård i Christian IV's ydre voldlinie, Retrenchementet. Her passerede kongevejen voldgraven, den senere Rosenå, via en smal træbro, og dybe grøfter langs vejen nødvendiggjorde helt op i det 19. århundrede ligeledes broer fra de enkelte ejendomme ud til kørebanen. Værnedamsvej eksisterede allerede i slutningen af det 17. århundrede som »vejen ud til Hollændermarken« og senere som »vejen fra Vesterbro til Gl. Kongevej«. Det nuværende navn er opstået i folkemunde som en forvanskning af »Werner Dams vej«, der fra midten af det 18. århundrede henviste til den lokale matador.

Omkring 1700 var trekanten een stor samlet ejendom, der tilhørte rådmand Laurids Nielsen Fogh, og betegnelsen »rådmand Foghs plankeværk« går igen gang på gang i de skriftlige kilder som grænsen mod nord for alle de københavnske ejendomme på Vesterbro mellem Bagerstræde og Værnedamsvej.

Rådmand Foghs gård, der hed »Den store Fortun« lå ud mod Værnedamsvej lige nord for byskellet. I løbet af nogle år opdelte Fogh og hans søn ejendommen i flere parceller, der efterhånden blev solgt. Som den første blev hjørnegrunden mod nordvest købt af Lars Jørgensen, som imidlertid efter en mislykket auktion i 1728 måtte lade gården overtage af en panthaver, madam Ursula Berg. Efter at have lejet stedet ud i nogle år solgte madam Berg i 1730 til Poul Perret, hvis franskklingende navn stemmer godt overens med et lån fra den Franske Reformerte Kirke, der gjorde købet muligt. I 1733 blev ejendommen overtaget af den navnkundige Werner Dam, en indvandret tysker, der havde fået borgerskab i København, hvor han indtil Vesterbro-købet havde drevet øltapperi i Lavendelstræde. Nu drev han så et populært værtshus herude med den fine beliggenhed lige ved byens to store udfaldsveje mod vest. Det gik ham økonomisk godt og han købte flere andre ejendomme i nabolaget for til slut at erhverve selve »Den store Fortun« i 1760, to år før sin død. Tidligere, i 1755, havde han dog bortsolgt den nordligste del af ejendommen, hjørnet ved Værnedamsvej og Gl. Kongevej, til øltapper Hans Bendsen

Frich, der drev værtshus på gården i lighed med alle naboerne.

Næste grund, som Fogh lod sælge fra »Den store Fortun«, lå umiddelbart øst for Werner Dams ejendom. Køber var Johan Melchior Bruun, der senere afhændede til tømrersvend Johan Tobias Gebhardt, som hurtigt skiftede bestilling til øltapper.

En anden af »Laurids Foghs gårde, næst ved Bruun« solgte Fogh til Peder Pedersen Fynboe, der patriotisk lod sit værtshus kalde »Det fynske Vaaben«. Den følgende ejer, Christian Andersen Galschiøt, døbte det dog om til »Lindormen«.

I 1743 solgte Laurids Foghs søn, Hans, den østlige spids af arealet med bebyggelse – »huset ligger straks neden for skansen« – dvs. rester af Christian IV's Retranchement med bastion og grav. Her drev værtshusholder Mogens Pedersen øltapperi midt i århundredet.

Selve »Den store Fortun« havde Laurits Fogh i 1733 solgt til værtshusholder Mathias Rasmussen, en ikke helt almindelig øltapper, som rejste på Kina. Mens han var væk på en af sine lange rejser, solgte konen – dog med Rasmussens tilladelse – gården til Anders Olsen Kley, der så i 1760 videresolgte til sin nabo mod nord, Werner Dam.

Trods disse ejendommers åbenlyse samhørighed med Vesterbrobebyggelsen, lå de som sagt uden for København på amtets grund og hørte juridisk under amtmanden med nærmeste politimyndighed i Ballerup! I 1734 var der udstedt en kongelig forordning, der, fra set de privilegerede kroer, forbød gæstgiveri uden for købstæderne. Derfor var samtlige værtshuse i dette område ulovlige. Samtidig nød de ved den gunstige beliggenhed store popularitet og mangelen på lokal politimyndighed inviterede til ballade og ulovligheder. I flere år verserede en strid om det uheldige forhold mellem amtmand og magistrat, og enden blev, at ejerne selv i 1756 indgav bønsskrift til kongen om at blive indlemmet i København, hvilket skete ved kongelig resolution i 1758. Amtet var imidlertid stadig forpligtet til at holde vejene i området, men var særdeles efterladende. Gl. Kongevej og Werner Dams vej henlå i vintermånederne som berygtede moradser, hvor vognene ustandselig kørte fast, og hvor selv vægterne ikke kunne komme frem for at passe deres dont.

I anden halvdel af det 18. århundrede, da landliggери blev højeste mode for byens borgerskab, gik de gamle værtshusejendomme på Gl. Kongevej-trekanten ind i en ny opblomstringsperiode som mere eller mindre fornemme landsteder. I den følgende gennemgang vil vi begynde i øst på Gl. Kongevej nærmest byen og slutte

med »Den store Fortun« på Værnedamsvej. Ejendommene, der først blot var blevet kaldt »numrene på Gl. Kongevej« var i den ældre matrikulering blevet betegnet med nr. 63-68, regnet udefra og fik i 1806-matriklen nr. 88-94, nu regnet indefra.

De to ejendomme nærmest byen, først Mogens Pedersens værtshus (gl. matrikel: nr. 68, 1806-matrikel: nr. 88) og dernæst »Lindormen« (gl. matrikel: nr. 67, 1806-matrikel: nr. 89 og 90) blev i 1770 samlet på een hånd af brandmajor G. Mazar de la Garde, der kaldte sit store lyststed for »Rosenlund«. Mogens Petersens gamle bindingsværkslænger blev ikke brugt som »hovedbygning« men derimod »Lindormens« mærkelige sammenbyggede og skæve kompleks. Her sås dels enetages, dels toetages partier samt mansard-etager, der øgede vanskeligheden for vurderingsmændene, hvis beskrivelser er noget modstridende og vanskelige at tolke. I den store have var både lysthuse og »orangehus«, og hele herligheden blev i 1771 til brandassurancen vurderet til 3500 rdl.

I 1782 købtes »Rosenlund« på auktion af landets førte arkitekt, professor Caspar Friedrich Harsdorff, der synes at have begrænset sin professionelle indsats på Rosenlunds beskedne bygningsanlæg til en brædebeklædning af væggene. Harsdorff, der ifølge sit barnbarns notater var en elsker af landet, men ikke synderlig af sirlige og pæne haver, tilbragte megen tid på sine gamle dage herude og døde på »Rosenlund« i maj 1799. Måske har han fundet sig tilfreds med de gamle bygninger her, fordi han i 1780'erne også havde opført en smuk moderne gård på sin store fæstegrund syd for Vesterbrogade lige i nærheden (se bind 2, side 231).

Efter Harsdorffs død begyndte enken at sælge bort

Gl. Kongevej 39, Rosenlund. Ca. 1892.

af den store ejendom, og efter hendes død i 1812 fortsatte delingerne.

Den inderste trekant med bindingsværkslængerne fra midten af det 18. århundrede blev i 1802 købt af bogbinder Andreas Clausen og skiftede i det næste årti ejer et par gange, indtil justitsråd Rothe i 1814 købte stedet, nu matr.nr. 88, af urmager P. E. Pedersen for 5075 rdl. Nu var en ny bindingsværksbygning med gavl mod gaden blevet opført ved den gamle længes vestgavl. To år senere solgte Rothe den østlige del af grunden med bygningsanlægget som matr.nr. 88 A til kunstberider Frantz Kuhn, lederen af Prices teaterkompagni.

Denne ejendom blev i 1842 købt af slagtermester Johs. S. Møller, der lod opføre en ny længe mod øst med stalde og slagteri. De to gamle bindingsværkshuse må have ligget meget lavt i terrænet, for enkemadam Møller klagede i 1853 over skader efter en oversvømmelse fra Rosenåen, hvor vandet stod 20 cm højt i hendes stuer. I 1869 købte slagtermester P. C. D. Thede ejendommen, men først i 1876 ved salg til brændevinsbrænder C. Hansen Meyer forsvandt de gamle bygninger, som Thede havde lovet at nedrive. De to parceller mod vest, matr.nr. 342 og 366 blev frasepareret, og i 1878 blev den nu helt lille stamparcel, matr.nr. 88 A indlemmet i Meyers store Vesterbrogade-ejendom, matr.nr. 27 A1. Den gamle havegrund mod vest, matr.nr. 88 B beholdt Rothe i 1816.

Den midterste del af »Rosenlund« med de gamle landstedsbygninger og en stor have mod øst beholdt enkefru Harsdorff foreløbig selv, men solgte i 1812 haven fra som matr.nr. 89 B til justitsråd Rothe, der således havde een stor have mod Gl. Kongevej. Denne dobbeltgrund solgte grosserer Carl Wuffeldt i 1856 til snedkersvendenes stiftelse.

Efter enkefru Harsdorffs død i 1812 blev matr.nr. 89 A solgt til skræddermester Jens Rothe, og blandt de senere ejere op gennem første halvdel af det 19. århundrede var slagtermester J. C. Rose og fabrikør Cramer, begge virksomme på Vesterbro. De gamle bygninger forsvandt først i 1895.

Den vestligste trediedel af »Rosenlund« var allerede i 1801 blevet overtaget som matr.nr. 67 A, 1806-matriklens nr. 90, af Harsdorffs svigersøn, murermester Schaper sammen med tømremester Zimmer. Kort efter blev den lille landstedsbygning, som stadig danner kernen i huset Gl. Kongevej/Tullingsgade 1, opført i fin klassicistisk stil.

Næst efter »Rosenlund« lå tømmervend Gebhardts øltapperi (gl. matrikel: nr. 66, 1806-matrikel: nr. 91),

som også blev omdannet til herskabeligt landsted med stor have mod vest. I 1773 købtes ejendommen af bygmester Johan Boye Junge, der i 25 år benyttede de gamle bindingsværkshuse indtil han i 1798 opførte fine nye bygninger. Den harmoniske femfags hovedbygning, der først blev revet ned i 1890, var grundmuret med refendfugtet midtrisalit og hjørnekvaderbånd samt dækket med blåglaserede tegl, mens interiørerne havde dekorerede tapeter og malede »plafonder« i lofterne. Ejendommen blev i 1799 vurderet til 12.600 rdl. Det var i øvrigt herude fra sin lystejeendom, at den syge Boye Junge, der var chef for Københavns brandkorps, måtte hentes ind for at organisere bekæmpelsen af den katastrofale bybrand i 1795. I 1803 solgte Boye Junge Gl. Kongevej-ejendommen for at bygge nyt landsted til sig selv længere ude – i Frederiksberg Bredegade (i dag Hasagers Kollegium). Køber var chefen for kronprinsesse Maries hofetat, Johan Ludvig v. Brocken-

huus, og derefter fulgte en række højtstående københavnere: Preben Bille greve Schack, højesteretsassessor A. G. Müller, etatsråd Kolderup Rosenvinge og overkrigskommisær Schönberg.

På hjørnet af Gl. Kongevej og Værnedamsvej lå Frichs værtshusejendom (gl. matrikel: nr. 65, 1806-matrikel: nr. 92), hvor ejerne i anden halvdel af det 18. århundrede var Sven Jensen Flading og Rasmus Møller indtil 1796, hvor stedet blev overtaget af arkitekt Johan Boye Junge Magens. Således var der en hel enklave herude af byens førende arkitekter og bygmestre, i familie med hinanden (Boye Junge var gift med Magens' søster) og anført af fagets førstemand, Harsdorff. Magens opførte straks nyt hus på hjørnet – det samme mærkelige hus, der sås på stedet helt frem til 1906. Det bestod af en smal toetages del mod syd – mod haven – vinkelret på Værnedamsvej og sammenbygget med en enetages del med smig ud mod hjørnet. Planløsningen

Værnedamsvej 20/Gl. Kongevej 51. Ca. 1890.

Værnedamsvej 20/Gl. Kongevej 51. Tegnet af J. D. Herholdt.
22. april 1850.

viser en spændende sekskantet stue, og vurderingsforretningen fortæller om »gibsbarillieffer« over dørene, ovale spejle og loft og vægge »udmalet i antik smag med collerede arabesker«. Magens var gift med arkitekten Andreas Kirkerups enke, der overlevede ham og efterlod ejendommen til sin datter af første ægteskab og dennes mand, hofinspektør H. H. Schønberg.

Næste ejendom, der vendte ud mod Værnedamsvej, var selveste Werner Dams gård (gl. matrikel: nr. 64, 1806-matriklen: nr. 93). Hovedhuset lå helt i sydske

med toetages gavl mod gaden og enetages bagparti der havde gavl tilfælles med sidehuset hos naboen mod syd, »Den store Fortun«. Et sidehus i gården var i fulde to etager med italiensk trappe og stor sal, mens lerklinede bindingsværkshuse fuldførte anlægget. Efter Werner Dams død i 1762 solgte enken gården til smed Niels Willumsen og 1781 var ejeren urtekræmmer E. F. Havemann. Fra 1782 sad gartner Johan Peter Egholm på gården, der blev døbt »Egholmsdal« og drevet som et populært herberg og traktørsted. I 1793 lå der i haven nord for bygningerne tre keglebaner og tre lysthuse. I begyndelsen af det 19. århundrede blev »Egholmsdal« drevet af traktør J. H. Bentzen og i 1811 noteres traktør N. Bentzen at have foretaget betydelige forbedringer. I 1831 solgte enkemadam Bentzen stedet til høker J. H. Rasmussen, der i 1856 lod den gamle ejendom udstykke.

Selve »Den store Fortun« (gl. matrikel: nr. 63, 1806-matrikel: nr. 94) havde i midten af det 18. århundrede en lang hovedbygning ud mod vejen dels i en etage, dels i to med hele to sale ovenpå. Også »Den store Fortun« omdannedes fra værtshus til herskabelig lystgård, da det i 1771 blev købt af kgl. broinspektør Georgius Sprechler og senere arvet af sønnen, artillerimajor Lauritz Frederik Sprechler. I 1809 blev generalmajor Jens Zeuthen Lemming ejer og efter ham svigersønnen justitssekretær Colbjørn Deegen. Deegens enke lod i 1830 gården sælge på auktion, og køber var slagtermester Jens Møller, hvis enke stadig var ejer i 1867.

GL. KONGEVEJ 33 A
matr.nr. 366

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med høj kælder. Skiferlagt københavneretag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står facaden beklædt med natursten med helrudedede vinduer dels i stueetagen dels i kælderetagens butiksinretning. I midtfag hoveddør. Overfacaden fremtræder pudset og rødmalet med hvidmalede vinduer af dannebrogstype. 1., 2. og 3. sal er inddelt med gennemløbende pilastre og har på 2. og 3. sal fremtrukne brystningsfelter. 4. sals vinduer, på profileret gesims med frise, står med glatte indfatninger og bånd. Pilastrenes baser og kapitæler samt overfacadens murfalse, indfatninger og gesimser er brunmalede. Profileret hovedgesims med sparrenkopper.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe står over for hinanden i midtfag. På hver etage to firerums lejligheder.

Historie: Denne parcel af matr.nr. 88 A lod brændevinsbrænder C. Hansen Meyer i 1878 selvstændigt udmatrikulere og sælge. Køber var malermester Tranekjær, der ved arkitekt Rogert Møller lod det eksisterende *forhus* opføre (bygn.att. 31.10.1881).

Bemærkning: Markant disponeret facade, der svækkes noget ved ændringen af underfacaden.

GL. KONGEVEJ 33 B
matr.nr. 342

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med tagetage. Skiferlagt heltag.

Underfacaden står hvidmalet direkte på stenene og har overalt nyere butiksinretning med helrudedede vinduer og ensartet skiltning. I midtfag hoveddør. Overfacaden står i blank, rød mur med pudset, profileret sålbænksgesims med tandsnit under 4. sals vinduer. 1., 2. og 3. sals vinduer er samlet fagvis i fladbueblændinger med tilbagetrukne brystningsfelter på 2. og 3. sal. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Bred, profileret, konsolbåren hovedgesims i puds. I tagetagen fire kviste, i yderfag trefags.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe står over for hinanden i midtfag. På hver etage to trerums lejligheder.

Enetages *sidehus* til højre med papbeklædte halvtage. Facaden står pudsede og gulmalede med grønmalede døre og vinduer. Enkel hovedgesims.

Historie: På denne grund, der blev frasepareret matr.nr. 88 A i 1876, lod ejeren, værtshusholder Jens Hansen samme år ved arkitekt Rogert Møller det eksisterende *forhus* opføre (bygn.att. 21.10.1876). De lave sidebygninger til højre blev opført henholdsvis i 1918 og 1925.

Bemærkning: Tidstypisk og enkel blankmursfacade af neutral virkning i husrækken.

GL. KONGEVEJ 35-37
matr.nr. 88 B

På grunden er to forhuse.

Gl. Kongevej 35: Fjortenfags beboelsesejendom *forhus* i fem etager med teglhængt heltag.

Under den profilerede kordongesims står facaden dels i gråmalet, kvaderfugtet puds med varierende skiftehøjde dels med forskelligartet beklædning omkring butiksinretning. Overalt helrudedede vinduer. I 3.

Gl. Kongevej 35.

fag fra venstre hoveddør og til højre port i glatpudset parti. Overfacaden fremtræder rødmalet direkte på stenene med brunmalede vinduer af dannebrogstype, i yderfag trefags. 1., 2. og 3. sals vinduer står under fladbuestik, yderfagene og de fire midterste markeret med savsnit. Øverste etages vinduer, på gennemløbende, profileret sålbænksgesims i puds, står under lige stik. Pudset, profileret hovedgesims med konsoller.

Plantype: To hovedtrapper mod gården betjener på hver etage to tre-rums og fire ensidige torums lejligheder.

Gl. Kongevej 37: 11 fags beboelsesejendom, forhus i fem etager med teglhængt heltag.

Underfacaden står overalt med fremtrukket butikssindretning med helrudede vinduer og skiltning. I 4. fag fra venstre og i yderfag til højre hoveddøre. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med gråmalede to- og trefags vinduer. På alle etager murbånd ved vinduernes over- og underkant. Over 1. sals vinduer inskriptionen: 1857 SNEDKERSVENDENES STIFTELSE 1935. Muret hovedgesims i formsten.

Plantype: To hovedtrapper mod gaden og to køkkentrapper mod gården betjener på hver etage seks ensidige torums lejligheder med bad.

15 fags beboelsesbaghus til venstre i fem etager med skiferlagt heltag. Facaden fremtræder hvidmalet direkte på stenene. Stueetagen har hoveddøre i 1., 8. og 13. fag fra venstre og i overfacaden bryder de forskudte trappevinduer henholdsvis den profilerede kordongesims med runde vinduer og sålbænksgesimsen på 4. sal med buede vinduer, alle under rundbuestik. Grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik.

Plantype: Tre hovedtrapper og tre køkkentrapper betjener på hver etage en trerums og fire torums lejligheder.

Nifags beboelsesbaghus til højre i fem etager med skiferlagt heltag. Facaden fremtræder hvidmalet direkte på stenene med grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, i yder- og midtfag trefags. Hoveddøre i 3. fag fra yderfagene. De forskudte trappevinduer bryder den profilerede kordongesims og fagene afsluttes foroven af mindre to-fags vinduer. På 1. sal udsmykket plade med inskriptionen: DE FORENEDE SNEDKERE AF 1862 STIFTELSE. Profileret hovedgesims.

Plantype: To hovedtrapper betjener på hver etage en torums og seks etrums ensidige lejligheder med WC på gangen.

Historie: Denne grund bestod oprindeligt af to gamle parceller, matr.nr. 88 B mod øst og 89 B mod vest, der blev sammenlagt i 1934. Parcellerne ejedes i 1856 af grosserer Carl Wuffeldt, som solgte begge til »Stiftelsen for trængende Snedkervende og deres Enker«, der ved tømrermester C. G. Lendorff lod opføre et forhus til stiftelse på matr.nr. 89 i 1857. I 1870 opførte stiftelsen, ved arkitekt A. Evers det eksisterende forhus, Gl. Kongevej 35 (bygn.att. 07.06.1870). Senere tilkom først baghuset til højre, på matr.nr. 89 B (bygn.att. 11.04.1882), og dernæst baghuset til venstre, på matr.nr. 88 B (bygn.att. 11.08.1890). Endelig blev det gamle forhus til højre efter grundssammenlægningen i 1934 erstattet med det nuværende ved arkitekt Mandrup Poulsen (bygn.att. 13.06.1935).

Bemærkning: Gl. Kongevej 35: Enkel og veldisponeret blankmursfacade med få detaljer.

Gl. Kongevej 37: Enkel, tidstypisk facade, der med sit materialevalg tilpasser sig nabobebyggelsen.

Gl. Kongevej 37

GL. KONGEVEJ 39
matr.nr. 89 A

Ottefags beboelsesejendom, *forhus* med lille sidefløj til venstre i fem etager med skiferlagt københavner-tag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står facaden med nyere butikssindretning, helrude vinduer og forskelligartet skiltning. I 2. fag fra venstre og yderfag til højre hoveddøre og i 3. fag fra venstre port. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med svag tofags midtrisalit foroven afsluttet af segmentgavl med festoner. Facaden er vandret opdelt med pudsede, profilerede gesimser på 2. og 4. sal og yderligere med pudsbånd ved alle vinduers over- og underkant. Midtrisalittens vinduer er på 2. og 3. sal indrammet med dobbelte, kannelerede pilastre, på 4. sal gentaget som dværgpilastre. Overalt grønmalede, trefags vinduer med hel midterrude, på 1. sal i glatpudsede fladbueindfatninger med slutsten, de øvrige under fladbuestik med pudsede kile- og slutsten. På 3. sal svungne sålbænsornamenter. Bred, profileret hovedgesims i puds.

Plantype: En hovedtrappe mod gaden, en mod gården samt to køkken-trapper, hvoraf den ene i sidefløj, betjener på hver etage tre firerums lejligheder.

Seksfags *1. sidehus* til højre til erhverv i to etager med tagetage. Teglhængt heltag. Facaden fremtræder pudset med grønmalede vinduer, dels to- og trefags dels af dannebrogstype. Døre i 2. fag fra yderfagene. I tagetagen fire kviste med murede flunker, de to inderste trefags.

Femfags *sidehus* til venstre i en etage med tagetage. Ensidigt skiferlagt mansardtag. Facaden står i blank, gul mur med grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. I yderfag døre. I den underste tagflade to store, hvidmalede tagvinduer på hver side af kvist med læsseluge.

Trefags *2. sidehus* til højre til erhverv i to etager med tagetage. Skiferlagt ensidigt mansardtag. Facaden fremtræder i blank, gul mur. Det 1. fag til venstre, hvor sidehuset er sammenbygget med baghuset, er trukket tilbage og har øverst hejsebom. Dørene og de et- og firefags vinduer er grønmalede, i stueetagen under fladbuestik markeret med røde sten. I den fritstående gavl brandtrappe i jern til 1. og 2. sal. I underste tagflade fire store, hvidmalede tagvinduer.

Ottefags *baghus* til erhverv i to etager med tagetage. Skiferlagt mansardtag. Stueetagen står overalt med bræddebeklædning. I yderfag til højre hoveddør og i 2. og 6. fag fra venstre døre til erhvervslejemål. Helrude vinduer, enkelte med lille overramme. Overfacaden fremtræder lys brun malet direkte på stenene og har gavlkvist med hejsebom i 4. fag fra højre. Her og på 1. sal læsseporte under fladbuestik. 1. sal har desuden døre i de to fag til venstre, det yderste med forbindelsesbro i jern til sidehus. Etfags vinduer med tværpost, i yderfag til højre sprosset. Alle vinduer og døre er brunmalede. Muret, profileret hovedgesims. I underste tagflade seks store, hvidmalede tagvinduer.

Historie: På denne grund lå helt frem til slutningen af det 19. århundrede arkitekten C. F. Harsdorffs gamle bindingsværks-sommerbolig, hvis beskedne karakter næppe retfærdiggør betegnelsen »landsted«. 1. sidehus til højre er opført i 1854. Først i 1895 lod farver Rudolph Scharling det maleriske bygningskompleks fra det 18. århundrede nedrive og opførte ved arkitekt Julius Smith *forhus*, sidehus i en etage til stald og remise samt baghus i to etager til stald og værksted (bygn.att. 26.10.1896).

Nogle år efter lod Scharling, ved arkitekt Einar Ambt, baghuset udvide med den treetages sidefløj til højre (bygn.att. 09.09.1905).

Bemærkning: En typisk nationalromantisk blankmursfacade, hvor den barokiserende detaljering giver et livligt helhedsindtryk.

GL. KONGEVEJ 41
matr.nr. 347

Femfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til venstre, begge i fem etager, og baghus i seks etager. Skiferlagt københavner-tag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims med tandsnit står facaden pudset og gråmalet med til venstre restauration og til højre port. Den pudsede overfacade har på 1. sal helrudedede vinduer, de øvrige er af dannebrogstype, alle brunmalede. 1. sal står dels kvaderfuget dels med facadebeklædning og skiltning. 2. og 3. sals vinduer er samlet fagvis i blændinger med kannelerede pilastre, i yderfag dog glatpudsede, på profileret gesims. På 2. sal brystningsblændinger og på 3. sal tilbagetrukne brystningsfelter med festoner. 4. sals vinduer, på bred profileret gesims, er indrammet af dværgpilastre og har yderst murpiller med ornamentfelter. Bred, profileret hovedgesims med konsoller. I tagetagen to trefags kvist.

Plantype: To hovedtrapper og to køkkentrapper mod gården betjener på hver etage en femrum og to etrum lejligheder, alle med bad.

Historie: På den østlige del af sin grund, matr.nr.90, lod traktør L. J. Danielsen i 1876 opføre det eksisterende forhus, i dag Gl. Kongevej 41, ved murermester A. N. Schioldann (bygn.att. 11.11.1876). Herefter lod han denne østlige halvdel af grunden fraseparere som matr.nr. 347. I 1886 blev en lille del af grunden udlagt til Tullingsgade, og året efter blev de to parceller, matr.nr.670 og 671 frasepareret af ejeren af såvel matr.nr. 347 som nr. 90, slagtermester C. Jacobsen Ellegaard. I 1936 opførtes det seksetages baghus som tilbygning til det ældre sidehus ved arkitekt F. Jastrau (bygn.att. 04.12.1936).

Bemærkning: Den høje og smalle facade, med veldisponeret klassisk detaljering, markerer sig klart i gadebilledet.

GL. KONGEVEJ 41 B
TULLINGSGADE 1
matr.nr. 90

Treetages beboelsesejendom med tagetage, *hjørnehus* med fem fag mod Gl. Kongevej, et smigfag og tre fag mod Tullingsgade. Mansardtag lagt med sortglaserede sten.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står hele facaden med nyere butiksindretning, helrudedede vinduer og forskelligartet skiltning. I yderfag til højre mod Tullingsgade hoveddør. Overfacaden, der fremtræder pudset og hvidmalet, har etfags siderisalitter mod Gl. Kongevej og gennemløbende, profileret sålbænkgesims under 2. sals vinduer. De hvidmalede vinduer står i profilerede, gråmalede indfatninger, på 1. sal under lige fordakninger. Vinduerne i risalitten til venstre er trefags med helrudet midterramme, de øvrige er af dannebrogstype. Smal, profileret

hovedgesims. I tagetagen otte kviste, hvoraf en i smig og i yderfag til venstre trefags. Til højre mod Tullingsgade enetages tilbygning indrettet til butik med helrude vindue, dør og skiltning. I det stejle skiferlagte tag en tofags kvist.

Plantype: En hoved- og køkkentrappe betjener på hver etage en syvrums lejlighed med bad.

Historie: Skønt det har gennemgået adskillige og væsentlige forandringer, er kærnen i dette forhus en gammel landstedsbygning fra det første årti af det 19. århundrede. I 1801 lod enken efter arkitekt C. F. Harsdorff den vestligste trediedel af hans landsted »Rosenlund« fraseparere og sælge til svigersønnen, murermester Schaper sammen med tømrermester Zimmer. I 1845 ejedes landstedet på matr.nr.90 af dr.med. F. C. Haugsted, en kendt Vesterbro-læge. I 1857, hvor første arkiverede byggesag foreligger, var grunden bebygget dels med hovedhuset, en toetages, grundmuret bygning i fem fag, de tre midterste i en markant risalit, dels med et mærkeligt irregulært, u-formet bindingsværkskompleks til højre i den smukt anlagte have. Skindhandler P. B. Hansen lod efter en tagbrand i 1857 tagetagen på forhuset udbygge med store kviste og en altan over risalitten. Få år efter lod pelshandler G. Klamke udhuse- ne udvide med en overdækket keglebane samt indrettede stor billardstue og senere udskækningslokale i den gamle hestestald. Tullingsgade, der blev anlagt hen over grunden i 1886, passerede lige forbi vestgavlen på forhuset og medførte nedrivning af udhuskomplekset, mens resten af haven i henholdsvis 1887 og 1889 blev udparcelleret som matr.nr. 671. Få år efter lod malermester H. Jensen det gamle forhus gennemgå en væsentlig ombygning. Dels blev facadens tilbageliggende partier udfyldt, således at de nu fremtræder som svage siderisalitter, dels blev tagetagen mod gaden opmuret til en reel tredje etage. Husets oprindelige store treløbs trappe blev nedlagt og en ny opført andetsteds. Endvidere blev den gamle havetrappe ved sydfacadens midtfag fjernet og den lille sidebygning mod Tullingsgade opført (bygn.att. 08.11.1890). I 1930 ombygge-

des tagetagen til nuværende mansardtag for P. Rasmussen ved arkitekt A. C. Jarlstrup (bygn.att. 28.02.1931).

Bemærkning: Trods det sene ombygningstidspunkt fremtræder dette lave hjørnehus i enkel senklassicisme.

TULLINGGADE 2
GL. KONGEVEJ 43
matr.nr. 91

Beboelsesejendom i fem etager med skiferlagt københavneretag. *Hjørnehus* med sidefløj til højre med syv fag mod Tullingsgade, et smigfag og seks fag mod Gl. Kongevej.

Under formstensprofileret kordongesims nyere butikssindretning, facadebeklædning og skiltning. Hoveddøre placeret i yderfag til venstre mod Tullingsgade samt 2. fag fra højre mod Gl. Kongevej. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med gennemløbende, profileret sålbænksgesims under 2. sals vinduer. På 1., 2. og 3. sal vinduer i tilbagetrukken, formstensprofileret fals, på 2. og 3. sal samlet fagvis i blændinger med konsolbårne baldakiner på brystningsfelterne og øverst afsluttet med trepaspyrret skjold under henholdsvis spidsbuer og rundbuer over trefagsvinduerne i yderfag til højre mod Gl. Kongevej samt 7. fag fra venstre mod Tullingsgade. Smigfaget, hvis helrude vinduer med kant af farvet glas står i blænding fra 2. til 4. sal, afsluttes i taget af stejl gavltrekant med murblænding. Omkring smigfaget murblændinger, på 1. sal som firpas, på 2. og 3. sal høj slank blænding og på 4. sal som trepas. Øverste etages vinduer står på sålbænkband i tilbagetrukken fals under krydsbuefrise.

Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype. Profileret hovedgesims i formsten.

Tofags *baghus* til erhverv i to etager med papbeklædt halvtag. Under pudset gesims fremtræder underfacaden i gulmalet, refendfuget puds med bred port til højre. Overfacaden står i blank, gul mur med brunmalede, opsprossede støbejernsvinduer under fladbuestik.

Historie: På denne grund lå ud mod Gl. Kongevej bygmester Boye Junges fine klassicistiske landstedsbygning helt frem til 1890, skønt haven mod vest allerede var udparcelleret i 1873-74. Hovedbygningen havde 1859 fået en etfags tilbygning ved vestgavlen. Ved anlæg af Tullinsgade i 1886 blev to små kiler mod øst afgivet til gade, mens en mindre skelregulering fandt sted mod nabogrunden mod syd, matr.nr. 94. I 1890 lod tømrermester Rasmus Petersen det gamle bygningsanlæg nedrive, fraseparerede den sydlige del af grunden som matr.nr. 730 og opførte ved arkitekt Ole Boye hjørnehus og staldbygning (bygn. att. 20.04.1891).

Bemærkning: Markant hjørnehus i gotiserende borgstil.

GL. KONGEVEJ 47
matr.nr. 263

Syvfangs beboelsesejendom, T-form, *forhus* i fem etager med skiferlagt heltag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims med tandsnit fremtræder facaden med nyere butiksindretning og kraftig skiltning. I midtfag hoveddør og i yderfag til højre port. Overfacaden fremtræder dels i hvidmalet refendfuget puds på 1. sal dels malet lys gul direkte på stenene med hvidmalede pudsdetaljer. De tre midtfag er fremhævet som risalit med pilastre, på 1. og 4. sal dværgpilastre dels rammeindfattede dels kannelerede, på 2. og 3. sal med joniske kapitæler under gennemløbende brystningsbånd på 4. sal. Ligeledes brystningsbånd under 2. sals vinduer med i yderfagene rammeindfattede ornamentfelter og i risalit balustre. På 3. sal i risalit rammefelter med løvehoveder. De hvidmalede vinduer af dannebrogstype står, med undtagelse af risalittens øverste etage, i dels glatpudsede dels profilerede indfatninger. Desuden slutsten på 1. sal i risalit samt volutbårne trekant- og lige fordakninger med tandsnit på 2. og 3. sal, på 3. sal dog kun i risalit. Bred, profileret hovedgesims med tandsnit.

Syvfangs beboelses*mellemhus* i fem etager med skiferlagt heltag. Facaden fremtræder lysgrå malet direkte på stenene med profileret sålbænkgesims under 1. sals vinduer. I midtfag hoveddør og til højre port. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Profileret hovedgesims med savsnit.

Trefags *sidehus* til højre til erhverv i en etage med tagetage. Skiferlagt mansardtag. Facaden fremtræder i blank, rød mur med rester af hvid maling og har to døre samt stort, brunmalet, opsproset støbejernsvindue. I tagetagen tofags kvist og hejsekvist til venstre.

Sidehus til højre til erhverv i fem etager med delvis udnyttet tagetage, ni fag samt smigfag til højre med skiferlagt københavner-tag. Facaden står hvidmalet direkte på stenene med brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. I 3. fag fra højre læsseluger i alle etager afsluttet med hejsekvist i tagetagen. Profileret hovedgesims med savsnit. I tagetagen en trefags kvist til venstre.

Firefags *sidehus* til venstre til erhverv i en etage med tagetage med ensidigt, skiferlagt mansardtag. Facaden står hvidmalet direkte på stene med brunmalede døre og trefags vinduer af dannebrogstype, i yderfagene under fladbuestik. I tagetagen fire tofags kviste. I bagskel lav garagebygning, der forbinder sidehusene.

Historie: Forreste del af denne grund lod grosserer C. W. Schmidt fraseparere sin stamparcel, matr.nr. 91 i 1873, hvorfra også bagarealet blev tillagt i 1874. Køber af den store grund var tømrermester N. C. Rasmussen, der lod opføre forhus, mellemløbs samt bagbygninger indrettet til værksteder, stald og remise (bygn.att. 12.11.1874).

Bemærkning: En facade, der på grund af den noget rigelige anvendelse af klassisk detaljering, fremtræder noget urolig.

GL. KONGEVEJ 49

matr.nr. 264

Syvfangs beboelsesejendom, T-form, *forhus* i fem etager med skiferlagt københavnertag.

Under pudset, profileret kordongesims fremtræder facaden med nyere butiksindretning, forskelligartet facadebeklædning og skiltning. I midtfag hoveddør. Overfacaden står i blank, rød mur med etfags siderisalitter og gennemløbende, profileret gesims med savnsnit og rammefelter under 3. sals vinduer. Herunder pilastre omkring de tre midtfag. Øverste etages vinduer står mellem risalitterne på profileret sålbænksgesims med savnsnit og har ved overkarmen dobbelt savsnitsfrise på murpillerne. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype i tilbagetrækket fals under fladbuestik, på 1. sal i risalitterne desuden med murede indfatninger. Profileret hovedgesims med tandsnit.

Historie: Denne grund fraseparerede grosserer C. W. Schmidt stamparcellen, matr.nr. 91, i 1873 og solgte til tømrermester N. C. Rasmussen, der lod forhuset opføre (bygn.att. 23.10.1873).

Bemærkning: Sober blankmursfacade med diskret detaljering.

VÆRNEDAMSVEJ 14
matr.nr. 93 A1B

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med tagetage. Skiferlagt heltag.

Underfacaden fremtræder med nyere, ensartet butiksindretning og facadebeklædning. I yderfag til venstre port. Overfacaden står i blank, rød mur med hvidmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, i yderfagene trefags. På 1. sal overvejende nyere, helrudedede vinduer. Profileret hovedgesims med tandsnit. I tagetagen fire trefags kviste.

Femfags beboelses*baghus* i fire etager med tagetage. Skiferlagt københavner-tag. Facaden står pudset og gulmalet med brunmalede dørpartier i stueetagen. I yderfag til venstre port samt hoveddør i midtfag. Overalt hvidmalede, trefags vinduer af dannebrogstype, i midtfag forskudte trappevinduer. I tagetagen fire kviste.

Historie: Ved udparcelleringen af den gamle værtshus- og lystejeendom Egholmsdal (1806-matriklen nr. 93) i 1856 opdelte glarmester C. F. West, der havde købt matr.nr. 93 A, denne grund i tre selvstændige matrikler, nr. 93 A1A, 93 A1B og 93 A2. Denne parcel blev af tømrersvend A. C. C. Hove bebygget med såvel for- som baghus (bygn.att. 16.10.1857).

Bemærkning: Harmonisk og enkel blankmursfacade, der udgør et roligt element i gadebilledet.

VÆRNEDAMSVEJ 12
matr.nr. 93 A2

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med skiferlagt heltag.

Under pudset, profileret kordongesims fremtræder facaden i hvidmalet puds med nyere, ensartet butiksindretning. Til venstre portgennemgang. Overfacaden står rødmalet direkte på stenene med lysgrå malede, profilerede vinduesindfatninger på 1. og 2. sal, på 1. sal med lige fordakninger. Overalt grønmalede vinduer, på 1. sal nyere helrudedede med lille underramme. På 2. og 3. sal vinduer af dannebrogstype, i yderfagene trefags. Lysgrå malet, profileret hovedgesims.

Femfags beboelses*baghus* i fire etager med skiferlagt københavner-tag. Under kordongesims fremtræder facaden i hvidmalet puds med grønmalede dørpartier, i 2. fag fra venstre hoveddør. Overfacaden står pudset og malet lysebrun med grønmalede, trefags vinduer af dannebrogstype under fladbue. I midtfaget forskudte trappevinduer.

Historie: Ved udparcelleringen af den gamle værtshus- og lystejeendom Egholmsdal (1806-matriklen nr. 93) i 1856 opdelte glarmester C. F. West, der havde købt matr.nr. 93 A, denne grund i tre selvstændige matrikler, nr. 93 A1A, 93 A1B og 93 A2. Denne parcel blev af tømrersvend M. C. Maigaard bebygget med såvel for- som baghus (bygn.att. 25.09.1857). Den lave sidebygning til højre mellem for- og baghus er opført i 1974 (bygn.att. 20.11.1974).

Bemærkning: Harmonisk facade med enkel senklassicistisk detaljering, der har lidt ved den senere overmaling.

Femfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløje i fem etager og tagetage. Skiferlagt københavneretag.

Under profileret kordongesims fremtræder facaden med nyere butiksindretning og skiltning. I midtfag port. Overfacaden står i blank, gul mur med sålbænksgesims og formstensfriser på alle etager. Overalt grønmaledede, trefags vinduer med helrudet midterramme under fladbuestik, på 1. sal med buede overrammer i tilbagetrukket fals, på 4. sal i mønstermuret indfatning med slutsten. Formstensprofileret hovedgesims med æggestav. I tagetagen fem, nye, helrudede kviste.

Tofags *baghus* til erhverv i en etage med tagetage sammenbygget med sidefløj. Skiferlagt ensidigt mansardtag. Facaden står gulmalet direkte på stenene med grønmaledede vinduer under fladbuestik. Jerntrappe til tagetagen, hvori dør samt trefags kvist.

Historie: Ved udparcelleringen af den gamle værtshus- og lystejeendom Egholmsdal (1806-matriklen nr. 93) i 1856 solgte høker J. H. Rasmussen denne parcel til grosserer J. H. Holm. Parcellen var da bebygget bl.a. med et toetages beboelsesforhus fra 1833. I 1898 erstattede ejeren, snedkermester Christensen det ældre bygningsanlæg med det nuværende (bygn. att. 17.04.1899).

Bemærkning: Stram og velproportioneret facade med behersket detaljering.

På grunden er to bygninger: hjørnehus mod Værnedamsvej og forhus mod Tullingsgade.

Værnedamsvej 8: Femetages beboelsesejendom med tagetage, *hjørnehus* med tre fag mod Værnedamsvej, et smigfag og to fag mod Tullingsgade. Skiferlagt københavneretag.

Under den brede, udkragede og konsolbårne brystningsgesims på 1. sal står underfacaden med nyere, ensartet butiksindretning og helrudede vinduer. Til venstre mod Værnedamsvej rundbuet port. Overfacaden har i 2. fag fra yderfagene karnapper med skrå sider afsluttet i tagetagen med altaner med jernrækværk. Det fremtrukne smigfag er for oven afsluttet med stejl gavlkvist. 1. sal står i kvaderfugtet puds med vinduer under fladbuer i hulkelsfals mens den øvrige overfacade fremtræder i blank, rød mur. Vinduerne i karnapperne står på 2. og 3. sal under fladbuestik med pudsede kile- og slutsten og mønstermurede skjold. De øvrige under lige stik. På 3. sal har 1. og 3. fag fra venstre mod Værnedamsvej konsolbårne altaner, mens 4. sal mellem karnapperne har konsolbårne altangange med jernrækværk. Desuden mindre konsolbårne blomsteraltaner på 2. og 3. sal. Et- og trefags, hvidmalede vinduer, på 1. sal dog helrudede med trefags buede overrammer i karnapper og smig. Desuden brunmalet, tofags vindue i smigfagets gavltrekant. Pudset, profileret og konsolbåren hovedgesims brudt ved karnapper og smigfag. Mellem konsollerne mønstermurede felter. I tagetagen mod Værnedamsvej to tofags kviste

GL. KONGEVEJ 51
VÆRNEDAMSVEJ 18-20
matr.nr. 92

Beboelsesejendom i fem etager med tagetage, *hjørnehus* med sidefløje. Bygningen står med ti fag mod Gl. Kongevej, et smigfag og syv fag mod Værnedamsvej. Mansardtag lagt med sortglaserede teglsten.

Under pudset, profileret kordongesims fremtræder facaden med nyere butiksindretning, granitkvadrang, facadebeklædning og skiltning. I 3. fag fra yderfagene samt 6. fag fra højre mod Værnedamsvej hoveddøre i glatte indfatninger. I 6. fag fra venstre mod Gl. Kongevej port. Overfacaden står i blank, rød mur og har buede karnapper i 1., 5. og 9. fag fra venstre, i smigfaget samt 2. og 7. fag fra højre mod Værnedamsvej. Endvidere konsolbårne altaner på 2. og 4. sal i 7. fag fra venstre samt 4. fag fra højre. Øverste etages vinduer står i glatpudsede indfatninger på gennemløbende, pudset og profileret sålbænksgesims. Hvidmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, i karnapperne tætsiddende etfags og i altanfagene trefags. På 1. sal enkelte, nyere helrudedede. Bred, pudset, profileret hovedgesims med tandsnit og ornamenteret frise. I tagetagen 17 kviste med buet tag samt altan med svungent jernrækværk over karnap i yderfag til venstre mod Gl. Kongevej.

Historie: Denne hjørnegrund består af 1806-matriklens nr. 92 samt matr.nr. 138, en lille trekant, der i 1866 blev frasepareret naboen mod øst, matr.nr. 91. Før opførelsen af det nuværende hjørnehus i 1907-08 var grunden bebygget med flere lave huse. På selve hjørnet lå det mærkværdige gamle irregulære »landsted«, der stammede fra 1796. På matr.nr. 138 lå et toetages beboelseshus fra 1867 og der imellem et enetages beboelseshus med sidefløj, opført i 1858 for melhandler P. C. Rasmussen til beboelse, butik og bageri og i en periode selvstændigt udmatruleret som nr. 261. Efter sammenlægning af grundene lod snedkermester A. Nielsen i 1906 de gamle bygninger nedrive og opførte ved arkitekterne Thorvald Jørgensen og Ole Boye den eksisterende bebyggelse (bygn. att. 19.02.1908).

Bemærkning: Gedigen nationalromatisk blankmursfacade der, med sine karakteristiske brede karnappartier, markerer sig i gadebilledet.

VÆRNEDAMSVEJ 16
matr.nr. 93 A1A

Femfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til højre i fire etager med tagetage. Skiferlagt heltag.

Underfacaden har nyere butiksindretning, forskelligartet facadebeklædning og skiltning. Port i 2. fag fra venstre. Overfacaden står i hvidmalet, kvaderfuget puds i vekslende skiftehøjde med gennemløbende sålbænksgesims på alle etager. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype, på 1. og 2. sal i smalle, profilerede indfatninger, i yderfagene trefags. Profileret hovedgesims med ornamenteret frise. I tagetagen tre kviste, hvoraf den midterste er trefags.

Trefags *baghus* til erhverv i en etage med tagetage. Skiferlagt ensidigt mansardtag. Facaden fremtræder hvidmalet direkte på stenene med nyere, helrudedede vinduer under fladbuestik. Til venstre dør. Jerntrappe fører til kvist med dør i tagetagen, hvori endvidere en kvist.

Historie: Ved udparcelleringen af den gamle værtshus- og lystejeendom Egholmsdal (1806 matriklen nr. 93) opdelte glarmester C. F. West, der havde købt matr.nr. 93 A, denne grund i tre selvstændige matrikler: nr. 93 A1A, 93 A1B og 93 A2. Selv lod han på denne parcel det eksisterende forhus opføre 1857-58, skønt bygningsattesten først blev udstedt i 1861, da West havde solgt til handelsfuldmægtig E. A. C. Fogh. Skrædermester E. Harting lod staldbygningen opføre (bygn.att. 13.02.1897).

Bemærkning: Enkel og harmonisk pudsfacade med karakteristisk senklassicistisk detaljering.

Tullingsgade 4-2.

Historie: Se under Tullingsgade 2/Gl. Kongevej 43. Tømrermester Rasmus Petersen lod forhuset opføre ved arkitekt Ole Boye (bygn. att. 20.04.1891).

Bemærkning: Enkel blankmursfacade af neutral virkning i gadebilledet.

Tullingsgade 3-7.

Femtages beboelsesejendom med høj kælder, *hjørnehus* med ni fag til venstre, rundet smig over tre fag samt fem fag til højre. Skiferlagt københavner-tag.

Hele facaden fremtræder i blank, rød mur. I den høje kælder overvejende nyere butiksindretning med helrudedede vinduer og skiltning. Hoveddøre med overvindue i 4. fag fra yderfagene. På 1. og 4. sal gennemløbende, profilerede sålbænksgesimser med friser. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype i fladbuet formstensindfatning, på 1. og 2. sal fagvis sammenhængende og med mønstermurede brystningsfelter på 2. sal. Bred, formstensmuret hovedgesims med konsoller.

Plantype: To hovedtrapper mod gaden og to køkkentrapper mod gården, hvoraf en i tårn. På hver etage fire firerums lejligheder.

Historie: I 1887 lod slagtermester C. Jacobsen Ellegaard den sydligste del af denne grund udparcellere fra stamparcellen matr.nr. 90, og forøgede grunden med yderligere et stykke i 1889. Køber af grunden var tømrermester Søren Nielsen, der ved arkitekt Julius Bagger lod hjørnehuset samt nabohuset, Tullingsgade 7, opføre (bygn.att. 02.12.1890).

Bemærkning: Veldisponeret facade med fin, tidstypisk formstensedaljeri.

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til venstre i seks etager. Skiferlagt københavner-tag.

Facaden fremtræder overalt i blank, gul mur. Hoveddør i 3. fag fra venstre. 2. og 3. sal profilerede sålbænksgesimser med friser. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, i stueetagen og på 1. sal i formstensfals, de øvrige i fladbuede, formstensprofilerede indfatninger. 2. og 3. sal er fagvis sammenhængende og har mønstermurede brystningsfelter på 3. sal. Formstensmuret hovedgesims med konsoller.

TULLINGSGADE 10-12
matr.nr. 666

med buet tag samt stor femfags kvist med udgang til altan. Mod Tullingsgade trefags kvist med buet tag, ligeledes med udgang til altan.

Tullingsgade 24: Nifags beboelsesejendom, T-form, *forhus* i fire etager med tagetage. Skiferlagt mansardtag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims fremtræder facaden med nyere butiksindretning, brunmalet facadebeklædning og skiltning. Hoveddør i 4. fag fra højre. Overfacaden står i gråmalet puds med etfags midtrisalit samt siderisalitter over to fag. 1. sal fremtræder kvaderfuguet under gennemløbende, profileret gesims. Vinduerne mellem risalitterne står her i glatpudsede felter med slutsten. Vinduerne i risalitternes to øverste etager er samlet fagvis i øreblændinger med brystningsfelter. De øvrige fag står i profilerede indfatninger, på 2. sal med lige fordakninger. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype. Profileret hovedgesims. I tagetagen seks kviste, hvoraf fem trefags og en mindre med helrudet vindue.

Historie: Denne grund, hvis oprindelige bagareal var en ganske smal strimmel mod naboen mod nord, Værnedamsvej 10, blev af hører J. H. Rasmussen ved udparcelleringen i 1856 af den gamle værtshus- og lystejeendom Egholmsdal (1806-matriklen nr. 93) solgt til politibetjent Carl Wilhelm Rantzau. Ud mod Værnedamsvej lå da et beboelseshus i fire etager, opført i 1845. I forbindelse med anlægget af Tullingsgade i 1886 blev grunden reguleret til sin nuværende form ved tillæg af et stykke fra naboen mod syd, matr.nr. 94. Kort efter lod fabrikant J. Hoffmann det fireetages forhus på det nye grundstykke ud mod Tullingsgade opføre ved murermester J. C. Gynther (bygn.att. 20.06.1888). I 1909 lod spejlfabrikant A. M. Edelstein ved arkitekt A. Ambye det gamle Værnedamsvejforhus erstatte med det nuværende hjørnehus (bygn.att. 10.11.1909).

Bemærkning: Værnedamsvej 8: Markant hjørnehus med næsten overvældende detaljerigdom.

Tullingsgade 24: Velproportioneret pudsfacade med nyrokoko detaljering.

Tifags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til venstre i fem etager med kælder. Skiferlagt københavnertag.

Under pudset kordongesims fremtræder facaden i gråmalet kraftigt kvaderfuguet puds med hoveddør placeret i 4. fag fra højre og port i 4. fag fra venstre. Hvidmalede vinduer af dannebrogstype, i yderfagene trefags. Den høje kælder har butiksindretning med helrudedede vinduer og ensartet bræddebeklædning. Overfacaden står i lysgråmalet, kvaderfuguet puds med profileret sålbænksgesims under øverste etages vinduer. Vinduerne på 1., 2. og 3. sal har tilbagetrunkne brystningsfelter, på 1. sal med balustre under sålbænksgesims og på 2. sal ligeledes balustre i yderfag samt i 4. fag fra yderfagene. Disse fag fremhæves yderligere ved profilerede indfatninger, på 1., 2. og 3. sal med lige fordakninger, på 1. sal volutbårne, på 2. sal tillige med klassiske hoveder. Overalt hvidmalede

vinduer af dannebrogstype i yderfag samt 4. fag fra yderfagene trefags. Kraftig, profileret hovedgesims med konsoller og tandsnit.

Historie: Efter anlægget af Tullingsgade i 1886 hen over matr.nr. 94, lod ejeren civilingeniør C. F. Glæsner resten af grunden udparcellere året efter. Denne parcel blev købt af arkitekt Julius Bagger, der efter eget projekt lod det eksisterende forhus opføre (bygn.att. 04.12.1890).

Bemærkning: Tidstypisk pudsfacade af markant virkning i gadebilledet.

TULLINGSGADE 6-8
matr.nr. 667

Beboelsesejendom i fem etager med kælder. Skiferlagt københavertag, *hjørnehus* med fra venstre ni fag, smig over to fag og fem fag til højre.

Under profileret kordongesims fremtræder facaden i kraftig, gråmalet puds med hoveddøre i 4. fag fra yderfagene. Til venstre port med overvindue. Grønmaledede vinduer af dannebrogstype. I den høje kælder helrudede vinduer samt butiksendretning. Overfacaden fremtræder i rødmalet, refendfuget puds med hvid- og gråmalede pudsdetaljer samt profileret sålbænksgesims under øverste etages vinduer. Vinduerne i og omkring hoveddørsfagene, i smigen samt to fag til venstre for denne er fremhævet ved profilerede indfatninger. På 1. sal balusterbrystninger, volutbårne trekantfordakninger samt ornamenteret frise, på 2. og 3. sal lige fordakninger, på 2. sal konsolbårne. De øvrige vinduer står med tilbagetrukne brystningsfelter. Overalt lysgråmalede vinduer af dannebrogstype. Kraftig, profileret hovedgesims med konsoller og tandsnit.

Tofags *baghus* til erhverv i en etage med tagetage. Skiferlagt heltag. Facaden står hvidmalet direkte på stenene med blåmalede porte. I tagetagen to tofags kviste.

Historie: Efter anlægget af Tullingsgade i 1886 hen over matr.nr. 94 lod ejeren civilingeniør C. F. Glæsner resten af grunden udparcellere året efter. Denne parcel blev af tømrermester Hans Madsen og ved arkitekt Julius Bagger bebygget med det eksisterende *hjørnehus* samt den senere til garage ombyggede stald (bygn.att. 18.08.1890).

Bemærkning: Tidstypisk disponeret pudsfacade med klassisk detaljering.

TULLINGSGADE 4
matr.nr. 730

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til venstre i fem etager med skiferlagt københavertag.

Facaden fremtræder gulmalet direkte på stenene med profilerede sålbænksgesims med mønstret frise i røde sten under alle etagers vinduer. I stueetagen nyere butiksendretning, facadebeklædning samt skiltning, i 3. fag fra venstre hoveddør. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, i yderfagene trefags. Formstensmuret hovedgesims med frise indrammet af røde sten.

Plantype: En hovedtrappe og to køkkentrapper mod gården betjener på hver etage to firerums lejligheder.

Historie: Efter anlægget af Tullingsgade i 1886 lod slagtermester C. Jacobsen Ellegaard i 1887 den sydligste del af sin ejendom, matr.nr. 347, fraseparere som matr.nr. 670. Året efter købte apoteker H. P. Madsen, Vesterbrogade 72, den del af grunden, som stødte op til hans baghave. Dette areal, der blev selvstændigt udmatrikuleret som matr.nr. 704, lod apotekeren henligge ubebygget som en udvidelse af haven. På den resterende del af matr.nr. 670, der sammen med nabogrunden, matr.nr. 671, var blevet købt af tømrermester Søren Nielsen, lod denne det eksisterende forhus opføre ved arkitekt Julius Bagger (bygn.att. 02.12.1890).

Bemærkning: Facaden fortsætter detaljeringen på det samtidigt opførte nabohus, Tullingsgade 3-5.

TULLINGGADE 21
matr.nr. 669

Nifags beboelsesejendom, *forhus* med korte sidefløje i fem etager med delvis udnyttet kælder. Skiferlagt københavnerstag.

Facaden fremtræder i kvaderfuget puds og er vandret opdelt med sålbænksgesims på 1., 2. og 4. sal, brudt af de forskudte trappevinduer i midtfag. Underfacaden, der er gråmalet, har til venstre butiksindretning med skiltning i klinkebeklædt parti med port over to fag. I midtfag hoveddør. Den hvidmalede overfacade fremtræder med grønmalede vinduer af dannebrogstype, i yderfag og fagene på hver side af midtfag dog trefags med helrudet midterramme. Alle vinduer står i profilerede indfatninger. På 1. og 4. sal er disse omkring de trefags vinduer fladbuede, på 2. og 3. sal med trekantfordakninger. 2. og 3. sals øvrige vinduer samt de forskudte trappevinduer er markeret med knækkede segmentbuefordakninger med lille rosette. Over øverste trappevindue felt med årstallet 1897. Profileret hovedgesims med æggestav.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe står over for hinanden i midtfag. På hver etage to seksrumms lejligheder.

Historie: Efter anlægget af Tullingsgade i 1886 hen over matr.nr. 94, lod ejeren civilingeniør C. F. Glæsner resten af grunden udparcellere året efter. Denne parcel blev købt af tømrermestrene H. Christensen og Th. J. Schmock, men først i 1897 lod en ny ejer, tømrermester N. C. Rasmussen det eksisterende forhus opføre (bygn.att. 26.11.1897).

Bemærkning: En tidstypisk og klart disponeret facade med lidt klemt pudsdetaljerings på 2. og 3. sal.

TULLINGGADE 23
matr.nr. 668

Ottefags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med delvis udnyttet tagetage. Skiferlagt københavnerstag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims fremtræder facaden i gråmalet, kvaderfuget puds i vekslende skiftehøjde. I 3. fag fra venstre port. Samtlige vinduer i stueetagen er helrudedede. Overfacaden står hvidmalet direkte på stenene med grønmalede vinduer af dannebrogstype i

tilbagetrukket formstensfals, på 1., 2. og 3. sal under fladbuestik, og i yderfag trefags. På 1. sal desuden med tilbagetrukne brystningsfelter. Under 4. sals vinduer profileret sålbænksgesims med »løbende hund«-frise. Profileret hovedgesims med tandsnit. I tagetagen to tofags og en trefags kvist til højre.

Plantype: En hovedtrappe i midten, to køkkentrapper i tårne i yderfag mod gården. På hver etage to seksrumsligheder.

Historie: Efter anlægget af Tullinsgade i 1886 hen over matr.nr. 94, lod ejeren civilingeniør C. F. Glæsner resten af grunden udparcellere året efter. Denne parcel blev købt af tømrermestrene H. Christensen og Th. J. Schmock, der ved arkitekt Vilhelm Friederichsen lod det eksisterende forhus opføre (bygn.att. 27.03.1890).

Bemærkning: Rolig og veldisponeret facade.

TULLINGSGADE 25-27
VÆRNEDAMSVEJ 6
matr.nr. 660

Femetages beboelsesejendom med tagetage, *hjørnehus* med 14 fag mod Tullinsgade, et smigfag og fire fag mod Værnedamsvej. Skiferlagt københavntag.

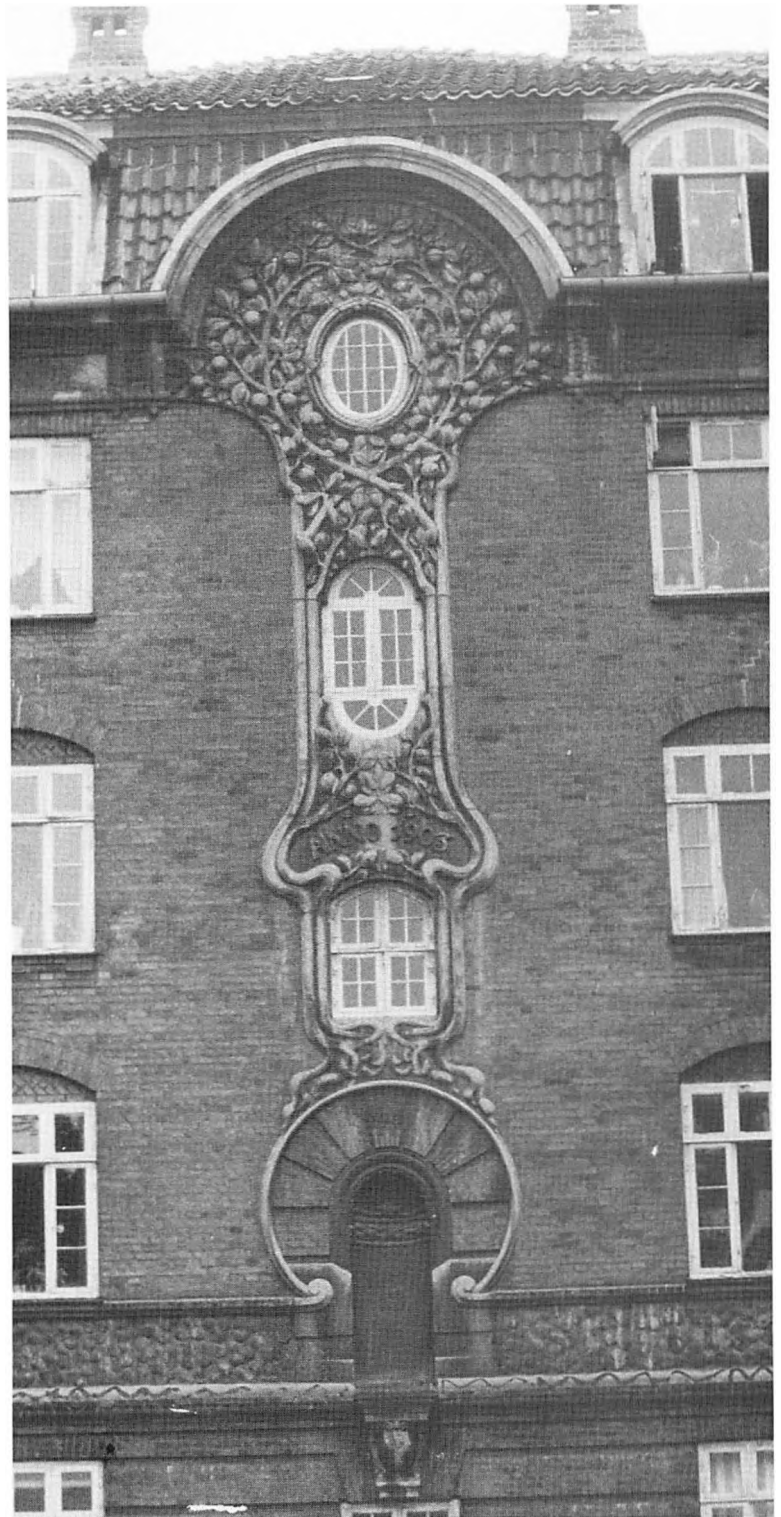
Under den pudsede, profilerede kordongesims med frise i farvede, glaserede sten, står facaden dels pudset og lys brunmalet med fremtrukne felter på murpillerne dels med nyere butikssindretning med helrudede vinduer og skiltning. Hoveddøre i 4. og 12. fag fra venstre mod Tullinsgade. Overfacaden, der fremtræder hvidmalet direkte på stenene, har profileret gesims på 2. sal og sålbænksgesims under 4. sals vinduer. 1. sals vinduer, i affaset fals, har rudersmykkede brystningsblændinger i farvede, glaserede sten, mens 2. sals har tilbagetrukne brystningsfelter med blændinger. Yderfaget til højre mod Værnedamsvej, smigfaget samt fagene på hver side af dette er på 2., 3. og 4. sal markeret med murede liséner. Hvidmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, mod Værnedamsvej, i smigfaget og faget til venstre for dette dog på 1. sal helrudede. Profileret konsolbåren hovedgesims. Nr. 27 har i tagetagen ti to- og trefags kviste og hjørnet afsluttes her med et keglestubtag.

Plantype: To hoved- og køkkentrapper står over for hinanden. På hver etage en trerums, en firerums og to femrums lejligheder.

Historie: Efter anlægget af Tullinsgade i 1886 hen over matr.nr. 94, lod ejeren civilingeniør C. F. Glæsner resten af grunden udparcellere året efter. Denne parcel blev købt af tømrermester Hans Nielsen, der lod det eksisterende hjørnehus opføre (bygn.att. 21.09.1888).

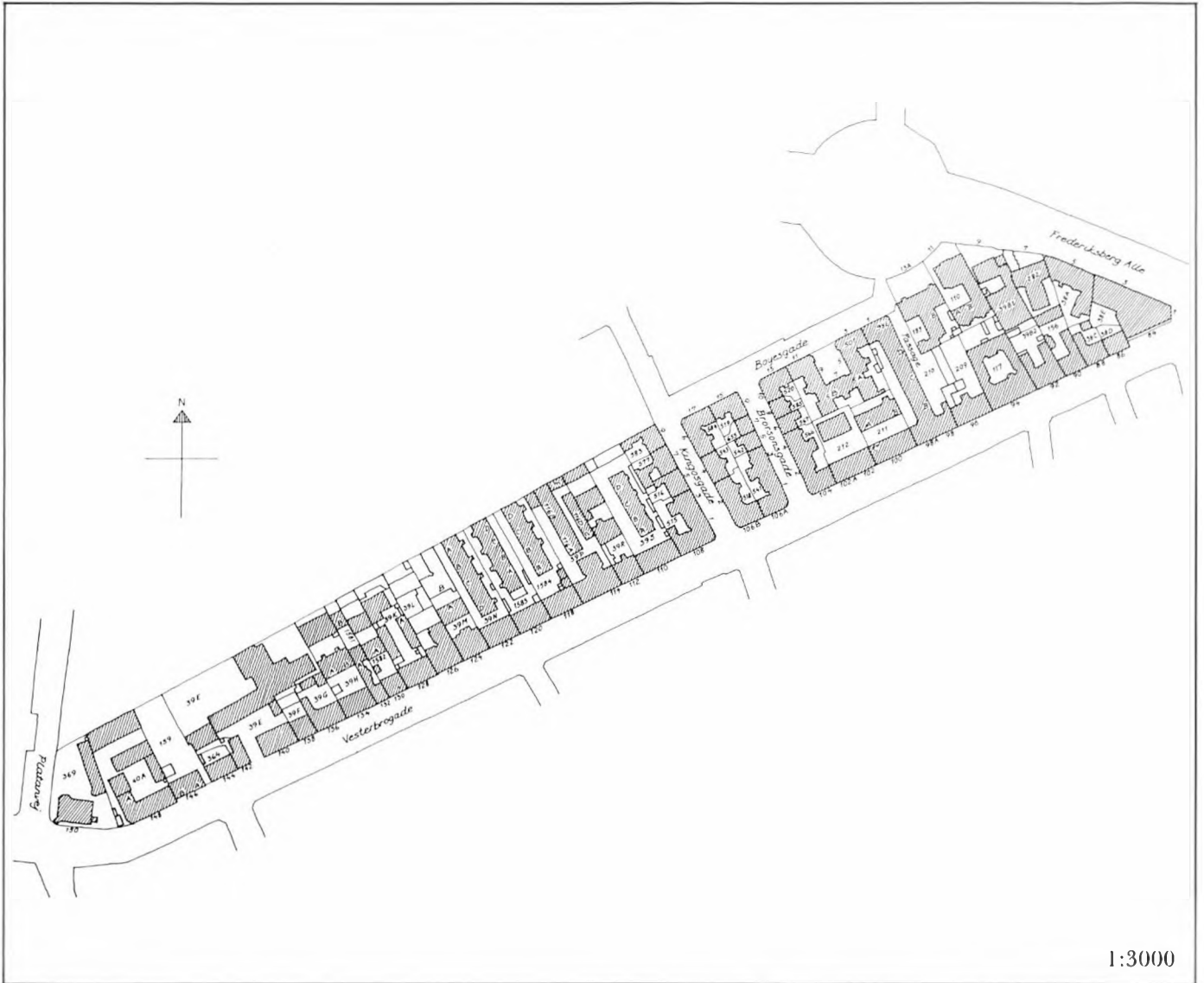
Bemærkning: Veldisponeret facade med enkel, men markant detaljering.

SORTE HESTOMRÅDET

Boyesgade 3-11.

SORTE HESTOMRÅDET

Forhistorie og udparcellering

Dette delområde omfatter arealerne mellem Vesterbrogade og kommunegrænsen mod Frederiksberg på strækningen fra Værnedamsvej-Frederiksberg Allé hjørnet og ud til Plantanvej, et langt smalt område, der kun gennemskæres af to gader, Brorsonsgade og Kingosgade.

Fra gammel tid lå her to ejendomme: nærmest byen den store »Gule Hest«, senere »Haabet« (i 1806-matriklen nr. 39) og længere ude »Den forgyldte Løve«, senere »Sorte Hest« (i 1806-matriklen nr. 40). Senere udskiltes den østligste del af »Gule Hest« som landstedet »Bakken« (i 1806-matriklen nr. 38).

Det gamle skel mellem staden og amtet forløb oprindeligt som en næsten lige linje mod vest fra midten af Værnedamsvej (helt præcist fra skellet mellem Værnedamsvej 4 og 6). Da Frederik IV i de første år af det 18. århundrede opførte Frederiksberg Slot og inddrog Hollændermarken som slotsmark, anlagde han tværs over denne en ny bred adgangsvej – Frederiksberg Allé, men i respekt for borgernes ejendom lod han denne slutte på eget terræn, i den bekendte runddel. Den nødvendige indkørsel hertil fra Vesterbro blev forsigtigt etableret som en væsentligt smallere, krummet vej tværs over »Gule Hest«'s vænge. Christian VI ønskede naturligt nok at forbedre denne lidt pauvre adgang til alléen og købte derfor i 1736 den »afskårne« trekant af »Gule Hest«-marken, hvorpå han lod vejen udvide og beplante. »Jernporten«, der her spærrede adgangen til kongens allé for almindelige borgere, forsvandt så sent som i 1874.

Med til Frederik IV's oprindelige vejanlæg på Frederiksberg slotsmark hørte en lang beplantet jagtsti, kaldet remisen, fra runddelen op langs skellet mod byjorderne og ud til Søndermarkens sydøst-hjørne – i dag aflæselig i Boyesgade og Rahbeks Allé.

Fra Værnedams-hjørnet og helt ud til Valby bakke forløb Vester Landevej oprindeligt snorlige og næsten parallel med denne kongelige ridesti. Først i 1770'erne ændredes dette forløb til det nuværende, idet kongevejen København – Roskilde efter projekt af den indkaldte franske ingeniør Marmillod nu førtes op over Frederiksberg bakke mellem slottet og Søndermarken, hvor der i forvejen lå en haveallé, og videre i samme lige linje til møde med den gamle landevej lige ved »Sorte Hest«.

Med start inde fra bysiden skal der nu kort redegøres for historien på de tre nævnte ejendomme, der ind-

til midten af det 19. århundrede dækkede hele delområdet.

Nærmest byen lå den yngste af disse, det lille landsted »Bakken«, som i midten af det 18. århundrede var blevet udskilt fra »Gule Hest«. Den trekantede grund svarer i dag til Frederiksberg Allé 1-7 og Vesterbrogade 84-90. Sammen med den tilsvarende trekant mellem Frederiksberg Allé og Værnedamsvej blev den købt af hestehandler og øltapper Wulf Ottosen Holm, der her på hver side af gitterlågen ind til den fine kongelige allé drev en slags boligspekulation, med små huse og lejevåninger opført i elendig kvalitet. Intet under derfor, at kongen, efter Holms død i 1765, gennem en stråmand, og i øvrigt finansieret af det nystiftede fond »Ad usus publicos«, opkøbte syv af disse skæmmende huse og lod dem jævne med jorden. Efter Holm fulgte som ejere af grunden Søren Jensen Kalleboe og i 1769 Peder Poulsen, hvis enke i 1789 solgte til den kendte københavnske arkitekt og hof-tømrermester Andreas Kirkerup. Det var sandsynligvis Kirkerup, der lod de beskedne landstedsbygninger opføre, som figurerer i protokollen vedrørende bygningsafgiften fra ca. 1800: en lav frontispiceprydet hovedhuslænge placeret tilbage på grunden, men med facade mod øst, der dannede point-de-vue for de kørende og gående, der kom inde fra byen, og ud mod Vesterbrogade et lille sidehus med staldbygning i vinkel. Kirkerup, der var ungkarl, overdrog i 1810 ved gavebrev »Bakken« til sin søster Cathrine og dennes mand, regimentskvartermester Hans Henrik Schönberg. De var dog ikke interesseret og solgte straks videre til løjtnant v. Gleiss. I 1819 var ejeren fru B. C. Hagen, født Søbøtke, og i 1837 købtes ejendommen på auktion af kgl. skuespiller J. D. Bauer, der erstattede det gamle sidehus og staldanlæg med en ny lang stald. Udstykningen af »Bakken« gennemførtes 1853-54 af den nye ejer, fhv. møltermester, nu grosserer Johan Hendrik Holm, som havde købt af Bauer i 1853.

Langt størsteparten af delområdet optoges af ejendommen »Gule Hest«, som oprindeligt strakte sig helt fra Værnedamsvej og ud til skellet i dag mellem Vesterbrogade 144 og 146. Bygningsanlægget var placeret hvor i dag Vesterbrogade 106 A og 106 B ligger, mellem Kingosgade og Brorsonsgade. På ejendommen blev der drevet værtshus i det meste af det 18. århundrede, og rækken af øltappere omfatter Christopher Laursen, Hans Andersen, Christen Hansen, Thyge Erichsen Lunøe og Hans Winkler. En makaber mordhistorie fra begyndelsen af århundredet, der fortæller om rovmord på hele øltapperhusstanden, deserterede

soldater, pinebænk, falske tilståelser, uskyldigt dømt, samvittighedskvaler og radbrækning, omhandler sandsynligvis netop Christopher Laursen, der døde i 1707.

Det landstedsagtige bygningskompleks, som lå her helt frem til 1883, og som ses på fotografier fra 1860'erne, svarer nogenlunde til de beskrivelser, vi har fra 1768, da Hans Winkler havde købt »Gule Hest« på auktion i Lunøes fallitbo efter en vurdering på 11.000 rdl. Den grundmurede hovedbygning med 43½ alens facade mod Vester Landevej (Vesterbrogade) var i en etage med mansardtag og en gennemgående trefags kvist. Omkring den rummelige gårdsplads lå lange side- og baghuslænger i samme stil. Øst for bygningerne lå en stor have med fire lysthuse og to keglebaner. I 1778 blev »Gule Hest« købt af etatsråd, hofagent Peder Borre, der måske med henblik på den industrivirksomhed, han startede på ejendommen, omdøbte den til »Haabet«. I den anledning indmurede en lille jernmedaillon i facaden, prydet med symbolet på denne »dyd« – en kvindeskikkelse støttende sig til et anker, samt årstallet 1778 og følgende lille vers:

»Den Gule Hest bortfaldt,
og jeg blev Haabet kaldt«

Borre indrettede nemlig tobaksfabrik på sin nyanskaffede ejendom – i side- og baghus opstilledes »otte store og mindre tobakspresser«, en hestemølle »til at male snustobak« blev opført i forlængelse af baghuset, og mod vest opførtes lange bygninger til tobakstørring og pakhus foruden den nødvendige stald- og vognremisebygning. En del af jorderne blev også udlagt til tobaksplantage, men haven, der blev adskilt fra gårdspladsen ved en høj mur med vaseprydede portpiller, var stadig en pragtfuld prydhave. I en vurderingsforretning fra 1796 omtales ferskner, druer, abrikoser, morbær og nødder samt en allé af 38 stk. meget smukke, store lindetræer foruden mange figurer af både sten og træ og et tyrkisk lysthus. »Haabet« gik i 1790 i arv til Borres datter, Anne Elisabeth, som trods giftermål med etatsråd Johan Poul Bager selv skulle have ejendoms- og dispositionsret over faderens bo, og som i øvrigt fortsatte tobaksmanufakturen. Bygningerne stod på dette tidspunkt vurderet til 27.490 rdl., men da etatsråd og livmedikus Joakim Diderich Brandis i 1811 købte »Haabet« af enkefru Bager for 48.000 rdl. og derpå nedlagde fabrikationen, faldt bygningsværdien til 14.810 rdl. Den store lystejeendom på næsten syv tdr. land gik i arv til Brandis' søn, som i 1847 solgte til fabrikant Ole Ferdinand Olsen. Det fortælles, at Olsen

»ved en ren tilfældighed« købte, men at han ved at udparcellere og sælge vænget indvandt sin købesum fem gange og kunne bo sorgfrit resten af sit liv.

Efter denne vellykkede salgskampagne, der strakte sig fra 1847 til 1852 og omfattede hele vænget, Vesterbrogade 108-144 (samt en enkelt grund i bunden af haven, matr.nr. 39 B), solgte Olsen i 1858 resten af ejendommen. Købere var brændevinsbrænderne Peter Christian Christensen og Carl Julius Meyer, der fortsatte udparcelleringen, nu i den smukke gamle have, fra 1864-1869. I 1870 synes Olsen at have tilbagekøbt stamparcellen og selv gennemført den endelige opdeling. Først solgtes resten af haven i 1870; dernæst blev i 1883 det gamle bygningskompleks nedrevet, de nye gader Kingosgade, Brorsonsgade og Boyesgade anlagt, med de foreløbige navne: Vesterbros Tværgade, Lille Vesterbrogade og Runddelens Sidegade. Grundene blev opkøbt og bebygget ved flere af byens store håndværkermatadorer.

Vesterbrogade 108. Ca. 1865.

Længst mod vest i delområdet ligger i dag stadig bygningskomplekset »Sorte Hest«, rester af den gamle gæstgiverejendom, hvis historie kan føres tilbage til det 17. århundrede.

Ejendommen, der var »en af stadens jorder uden Vesterport«, altså fæstejord, bestod af to dele – en på hver side af den gamle Vester Landevej i dens lige forløb ud til Valby Bakke. Nord for vejen lå et 650 alen langt areal, mod »Gule Hest«'s vænge 90 alen bredt og i den modsatte ende mod »Bakkehusets« jorder 61 alen. Nærmest byen lå haven, dernæst bygningerne og resten var vænge. Syd for landevejen og vest for Vesterfælledvej lå så et ubebygget vænge, noget kortere og

bredere. Op gennem det 18. århundrede var det almindeligt, at samme mand tog fæste på begge disse arealer. Da den nye Roskilde Landevej i 1776 blev ført frem over Frederiksberg Bakke og videre til møde med den gamle landevej, skete det som sagt lige vest for »Sorte Hest«'s bygningsanlæg og tværs over dettes nordlige vænge. Hermed blev den fortsatte strækning af den gamle landevej fra »Sorte Hest« til »Bakkehuset« nedlagt, og de to oprindelige halvdele af ejendommen opdelt på en ny måde: de to vænger samt det nedlagte vejareal blev slået sammen til eet stort, uregelmæssigt afgrænset vænge (1806-matriklen nr. 41), som ikke skal omtales videre her. Selve bygningskomplekset med have mod øst og nord, og med et trekantet vængestykke ud til den nye kongevej hører derimod til det her omhandlede delområde (1806-matriklen nr. 40). Stedet blev i det meste af det 18. århundrede drevet som værtshus under navnet »Den forgyldte (norske) Løve«, og var stadig fæstegrund. Bygningskomplekset, der på gamle kort fremtræder som et trefløjet anlæg, kan nærmere rekonstrueres, som det så ud i 1770, da Jakob Martinsen fik fæstekontrakt: mod landevejen et teglhængt, enetages hus i 14 fag af mur og bindingsværk, en tilsvarende trefags tilbygning, et sidehus mod vest på 15 fag samt et baghus i 14 fag – de to sidste af bindingsværk med klinede vægge og med stråtag, derudover to halvtags sidehuse mod øst. Indretningen oplyser bl.a. om stuer og kamre, port og køkken, stalde til heste og køer, svinesti og havestuer.

Kort efter at Martinsen var rykket ind skete katastrofen – en januarnat i 1771 brændte gården, og, foruden kreaturer, korn, fourage og indbo, ødelagdes langt det meste af bygningsanlægget. Martinsen fik hjælp af brandkassen, og allerede i oktober samme år kunne den genopbyggede gård nyvurderes til i alt 2.640 rdl. Som sparsommelig kutyme dikterede, synes de nye bygninger at være opført på de gamles plads med udnyttelse af de eksisterende fundamenter. Hovedhuset på 46 × 15 alen var nu i grundmur og 16 fag, en etage høj med mansardtag og en gennemgående frontkvist over de seks midterste fag samt port over de to fag i midten.

Efter Jakob Martinsen fulgte nogle hurtige ejerskifter, indtil Johan Abraham Lehmann i 1788 købte gården. Nu indførtes et nyt erhverv på stedet, idet Lehmann indrettede en fajancekakkelovnsfabrik i et af ham nyopført, grundmuret baghus. Denne forretning kan ikke være gået så godt, for få år senere gik han fallit, og fabrikken blev overtaget af skræddermester Lorentz Moberg, der havde været indblandet i Leh-

manns økonomiske transaktioner som kautionist og medinteressent.

En mere stabil ejer blev Jonas Edvard Dybvad, der købte gården og overtog fæstet i 1797. Dybvad tilkøbte sig i 1800 jorden som ejendom af Kommissionen for Erstatningsfondet og fortsatte kakkelovnsfabrikationen i mange år, helt frem til 1810 trods ødelæggelser under krigstilstanden i 1807. I denne periode havde han flere gange investeret anselige beløb i bygningskomplekset. I 1797 havde han »fuldført den påbegyndte nye sidelænge«, dvs. tilsyneladende har han kappet de yderste fem fag til venstre af hovedbygningen, og opført et nyt hjørnehus med fire fag mod gaden og seks fag mod vest. Dette hus var i to etager med mansardtag og havde en tofags frontkvist midt på vestfacaden. Efter ødelæggelserne i 1807 foretog han store reparationer, og ved ejerskiftet i 1810 vurderedes bygningerne til knap 18.000 rdl.

Den følgende ejer, A. S. Schrøder, må dog også have gennemført en del forbedringer uden væsentlig ændring af bygningernes ydre, for i 1812 nyvurderedes stedet til godt 40.000 rdl.

Allerede i 1815 blev gården handlet igen, denne gang købt af grosserer og brygger Kjartan Isefjord, der seks år senere afhændede »Sorte Hest«, som den nu blev kaldt, til værtshusholder Hans Rasmussen. Stedet blev nu igen drevet primært som gæstgivergård efter perioden med Lehmann og Dybvad, dog uden en egentlig officiel tilladelse. Denne eftertragtede kongelige privilegerede bevilling blev nemlig først opnået efter ansøgning af den følgende ejer, smedemester Rasmus Hiort Faber, der købte »Sorte Hest« i 1825 og påberåbte sig stedets fortrinlige beliggenhed og indretning til »et fuldkomment hensigtsmæssigt gæstgiveri«. Det er i Fabers ejertid, at forhuset fik den endelig hovedform, som det har bevaret til i dag, idet han i 1831 byggede den seksfags frontispice om til en såkaldt fabrikskvist og igen i 1840 dels forhøjede de stadigt lave fem fag til højre med en etage, dels flyttede fabrikskvisten op over 1. sal og lod den spænde helt hen til husets østgavl.

Smedemester Faber og hans familie boede ikke selv ude på »Sorte Hest«, men det var der til gengæld mange andre, der gjorde. En folketælling i 1840 afslører, at hele 12 familier på i alt 58 personer havde deres hjem her, deriblandt den værtshusholder, der havde forpagtet gæstgiveriet samt oppe på 2. sal bag fabrikskvisten Fabers svigersøn, linnedfabrikant Jacob Ludvig Ehlert med familie, svende og lærlinge.

Efter Fabers død i 1848 kom »Sorte Hest« på auktion, og hammerslaget gik til Ehlert med et bud på

Vesterbrogade 146-148. Tegnet af H. G. F. Holm ca. 1830.

18.300 rdl. Skødet blev i 1852 af arvingerne udstedt til både Ehlert og den kendte finansmand, kancelliråd Ludvig A. Thayssen i fællesskab. Det var disse nye ejere, der i de følgende år frasolgte enkelte parceller af den gamle gårds haver og vænge mod henholdsvis øst og vest.

Dette delområde har blandt sine 24 forhuse mod Vesterbrogade – foruden den fredede gamle gæstgivergård – en særdeles høj procentdel af bygninger bevaret fra brokvarterernes tidligste store byggeperiode i midten af forrige århundrede. Denne epokes sobre og gedigne senklassicistiske byggeskik har her i forbindelse med den prestigeladede beliggenhed ud til Københavns vigtigste indfaldsvej affødt en række arkitektonisk værdifulde facader, der i dag tilsammen danner en meget karakteristisk og temmelig enestående historisk helhed.

Fra Vesterbrogade 148. Ca. 1899.

FREDERIKSBERG ALLÉ 13
matr.nr. 185

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* med midtfløj i fire etager med tagetage. Skiferlagt mansardtag.

Til højre enetages portfag med teglhængt mansardtag og kviste i begge tagflader. Facaden står i blank, rød mur med grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik med savsnit, i yderfagene trefags. I midtfag hoveddør. Til venstre karnap fra stueetage til 1. sal afsluttet på 2. sal med altan. Til højre ligeledes karnap i stueetagen med altan på 1. sal. Begge altaner med jernrækværk. I karnapper firefags vinduer. Vinduerne i stueetagen, på 1. og 2. sal er samlet fagvis i blændinger, markeret med gule sten, afsluttet med fladbuer. Øverste etage har profileret gesims med tandsnit, og vinduerne står i tilbagetrukne murfalse. Murpillerne markeret med gule sten. Til venstre konsolbåren altan med jernrækværk. Profileret hovedgesims med tandsnit. I tagetagen fire store kviste.

Baghus til beboelse i en etage med tagetage. Teglhængt mansardtag. Facaden fremtræder pudset og gulmalet med trappetårn til venstre i blank, rød mur, afsluttet med altan i taget. Grønmalede to- og trefags vinduer samt stort glasparti i mindre udbygning. I tagetagen kviste i begge tagflader.

Historie: Parcellen, der var en del af »Gule Hest«'s, senere »Haabet«'s have, solgtes af brændevinsbrænderne Christensen og Meyer til murermester Ernst Hartvig Veber, der lod det eksisterende forhus med tværføj opføre, men kun i tre etager (bygn.att. 25.10.1869). Murermester C. Olsen lod i 1903 forhuset forhøje med en etage samt en mansardetage

(bygn.att. 14.10.1903), fortsatte med det treetages baghus (bygn. att. 05.07.1905), tilføjede karnapperne på facaden i 1907 og opførte endelig i 1908 den lave etfags tilbygning til forhuset.

Bemærkning: Den ellers tidstypiske blankmursfacade præges stærkt af de mange senere tilbygninger, der sammen med den noget usædvanlige placering på grunden giver et uroligt helhedsindtryk.

FREDERIKSBERG ALLÉ 11
matr.nr. 110

Femfags, fritliggende beboelseejendom, *forhus* i fire etager med kælder. Skiferlagt helvalmet tag.

Alle facader har samme type murartikulation. Gadefacaden fremstår i blank, gul mur med pudset og gråmalet sokkelparti omkring den høje kælders helrude vinduer. I midtfag dør til restaurant. Til venstre trappe op til hoveddør i stueetagen i mindre sidebygning med vindfang. Facaden har trefags midtrisalit, foroven afsluttet med trekantfrontispice. Under denne inskriptionen SCT. ANDREAS ORDENEN. Under den profilerede kordongesims er stueetagen kraftigt refendfuguet og vinduerne har tilbagetrukne brystningsfelter. Overfacadens vinduer står samlet fagvis i blændinger indrammet af pilastre, på 1. sal med tilbagetrukne brystningsblændinger. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, i yderfagene trefags. Profileret hovedgesims med konsoller.

Sidehus i blank, rød mur med skiferlagt københavertag. Den tre fag lange facade er opdelt med pilastre, som hviler på pudset gesims over kælders rødmalede vinduer og dør i midten. Midtfaget, der i taget har trekantfrontispice, er markeret med pudset, profileret rundbueblænding med slutsten. Under buen rund blænding med stik. I sidefagene blændinger.

Seksfags *baghus* til beboelse i fem etager med tagetage. Mansardtag lagt med sortglaserede teglsten. Under den pudsede kordongesims står stueetagen og 1. sal refendfuguet. Baghuset er her bygget sammen med sidehuset, hvor refendfugningen er ført igennem til hoveddøren og det runde vindue på 1. sal. I 2. fag fra højre hoveddør under volutbåren trekantfronton. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur. 2. fag fra yderfagene er på 2. og 3. sal refendfugede som underfacaden og foroven afsluttede med knækkede gavlkviste med festoner og okseøjer med pudsede kilesten. 2. og 4. sals vinduer har brystningsgesims med balustre, mens 3. sals har tilbagetrukne brystningsfelter. 4. sals vinduer er desuden indrammet af pilastre i puds, i yderfag enkelte, de øvrige dobbelte. Profileret hovedgesims. I tagetagen fire trefags kviste.

Historie: Parcellen, der var en del af »Gule Hest«s, senere »Haabet«s have, solgtes i 1864 af brændevinsbrænderne Christensen og Meyer til sukkermester J. H. Brodersen, der lod det eksisterende forhus opføre (bygn.att. 20.10.1865). Det høje, fritliggende etagehus med næsten kvadratisk grundplan rummede een stor familiebolig pr. etage og blev opført for Brodersen af murermester Carstensen, men hvilken arkitekt, der er ansvarlig, melder kilderne ikke. Kort efter århundredskiftet erhvervedes ejendommen af »A/S Skt. Andreas Ordenens Logebygning og Alderdomshjem«, der, i forbindelse med visse ændringer af forhuset og ved arkitekt Nicolaj Hansen, lod baghuset opføre (bygn.att. 18.05.1904), og dernæst den lavere forbindelsesfløj mellem for- og baghus, som bl.a. rummede en mødesal (bygn.att. 07.09.1908).

Bemærkning: En særdeles usædvanlig etagehustype, der ved sin beliggenhed og holdning har monumental virkning i gadebilledet.

Syvfags erhvervsejendom, *forhus*, med side- og bagbygning, i to etager med kælder og tagetage. Teglhængt mansardtag med sortglaserede sten.

De to fag til venstre er trukket let tilbage fra facadeplanet. Den høje kælder står refendfugtet og hvidmalet med rundbuet port i 3. fag fra venstre, herover inskriptionen *TEMPLET*. Hoveddør i yderfag til højre. Overfacaden fremtræder glatpudset og hvidmalet med grønmalede, fladbuede vinduer af dannebrogstype. De to fag til venstre, portfaget samt yderfaget til højre er markeret med gråmalede, kvadrede liséner, som foroven er sammenhængende med den ligeledes gråmalede, profilerede hovedgesims. Over facadens 2., 3. og 4. fag fra højre attika med inskriptionen *FRELSENS HÆRS HOVEDKVARTER*. Herover våbenskjold. I tagetagen fem grønmalede kviste, til venstre trefags. I øverste tagflade desuden to mindre, runde kviste.

Historie: Kort efter i 1844 at have erhvervet den store gamle ejendom »Haabet«, tidligere »Gule Hest«, påbegyndte fabrikant O. F. Olsen en udparcellering, hvor de første parceller lå for enden af den store have nærmest byen. Således solgte han i 1847 op ad østskellet en 27 alen bred grund, der strakte sig helt fra Frederiksberg Allé til Vesterbrogade. Parcellen, matr.nr. 39 B, blev købt af kgl. skuespiller W. C. Holst, der 1847-48 ud mod den mest attraktive af gaderne – Frederiksberg Allé – lod opføre en villa i to etager. Ti år senere frasolgtes haven mod Vesterbrogade som matr.nr. 39 B2. Prominente ejere af villaen var professor H. C. Tscherning, veksellerer J. Glückstadt og veksellerer J. Henriques, indtil Frelsens Hær lige før århundredskiftet købte ejendommen for at gøre den til sit hovedsæde. Først lod man ved arkitekt J. Jørgensen opføre den store forsamlingsbygning, »Templet«, bag villaen (bygn.att. 13.02.1897), med forbindelsesfløj og de nødvendige bygningsændringer i

den gamle villa. Dernæst tilbyggedes de to fag til venstre samtidig med en radikal ændring af villaens oprindelige facadeudtryk fra beskeden senklassicisme til stram nybarok (bygn.att.03.01.1917). For denne ombygning stod arkitekt Heinrich Hansen.

Bemærkning: Kvalitetspræget og vellykket ombygning til et næsten palæagtigt, markant udtryk.

FREDERIKSBERG ALLÉ 7
matr.nr. 282

Syvfangs beboelsesejendom, *forhus* med midtfløj i fire etager. Skiferlagt heltag.

Facaden står med tofangs siderisalitter. Under hvidmalet, profileret kordongesims med tandsnit fremstår stueetagen i kraftig, kvaderfuget puds, malet mørk okker. I midtfag hoveddør og i yderfag til venstre port. Overfacaden fremtræder i gulmalet puds. Siderisalitterne er markeret med kvaderbånd. Midtpartiets 1. og 2. sal samles af kannelerede joniske pilastre på brystningsgesims med balustre og ornamenterede brystningsfelter mellem 1. og 2. sal samt dværgpilastre ved alle vinduer. Siderisalitternes 1. og 2. sals vinduer har profilerede indfatninger, på 1. sal volubårne trekantfordakninger med festoner, på 2. sal med ører, slutsten og lige fordakninger. Øverste etages vinduer står på gennemløbende, profileret sålbænksgesims og indfattes af dværgpilastre. Detaljeringer frem-

træder overvejende lysgråmalet. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype. Bred, profileret hovedgesims med sparrenkopper og medalion- og festonpydet frise. Foran huset i vestskel garageanlæg.

Historie: Denne grund, der oprindeligt var en del af matr.nr. 38 B, den først udskilte parcel af landstedet »Bakken«, blev i 1874 frasepareret af overretsprokurator N. L. Hvalsøe og solgt til murermestrene J. A. Meincke og V. Nielsen, der ved arkitekt C. S. T. Knudsen lod det eksisterende forhus med tværføj opføre (bygn.att. 07.05.1875).

Bemærkning: Velproportioneret facade med tidstypisk klassisk detaljering.

FREDERIKSBERG ALLÉ 5
matr.nr. 38 A

Syvfags beboelsesejendom med sidefløj til venstre, *forhus* i fem etager med tagetage. Teglhængt heltag over yderfag til venstre samt to fag til højre, over de fire øvrige fag helvalmet, teglhængt tag. Hele taget er lagt med sortglaserede sten. Yderfag til højre i smig.

Under profileret kordongesims fremstår facaden i lys brunmalet, re-fendfugt puds. Helrudedede butiksvinduer under fladbuer. Hoveddør i profileret fladbueindfatning i 3. fag fra venstre. Overfacaden står pudset og malet lys brun med karnapper i risalit i 2. og 5. fag fra venstre afsluttet på 4. sal med altan med smedejernsgitre. I yderfag til venstre, mellem

karnapperne samt 2. fag fra højre konsolbårne altaner med smedejernsgitre på 1., 2. og 3. sal. Altanfagene har på 3. sal profilerede indfatninger med ornamenter. Herover inskriptionen WESTMINSTER. Øverste etages vinduer står på profileret sålbænksgesims. I risalit murpiller med dværgpilastre. Brunmalede, trefags vinduer af dannebrogstype, i karnapperne samt yderfag til højre nyere, helrudedede. Bred, profileret hovedgesims, i risalit med konsoller og festonfrise. I tagetagen to trefags kviste samt tre nyere med helrudedede vinduer.

Historie: Ved udstykningen midt i 1850'erne af sin ny erhvervede ejendom, landstedet »Bakken« på hjørnet af Frederiksberg Allé og Vesterbrogade, solgte grosserer J. H. Holm parcellerne 38 A, 38 C og 38 D til stukkatør Nicolai August Metzgen. Metzgen, der fik skøde på denne parcel i 1857, lod i flere år grunden henligge som have, men solgte så i 1861 til sin muremester, Jacob Frederik Schmock. Schmock opførte derpå midt i haven en villalignende bygning, beregnet til beboelse for to familier (bygn.att. 18.11.1862). Den gamle villa måtte i 1906 vige for det eksisterende forhus, opført ved arkitekt Kofoed for muremester N. B. E. Sørensens (bygn.att. 24.09.1906).

Bemærkning: Karakteristisk eksempel på den livfulde og noget pretentiøse »boulevardarkitektur«, der prægede byggeriet omkring århundredskiftet.

VESTERBROGADE 84
FREDERIKSBERG ALLÉ 1-3
matr.nr. 38 E

Historie: Udparcelleringen af det lille landsted »Bakken«, på hjørnet mellem Frederiksberg Allé og Vesterbrogade, blev efter skuespiller Bauers salg af ejendommen i 1853 til fhv. tøjmester nu grosserer Johan Henrik Holm, gennemført af denne i de følgende år. Hjørneparcellen beholdt Holm selv og lod her 1853-54 opføre en statelig firetages hjørnebygning. Samtidig foreslog Holm kommunen at lave et offentligt torv til den voksende bydel på trekanten foran hans ejendom, men myndighederne fandt pladsen for trang, og anlagde i stedet som bekendt Vesterbros Torv længere inde mod byen. I fortsættelse af hjørneejendommen mod Frederiksberg Allé opførtes i 1856 en stor enetages pavillon med veranda, fra starten indrettet til »Den norske Ølhalle«, senere kaldet »Valhalla« og endelig »Cafe Osborne«, der var flyttet herover fra det modstående hjørne, Vesterbrogade 82.

I 1958 blev de gamle bygningsanlæg nedrevet og nuværende otteetages hjørneejendom opført.

VESTERBROGADE 86
matr.nr. 38 D

Femfags *forhus* i fem etager og tagetage. Skiferlagt heltag.

Facaden står pudset med gennemløbende gesimser på 1. sal og under 3. sals vinduer. I stueetagen nyere butiksendretning og skiltning. I yderfag til højre hoveddør i profileret fladbueindfatning. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype under fladbue i glatte indfatninger, på 1. sal dog nyere helrude vinduer med skiltning i brystningsfelterne. Pudset, profileret hovedgesims. I tagetagen tre nyere, tofags kviste.

Historie: Denne parcel af det lille landsted »Bakken« på hjørnet af Frederiksberg Allé og Vesterbrogade solgte grosserer J. H. Holm, sammen med naboparcellerne matr.nr. 38 C og 38 A, til stukkatør N. A. Metzgen, der på denne parcel lod det eksisterende forhus opføre (bygn.att. 12.11.1856). For selve opførelsen stod muremester Schmock.

Bemærkning: En rolig og neutralt virkende facade, der dog har mistet en del af sit oprindelige senklassicistiske præg.

Vesterbrogade 90-86.

VESTERBROGADE 88
matr.nr. 38 C

Femfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til venstre i fem etager med tagetage. Skiferlagt heltag.

Facaden står pudset og hvidmalet med gennemløbende, profilerede gesimser under 1. og 3. sals vinduer, sidstnævnte med ornamenteret frise. Stueetagen fremtræder med nyere butiksendretning og skiltning. I yderfag til højre port i tilbagetrukken fals under fladbue. Overalt brunmalede vinduer. På 1., 2. og 3. sal af dannebrogstype i profilerede indfatninger med lige fordakninger, på 1. sal volutbårne, på 2. og 3. sal akroterprydede. Øverste etages tofags, fladbuede vinduer står i profilerede indfatninger. Profileret hovedgesims med æggestav, og på hver murpille konsoller med delvis bevarede, klassiske hoveder i medailloner. I tagetagen tre trefags kviste.

Tofags *baghus* til erhverv i en etage med tagetage. Bred, tofags frontkvist. Skiferlagt heltag. Facaden står gulmalet med to tofløjede porte i stueetagen samt tofags, opsprossede rundbuevinduer med arkivolte i kvisten. Alt træværk malet mørkebrunt. Gesimser med savsnitsfrise.

Historie: Udparcelleringen af det lille landsted »Bakken«, på hjørnet af Frederiksberg Allé og Vesterbrogade blev efter skuespiller Bauers salg af ejendommen i 1853 til fhv. tøjmester, nu grosserer J. H. Holm, gennemført af denne i de følgende år. Denne parcel blev sammen med naboparcellerne matr.nr. 38 D og 38 A i 1854 købt af stukkatør N. A. Metzgen, som på denne parcel lod de eksisterende bygninger, forhus med sidefløj samt staldbygning, opføre (bygn. att. 25.09.1857). For selve opførelsen stod muremester Schmock.

Bemærkning: Smuk og velbevaret senklassicistisk facade med rig stukdetaljer.

VESTERBROGADE 90
matr.nr. 156

VESTERBROGADE 92
matr.nr. 39 B2

Syv fags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til højre i fire etager med kælder og tagetage. Skiferlagt mansardtag.

Under den profilerede kordongesims står facaden dels glatpudset med nyere helrudede vinduer dels i kvaderfuget puds omkring de tre midtfag med vinduer af dannebrogstype. Til venstre port med overvindue i pudset, profileret indfatning samt volutter under udkraget del af kordongesims. Overfacaden fremstår pudset og gråmalet med gennemløbende gesims under 2. sals vinduer. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype med buede overrammer i karnisprofileret indfatning. Over vinduerne sammenhængende, profilerede bryn. Hovedgesims med volutter på murpillerne. I tagetagen fire trefags kviste.

Hvidmalet, tofags *sidehus* i en etage med ensidig, valmet tegtag. Sammenbygget med denne en lille bygning med halvtag lagt med tagpap.

Toetages *baghus* i fem fag med kontorlokaler på 1. sal og garager i stueetagen. Bygningen står i blank, gul mur med heltag lagt med bølgeplader.

Historie: I 1853 påbegyndte den nye ejer af det lille landsted »Bakken«, grosserer Johan Henrik Holm en udparcellering af ejendommen ved at fraseparere haven mod vest, som matr.nr 38 B og sælge denne til fabrikør Rasmus Thøgersen. Året efter stod det eksisterende forhus mod Vesterbrogade samt en staldbygning færdige. I 1867 frasepareredes den bebyggede del af grunden som matr.nr. 156. I 1924 opførtes den toetages bagbygning til garager og kontorer samt den lille enetages sidebygning til venstre (bygn.att. 14.11.1924), der få år efter fik en tilbygning. I 1931 fik forhuset påført en mansardetage og tagetage på sidefløjen (bygn. att. 03.11.1931).

Bemærkning: Trods den senere påsatte mansard er bygningen med sin senklassicistiske detaljering stadig et fint led i gadebilledet.

Nifags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløje i fem etager og tagetage. Skiferlagt heltag.

Under den kraftige, pudsede kordongesims fremstår facaden med nyere butiksindretning og skiltning. I midten port. Overfacaden, som står i blank, rød mur med detaljer i puds, er markeret med liséner i de to yderste fag og gennemløbende, profileret sålbænksgesims med à la grecque-frise under 4. sals vinduer. Overalt pudsede murbånd ved vinduernes over- og underkant samt tværpost. På 2. og 3. sal ornamenterede felter mellem lisénerne, på 2. sal med klassiske hoveder. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype under lige stik med hængeskifte. 1. sals midtfag fremhævet ved profileret indfatning med volutter og trekantfordakning. Pudset, profileret hovedgesims. I tagetagen fem kviste, hvoraf de yderste er trefags. Alle med murede flunker.

Historie: Kort efter at have erhvervet »Haabet«, tidligere »Gule Hest« i 1844, påbegyndte fabrikant Ole Ferdinand Olsen en udparcellering, hvor de første parceller lå for enden af haven, nærmest byen. Således solgte

han i 1847 op ad østskellet en grund, der strakte sig fra Frederiksberg Allé (se Frederiksberg Allé 9), og udlagde resten af grunden som have. I 1857 blev den sydlige del af haven mod Vesterbrogade frasolgt som matr.nr. 39 B2 til malermester Anders Larsen Wiig, der allerede i 1852 havde købt tre parceller af »Gule Hest«-vænget længere ude ad Vesterbrogade, og som nu her lod det eksisterende forhus med sidefløje opføre (bygn.att. 13.04.1858).

Bemærkning: Den klart disponerede facade er interessant som et tidligt eksempel på de historiske stilarters indtog.

VESTERBROGADE 94
matr.nr. 117

Et firefløjet anlæg med nifags *forhus* til beboelse i fire etager med tageta-ge. Skiferlagt heltag.

Under bred ornamenteret brystningsgesims med klassiske hoveder fremtræder stueetagen med nyere butiksendretning og kraftig skiltning. I midtfag pudset portparti med profileret indfatning og rundbue med slutsten. Overfacaden står i blank, rød mur med gennemløbende, profilerede sålbænksgesims. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype med halvcirkulære overrammer i profilerede indfatninger med lige fordakninger og ornamenterede svikler, på 1. sal konsolbårne. Over port nyere, fransk altan. Bred, profileret hovedgesims med sparrenkopper, tandsnit og æggestav. I tagetagen syv kviste, hvoraf de to midterste trefags.

Historie: Denne parcel, der var en del af »Haabet«s, tidligere »Gule Hest«s have, blev af stamparcellens ejere siden 1858, brændevinsbrænderne Peter Christian Christensen og Carl Julius Meyer, frasepareret og solgt i 1865. Køber var grosserer J. A. Meyer, der få år efter ved arkitekt J. H. Nebelong lod det eksisterende forhus opføre (bygn.att. 08.02.1868). Kort efter tilkom mellehuset, forbundet med forhusets sidefløje (bygn.att. 11.10.1871).

Bemærkning: Rolig og velproportioneret facade med vellykket, italiensk renæssancedetaljering.

VESTERBROGADE 96
matr.nr. 209

Nifags beboelsesejendom *forhus* i fem etager med skiferlagt heltag.

Facaden fremtræder med etfags midtrisalit i kvaderfugtet puds. Stueetagen står dels glatpudset dels refendfugtet med nyere butiksendretning og skiltning. I midtfag hoveddør og port yderst til højre. Overfacaden står i blank, rød mur og deles vandret af pudsede, profilerede gesims. Disse er afbrudt af risalitten med forskudte trappevinduer, som mellem stueetagen og 2. sal er parvis samlet under rundbue med profileret indfatning og rammeindfattet brystningsfelt. Overalt grønmalede vinduer, på 1., 2. og 3. sal med buet overramme under fladbuestik med savsnit og arkivolte. På 1. sal helrudedede med opsproset overindue, de øvrige af dannebrogstype. Pudset, profileret hovedgesims, til højre med sparrenkopper.

Historie: I 1870 blev det resterende stykke af »Haabet«s have øst for det gamle bygningskompleks udparcelleret som matr.nr. 209-212. Parcellen, matr.nr. 209, blev købt af murermester Christen Hansen, der lod det eksisterende forhus opføre (bygn.att. 26.05.1871). I 1873 blev et stykke af bagarealerne overført til naboparcellen mod vest, Vesterbrogade 98. Værkstedbygningerne i gården blev opført i hhv. 1897 og 1899 for snedkermester F. Nahnsen.

Bemærkning: Trods den noget uharmoniske facade indgår bygningen som et neutralt led i husrækken.

VESTERBROGADE 98
BOYESGADE 1
matr.nr. 210

Vesterbrogade 98.

På matriklen er tre forhuse, to mod Vesterbrogade og et mod Boyesgade.
Vesterbrogade 98: Trefags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med skiferlagt heltag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims fremstår facaden pudset med nyere butiksindretning og skiltning. Til venstre smedejernsgitter i portåbning med profileret rundbueindfatning og slutsten. Overfacaden står i blank, rød mur med pudsede sålbænksgesims. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype i tilbagetrukken murfals under fladbuestik. Bred, pudset profileret hovedgesims.

Vesterbrogade 98 A: Femfags beboelsesejendom med lang sidefløj. *Forhus* i otte fag med skiferlagt heltag.

Under pudset, profileret kordongesims fremstår facaden med nyere butiksindretning og kraftig skiltning. Hoveddør i 4. fag fra højre. Overfacaden står i blank, rød mur med tofags siderisalitter og pudsede, profilerede sålbænksgesims ved de fire midtfag på 2. og 3. sal samt gennemløbende gesims under 4. sals vinduer. Risalitternes vinduer er på 1. og 2. sal samlet omkring pilaster og har fælles, profileret indfatning under lige fordakning samt rammeindfattede brystningsfelter. På 3. sal står vinduerne på fælles sålbænk og har pudsede, profilerede indfatninger. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype under lige stik, på 1. sal til venstre nyere helrudedede. Pudset, profileret hovedgesims med sparrenkopper, mellem risalitterne endvidere pudsbånd med konsoller.

Boyesgade 1: Femetages beboelsesejendom, *hjørnehus* med seks fag mod passage, et smigfag og fem fag mod Boyesgade. Heltag lagt med bølgeplader.

Facaden fremtræder pudset med refendfugning i de to nederste etager, under profileret sålbænksgesims på 1. sal gulmalet. Hoveddør i 4. fag fra højre mod Boyesgade. På 2. og 3. sal står vinduerne i glatte indfatninger under fladbuer med slutsten. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype, i yderfagene trefags. På 2. sal i smigfag fransk altan. Profileret hovedgesims.

Boyesgade 1-3.

Vesterbrogade 98 A.

Historie: I 1870 blev det resterende stykke af »Haabet«s eller »Gule Hest«s have øst for det gamle bygningskompleks udparcelleret som matr.nr. 209-212 og solgt af ejeren, fabrikant O. F. Olsen. Parcellen, matr.nr. 210, der gik helt igennem til kommunegrænsen, i dag Boyesgade, blev købt af muremester Christen Hansen, der først lod opføre forhuset til venstre med den lange sidefløj (bygn.att. 11.12.1871) og dernæst højre forhus med portgennemgang (bygn.att. 03.05.1873). I 1873 blev der fra naboparcellen mod øst, Vesterbrogade 96 lagt et stykke til grunden, hvorpå der blev opført udhuse og værkstedsbygning (bygn.att. 15.01.1874).

Bemærkning: Vesterbrogade 98 og 98 A: Mens det korte facadeafsnit til højre fremtræder som et neutralt element i gadebilledet, er det venstre mere markant, omend ikke ubetinget vellykket i detaljeringen.

Boyesgade 1: Tidstypisk neutral facade.

VESTERBROGADE 100
matr.nr. 211

Tifags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med tagetage. Heltag lagt med brune bølgeplader.

Facaden fremtræder med siderisalitter, til højre dog kun i overfacaden. Under den pudsede kordongesims fremstår facaden i gulmalet puds med nyere butiksindretning. I 4. fag fra højre hoveddør og i yderfag til venstre port med gitterlåge. Overfacaden står i blank, rød mur med på 1., 2. og 3. sal afstribninger i gule sten ved vinduernes over- og underkant. Gennemløbende, pudset sålbænksgesims under øverste etages vinduer. I risalitterne står vinduerne på 1., 2. og 3. sal med pudsede, profilerede indfatninger, på 1. og 2. sal med lige fordakninger, 1. sal desuden med pilastre. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, i yderfagene trefags. Pudset, profileret hovedgesims med tandsnit. I tagetagen fire nyere, tofags kviste.

Ottefags beboelseshaghus i fire etager og tagetage. Skiferlagt mansardtag. Under profileret kordongesims står facaden i gulmalet, refendfuget puds med port i yderfag til venstre, samt hoveddøre i 3. fag fra venstre og 2. fag fra højre. Facaden bærer inskriptionen »HAVEHUS«. Overfacaden står i blank, gul mur. Overalt brunmalede vinduer under fladbuestik dels af dannebrogstype dels trefags med helrudet midterramme. I tagetagen seks trefags kviste.

Historie: I 1870 blev den resterende del af »Haabet«s eller »Gule Hest«s have øst for det gamle bygningskompleks udparcelleret og solgt af ejeren fabrikant O. F. Olsen. Parcellen, matr.nr. 211, der oprindeligt gik helt igennem til kommunegrænsen, nu Boyesgade, blev sammen med naboparcellen mod vest, matr.nr. 212, købt af løjtnant C. F. Nielsen og muremester J. Oehler, der lod det eksisterende forhus opføre (bygn. att. 26.05.1871). I 1875 blev bageste del af grunden overført til matr.nr. 212.

I 1903 lod tømrermester A. P. Petersen ved murermester Quist opføre mellemhuset (bygn.att. 28.11.1903).

Bemærkning: Rolig og harmonisk blankmursfacade.

VESTERBROGADE 102
matr.nr. 212

Tifags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager og tagetage. Teglhængt heltag.

Under den pudsede profilerede kordongesims fremstår facaden med nyere butiksindretning og skiltning. I 4. fag fra venstre hoveddør og i yderfag til højre port. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur med på 1., 2. og 3. sal afstribninger i lysere sten ved vinduernes over- og underkant. Gennemløbende, pudset sålbænksgesims under øverste etages vinduer. I yderfagene risalitter, hvor vinduerne på 1., 2. og 3. sal står med pudsede og profilerede indfatninger, på 1. og 2. sal med lige fordakninger, på 1. sal desuden med pilastre. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype på 1., 2. og 3. sal under fladbuestik, i yderfagene trefags. Bred, pudset hovedgesims. I tagetagen fire kviste, hvoraf de yderste trefags.

Femfags *baghus* i en etage til erhverv. Facaden fremstår gulkalket med teglhængt heltag. I 2. fag fra venstre port, ellers tofags vinduer, overvejende af dannebrogstype.

Historie: I 1870 blev den resterende del af »Haabet«s eller »Gule Hest«s have, øst for det gamle bygningskompleks udparcelleret og solgt af ejeren, fabrikant O. F. Olsen. Parcellen, matr.nr. 212, der oprindeligt gik helt igennem til kommunegrænsen, nu Boyesgade, blev sammen med nabo-parcellen mod øst, matr.nr. 211, købt af tømrer C. F. Nielsen og murermester J. Oehler, der opførte det eksisterende *forhus* (bygn. att. 25.05.1871). I 1875 fik ejendommen tillagt bageste del af matr.nr. 211. I 1882 opførtes for tømrermester Fussing den enetages bygning bag *forhuset*, indrettet til stald, værksted og kontor (bygn. att. 31.10.1882). Efter anlægget af Boyesgade i 1883 fraseparerede Fussing det store ubebyggede bagareal som matr.nr. 501 (se Boyesgade 3-11).

Bemærkning: Rolig og harmonisk blankmursfacade.

BRORSONSGADE 2-4
VESTERBROGADE 104
matr.nr. 566

Beboelsesejendom i fem etager og kælder, *hjørnehus* med 16 fag mod Brorsonsgade, et smigfag samt seks fag mod Vesterbrogade. Skiferlagt københavnertag.

Underfacaden fremstår i refendfuget puds med nyere butiksindretning og skiltning i den høje kælderetage. Hoveddøre med overvindue placeret i 4. fag fra yderfagene samt 10. fag fra venstre mod Brorsonsgade. Brunmalede vinduer af dannebrogstype, mod Vesterbrogade nyere, helrudede. Overfacaden står i blank, rød mur. 1., 2. og 3. sals vinduer, 2. og 3. sals på gennemløbende sålbænksbånd, har pudsede, profilerede indfatninger. På 1. sal tilbagetrukne brystningsfelter samt enkelte vinduer med volutbårne fordakninger, til dels parvis samlede. Overalt brun-

Vesterbrogade 104/Brorsonsgade 2-10.

malede vinduer af dannebrogstype, på 4. sal under fladbuestik. Bred, pudset, profileret hovedgesims med tandsnit.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 108 / Kingosgade 1-3. Denne parcel var oprindeligt del af matr.nr. 520, der ved den første udstykning i 1884 omfattede hele østsiden af Brorsonsgade og blev købt af tømrermester G. F. Bock, som også købte arealerne på vestsiden af gaden. I sept. 1884 udparcellerede og solgte han to grunde, matr.nr. 566 og 567, til murermester H. E. Schack, der ved arkitekt Oscar Kramp lod husene opføre (bygn.att. 23.06.1885).

Bemærkning: Tidstypisk blankmursfacade med traditionel, klassicerende detaljering.

BRORSONSGADE 6
matr.nr. 567

Firefags beboelsesejendom med sidefløj til venstre, *forhul* i fem etager med kælder. Teglhængt heltag.

Underfacaden står i hvidmalet puds, hvor stueetagens murpiller fremtræder som kvaderfugede pilastre på gennemløbende gesims afbrudt af hoveddør med overvindue i yderfag til højre. Overfacaden fremtræder pudset og gråmalet med gennemløbende sålbænksgesims under 3. sals vinduer. Vinduerne har på 1., 2. og 3. sal profilerede indfatninger, på 1. og 2. sal med fordakninger i yderfagene, på 3. sal med slutsten. Overalt brun- og grønmaledede vinduer af dannebrogstype. Profileret hovedgesims med æggestav.

Historie: Se Brorsonsgade 2-4 / Vesterbrogade 104.

Bemærkning: Den tidstypiske facade, der oprindeligt har haft samme udformning som sin nabo, fremtræder stadig harmonisk, selv om en del af udsmykningen er fjernet.

BRORSONSGADE 8
matr.nr. 585

Femfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med kælder og tagetage. Skiferlagt heltag.

Under pudset kordongesims fremstår underfacaden i kraftig kvadefugget puds med sålbænksgesims under stueetagens vinduer. Til højre kældergennemgang og i midtfag hoveddør i profileret indfatning under volutbåren fordakning. Herover halvcirkulært, radiært opsproset vindue i profileret indfatning med slutsten. Overfacaden står i blank, gul mur. På 1. og 2. sal har vinduerne profilerede indfatninger med slutsten. Midtfaget er på 1., 2. og 3. sal fremhævet ved sammenhængende pudsindramning med fordakninger og balustersmykket brystningsparti. Øverste etages vinduer står på gennemløbende sålbænksgesims mellem rammeindfattede murpiller. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 3. sal under fladbuestik. Bred, profileret hovedgesims med konsoller. I tagetagen to trefags kviste.

Historie: Se Boyesgade 13 / Brorsonsgade 10.

Bemærkning: Tidstypisk og ganske velproportioneret blankmursfacade med klassicerende detaljering. Denne facade har samme udformning som sin nabo til venstre og de to modstående.

Fra Vesterbrogade 88.

BOYESGADE 13
BRORSONSGADE 10
matr.nr. 520

Brorsonsgade 8-10.

Femetages beboelsesejendom med kælder og tagetage, *hjørnehus* med otte fag mod Boyesgade, et smigfag og seks fag mod Brorsonsgade. Skiferlagt heltag.

Under den pudsede kordongesims fremstår underfacaden i hvidmalet kraftigt refendfugget puds med sålbænksgesims under stueetagens vinduer. I yderfag til venstre kældergennemgang og i 3. fag fra yderfagene hoveddøre i profileret indfatning under volutbåren fordakning. Herover halvcirkulært, radiært opsproset vindue i profileret indfatning med slutsten. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur. På 1. og 2. sal med profilerede indfatninger med slutsten. Smigfaget, fagene på hver side af dette samt hoveddørsfagene er på 1., 2. og 3. sal fremhævet ved sammenhængende pudsindramninger med fordakninger og balustersmykkede brystningspartier. Øverste etages vinduer står på gennemløbende sålbænksgesims mellem rammeindfattede murpiller. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 3. sal under fladbuestik. Bred, profileret hovedgesims, i smigfag og mod Brorsonsgade med konsoller. I tagetagen syv kviste, dels trefags dels tofags, hvoraf en i smigfag.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel omfattede ved den første udstykning i 1884 hele østsiden af Brorsonsgade og blev købt af tømrermester G. F. Bock, der ligeledes købte arealerne på vestsiden af gaden. Efter udparcellering og frasalg af to grunde nærmest Vesterbrogade, matr.nr. 566 og 567 i sept. 1884, delte Bock restarealet i to parceller, matr.nr. 520 og 585 og beholdt grundene nogle år. I 1887 solgte Bock til en anden af storentreprenørerne i kvarteret, murermester N. P. Thang, der lod husene opføre ved bygningsinspektør arkitekt Robert Langeland Mathiesen (bygn.att. 07.11.1887).

Bemærkning: Tidstypisk og ganske velproportioneret blankmursfacade med klassicerende detaljering. Facaden har samme udformning som sin nabo til højre og de to genboer i Brorsonsgade.

BOYESGADE 3-11
matr.nr. 501

På grunden er en sammenhængende, symmetrisk *beboelsesejendom* med tilbagetrukket midtfløj. Den herved skabte forplads afgrænses mod gaden af smedejernsgitter mellem murede piller. Anlægget står i fem etager med tagetage. Mansardtag lagt med sortglaserede teglsten.

Facaderne, der fremtræder i blank, rød mur med refendfugede underfacader, står med fire fag mod gaden i forhusene, et smigfag udformet som karnap, der afsluttes i tagetagen med altan, seksfags sidefløje med risalitter i yderfag mod smigfag samt 2. fag inderst, alle afsluttet i tagetagen med svungen gavlkvist med ornamentfelt i puds. Femfags midtfløj med trefags midtrisalit. Hoveddøre i profileret indfatning under fordakning med halvcirkulært vindue placeret i 3. fag fra yderfagene, i sidefløjenes inderste risalitter samt centralt i midtfløjen her under kurvehangsbu. I forhusene samt midtfløjen markeret i tagetagen af segmentbuer.

Facaderne deles vandret af bred brystningsfrise under 2. sals vinduer dels med pudset ornamentik dels mønstermuret. Overalt hvidmalede,

BRORSONSGADE 9
BOYESGADE 15
matr.nr. 519

trefags vinduer med helrudet midterramme og overvindue, i stueetagen med buet overramme, på 2. og 3. sal med mønstermuret spejl under fladbue, ellers under lige stik. Karnapperne markeret med sandstensindfatninger. I hoveddørsfagene samt sidefløjsrisalitterne mindre, opsprossede vinduer i forskudt højde. Midtfløjens hoveddørsfag har desuden i overfacaden jugendornamentik i puds afsluttet nedadtil af niche med hesteskobue. Bred, profileret hovedgesims. I tagetagen 16 trefags kviste samt udgang til altan i smigfagene.

Historie: Se under Vesterbrogade 102. Denne grund blev frasepareret matr.nr. 212 i 1883 af tømrermester Fusing og senere solgt til »Typografernes Stiftelse«, der ved arkitekt Christen Larsen lod det store bygningsanlæg opføre (bygn.att. 13.01.1904). Man begrundede den valgte disposition af bygningerne med den pladسدannelse, der opstod i forbindelse med det tilbagetrukne anlæg på den modsatte side af Boyesgade. Stiftelsen rummede 65 toværelses lejligheder og 24 treværelses med pigenkammer.

Bemærkning: Markant bygningsanlæg i nybarok, med en i København særdeles sjældne facadedekoration i jugendstil.

Femetages beboelsesejendom med kælder og tagetage, *hjørnehus* med seks fag mod Brorsonsgade, et smigfag og otte fag mod Boyesgade. Skiferlagt københavnertag.

Under pudset kordongesims fremstår facaden i kraftig, kvaderfugtet puds med hvidmalet parti omkring smigfag i den høje kælderetage. Sål-bænksgesims under stueetagens vinduer. I 3. fag fra yderfagene hoveddøre i profileret indfatning med volutbåren fordakning. Herover halvcirkulært, radiært opsprosset vindue i profileret indfatning med slutsten. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur. På 1. og 2. sal profilerede indfatninger med slutsten. Smigfaget, fagene på hver side af dette samt hoveddørsfagene er på 1., 2. og 3. sal fremhævet ved sammenhængende pudsindramninger med fordakninger og balustersmykkede brystningspartier. Øverste etages vinduer står på gennemløbende sålbænksgesims mellem rammeindfattede murpiller. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 3. sal under fladbuestik. Bred, profileret hovedgesims med konsoller. I tagetagen syv kviste, i og omkring smigfag tofags, ellers trefags.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel omfattede ved den første udstykning hele vestsiden af Brorsonsgade samt hjørnegrunden Kingosgade-Boyesgade, matr.nr. 584, og blev købt af tømrermester G. F. Bock. Efter frasalg af matr.nr. 541-542 og 584, solgte Bock restparcellen til murermester N. P. Thang. Denne opdelte grunden i to matrikler, nr. 519 og nr. 655, og lod ved bygningsinspektør arkitekt Robert Langeland Mathiesen de to ejendomme opføre (bygn.att. 07.11.1887).

Bemærkning: Tidstypisk og ganske velproportioneret blankmursfacade med klassicerende detaljering. Facaden har samme udformning som sin nabo til venstre og de to genboer i Brorsonsgade.

BRORSONSGADE 7
matr.nr. 655

Femfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med kælder og tagetage. Skiferlagt københavertag.

Under pudset kordongesims fremstår facaden i kraftig, kvaderfugtet puds med sålbænksgesims under stueetagens vinduer. I midtfag hoveddør i profileret indfatning med volutbåren fordakning. Herover halvcirkulært, radiært opsproset vindue i profileret indfatning med slutsten. Overfacaden fremtræder gulmalet direkte på stenene. På 1. og 2. sal har vinduerne profilerede indfatninger med slutsten. Midtfag er på 1., 2. og 3. sal fremhævet ved sammenhængende pudsindramning med fordakninger og balustersmykket brystningsparti. Øverste etages vinduer står på gennemløbende sålbænksgesims mellem rammeindfattede murpiller. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 3. sal under fladbue-stik. Bred, profileret hovedgesims med konsoller. I tagetagen to trefags kviste.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel hørte oprindeligt til matr.nr. 519, der ved den første udstykning i 1884 omfattede hele vestsiden af Brorsonsgade samt hjørnegrunden Kingosgade/ Boyesgade og blev købt af tømrermester G. F. Bock. Efter frasalg af matr.nr. 541-542 og 584, solgte Bock restparcellen til murermester N. P. Thang. Denne opdeltte grunden i to matrikler, nr. 519 og 655, og lod ved bygningsinspektør arkitekt Robert Langeland Mathiesen de to ejendomme opføre (bygn.att. 07.11.1887).

Bemærkning: Tidstypisk og ganske velproportioneret blankmursfacade med klassicerende detaljering. Denne facade har samme udformning som sin nabo til højre og de to modstående.

BRORSONSGADE 5
matr.nr. 542

Firefags beboelsesejendom med sidefløj til højre, *forhus* i fem etager med høj kælder. Skiferlagt københavertag.

Underfacaden fremstår pudset med hvidmalet kælderetage og kvaderfugede pilastre på gennemløbende gesims under stueetagens brystningsfelter. I yderfag til venstre hoveddør med helrudet overvindue. Overfacaden fremtræder pudset med gennemløbende sålbænksgesims på 3. sal. Vinduerne på 1., 2. og 3. sal står i profilerede indfatninger, på 1. og 2. sal med lige fordakninger i yderfagene, på 3. sal med slutsten. Øverste etage har vinduer i tilbagetrukken fals og murpiller som pilastre. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype. Bred, profileret hovedgesims med æggestav.

Historie: Se Vesterbrogade 106 A/Brorsonsgade 1-3.

Bemærkning: Tidstypisk facade med enkel detaljering. Facaden har samme udformning som genboen må have haft.

VESTERBROGADE 106 A
BRORSONSGADE 1-3
matr.nr. 541

Femetages beboelsesejendom med kælder, *hjørnehus* i seks fag mod Vesterbrogade, et smigfag og 15 fag mod Brorsonsgade. Skiferlagt københavertag.

Under profileret kordongesims fremstår facaden i refendfugtet puds med nyere butiksindretning i kælderetagen samt facadebeklædning om-

kring smigfaget. Hoveddøre placeret i 4. fag fra venstre mod Vesterbrogade samt 4. og 9. fag fra højre mod Brorsonsgade. Stueetagens vinduer af dannebrogstype har profilerede indfatninger med slutsten. Overfacaden står pudset med gennemløbende sålbæksbånd på 2. sal samt sålbæksgesims på 3. sal. På 1., 2. og 3. sal har vinduerne profilerede indfatninger, i og omkring smigfag, hoveddørsfagene mod Brorsonsgade samt i yderfagene mod Vesterbrogade fordakninger, på 1. sal volutbårne. Bred, profileret hovedgesims med tandsnit.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel hørte oprindeligt til matr.nr. 519, der ved den første udstykning i 1884 omfattede hele vestsiden af Brorsonsgade samt hjørnegrunden Kingosgade/ Boyesgade. Køber var tømrermester G. F. Bock, der fraseparerede denne og naboparcellen Brorsonsgade 5 og solgte dem til vognmand S. F. Bekker, som lod ejendommene opføre (byggn.att. 20.08.1885).

Bemærkning: Tidstypisk facade med traditionel pudsdetaljering, markant som hjørnebygning.

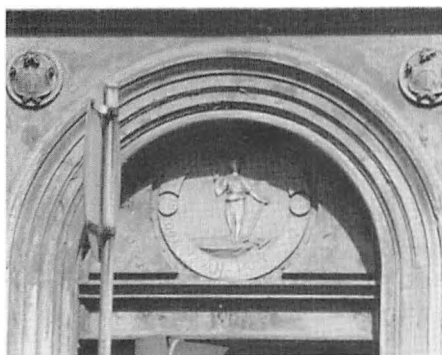
Vesterbrogade 106B/Kingsgade 2-6.

KINGOSGADE 2
 VESTERBROGADE 106 B
 matr.nr. 518

Femetages beboelsesejendom med kælder, *hjørnehus* med 11 fag mod Kingosgade, et smigfag og fem fag mod Vesterbrogade. Skiferlagt københavnertag.

Under den profilerede kordongesims fremstår facaden dels i kraftig, refendfuget puds dels med nyere butiksindretning og skiltning. Hoveddør i 4. fag fra venstre mod Kingosgade i profileret indfatning og med konsolbåren trekantfordakning, samt i 3. fag fra højre mod Vesterbrogade, i profileret rundbueindfatning med medaillonprydet pande. Overfacaden står pudset med på 1., 2. og 3. sal profilerede vinduesindfatninger med ører. På 1. og 2. sal mod Vesterbrogade, i smigfag samt 4., 8. og 11. fag mod Kingosgade segmentbue- og lige fordakninger, på 1. sal desuden brystningsblændinger. Øverste etages vinduer, der står på gennemløbende, profileret sålbænkgesims, har pilasterindfatninger, i smigfag ramme-felter. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, i 8. fag fra venstre mod Kingosgade samt yderfag til højre mod Vesterbrogade trefags. Bred, profileret hovedgesims med sparrenkopper.

Hofagent Peder Borres medaljon fra 1778.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel blev købt af murermester N. P. Thang i 1884, der lod grunden dele i to, matr.nr. 518 og 543, og lod disse bebygge med de første to af hans mange huse i kvarteret (B.a. 23.02.1885). Arkitekt var Ferdinand Jensen.

Bemærkning: Tidstypisk og markant hjørnehusbebyggelse.

KINGOSGADE 4
matr.nr. 543

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med kælder og delvis udnyttet tagetage. Skiferlagt københavneretag.

Under kordongesimsen fremstår facaden dels i kraftig, refendfuget, gråmalet puds dels med nyere butiksindretning og facadebeklædning omkring beværtning til højre. I midtfag hoveddør i profileret indfatning med ører. Herover trekantfordakning med festonprydet pande og klassisk hoved. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur. Vinduerne på 1., 2. og 3. sal har pudsede, profilerede indfatninger med ører. Midtfaget markeret på 1. og 2. sal med segmentbue- og lige fordakning. Endvidere pudsede brystningsblændinger på 1. sal. Øverste etages vinduer står på gennemløbende profileret sålbænksgesims i puds med pilastre på pudsede murpillen. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype. Bred, pudset og profileret hovedgesims med tandsnit. I tagetagen to kviste til højre, hvoraf den yderste trefags.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel hørte oprindeligt til matr.nr. 518, der blev købt af murermester N. P. Thang i 1884, som lod grunden dele i to og bebygge ved arkitekt Ferd. Jensen (bygn.att. 23.02.1885).

Bemærkning: Tidstypisk blankmursfacade med enkel klassicerende detaljering.

BOYESGADE 17
KINGOSGADE 6
matr.nr. 584

Femetages beboelsesejendom med kælder, *hjørnehus* med syv fag mod Boyesgade, et smigfag og ti fag mod Kingosgade. Skiferlagt københavneretag.

Hele facaden fremtræder lys brunmalet. Under den profilerede kordongesims fremstår facaden i refendfuget puds med nyere butiksindretning og bræddebeklædning i den høje kælderetage. Hoveddøre i glatpudsede indfatninger i 5. fag fra venstre mod Boyesgade og 4. fag fra højre mod Kingosgade. Herover mindre vindue i profileret indfatning med slutsten og volutter. Overfacaden, der står pudset, er vandret opdelt med profileret gesims på 2. sal og gennemløbende, bred, sålbænksgesims under øverste etages vinduer. Vinduerne på 1., 2. og 3. sal står i profilerede indfatninger, på 1. sal med slutsten, på 2. sal med fordakninger og tilbagetrukne brystningsfelter. På 2. og 3. sal mod Kingosgade fire kannelerede pilastre med kompositkapitæler under udkraget del af sålbænksgesims. På øverste etage rammeindfattede murpillen. Overalt nye, brunmaledede vinduer af dannebrogstype. Bred, profileret hovedgesims med tandsnit.

Historie: For forhistorien se Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel hørte oprindeligt til matr.nr. 519, der ved den første udstykning i 1884 også omfattede hele vestsiden af Brorsonsgade. Køber var tømrermester G. F. Bock, der fraseparerede denne grund i december 1884 og solgte den til murermester F. P. Larsen. Larsen byggede ikke selv, men solgte denne parcel samt matr.nr. 517 på den modsatte side af Kingosgade til Johan Persson, der lod hjørnehuset opføre, vistnok ved arkitekt C. H. Rubeck (bygn.att. 04.09.1886).

Boyesgade 15-17/Kingosgade 6-2.

Bemærkning: Tidstypisk og markant hjørnehus med pudsfacade og enkel detaljering.

KINGOSGADE 9
matr.nr. 583

Seksfags beboelsesejendom med sidefløj til højre, *forhus* i fem etager med kælder. Skiferlagt københavneretag.

Under kordongesims fremstår facaden i kvaderfugget puds med nyere butikssindretning og skiltning i kælderetagen. Hoveddør placeret i 4. fag fra venstre i profileret indfatning med ører. Overfacaden står pudset med på 1., 2. og 3. sal profilerede vinduesindfatninger, på 2. sal med ører. På 1. sal desuden lige fordakninger og rammeprofilerede brystningsblændinger. Hoveddørsfaget er markeret med trekantfordakning på 1. sal, lige fordakning på 2. sal og slutsten på 3. sal. Øverste etage har profileret, gennemløbende sålbænksgesims samt vinduer i tilbagetrukket fals. Overalt grønmaalede vinduer af dannebrogstype, 3. fag fra venstre trefags. Bred, profileret hovedgesims med sparrenkopper.

Plantype: En hoved- og køkkentrappe, som står over for hinanden. Endvidere køkkentrappe i sidefløj. På hver etage to tre-rums lejligheder.

Historie: For forhistorien se under Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel, der oprindeligt hørte til naboparcellen mod syd, matr.nr. 517, blev af murermester F. P. Larsen frasepareret i december 1884 og solgt til firmaet Stæhr & Co., der lod forhuset med sidefløj opføre (bygn.att. 07.09.1886). Man har tilsyneladende benyttet Larsens approberede projekt, udført af arkitekt C. H. Rubeck.

Bemærkning: Tidstypisk pudsfacade med enkel detaljering.

KINGOSGADE 7
matr.nr. 517

Kingosgade 7-9.

Syvfangs beboelsesejendom, *forhus* med midtfløj og baghus i fem etager med kælder. Skiferlagt københavneretag.

Under kordongesims fremstår facaden i mørkebrunmalet kvaderfuget puds med butikssindretning og skiltning i kælderetagen. Hoveddør i midtfag i profileret indfatning, og til højre lav gennemgang til gård. Overfacaden står i lysebrunmalet puds med profilerede vinduesindfatninger på 1., 2. og 3. sal, på 2. sal med ører. På 1. sal desuden sammenhængende, lige fordakninger og rammeprofilerede brystningsblændinger. Hoveddørsfaget er markeret ved trekantfordakning på 1. sal, lige fordakning på 2. sal og slutsten på 3. sal. Øverste etage har profileret, gennemløbende sålbænksgesims samt vinduer i tilbagetrukken fals. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, omkring midtfaget trefags. Bred, profileret hovedgesims med sparrenkopper.

Plantype: En hovedtrappe til gaden, en køkkentrappe i tværfløj samt en køkkentrappe i baghus. På hver etage tre trerums lejligheder. Lejligheden i baghuset uden WC.

Historie: For forhistorien se under Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3. Denne parcel, der oprindeligt også omfattede Kingosgade 9, matr.nr. 583, blev 1884 købt af murermester F. P. Larsen. Larsen byggede imidlertid ikke selv, men videresolgte denne halvdel af grunden til Johan Persson, som lod *forhus* og baghus opføre (bygn.att. 08.09.1886). Persson benyttede sig tilsyneladende af det allerede approberede projekt fra arkitekt C. H. Rubeck, og tømrermester Bock var entreprenør på byggeriet.

Bemærkning: Symmetrisk pudsfacade med tidstypisk detaljering.

KINGOSGADE 5
matr.nr. 516

Firefangs beboelsesejendom med sidefløj til højre, *forhus* i fem etager med kælder. Skiferlagt københavneretag.

Under kordongesimsen fremstår facaden i refendfuget puds med nyere butikssindretning i kælderetagen, som står lysbrunmalet. I 2. fag fra højre hoveddør med overvindue. Overfacaden fremtræder glatpudset med refendfugede yderfag på 1., 2. og 3. sal. Midterfagene er på 1. og 2. sal markeret ved profilerede indfatninger samt volutbårne lige- og trekantfordakninger. 2. sals vinduerne har i yderfagene ornamenterede brystningsfelter og kilestensfugning. Over 3. sals vinduer bredt gennemløbende murbånd. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype, i stueetagen samt i yderfagene trefags. Profileret hovedgesims.

Plantype: En hoved- og køkkentrappe. På hver etage to trerums lejligheder.

Historie: Se under Vesterbrogade 108/Kingosgade 1-3.

Bemærkning: Kraftigt markeret pudsfacade med ganske vellykket disposition.

Vesterbrogade 108/Kingosgade 5-7.

VESTERBROGADE 108
KINGOSGADE 1-3
matr.nr. 515

På grunden dels et forhus mod Kingosgade dels et hjørnehus mod Vesterbrogade.

Kingosgade 3: Femfags beboelsesejendom med midtfløj, *forhus* i fem etager med kælder. Skiferlagt københavnertag.

Under bred, profileret kordongesims fremstår facaden i refendfuguet puds med nyere butiksindretning samt til venstre bræddebeklædning. Hoveddør med overvindue i 2. fag fra højre i profileret indfatning under volutbåren fordakning i udkraget del af kordongesimsen. Overfacaden fremtræder pudset med gennemløbende, bredt bånd over 3. sals vinduer. Under dette refendfugede yderfag samt kannelerede, joniske pilastre i det svagt tilbagetrukne midtparti med ornamenterede brystningsfelter. Øverste etage står med fremspringende rammefelter på murpillerne. Overalt brunmalede, trefags vinduer af dannebrogstype. Profileret hovedgesims.

Plantype: En hoved- og køkkentrappe. På hver etage to trerums lejligheder.

Vesterbrogade 108/Kingosgade 1: Femetages beboelsesejendom med kælder, *hjørnehus* med sidefløj til venstre. Facaden står med syv fag mod Vesterbrogade, et smigfag og fem fag mod Kingosgade. Skiferlagt københavner-tag.

Under den gennemløbende, profilerede gesims med fremtrukne, konsolbårne fordakninger over 1. sals vinduer, fremstår facaden i refendfugget puds med gennemløbende, profileret gesims mellem etagerne. Kælder- og stueetage har overvejende nyere butiksindretning og skiltning. Hoveddøre i 6. fag fra venstre mod Vesterbrogade og i yderfag til højre mod Kingosgade, sidstnævnte med profileret indfatning og fordakning. Overfacaden fremtræder pudset med kvaderbånd yderst og ved fagene omkring smigfaget. Herimellem, i de to øverste etager, kannelerede, jonske pilastre. På 1., 2. og 3. sal står vinduerne i profilerede indfatninger, på 2. sal i og omkring smigfaget med volutbårne trekantfordakninger. Brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 1. sal dog overvejende nyere, helrudede. Profileret hovedgesims med konsoller og tandsnit.

Plantype: To hoved- og køkkentrapper. På hver etage en trerums, en firerums samt en femrums lejlighed.

Historie: Efter i 1870 at have tilbagekøbt den resterende del af stamparcellen, matr.nr. 39, der omfattede det gamle bygningsanlæg til »Haabet« samt en stor del af frugthaven, fuldførte fabrikant O. F. Olsen udparcelleringen i 1883-84 i kompagniskab med tømremester G. F. Bock, der fik skøde på nr. 39 i maj 1884. Efter nedrivning af det gamle bygningsanlæg

Vesterbrogade 108.

blev to nye gader, Kingosgade og Brorsonsgade, anlagt og ved hjælp af Boyesgade, der blev udlagt omkring kommunegrænsen, forbundet med Frederiksberg Allé. Arealerne på hver side af de to nye gader blev udparcelleret som matr.nr. 515-520 i februar 1884, solgt og oftest opdelt i mindre parceller i forbindelse med byggeriet. Denne parcel, matr.nr. 515, blev sammen med nabogrunden, matr.nr. 516, først købt af tømrermester Schultz, som igen solgte til murermester S. F. Willumsen, der fortsatte opførelsen af begge ejendomme (bygn.att. 11.08.1885). Ansvarlig for projekteringen var fhv. kaptajn A. Vibe Kierulff.

Bemærkning: Kingosgade 3: Ganske vellykket disponeret pudsfacade med rig klassisk detaljering.

Vesterbrogade 108/Kingosgade 1: Tidstypisk pudsfacade med karakteristisk markering af hjørnepartiet.

VESTERBROGADE 110
matr.nr. 39 S

Nifags beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med kælder og tagetage. Heltag med bølgeplader. Facaden har etfags siderisalitter.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står facaden i gråmalet, refendfuget puds. I yderfag til venstre port og i midtfag hoveddør, begge i profilerede indfatninger. Over hoveddøren plade med inskriptionen »I DETTE HUS BOEDE BJØRNSTJERNE BJØRNSEN VINTEREN 1867-68 HER SKREV HAN FISKERJENTEN«. Kælderetagens butiksindretning har helrudedede vinduer og varierende skiltning. Overfacaden fremtræder rødmalet direkte på stenene med gennemløbende, gråmalet, profileret sålbænksgesims i puds under øverste etages vinduer. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype, i stueetagen til højre dog nyere helrudedede. På 1. og 2. sal i profilerede, gråmalede indfatninger, på 1. sal desuden med fordakninger. I risalitter trefags. Profileret, gråmalet hovedgesims. I tagetagen fire trefags kviste.

Plantype: En hovedtrappe mod gården betjener på hver etage en fire-rums og en femrums lejlighed.

Fritliggende på bagarealet 20 fags *beboelseshus* i fem etager med tagetage. Underfacaden står i refendfuget, hvidmalet puds med fire hoveddøre. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur med grønmaledede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. De svagt fremtrukne hoveddørsfags forskudte trappevinduer har profilerede indfatninger og er for oven afsluttet med segmentbuer. Herunder runde vinduer. I tagetagen otte kviste.

Plantype: De fire hovedtrapper, med modstående køkkentrapper, betjener på hver etage otte torums lejligheder.

Historie: Denne brede parcel, med 36 alen front, blev i december 1852 frasepareret »Gule Hest«-vænget af fabrikant O. F. Olsen og solgt til spækhøker Frederik Møller. Forhuset, som Møller lod opføre, stod færdigt i december 1853, indrettet med kun en trappe og to lejligheder pr. etage. I 1885 opførtes mellemlængden for particulier J. Pedersen ved arkitekt A. O. Leffland (bygn.att. 23.09.1886).

Bemærkning: Sober, velbevaret, senklassicistisk facade med fin proportionering.

VESTERBROGADE 112
matr.nr. 39 R

Mindeplade på 1. mellemhus.

Syvfangs beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med kælder og tagetage. Teglhængt heltag.

Facaden har trefags midtrisalit. Underfacaden fremstår dels gråmalet i kvaderfugtet puds dels med nyere butiksendretning og helrude vinduer i den høje kælder. Til højre port. Overfacaden står gulmalet direkte på stenene med gråmalet, profileret gesims i puds under øverste etages vinduer. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 1. og 2. sal med smalle, fladbuede karnisprofilerede indfatninger, der er malet grå. Bred, gråmalet og profileret hovedgesims i puds. I tagetagen tre trefags kviste.

Plantype: Hovedtrappe med adgang fra portgennemgang og køkken-trappe i tårn. På hver etage en femrums lejlighed.

1. mellemhus: Firefangs *mellemlhus* til beboelse i fem etager med skiferlagt heltag. Underfacaden står pudset og gråmalet. I 3. fag fra venstre hoveddør og i yderfag til højre port. Overfacaden fremtræder pudset og hvidmalet med gråmalet, profileret sålbænksgesims under øverste etages vinduer. Overalt grønmalede vinduer, i yderfag trefags med hel midter-rude, de øvrige af dannebrogstype.

Plantype: En hoved- og køkken-trappe betjener på hver etage to trerums lejligheder med fælles WC på bagtrappen.

2. mellemhus: Femfangs *erhvervsbygning* i tre etager med skiferlagt heltag. Facaden står hvidmalet direkte på stenene. I midtfag læsseluger under hejsebom. Til højre rundbuet port og til venstre brandtrappe i jern til 1. og 2. sal. Nyere, brunmalede, trefags vinduer.

Syvfangs *baghus* til erhverv i tre etager med ensidigt skiferlagt mansardtag. Facaden står pudset og hvidmalet med brunmalede vinduer og døre. Til højre spindeltrappe i jern til 1. og 2. sal. I midtfag lille kvist med hejsebom.

Historie: Denne 22 alen brede parcel af »Gule Hest«-vænget frasepare-rede og solgte fabrikant O. F. Olsen i december 1852. Køber var maler-mester Anders Larsen Wiig, der samme dag også erhvervede de to nabo-parceller mod vest. Det eksisterende forhus stod færdigt i januar 1854, indrettet med kun een trappe og een lejlighed pr. etage. Samtidig opførtes et bindingsværks udhus, der 1886 fik en tilbygning, indrettet til værksted. I 1901 påbegyndte ejeren, blikkenslagermester F. Krebs, en større byggekampagne ved arkitekt Carl Lampe, der inkluderede opførelsen af 1. mellemhus, baghuset med stald og værksteder samt køkken-trappe til forhuset (bygn.att. 17.09.1902). 2. mellemhus opførtes i 1913 for kunst-smedemester Oluf Schæbel, indrettet med værksteder (bygn.att. 31.10.1913). I 1. mellemhus boede Lenin under 2. Internationales møde i København i 1910.

Bemærkning: Sober, velbevaret, senklassicistisk facade med fin proporti-onering.

VESTERBROGADE 114-116
matr.nr. 39 P

VESTERBROGADE 118
matr.nr. 1584

12 fags beboelsesejendom, T-form, *forhus* i fire etager med kælder og tagetage. Teglhængt mansardtag.

Facaden står pudset og hvidmalet med forskelligartet butiksindretning i den høje kælder. Gråmalet hoveddør i 5. fag fra højre og til venstre port. 3., 4. og 5. fag fra venstre er trukket let frem. De to yderste fag i hver side samt de to midterste fag har på 2. og 3. sal altaner med jernrækværk. Hvidmalede døre og vinduer af dannebrogstype, i stueetagen dog helrudedede og brede trefags. Profileret hovedgesims. I tagetagen syv trefags kviste, i midt- og yderfag med altaner.

Plantype: To hovedtrapper og to køkkentrapper, bagest i midtfløjen, betjener på hver etage en etrum og fem torums lejligheder, alle med bad.

Baggårdsbebyggelsen til erhverv består af en midterfløj i to etager med tværfløje bagest på grunden. Til højre sidehus dels i en dels i to etager. Hele anlægget står hvidmalet direkte på stenene med papbeklædt heltag. Hvidmalede vinduer af forskellig type.

Historie: Denne grund omfatter to oprindelige parceller fra 1852-udstykningsen af »Gule Hest«-vænget, som fabrikant O. F. Olsen foretog, »litra P« med 22 alen front og »litra Q« på 16 alen. Begge blev købt i december 1852 af malermester Anders Larsen Wiig, der 1853-54 lod opføre det eksisterende forhus, hvis sammenbyggede sidefløje i dag danner midtfløj. Mens facaden i den venstre del af forhuset stod i syv fag med trefags midtrisalit, stod facaden til højre i fem jævnt takterede fag. I 1917, da parcellerne blev sammenlagt, lod vognmand N. S. Munck opføre et baghus til stald, som vognmand Max J. Madsen i 1935 lod ombygge og udvide til nuværende fabriks- og lagerbygning, samtidig med opførelsen af erhvervsbygningerne i østskel (bygn.att. 13.06.1935). I 1937 lod samme bygherre forhuset ombygge med ny mansardetage (bygn.att. 25.05.1937). Den oprindelige plandisposition, der omfattede to lejligheder pr. etage i det sammenlagte forhus ændredes radikalt i 1974 ved opdeling i ejerlejligheder, til den nuværende fordeling med seks små lejligheder pr. etage.

Bemærkning: Facaden bærer stærkt præg af de senere ombygninger, der har svækket det oprindelige, senklassicistiske udtryk.

Tifags beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med kælder og tagetage. Teglhængt heltag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står facaden i kvadreret puds med helrudedede vinduer i smal, karnisprofileret fladbueindfatning. I midten port med sprøstet overvindue ligeledes i profileret indfatning. I kælderetagen butiksindretning med helrudedede vinduer og forskelligartet skiltning. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur med rester af maling. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype i smalle fladbuede karnisindfatninger. Profileret hovedgesims i puds. I tagetagen fem trefags kviste med murede flunker.

Plantype: En hovedtrappe, til venstre for portgennemgangen, betjener en trerums og en femrums lejlighed på hver etage.

Til højre på grunden lille *sidehus* i røde sten med ensidigt paptag. Døren, vinduet under fladbuestik og læsselugen i den lille kvist malet blå.

12 fags beboelsesejendom, *baghus* i fire etager med skiferlagt heltag. Underfacaden står i refendfuget puds og har fire hoveddøre. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med grønmaledede, trefags vinduer af dannebrogstype. Under øverste etages vinduer profileret sålbænksgesims brudt af hoveddørsfagenes fremtrukne murpartier, der har forskudte, rundbuede vinduer og foroven afsluttes af gavlmotiv.

Plantype: De fire hovedtrapper, med modstående køkkentrapper, betjener på hver etage otte torums lejligheder med wc på bagtrappen.

Historie: Den store, 60 alen brede parcel »litra O«, der i dag omfatter matr.nr. 1583 og 1584, blev af fabrikant O. F. Olsen i september 1852 solgt til Andreas Ranøe Würnh, der i marts 1853 delte ejendommen i to og solgte den østlige parcel som matr.nr. 39 O2 til tømrersvend H. Olsen. Denne lod straks opføre det eksisterende forhus, der stod færdigt i februar 1854. I 1903 lod viktualiehandler N. Jensen ved arkitekterne Mandrup Poulsen og Martin Larsen opføre baghuslængen i lighed med bebyggelsen på de to nabogrunde mod vest (bygn.att. 07.12.1903).

Bemærkning: Sober og regelmæssigt fagdelt facade med enkel senklassicistisk detaljering. Indgår smukt i husrækken. Se i øvrigt under Vesterbrogade 120.

VESTERBROGADE 120
matr.nr. 1583

Nifags beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med kælder og tagetage. Teglhængt heltag.

Under den profilerede kordongesims står den brunmalede facade i stueetagen kvaderfuget, mens den høje kælder med nyere butiksindretning til venstre er glatpudset og til højre står i hvidmalet grov puds. I midten port med overvindue. Overfacaden fremtræder lys brun malet direkte på stenene med profileret sålbænksgesims under øverste etages vinduer. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype, i midten trefags. Vinduerne på 1. og 2. sal har profilerede indfatninger, på 1. sal desuden med fordakninger. Profileret hovedgesims. Indfatninger og gesimsers malet brune som underfacaden. I tagetagen fem tofags kviste.

Plantype: En hoved- og køkkentrappe mod gården. På hver etage en trerums og en femrums lejlighed.

20 fags *baghus* til beboelse i fire etager med skiferlagt heltag. Underfacaden står i refendfuget puds med fire hoveddøre under konsolbårne fordakninger. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype, i overfacaden under fladbuestik.

Plantype: De fire hovedtrapper, med modstående køkkentrapper, betjener på hver etage otte torums lejligheder.

Historie: Den store, 60 alen brede parcel, »litra O«, der i dag omfatter matr.nr. 1583 og 1584, blev af fabrikant O. F. Olsen i september 1852 frasepareret »Gule Hest«-vænget og solgt til Andreas Ranøe Würnh, der imidlertid i marts 1853 delte ejendommen i to og solgte den vestlige parcel som matr.nr. 39 O1 til tømrersvend Niels Jensen og smedemester F. Eichinger. Disse solgte straks videre til glarmester C. F. West, der står som bygherre for det eksisterende forhus, opført 1853-1854 samtidig med de to lange lave bindingsværks udhuse, der siden er nedrevet. I 1897 lod murermester A. A. Laursen ved arkitekt Lampe baghuslængen opføre (bygn.att. 25.04.1898). Op ad baghusets sydgavl opførtes 1937 den toetages værkstedsbygning for blikkenslagermester O. A. Jensen.

Bemærkning: Nydelig, veldisponeret, senklassicistisk facade med enkel

detaljering. Baghuset og de tilsvarende baghuse på nr. 118 og 122 udgør en interessant udnyttelse til små boliger, der i rimeligt omfang har tilgodeset hensynet til lys og luft.

VESTERBROGADE 122
matr.nr. 39 N

Nifags beboelsejendom, *forhus* i fire etager med kælder og tagetage. Teglhængt heltag.

Den brunmalede underfacade fremtræder i stueetagen kvaderfugtet med vekslende skifteøjde. Den høje kælder har nyere, forskelligartet

VESTERBROGADE 124
matr.nr. 39 M

butikssindretning med helrude vinduer. I midten port med overvindue. Overfacaden står pudset og lys rød malet med brunmalede vinduer af dannebrogstype, på 1. og 2. sal i profilerede indfatninger med fordakninger. Profileret hovedgesims med volutter på murpillerne. Kordongesims, hovedgesims og indfatninger hvidmalede. I tagetagen fem trefags kviste med murede flunker.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe mod gården. På hver etage to fire-rums lejligheder.

22 fags *baghus* til beboelse i fire etager med skiferlagt heltag. Underfacaden står i refendfuget puds med fire hoveddøre. Overfacaden er i blank, gul mur med grønmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik.

Plantype: Fire hovedtrapper, med modstående køkkentrapper, betjener på hver etage to trerums og seks torums lejligheder.

Historie: Denne 30 alen brede parcel af »Gule Hest«-vænget blev af fabrikant O. F. Olsen i juli 1852 frasepareret og solgt til murersvend Johannes Bøgh, hvis forhusbebyggelse stod færdigt i 1853. I 1896-97 lod ejeren, tømrermester N. S. Søtofte ved arkitekt Julius Bagger baghuslængen opføre (byggn.att. 23.07.1897).

Bemærkning: Nydelig, senklassicistisk facade med enkel detaljering. Se i øvrigt under Vesterbrogade 120.

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med tagetage. Teglhængt heltag. Facaden er trukket let tilbage fra gadelinjen.

Under den pudsede og profilerede kordongesims fremtræder facaden i gulmalet diamantkvadrang. Den fremtrukne indgang, til café, i de to midterste fag er markeret med kvadrede pilastre, dorisk bjælkeværk med triglyffer samt kugleopsatser. Til venstre port. Overfacaden, der står i blank, rød mur med detaljer i puds, har på 2. sal brystningsgesims med ornamenterede felter og under øverste etages vinduer profileret sålbænksgesims med »løbende hund«-frise. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype i profilerede indfatninger, på 1. sal dog med halvcirkulære overrammer under rundbuer. På 1. og 3. sal lige fordakninger, på 2. sal trekantfordakninger. Bred, profileret hovedgesims med konsoller, æggestav og festonfrise. I tagetagen fire kviste, de to midterste trefags.

Plantype: En hoved- og køkkentrappe mod gården betjener på hver etage en syvrums lejlighed.

Syvfags *mellemhus*, dels til beboelse dels til erhverv i to etager med tagetage. Teglhængt heltag. Facaden står pudset med profileret sålbænksgesims under 1. sals vinduer. Til venstre port. Overalt grønmalede vinduer af dannebrogstype i profilerede indfatninger. I tagetagen trefags frontkvist med profileret, ornamenteret trekantfrontispice. Under vinduerne her ornamenteret med klassiske hoveder. På hver side af frontkvisten en trefags kvist.

Plantype: En hovedtrappe betjener på hver etage to trerums lejligheder med bad.

Historie: Denne parcel af »Gule Hest«-vænget, med en frontbredde på 25 alen, fraseparerede og solgte fabrikant O. F. Olsen i juli 1852. Køberne, tømmerhandlerne Niels og Hans Jensen, lod samme år det eksisterende mellemlus opføre tilbagetrukket bag haven ud mod Vesterbrogade. I 1885 lod apoteker Seehusen ved arkitekt Chr. L. Thuren forhuset opføre med apotek i stueetagen og laboratorium i kælderen (bygn.att. 21.11.1885). Gas- og vandmester Holger Petersen lod i 1937 ved arkitekt S. Ahlen opføre lager- og fabriksbygningen bagest på grunden (bygn.att. 13.04.1937).

Mellemhuset Vesterbrogade 124. (Huset nedrevet).

VESTERBROGADE 126
matr.nr. 39 L

Bemærkning: Gedigen og harmonisk blankmursfacade med rig detaljering i italiensk renæssancestil. Mellemhuset fremtræder med typisk, næsten fornem landsteds karakter.

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til højre i fem etager med tagetage. Skiferlagt københavneretag.

Hele facaden fremtræder pudset. Underfacaden har butiksindretning med forskelligartet skiltning og til venstre port. Overfacaden har på 2. sal brystningsgesims og på 4. sal profileret gesims. Vinduerne står på alle etager i profilerede indfatninger. På 1. sal har de fire midterste ornamenterede murpillers og på 2. sal overalt segmentbuefordakninger. Yderfagernes trefags vinduer er på 2. og 3. sal indrammet med delvis kannelerede pilastre med kompositkapitæler afsluttet med ornamenterede segmentbuer. 4. sals vinduer har her, under den klassisk profilerede hovedgesims, kartoucher med bladranker. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype. I tagetagen seks tofags kviste.

Plantype: En hovedtrappe og to køkkentrapper mod gården. På hver etage en firerums og en syvrums lejlighed. Den sidste med bad.

Historie: Denne parcel af »Gule-Hest«-vænget, med en frontbredde af 25 alen, blev af fabrikant O. F. Olsen frasepareret stamparcellen i marts 1852 og solgt til tømrersvend Peter Johansen, der 1852-53 på bageste halvdel af grunden lod opføre det toetages hus, der stadig eksisterer. I 1857 lod Johansen opføre det ligeledes eksisterende firetages mellemhus (bygn.att. 28.11.1857), og få år efter tilkom et lille lysthus i haven ud mod Vesterbrogade. I 1886-87 lod arkitekt Chr. Hansen, der sammen med sine søskende havde arvet ejendommen efter faderen, smørhandler J. M. Hansen, det nuværende forhus med sidefløj opføre, sammenbygget med det ældre mellemhus (bygn.att. 30.03.1887).

Bemærkning: Mindre vellykket pudsfacade med nogen rigelig og sammenblandet detaljering. Huset falder ved sin højde uden for gadestrækningens homogenitet. (Huset nedrevet).

VESTERBROGADE 128
matr.nr. 39 K

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med skiferlagt københavneretag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims står facaden dels i puds og hvidmalet dels flisebeklædt med nyere butiksindretning. I 3. fag fra højre port. Overfacaden fremtræder i blank, rød mur med profileret sålbænksgesims i puds under øverste etages vinduer. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Bred, pudset og profileret hovedgesims med tandsnit.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe står over for hinanden og betjener to firerums lejligheder pr. etage.

To seksfags *sidehuse* til erhverv i to etager med papbeklædt halvtag. Facaderne står gulmalede med grønmaledede trefags vinduer, døre og porte.

Vinkelbaghus til erhverv i en etage med tagetage. Mansardtag lagt med asbest-cement plader. Facaden står hvidmalet direkte på stenene med dels grøn- dels brunmalede vinduer og døre.

Historie: Denne 29 alen brede parcel af »Gule Hest«-vænget blev af fabrikant O. F. Olsen i marts 1852 solgt til »lieutnant og tømmermester« Harald Kayser der samme år bagtil på grunden lod opføre et enetages beboelseshus i vinkel samt udhus i bagskel, der begge eksisterer i ombygget stand. Straks efter opførelsen solgte Kayser ejendommen til slagtermester Jørgen Kofoed Ibsen, og i de næste snes år tilkom flere mindre bygninger til slagtervirksomheden, også under den følgende ejer, slagtermester J. E. Schmidt. Denne lod i 1881 det eksisterende forhus opføre (bygn.att. 29.10.1881). I 1914 lod røgmand A. Hansen de to sidehuse opføre. Disse blev forhøjet med en etage i henholdsvis 1930 og 1932. Ligeledes forhøjedes den gamle bagbygning – nu værksteder – med en mansardetage i 1938.

Bemærkning: Enkel blankmursfacade, der indgår som et neutralt led i gadebilledet.

VESTERBROGADE 130
matr.nr. 1582

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med skiferlagt heltag.

Under den pudsede, profilerede kordongesims fremtræder facaden med nyere ensartet butiksindretning og port til højre. Overfacaden står pudset og lysbrunmalet med profileret sålbænksgesims under øverste etages vinduer. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype i smalle, karnisprofilerede fladbueindfatninger. Profileret hovedgesims.

Plantype: En hovedtrappe betjener på hver etage en torums og en trefags lejlighed.

Trefags *sidehus* i en etage med papbeklædt heltag. Facaden er pudset og lys gul malet med kvaderfugede hjørnemarkeringer og profileret gavltrekanter. Dør og vinduer grønmaledede.

1. mellearhus: Femfags *mellearhus* til beboelse i fem etager med tagetage. Skiferlagt heltag. Facaden står gulmalet direkte på stenene. I midtfag hoveddør og til højre port. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. I tagetagen to trefags kviste.

Plantype: Hoved- og køkkentrappe står over for hinanden. På hver etage to torums lejligheder.

2. mellemhus: Femfags *mellemlhus* til erhverv i en etage med tagetage. Skiferlagt mansardtag. Facaden står i blank, gul mur. Til venstre brandtrappe i jern til tagetagen og til højre port. Grønmaledede vinduer og døre.

Historie: Denne grund, der tidligere hed 39 J2, var sammen med nabo-grunden mod vest oprindeligt een parcel, 39 J af »Gule Hest«-vænget, der af fabrikant O. F. Olsen blev frasepareret og solgt i marts 1853. Køberen, tømrersvend Hans Jensen solgte hurtigt videre til slagtermester F. Olsen Andersen, der i 1855 lod opføre eksisterende forhus og 2. mellemhus (stald), og derpå frasolgte den ubebyggede del af grunden mod vest. I 1862 tilkom det eksisterende baghus, indrettet til stald, vognremise, slagteri og svinesti (bygn.att. 19.11.1862). I 1876 lod fhv. hører Mads Olsen 1. mellemhus opføre (bygn.att. 09.05.1876). I 1910 forhøjedes den gamle staldbygning fra 1855, der nu var indrettet til værksted, med en mansardetage.

Bemærkning: Smuk og velbevaret senklassicistisk facade med homogen og enkel detaljering.

VESTERBROGADE 132
matr.nr. 1581

Trefags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til venstre og mellemhus i fem etager med tagetage. Teglhængt heltag.

Hele facaden fremtræder pudset. Under den kraftige kordongesims står facaden med helrudet vinduesparti med dør og til højre port. Overfacaden, der er vandret opdelt med sålbænksgesims under alle etagers vinduer, har grønmaledede trefags vinduer af dannebrogstype, på 1. sal dog helrudedede. På 1., 2. og 3. sal står vinduerne under fladbuer med buede overrammer. Øverste etages vinduer indrammet med dværgpila-stre. Profileret hovedgesims. I tagetagen tre kviste.

Plantype: To hovedtrapper mod gården og en køkkentrappe betjener to femrums lejligheder på hver etage.

Firefags *baghus* til beboelse i en etage med tagetage. Teglhængt heltag. Facaden står gulmalet direkte på stenene med brunmaledede vinduer af dannebrogstype og til højre trappe op til hoveddør. I 2. fag fra venstre kældernedgang. Til venstre tofags frontkvist med et to- og et trefags vindue.

Plantype: En trappe betjener en trerums lejlighed med delvis udnyttet tagetage.

Historie: Denne smalle grund med kun 12 alen facade, som tidligere hed 39 J1, var sammen med nabogrunden mod øst oprindeligt een parcel, 39 J af »Gule Hest«-vænget, der af stamparcellens ejer, fabrikant O. F. Olsen blev frasepareret og solgt i marts 1853. Køber var tømrersvend Hans Jensen, der kort efter solgte til slagtermester F. Olsen Andersen, som i 1855 bebyggede den østligste del af grunden, lod den opdele i to og solgte

den vestlige ubebyggede parcel til smedemester Odin Kayser. Heller ikke Kayser byggede på grunden, men afhændede den i 1859 til tømrersvend C. C. Hansen, der lod det eksisterende etagehus opføre (bygn. att. 17.11.1860). Den smalle grund har affødt en usædvanlig plandisposition med to lejligheder pr. etage, spejlvendt omkring en akse parallel med gaden. Året efter havde ejendommen atter skiftet ejer, og det var tømrermester Hüttmann, der lod baghuset opføre som slagtehus (bygn.att. 20.09.1861), senere ombygget til beboelse.

Bemærkning: Usædvanlig og enkel pudsfacade. Sidehusets arkitektoniske udformning er interessant.

VESTERBROGADE 134
matr.nr. 39 H

Seksfags beboelsesejendom, *forhus* i tre etager med tagetage. Teglhængt mansardtag.

Underfacaden, indrettet til bank, står med store, helrudedede vinduer med granitkvadre. Til højre port. Overfacaden fremtræder pudset med kvaderfugning i vekslende skifteøjde. 1. og 5. fag er trukket let tilbage fra facadeplanet. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype, dels todels trefags. Profileret hovedgesims. I tagetagen fem kviste.

Plantype: En hoved- og køkkentrappe mod gården. På hver etage en seksrumms lejlighed med bad.

Tifags *mellemlus* til beboelse i fem etager med teglhængt heltag. Underfacaden står hvidmalet og refendfuget med hoveddøre i profilerede indfatninger med fordakninger i 3. fag fra yderfagene. Til højre port. Over-

facaden, der fremstår i blank, gul mur, har profileret sålbænksgesims på 4. sal og overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Vinduerne i hoveddørsfagene har på 1., 2. og 3. sal profilerede indfatninger og fordakninger. I tagetagen fire trefags kviste.

Plantype: To hoved- og køkkentrapper står over for hinanden. På hver etage fire torums lejligheder.

Nyere, toetages *baghus* til erhverv i røde sten med store, brunmalede vinduespartier.

Historie: Den 29 alen brede parcel af »Gule Hest«-vænget blev i foråret 1852 frasepareret og solgt af stamparcellens ejer, fabrikant O. F. Olsen. Køber var murermester Niels Mathiesen, der året efter havde færdiggjort det eksisterende forhus. I 1887 lod malermester F. Jensen Braaby mellemhuset samt et baghus til stald og værksted opføre ved arkitekt Ferd. Jensen (bygn.att. 04.11.1887). Senere tilkom en ny enetages værkstedsbagbygning (bygn.att. 04.06.1918), der i 1938 gennemgik en væsentlig ombygning (bygn.att. 22.02.1938).

Bemærkning: Den typiske, fint kvaderfugede senklassicistiske facade med noget svag fagdeling skæmmes af underfacaden.

VESTERBROGADE 136
matr.nr. 39 G

Tifags beboelsejendom, *forhus* med lille sidefløj til venstre i fire etager med tagetage. Teglhængt mansardtag.

Under den brede kordongesims står facaden klinkebeklædt med nyere butiksendretning og helrude vinduer. I midten port med overvindue. Overfacaden fremtræder i blank, gul mur med rester af rød bemaling. Brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik. Under øverste etage bred, profileret sålbænksgesims i puds. I tagetagen fem tilbagetrukne, trefags kviste.

Plantype: En hoved- og to køkkentrapper mod gården. På hver etage to firerums lejligheder.

De to sammenbyggede *baghuse* i to etager med tagetage står i henholdsvis fem og tre fag med skiferlagt københavnertag. Facaderne står pudse- og gulmalede med brunmalede vinduer af dannebrogstype. I tagetagerne tre kviste på hver bygning, den midterste til højre med dør og hejsebom.

Historie: Denne 29 alen brede parcel af »Gule Hest«-vænget solgte fabrikant O. F. Olsen i 1852 til snedkermester Carl Emil Engel, der imidlertid ikke selv byggede, men solgte grunden til sin kollega, snedker L. P. Thrane. Denne lod så 1854-1855 det eksisterende forhus med sidefløj opføre. I 1873 solgtes den bageste del af grunden til brygger Tvede, der indlemmede arealet i sin ekspanderende industrivirksomhed på matr.nr. 39 E. Porcellænshandler J. P. Nielsen lod i 1895 et mindre vaskehus opføre mod bagskel. I 1903 tilkom endnu et lavt baghus, denne gang for brændevinsbrænder F. V. Petersen, og i 1920 forhøjedes begge bygninger med to etager, den ene mansard.

Bemærkning: Enkel blankmursfacade af neutral virkning i husrækken.

VESTERBROGADE 138
matr.nr. 39 F

Femfags beboelsejendom, *forhus* i tre etager med tagetage. Teglhængt heltag.

Underfacaden står med nyere, ensartet butiksindretning og helrudedede vinduer. Til højre port. Overfacaden fremtræder pudset og brunmalet med trefags midtrisalit. På 1. sal gråmalet, profileret sålbænksgesims. Overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype, i yderfag trefags. Gråmalet, profileret hovedgesims. I tagetagen tre trefags kviste med murede flunker.

Plantype: En hovedtrappe mod gården betjener en etrums og en trefags lejlighed pr. etage.

Historie: Denne 20 alen brede parcel af »Gule Hest«-vænget solgte fabrikant O. F. Olsen i 1852 til jernbanekirurg Z. G. Thostrup, der samme

år lod det eksisterende forhus opføre. Huset har kun een trappe, idet bygge-loven, der foreskrev to trapper i beboelseshuse af denne type, først trådte i kraft fem år senere. I 1865 lod dr. Thostrup opføre en enetages beboelsesbygning midt på grunden. Få år efter, i 1872, solgte han den bageste halvdel af grunden til sin nabo mod vest, brygger Tvede, der indlemmede arealet i sin stærkt ekspanderende virksomhed. Den eksisterende bagbygning, et garageanlæg, er opført i 1953.

Bemærkning: Rolig og veldisponeret senklassicistisk bygning, med en hushøjde, der harmonerer med den overvejende del af bebyggelsen i denne del af Vesterbrogade.

VESTERBROGADE 140-142
matr.nr. 39 E

Vesterbrogade 140.

På grunden to forhuse, nr. 140 og 142.

Vesterbrogade 140: Nifags erhvervsjendom, *forhus* i to etager med tagetage. Skiferlagt heltag.

Facaden står i blank, rød mur med brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik i pudsede, karnisprofilerede og gråmalede indfatninger. Hoveddør i 2. fag fra venstre i bredere, glatpudset indramning. Det pudsede sokkelparti med brunmalede, fladbuede kældervinduer fremtræder gråmalet. Muret hovedgesims med konsoller og savsnit. I tagetagen fem trefags kviste. I den fritstående gavl dør i midten og brunmalede, trefags vinduer af dannebrogstype, enkelte i gråmalede, karnisprofilerede fladbueindfatninger. Gavltrekanten har mønstermuret frise.

Vesterbrogade 142: Firefags beboelsesejendom, *forhus* med sidefløj til højre i to etager med tagetage. Skiferlagt heltag.

Facaden, der står i blank, rød mur med pudset, profileret kordongsims, har brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik i tilbagetrækket murfals med brystningsblændinger. Til højre hoveddør. Sokkelpartiet står pudset og gråmalet med brunmalede, fladbuede kældervinduer. Hovedgesims med konsoller og bånd. I tagetagen to, trefags kviste. I den fritstående gavl og sidebygningen brunmalede et- og tofags vinduer under fladbuestik. Mellem forhusene jerngitterlåge med murede piller ved gavlene.

Plantype: En hovedtrappe mod gården betjener en firerums lejlighed på hver etage.

Tvædes Bryggeri, Vesterbrogade 140-142.

Mellemlhusbebyggelse til erhverv består af et sammenbygget kompleks i en, to og tre etager. Facaderne står i blank, gul mur med teglhængte tage. Hvid- og brunmalede vinduer under markerede fladbuestik. Enkelte vinduesblændinger i fagdeling.

Til venstre på grunden, sammenbygget med mellemlhuset, lille femfags sidehus til erhverv i blank, rød mur, en etage med teglhængt heltag. Blåmalede vinduer, døre og porte under fladbuestik med savsnit. I tagetagen gavlkvist med læsseport.

Historie: Ved udstykningen af »Gule Hest«-vænget i begyndelsen af 1850'erne solgte fabrikant O. F. Olsen parcellen »litra E« med 40 alen facade i december 1851. Køber var brygger Hans Jørgen Tvede, der her indrettede et hvidtølsbryggeri. Første bygning på grunden, der stod færdig i 1852, var til fabrikationen og er nu højre del af mellemlhuset, netop 40 alen lang. Dernæst kom i 1855 en sidebygning til højre mod bagskel,

og som sidste bygning på den oprindelige grund, forhuset, Vesterbrogade 140, som blev opført fortrinsvis til brygger Tvedes egen bolig i 1862 (bygn.att. 20.04.1863). Virksomhedens succes medførte ekspansions-trang, og Tvede opkøbte i den følgende tid store dele af de tilgrænsende arealer, således allerede i 1856 0.85 ha af en tilgrænsende ejendom på Frederiksberg. I 1864 købte han den 20 alen brede naboejendom mod vest, Vesterbrogade 142, matr.nr. 39 D, der allerede i december 1850 var blevet solgt fra »Gule Hest«-vænget af fabrikant O. F. Olsen til tømrer Madsen og bebygget med et mindre forhus. Næste udvidelse kom i 1872-1873, hvor Tvede både købte Vesterbrogade 144, matr.nr. 39 C, en lille strimmel fra dennes naboejendom mod nordvest, matr.nr. 160 samt baghaverne fra Vesterbrogade 136 og 138, matr.nr. 39 G og 39 F. De nye bygninger omfattede bl.a. en forlængelse af den oprindelige bryggeribygning mod vest (bygn.att. 23.11.1864), en tilsvarende udvidelse mod øst (bygn.att. 31.01.1873) samt en staldbygning som sidehus mod vestskel

Vesterbrogade 142.

(bygn.att. 14.10.1873). I 1878 frasepareredes Vesterbrogade 144 som matr.nr. 364 efter opførelsen af det eksisterende forhus, indrettet til stiftelse (bygn.att. 21.03.1878). I 1884 måtte det gamle forhus, nr. 142, vige for det eksisterende byggeri, opført ved arkitekt Chr. L. Thuren, der samtidig knyttede de to forhuse sammen med en nu nedrevet muret portal.

Bryggeriet, der efter den gamle Tvedes død i 1878 videreførtes af hans sønner og svigersøn, overgik i 1891 til »De forenede Bryggerier«.

I 1980 blev en fredning gennemført, der omfatter østre forhus, vestre forhus med sidehus, bryggerikomplekset samt den tidligere staldbygning.

Bemærkning: Vesterbrogade 140: Enkel senklassicistisk facade med karakteristisk detaljering såvel i mur som i puds. Bryggerikomplekset er af stor kulturhistorisk interesse.

Vesterbrogade 142: Sober blankmursfacade, der i størrelse og disponering tilpasser sig sin nabo mod øst.

VESTERBROGADE 144
matr.nr. 364

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i fire etager med skiferlagt heltag.

Hele facaden står i blank, rød mur. Under den brede, profilerede kordongesims i puds har facaden ensartet butiksendretning med store helrudedede vinduer. I midtfag hoveddør. Herover portrætrelief af brygger Hans Jørgen Tvede. Overfacaden har overalt brunmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik med savsnit. Midt- og yderfagenes vinduer er samlet i gennemgående blændinger. 1. sals vinduer har tilbagetrukne brystningsblændinger, mens 2. sal står med profileret gesims i puds og mønstermurede brystningsfelter. Profileret hovedgesims i puds med konsoller.

Plantype: Hoved- og køkkentrappen står over for hinanden og betjener to trerums lejligheder på hver etage.

Historie: Denne grund, der oprindeligt strakte sig helt tilbage til kommunegrænsen mod nord, blev som »litra C«, den første, vestligste parcel af »Gule Hest«-vænget frasepareret og solgt i februar 1848 af fabrikant O. F. Olsen. Køber var tømrermester H. H. Kayser. Forrest mod Vesterbrogade, i det vestlige hjørne, stod kvartmilepælen, opsat i 1770'erne. Få år efter udstykningen købtes grunden af slagtermester Peter Larius Juul, der i løbet af det næste halve snes år opførte flere mindre bygninger til sin virksomhed, således en svinesti i 1863 og en butik i 1868. I 1870 købte brygger Tvede ejendommen, indlemmede den i matr.nr. 39 E og lod ved murermester Leser opføre det eksisterende forhus, indrettet med seks lejligheder, der med baggrund i fundatsen for »Christen Vestbergs og Jørgen Tvedes Stiftelse« kunne lejes på meget favorable vilkår (bygn. att. 21.03.1878). Brygger Hans Jørgen Tvedes portrætrelief blev placeret over hoveddøren, den gamle milepæl måtte vige og i stedet blev en plade opsat på muren. Forreste del af grunden med stiftelsen blev selvstændigt udparcelleret fra matr.nr. 39 E i august 1878, og sammen med de fleste bygninger i bryggerikomplekset blev stiftelsen fredet i 1980.

Bemærkning: Tidstypisk og symmetrisk opbygget blankmursfacade med karakteristisk detaljering. Af kulturhistorisk interesse ved sammenhøringen med bryggerikomplekset Vesterbrogade 140-142.

VESTERBROGADE 146
matr.nr. 159

Syvfags beboelsesejendom, *forhus* i fem etager med teglhængt heltag.

Underfacaden har nyere butiksindretning med helrudede vinduer, skiltning til højre og restaurant i kraftigt pudset, hvidmalet parti til venstre. I midtfag hoveddør med overvindue. Overfacaden, der fremtræder i blank, gul mur med rester af rød bemaling, har murede gesimser med savsnit på alle etager. Overalt grønmaledede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik i tilbagetrukket murfals med brystningsblændinger. Muret hovedgesims med sparrenkopper.

Plantype: En hoved- og køkkentrappe står over for hinanden og betjener på hver etage to firerums lejligheder.

Historie: Denne grund, der oprindeligt var »Sorte Hest«s have, blev af linnedfabrikant J. L. Ehlert og etatsråd Ludvig A. Thaysen frasepareret i 1856 og overdraget til Ehlert alene. Ti år senere solgte Ehlerts enke grunden til tømrermester H. H. Kayser, der efter nogle små skelændringer mod øst og vest, lod den opdele i to nye matrikler, nr. 159 mod

Vesterbrogade og nr. 160 mod kommunegrænsen. Dernæst lod han i hurtig rækkefølge opføre først et femtages beboelseshus på nr. 160 (byggn.att. 29.02.1868), dernæst det eksisterende forhus på nr. 159 (byggn. att. 11.12.1868). Senere tilkom et treetages beboelsesbaghus på nr. 160 (byggn.att. 06.12.1880). I 1920 blev de to ejendomme atter lagt sammen til een, ejet af slagtermester Hans Iversen. Mellem- og baghuset er nu nedrevet.

Bemærkning: Sober blankmursfacade med regelmæssige fagdeling og pæn muret detaljering. Bygningen virker ved sin højde noget dominerende på omgivelserne.

VESTERBROGADE 148
matr.nr. 40 A

Hjørneejendom dels i to dels i tre etager med tagetage. Den toetages bygningsdel, der står med seks fag mod den lille passage, et smigfag og fire fag mod Vesterbrogade, har teglhængt mansardtag, mens den 11 fag lange, treetages bygningsdel mod Vesterbrogade står med teglhængt heltag.

Underfacaden har forskelligartet butikindretning med helrudede vinduer og kraftig skiltning. I 3. og 4. fag fra venstre i den treetages bygningsdel port. Den pudseede overfacade fremtræder gulmalet. På 1. sal grønmaledede vinduer af dannebrogstype, i smigfaget trefags. 2. sal af den treetages bygningsdel er trukket let tilbage fra den underliggende facade og har brunt optrukket bindingsværk og grønmaledede, sprossede, tofags vinduer. Den toetages del har i tagetagen mod den lille passage tofags frontkvist, i smigfag trefags kvist med buet tag og lille kvist til højre mod Vesterbrogade. Den høje bygningsdel har til højre tre tofags kviste.

Plantype: To hovedtrapper mod gården. På hver etage en torums, to trerums og en firerums lejlighed.

Femfags *sidehus* til venstre, til beboelse, i to etager med tagetage. Teglhængt mansardtag. Sidebygningen er sammenbygget med hjørnehuset. Facaden står pudset og gulmalet med grønmaledede vinduer af dannebrogstype. I 1. og 3. fag fra højre døre. I tagetagen tre kviste, de to til venstre trefags.

Plantype: En trappe mod den lille passage. På hver etage en firerums lejlighed med bad.

Et enetages *sidehus* til højre, til erhverv, med papbeklædt halvtag. Facaden står gulmalet direkte på stenene med grønmaledede døre og tofags, sprossede vinduer. I tagfladen mindre kvist.

Ottefags *mellearhus* til erhverv, sammenbygget med lille sidehus til højre, i en etage med tagetage. Teglhængt mansardtag. Facaden står pudset og gulmalet med grønmaledede tofags, sprossede vinduer under fladbuer. I 5., 6. og 8. fag fra venstre grønmaledede døre, den sidste under rundbue med opsproset overvindue. I tagetagen ni kviste.

16 fags *baghus* til erhverv i tre etager med skiferlagt halvtag. Underfacaden står pudset og gråmalet med blåmaledede vinduer og porte, hoveddøre i yderfagene dog brunmaledede. Overfacaden fremtræder pudset med brunmaledede, småsprossede vinduer af dannebrogstype. I 4. fag fra yderfagene læsseporte og hejseværk.

Hjørne- og sidehus.

Historie: »Sorte Hest«s historie førtes i delafsnittets indledning frem til midten af det 19. århundrede, hvor ejendommen i 1852 var blevet overtaget af linnedfabrikant Ehlert og etatsråd Thayssen i fællesskab, efter Ehlerts svigerfar, smedemester Fabers død i 1848. Det var under disse ejere, at opdelingen i mindre parceller fandt sted. Først frasepareredes den gamle have mod øst i 1856 som matr.nr. 40 B, ejet af Ehlert alene. Dernæst solgtes det trekantede havestykke mod vest i 1866 som matr.nr. 135 til handelsgartner Christian Frederik Hintze. Resten, der omfattede det gamle bygningsanlæg med gårdspladsen og have bagtil, er siden, som matr.nr. 40 A, arealmæssigt forblevet uændret. Efter Ehlert og Thayssen blev i 1869 gæstgiver Hans Larsen ejer, og enken Johanne Larsen fortsatte i uskiftet bo helt frem til begyndelsen af 1890'erne, hvor smedemester Julius Petersen købte »Sorte Hest«.

Byggeaktiviteten siden midten af forrige århundrede har for det meste indskrænket sig til mange mindre ombygninger og reparationer, hvortil er kommet enkelte nye elementer. Selve det gamle forhus fra 1771, hvis

Mellemhuset.

endelig hovedform med de to etager og den lange fabrikskivist stod færdig i 1840'erne, er mest indgribende forandret ved en ombygning af stueetagens facade i 1892, hvor arkitekt Rogert Møller for smedemester Petersen erstattede den gamle fagdelling med fem brede åbninger og nye murpiller (bygn.att. 27.04.1892). Som erstatning for den ældre, nedrevne staldbygning havde enkefru Larsen i 1872, og i forlængelse af forhusets venstre sidefløj, ladet opføre en ny grundmuret enetages bygning indrettet til vognremise samt maler- og bødkerværksted (bygn.att. 07.05.1872). Denne bygning blev ved arkitekt Kristen Gording i 1928 forhøjet til nuværende to etager plus mansard (bygn.att. 27.02.1929). I 1877 lod enkefru Larsen et halvtags bræddeskur til højre i gården forandre til den eksisterende grundmurede værkstedsbygning (bygn.att. 30.05.1877). Det gamle mellemhus fra 1788, der havde rummet kakkelovnsfabrikken, og hvis beboelseslejlighed i mansardetagen i 1875 var blevet ombygget til karetmagerværksted, fik, efter en brand i 1922, ny tagetage i nogenlunde samme form som tidligere, dog nu med jerndragere (bygn.att. 30.10.1922). Arkitekt Gording, der stod for denne istandsættelse, var også ansvarlig for værkstedsbaghuset i nordskel (bygn. att. 27.09.1924) og for den lille butiksbygning mod Vesterbrogade (bygn. att. 13.12.1927), begge opført for smedemester A. P. Larsen. Efter en truende nedrivning er »Sorte Hest«-komplekset i 1980 blevet fredet i følgende omfang: forhuset med hjørnebygning, sidehus til venstre, mellembygningen samt gårdspladsen.

Bemærkning: Malerisk og historisk interessant, gammelt bygningskompleks af betydelig historisk interesse som Vesterbros ældste, bevarede bygning.

VESTERBROGADE 150
matr.nr. 369

Toetages *villa* i røde sten med høj kælder og skiferlagt helvalmet tag.

Villaen har hovedfacade mod Vesterbrogade og gavlparti mod Platanvej. Hovedindgang på nordfacaden. Hjørnet mod vest, der fremstår let fremtrukket med tårnvirkning, er i stueetagen markeret med etfags, skråtstillet, pilastersmykket karnap. Overalt hvidmalede vinduer af dannebrogstype under fladbuestik, stueetagens i formstensindfatninger med fordakninger, 1. sals indrammet med dværgpilastre. Brede sålbænkgesimsen i formsten under begge etagers vinduer, på 1. sal desuden med frise i glaserede sten. Profileret hovedgesims med konsoller.

Tifags *sidehus* til teatervirksomhed. Den toetages bygning står i blank, rød mur. De fire nordligste fag har skiferlagt halvtag samt små opsprossede vinduer. Det øvrige bygningsafsnit har papbeklædt halvtag og store kvadratiske vinduer. Alle vinduer hvidmalede. Rødmalede døre og porte. Hovedadgang til teater i gavlen mod Vesterbrogade.

Historie: I 1866 købte handelsgartner C. F. Hintze »Sorte Hest«s vesthave som matr.nr. 135, og efter at have frasepareret den vestligste spids af den trekantede grund i 1872 som matr.nr. 244, lod han i 1878 restarealet dele i en vejstrimmel, senere Platanvej, og en grund, matr.nr. 369. Først i 1887 lod Hintze her arkitekt Gnutzmann opføre den eksisterende villa

(bygn.att. 14.12.1887) samt en hestestald i skellet ind mod »Sorte Hest« (bygn.att. 26.01.1888). Staldbygningen blev i 1927 ombygget til værksteds- og kontorlokaler og fik i 1930 en tilbygning ned mod Vesterbrogade. Den huser nu »Teatret ved Sorte Hest«.

Bemærkning: Markant og i Vesterbrogademiljøet særegen bygning med karakteristisk detaljering. Som villa må den snarest opfattes som led i den tidligere bebyggelse på Platanvej.